โครงการสำรวจและจัดทำแผนแม่บท
การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร จังหวัดสกลนคร



รายงานฉบับสมบูรณ์

FINAL REPORT

เสนอ

จังหวัดสกลนคร

โดย

ศูนย์หนองหารศึกษา
Nonghan Study Center











โครงการสำรวจและจัดทำแผนแม่บท
การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร จังหวัดสกลนคร

รายงานฉบับสมบูรณ์ | FINAL REPORT

ดำเนินการโดย

ศูนย์หนองหารศึกษา | NongHan Study Center

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร | Sakon Nakhon Rajabhat University

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ | Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม | Mahasarakham University







คำนำ

ตามนโยบายของคณะรัฐมนตรี ภาคการท่องเที่ยว การบริการและการกีฬา ในส่วนของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีการพัฒนาบูรณะและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงกลุ่มพื้นที่ ที่มีศักยภาพสามารถเชื่อมโยงธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีของชุมชนตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวของประเทศ และตามแผนพัฒนาจังหวัดสกลนครได้กำหนดยุทธศาสตร์การค้าการลงทุนและการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาจังหวัดสกลนครเป็นแหล่งท่องเที่ยว 3 ธรรม คือ ธรรมะ ธรรมชาติ และวัฒนธรรม

หนองหารจังหวัดสกลนคร เป็นแหล่งทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่เป็นอันดับ 2 ของประเทศไทย มีขนาดพื้นที่ 123 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยเกาะดอนต่างๆ กว่า 50 ดอน ที่ยังคงสภาพความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชนรอบหนองหารมาแต่ในอดีต จังหวัดสกลนครจึงได้ชื่อว่าเป็น “เมืองแห่งธรรมชาติ” แห่งหนึ่งที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวในการสร้างรายได้กระจายไปยังท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น จึงเป็นที่มาของโครงการสำรวจและจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาเส้นทางการท่องเชิงนิเวศเกาะดอนบริเวณหนองหาร จังหวัดสกลนคร

รายงานฉบับสมบูรณ์การสำรวจและจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร จังหวัดสกลนครเล่มนี้ประกอบด้วย บทนำ ข้อมูลการสำรวจเกาะดอนหนองหาร แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร รวมทั้งข้อเสนอแนะการพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวและข้อเสนอแนะจากชุมชน ที่มีประโยชน์และสามารถบูรณาการเป็นแนวทางหรือแผนแม่บทของการพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะดอนของหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญทางการศึกษาวิจัยหนองหารเพื่อการพัฒนาของจังหวัดสกลนครต่อไป

คณะทำงานขอขอบคุณจังหวัดสกลนคร ปราชญ์ชุมชนและองค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่รอบหนองหาร และโดยเฉพาะคณาจารย์จากคณะสถาปัตยกรรม ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ได้เสียสละและทุ่มเทพลังทุกส่วน เพื่อทำให้ศาสตร์ทางด้าน “ภูมิสถาปัตยกรรม” ให้เป็นงานบูรณาการทางวิชาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม ขอขอบคุณแกนนำชุมชนรอบหนองหารที่ให้ความร่วมมือและสร้างกระบวนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจนทำให้กิจกรรมสำรวจเกาะดอน การพัฒนาองค์ความรู้บริเวณเกาะดอน การจัดทำแผนการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร จังหวัดสกลนคร สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอบขอบคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ดร. สพสันติ์ เพชรคำ
ศูนย์หนองหารศึกษา สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
พฤษภาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	ค
สารบัญแผนผัง	ค
สารบัญภาพ	จ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ภูมิหลัง	1-1
1.2 วัตถุประสงค์โครงการ	1-2
1.3 ระเบียบวิธีดำเนินงาน	1-2
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ	1-14
บทที่ 2 ข้อมูลการสำรวจเกาะดอนหนองหาร	
2.1 ภูมิหลังความเป็นมาหนองหาร	2-1
2.2 ข้อมูลการสำรวจเกาะดอนหนองหาร	2-5
บทที่ 3 กรอบแนวคิดและการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร	
3.1 การวิเคราะห์บริบทหนองหาร	3-1
3.2 กรอบแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร	3-5
3.3 ผังแม่บทการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร	3-14
บทที่ 4 แนวทางการพัฒนาเกาะดอนหนองหารเพื่อการท่องเที่ยว	
4.1 แนวทางการพัฒนาเกาะดอนสวรรค์	4-2
4.2 แนวทางการพัฒนาดอนโพธิ์สามต้น	4-9
4.3 แนวทางการพัฒนาดอนสะคาม	4-12
4.4 แนวทางการพัฒนาบ้านน้ำพุ	4-15
4.5 แนวทางการพัฒนาบ้านท่าวัด	4-20
4.6 แนวทางการพัฒนาบ้านท่าแร่	4-23
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	
5.1 ข้อเสนอแนะด้านการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร	5-1
5.2 ข้อเสนอแนะด้านการจัดการทรัพยากรหนองหาร	5-13
5.3 ข้อเสนอแนะจากชุมชนรอบหนองหาร	5-18
5.4 การนำแผนและผังสู่การปฏิบัติ	5-20
5.5 สรุป	5-25

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1แสดงรายชื่อเกาะดอนหนองหาร เรียงตามขนาดพื้นที่	2-5
ตารางที่ 2.2 แสดงเกาะดอนหนองหาร เรียงตามตำแหน่งที่ตั้งจากทิศเหนือลงทิศใต้	2-7
ตารางที่ 2.3 แสดงเกาะดอนหนองหารตอนเหนือ เรียงตามตำแหน่งที่ตั้งจากทิศเหนือลงใต้	2-11
ตารางที่ 2.4 แสดงเกาะดอนหนองหารตอนกลาง เรียงตามตำแหน่งที่ตั้งจากเหนือลงใต้	2-26
ตารางที่ 2.5 แสดงเกาะดอนหนองหารตอนใต้ เรียงตามตำแหน่งที่ตั้งจากเหนือลงใต้	2-45
ตารางที่ 5.1 แสดงประเด็นปัญหาของทรัพยากรสำคัญในพื้นที่หนองหารและแนวทางการ	5-17
ตารางที่ 5.2 สรุปแผนงานโครงการตามผลการศึกษา	5-24

สารบัญแผนผัง

	หน้า
แผนผังที่ 2.1 แสดงภาพถ่ายทางอากาศเกาะดอนหนองหาร	2-9
แผนผังที่ 2.2 แสดงแผนที่เกาะดอนหนองหาร	2-10
แผนผังที่ 2.3 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนเกิน	2-13
แผนผังที่ 2.4 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนจาน	2-14
แผนผังที่ 2.5 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนโพธิ์สามต้น	2-16
แผนผังที่ 2.6 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนประคำ	2-17
แผนผังที่ 2.7 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนหัวคัน	2-19
แผนผังที่ 2.8 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนตาลโจ๊ะ	2-20
แผนผังที่ 2.9 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนแซง	2-21
แผนผังที่ 2.10 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนไก่	2-23
แผนผังที่ 2.11 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนอ่าง	2-24
แผนผังที่ 2.12 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนพระลาน	2-25
แผนผังที่ 2.13 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนสะคาม	2-28
แผนผังที่ 2.14 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนสวรรค์น้อย	2-30
แผนผังที่ 2.15 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนตาล	2-31
แผนผังที่ 2.16 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนขาม	2-33
แผนผังที่ 2.17 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนลังกา	2-34
แผนผังที่ 2.18 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนสวรรค์	2-36
แผนผังที่ 2.19 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนย่านาง	2-38
แผนผังที่ 2.20 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนหัวโพนหลวง	2-39
แผนผังที่ 2.21 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนโพนขี้นก	2-40

สารบัญแผนผัง (ต่อ)

หน้า

แผนผังที่ 2.22 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนโพนสาวเอ้ 2-42
แผนผังที่ 2.23 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนส้มโฮง 2-43
แผนผังที่ 2.24 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนหิน 2-44
แผนผังที่ 2.25 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนทม 2-47
แผนผังที่ 2.26 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนขาม 2-49
แผนผังที่ 2.27 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนสะพอ 2-50
แผนผังที่ 2.28 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนไฮ 2-52
แผนผังที่ 2.29 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนอีเทียม 2-53
แผนผังที่ 2.30 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนมีหม่อน 2-54
แผนผังที่ 2.31 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนกกหว้าสีชมพู 2-56
แผนผังที่ 2.32 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนตาหมู 2-57
แผนผังที่ 2.33 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนตาสาลี 2-58
แผนผังที่ 2.34 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนนาแด้ง 2-60
แผนผังที่ 2.35 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนหวาย 2-61
แผนผังที่ 2.36 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนหวาย 2-62
แผนผังที่ 2.37 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนยายพู 2-64
แผนผังที่ 2.38 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนขามแป 2-65
แผนผังที่ 2.39 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนลุงหอม 2-67
แผนผังที่ 2.40 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนขามน้อย 2-68
แผนผังที่ 2.41 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนตาแพง 2-69
แผนผังที่ 2.42 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนหิ้ง 2-70
แผนผังที่ 2.43 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนน้อย 2-72
แผนผังที่ 2.44 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนขี้ควาย 2-73
แผนผังที่ 2.45 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนไผ่ 2-74
แผนผังที่ 2.46 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนกลาง 2-75
แผนผังที่ 2.47 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนท่มปากเดียก 2-77
แผนผังที่ 2.48 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศโนนซ่ง 8 คน 2-78
แผนผังที่ 2.49 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนยาง 2-79
แผนผังที่ 2.50 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนสวนดอก 2-80
แผนผังที่ 2.51 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนยาน 2-82
แผนผังที่ 2.52 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนธรรมการ 2-83
แผนผังที่ 2.53 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนเหล่าทัพ 2-84
แผนผังที่ 2.54 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนโพธิ์แสน 2-86
แผนผังที่ 3.1 แสดงพื้นที่เกาะดอนเพื่อกำหนดแนวคิดในการพัฒนา 3-11
แผนผังที่ 3.2 แสดงแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวหนองหาร 3-16
แผนผังที่ 3.3 แสดงแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวหนองหาร 3-17
แผนผังที่ 5.1 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่บริเวณข้างพิพิธภัณฑ์ภูพาน 5-4
แผนผังที่ 5.2 แสดงเส้นทางท่องเที่ยวทางเรือเกาะดอนหนองหาร 5-12
แผนผังที่ 5.3 แสดงแนวทางการจัดตั้งองค์กรเพื่อผลักดัน
แผนสู่การปฏิบัติ 5-22

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1การวางแผนการบินสำรวจเกาะดอนด้านทิศใต้ของหนองหาร 1-3
ภาพที่ 1.2 อุปกรณ์ลงพื้นที่สำรวจเพื่อตรวจสอบพิกัด 1-3
ภาพที่ 1.3 วิทยากรชาวบ้าน นายบุญอุ้ม โคตรธรรม ผู้ใหญ่บ้านงิ้วด่อน หมู่ 1 และปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำในการสำรวจ 1-3
ภาพที่ 1.4 ภาพมุมสูงบริเวณตำบลเหล่าปอแดง ตำบลงิ้วด่อน และตำบลธาตุเชิงชุม 1-3
ภาพที่ 1.5 นายปัญญา ภูละคร ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความชำนาญในเรื่องการเดินเรือเป็นผู้นำในการสำรวจ 1-3
ภาพที่ 1.6 อุปกรณ์การบินสำรวจ และแบตเตอรี่สำรอง 1-4
ภาพที่ 1.7 การบินสำรวจบริเวณสวนบัวเฉลิมพระเกียรติ 1-4
ภาพที่ 1.8 บินสำรวจในบริเวณวัดศรีสะอาด บ้านน้ำพุ หมู่ 4 ตำบลบ้านแป้น อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร 1-4
ภาพที่ 1.9 การสำรวจเกาะตอนกลาง 1-4
ภาพที่ 1.10 การสำรวจพื้นที่สำคัญบริเวณปากลำห้วยต่างๆ 1-5
ภาพที่ 1.11 การสำรวจพื้นที่สำคัญบริเวณบ้านน้ำพุ 1-5
ภาพที่ 1.12 แผนที่ประมวลข้อมูลรวมจากการสำรวจ 1-5
ภาพที่ 1.13 ทีมสำรวจรับฟังข้อมูลพื้นที่ดอนมีหม่อนจากปราชญ์ชาวบ้าน 1-6
ภาพที่ 1.14 ทีมสำรวจรับฟังข้อมูลพื้นที่ดอนโพธิ์สามต้นจากปราชญ์ชาวบ้าน 1-6
ภาพที่ 1.15 ทีมสำรวจรับฟังข้อมูลหารพื้นที่ท่าแร่โดยคณะผู้บริหารเทศบาล 1-7
ภาพที่ 1.16 ทีมสำรวจเข้าเก็บข้อมูลพื้นที่เทศบาลตำบลท่าแร่ 1-7
ภาพที่ 1.17 ทีมสำรวจเข้าเก็บข้อมูลระบบนิเวศดอนปู่ตาบ้านซ่งน้ำพุ 1-7
ภาพที่ 1.18 ทีมสำรวจเข้าเก็บข้อมูลพื้นที่เกาะดอนสวรรค์ 1-8
ภาพที่ 1.19 ภาพบรรยากาศเวทีชาวบ้าน ตำบลงิ้วด่อน 1-9
ภาพที่ 1.20 ภาพบรรยากาศเวทีชาวบ้าน ตำบลเหล่าปอแดง 1-9
ภาพที่ 1.21 ภาพบรรยากาศเวทีชาวบ้าน ตำบลท่าแร่ 1-9
ภาพที่ 1.22 ภาพบรรยากาศเวทีชาวบ้าน ตำบลบ้านแป้น 1-10
ภาพที่ 1.23 ภาพบรรยากาศเวทีชาวบ้าน ตำบลฮางโฮง 1-10
ภาพที่ 1.24 ภาพบรรยากาศเวทีชาวบ้าน ตำบลเชียงเครือ 1-11
ภาพที่ 1.25 นิสิตและคณะวิจัยเดินทางสำรวจพื้นที่ 1-11
ภาพที่ 1.26 นิสิตและคณะวิจัยรับฟังข้อมูลพื้นที่จากปราชญ์ชาวบ้าน 1-11
ภาพที่ 1.27 นิสิตและคณะวิจัยในระหว่างการทำงานออกแบบ 1-12
ภาพที่ 1.28 นิสิตนำเสนองานออกแบบในเวทีชุมชนที่บ้านซ่งน้ำพุ 1-12
ภาพที่ 1.29 ภาพบรรยากาศการเยี่ยมชมเกาะดอนของผู้เข้าร่วมกิจกรรม 1-12
ภาพที่ 1.30 ภาพบรรยากาศการประชุมรับฟังความคิดเห็น 1-13
ภาพที่ 1.31 แผ่นพับเส้นทางท่องเที่ยวหนองหาร 1-13
ภาพที่ 1.32 แผ่นพับโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 1-14
ภาพที่ 2.1 แสดงแผนที่ตั้งตำแหน่งเกาะดอนกลุ่มตอนเหนือของหนองหาร 2-11
ภาพที่ 2.2 แสดงภาพถ่ายมุมสูงดอนเกิน 2-12
ภาพที่ 2.3 ภาพถ่ายภายในดอนโพธิ์สามต้น 2-15

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

หน้า

ภาพที่ 2.4 แสดงภาพถ่ายมุมสูงดอนแซง 2-18
ภาพที่ 2.5 แสดงแผนที่ตั้งตำแหน่งเกาะดอนกลุ่มตอนเหนือของหนองหาร 2-26
ภาพที่ 2.6 สภาพภูมิทัศน์โดยรวมของดอนสะคาม 2-27
ภาพที่ 2.7 ลักษณะเนินเกลือและพืชพรรณบนดอนสะคาม 2-27
ภาพที่ 2.8 แสดงภาพถ่ายมุมสูงเกาะดอนสวรรค์น้อย 2-29
ภาพที่ 2.9 แสดงลักษณะพื้นที่เกาะดอนสวรรค์น้อย 2-29
ภาพที่ 2.10 ภาพถ่ายมุมสูงดอนลังกา 2-32
ภาพที่ 2.11 แสดงลักษณะพืชพรรณบนดอนสวรรค์ 2-35
ภาพที่ 2.12 ภาพถ่ายมุมสูงดอนย่านาง 2-37
ภาพที่ 2.13 ภาพถ่ายมุมสูงหัวโพนหลวง 2-37
ภาพที่ 2.14 ภาพถ่ายมุมสูงดอนส้มโฮง 2-41
ภาพที่ 2.15 ภาพถ่ายมุมสูงดอนหิน 2-41
ภาพที่ 2.16 แสดงแผนที่ตั้งตำแหน่งเกาะดอนกลุ่มตอนเหนือของหนองหาร 2-45
ภาพที่ 2.17 แสดงภาพถ่ายมุมสูงดอนสะพอ 2-48
ภาพที่ 2.18 ลักษณะพืชพรรณภายในดอนมีหม่อน 2-51
ภาพที่ 2.19 ภาพถ่ายมุมสูงดอนกกหว้าสีชมพู 2-55
ภาพที่ 2.20 ภาพถ่ายมุมสูงดอนตาสาลี 2-55
ภาพที่ 2.21 ภาพถ่ายมุมสูงดอนนาแด้ง 2-59
ภาพที่ 2.22 ภาพถ่ายมุมสูงดอนยายพู 2-63
ภาพที่ 2.23 แสดงลักษณะภูมิทัศน์บนดอนขามแป 2-63
ภาพที่ 2.24 โบราณวัตถุที่พบบนดอนขามแป 2-63
ภาพที่ 2.25 ภาพถ่ายมุมสูงดอนลุงหอม 2-66
ภาพที่ 2.26 ภาพถ่ายมุมสูงดอนหิ้ง 2-66
ภาพที่ 2.27 ภาพถ่ายมุมสูงดอนกลาง 2-71
ภาพที่ 2.28 ภาพถ่ายมุมสูงดอนยาง 2-76
ภาพที่ 2.29 ภาพถ่ายดอนโพธิ์แสน 2-85
ภาพที่ 3.1 แสดงระดับความลึกของหนองหาร 3-2
ภาพที่ 3.2 แสดงเส้นทางการเข้าถึงเมืองสกลนครและหนองหาร 3-3
ภาพที่ 3.3 แสดงตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวตามแนวคิด 2ท่า1ซ่ง1 ดอน 3-10
ภาพที่ 4.1 แสดงแนวคิดในการพัฒนาดอนสวรรค์ เส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพื่อการวางแผนในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 4-2
ภาพที่ 4.2 แสดงถึงเส้นทางทางการเชื่อมต่อของพื้นที่บริเวณดอนสวรรค์ไปยังพื้นที่อื่นของดอน 4-4
ภาพที่ 4.3 ทัศนียภาพการพัฒนาเส้นทางเดินชมธรรมชาติบริเวณริมดอนสวรรค์ 4-5
ภาพที่ 4.4 ทัศนียภาพทางเดินบริเวณริมน้ำภายในดอนสวรรค์ 4-6
ภาพที่ 4.5 กำหนดระยะของการยกทางเดินให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ระดับน้ำสูงสุดของหนองหาร 4-7
ภาพที่ 4.6 แสดงแนวทางการพัฒนาพื้นในดอนสวรรค์ 4-7
ภาพที่ 4.7 ทัศนียภาพเส้นทางเดินชมธรรมชาติและจุดนั่งพักผ่อน 4-8
ภาพที่ 4.8 ทัศนียภาพการพัฒนาพื้นที่บริเวณทางเดินเชื่อมไปยังดอนโพธิ์สามต้น 4-9

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

หน้า

ภาพที่ 4.9 รูปแบบประติมากรรมกระรอกด่อน ตามความเชื่อของนิทานพื้นบ้าน 4-10
ภาพที่ 4.10 ออกแบบท่าเรือเป็นทางเดินยื่นออกไปจาก ดอนเล็กน้อยเพื่อลดผลกระทบสภาพธรรมชาติ 4-11
ภาพที่ 4.11 กรอบแนวคิดหลักเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศดอนสะคราม 4-12
ภาพที่ 4.12 แนวทางการพัฒนาท่าเรือบริเวณดอนสะคาม 4-13
ภาพที่ 4.13 แนวคิดในการฟื้นฟูระบบนิเวศดอนสะคาม และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว 4-14
ภาพที่ 4.14 แนวความคิดหลักคือการเชื่อมต่อพื้นที่ชุมชน ดอนปู่ตา แปลงเกษตรลอยน้ำและคูแกว 4-15
ภาพที่ 4.15 แนวคิดหลักคือการอนุรักษ์พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน 4-16
ภาพที่ 4.16 ออกแบบพื้นที่เพิ่มเติมในส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับการท่องเที่ยว 4-17
ภาพที่ 4.17 แนวคิดการจัดทำโฮมสเตย์บริเวณแปลงเกษตรลอยน้ำ 4-18
ภาพที่ 4.18 พื้นที่คูแกวมีความสำคัญเนื่องจากเป็นคูเมืองโบราณ 4-19
ภาพที่ 4.19 แนวคิดการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนบ้านท่าวัด 4-20
ภาพที่ 4.20 ทัศนียภาพการพัฒนาท่าเรือและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว บ้านท่าวัด 4-21
ภาพที่ 4.21 ทัศนียภาพการพัฒนาพื้นที่บ้านท่าวัดบริเวณท่าเรือ 4-22
ภาพที่ 4.22 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่บ้านท่าแร่ 4-23
ภาพที่ 4.23 รูปแบบกิจกรรมในพื้นที่พัฒนาให้สอดคล้องกับ การใช้งาน 4-24
ภาพที่ 4.24 ทัศนียภาพการพัฒนาท่าเรือส่งเสริมการท่องเที่ยว บ้านท่าแร่ 4-25
ภาพที่ 5.1 แสดงพื้นที่ข้างพิพิธภัณฑ์ภูพานซึ่งมีศักยภาพด้าน การเป็นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่ของเมือง และมีความสะดวกในการเข้าถึง 5-3
ภาพที่ 5.2 ทัศนียภาพแสดงแนวคิดการปรับปรุงพื้นที่ ข้างพิพิธภัณฑ์ภูพาน 5-3
ภาพที่ 5.3 ทัศนียภาพแสดงแนวคิดรูปแบบท่าเรือและศูนย์บริการ นักท่องเที่ยว 5-3
ภาพที่ 5.4 ทัศนียภาพแสดงแนวคิดพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งและ สวนสาธารณะ 5-5
ภาพที่ 5.5 แสดงการใช้พื้นที่ริมน้ำเพื่อใช้เป็นส่วนบริการนักท่องเที่ยว 5-5
ภาพที่ 5.6 สภาพปัจจุบัน ท่าเรือบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ 5-5
ภาพที่ 5.7 ผังแนวคิดแสดงการเชื่อมต่อการเข้าถึงพื้นที่หนองหาร จากถนนหลักสู่ท่าเรือบ้านท่าแร่ 5-6
ภาพที่ 5.8 ภาพถ่ายมุมสูงดอนสวรรค์ ที่มีความหลากหลายของ พืชพรรณและความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ 5-8
ภาพที่ 5.9 ภาพมุมสูงของดอนสะคาม ที่เป็นที่โล่งกว้างขาดการ ฟื้นฟูนิเวศป่าและมีร่องรอยของดอนเกลือ กระจายอยู่เป็นจุดๆ 5-19
ภาพที่ 5.10 ภาพแสดงสะพานเชื่อมต่อจากฝั่งไปยังดอนโพธิ์สามต้น ที่ควรได้รับการปรับปรุงภูมิทัศน์ ให้มีจุดพักเป็นระยะ 5-19

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

หน้า

ภาพที่ 5.11 ภาพถ่ายทางอากาศ แสดงให้เห็นดอนขามแปซึ่งทอดตัวเป็นแนวยาว และมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์กระจัดกระจายอยู่บนดอน 5-10

ภาพที่ 5.12 ภาพแสดงสภาพดอนขามแปในปัจจุบัน 5-10

ภาพที่ 5.13 แสดงภาพดอนมีหม่อนในปัจจุบัน 5-10

ภาพที่ 5.14 แสดงความหลากหลายของพันธุ์พืชในหนองหาร 5-13

ภาพที่ 5.15 ความสวยงามของบรรยากาศหนองหารยามเย็น 5-14

ภาพที่ 5.16 แสดงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยังหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ 5-14

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ภูมิหลัง

ตามนโยบายของคณะรัฐมนตรีมีมติให้มีการพัฒนา บูรณะ และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในกลุ่มพื้นที่ซึ่งมีศักยภาพโดยเชื่อมโยงธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกันตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ของประเทศ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลงทุนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ตามแผนพัฒนาจังหวัดสกลนครได้กำหนดยุทธศาสตร์การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาจังหวัดสกลนครให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว 3 ธรรม ให้เป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ ซึ่งมีกลยุทธ์ที่สำคัญ คือการสนับสนุนการท่องเที่ยว 3 ธรรม (ธรรมะ ธรรมชาติ วัฒนธรรม)

จังหวัดสกลนคร ได้ชื่อว่า “เมือง 3 ธรรม” กล่าวคือจังหวัดสกลนครมีบูรพาจารย์ที่เป็นอริยสงฆ์ อาทิ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต หลวงปู่ฝั้น อาจาโร ซึ่งได้รับความเลื่อมใสและการสักการบูชามิเสื่อมคลาย รวมทั้งการมีสถานที่สำคัญทางศาสนา จึงมีพุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไปมาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จึงได้ชื่อว่าเป็น “เมืองแห่งธรรมะ” และจากการที่มีภูมิประทศสวยงามอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ที่หลากหลายของเทือกเขาภูพานอันอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์พืชที่หลากหลายของเทือกเขาภูพานอันเป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติ 3 แห่ง นอกจากนั้นยังมีหนองหาร เป็นแหล่งน้ำจืดที่กว้างใหญ่ เป็นอันดับ 2 ของประเทศไทย มีขนาดพื้นที่ 123 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยเกาะต่างๆ กว่า 20 เกาะ เหล่านี้จึงได้ชื่อว่าเป็น “เมืองแห่งธรรมชาติ”

อีกประการหนึ่งก็คือ เป็นเมืองที่มีแหล่งชุมชนตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และเป็นเมืองเก่าแก่มีชนเผ่าพื้นเมือง จำนวน 6 เผ่า ได้แก่ เผ่าภู

ไท เผ่าญ้อ ไทโส้ ไทกะเลิง ไทโย้ย ไทลาวอิสาน และ 2 เชื้อชาติ คือ คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายเวียดนาม ซึ่งแต่ละชนเผ่าและแต่ละเชื้อชาติ มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นสืบทอดและยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณีจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยมาและอยู่ด้วยกันด้วยความรัก สามัคคีเป็นน้ำหนึ่งน้ำใจเดียวกันมาจนทุกวันนี้ จึงเป็นที่มาของการเป็น “เมืองแห่งวัฒนธรรม”จังหวัดสกลนครนับเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว แต่ยังขาดการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ การบริหารจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ให้มีความน่าสนใจ ตลอดจนยังขาดการสร้างการรับรู้แหล่งท่องเที่ยว นวัตกรรมการบริการข้อมูลเพื่อให้เกิดประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่จากสภาพปัญหาดังกล่าว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสกลนคร ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงได้มีการจัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมือง 3 ธรรม ธรรมะ ธรรมชาติ และวัฒนธรรมประเพณี จัดทำหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยววิถีชุมชนจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหารซึ่งจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 สำรวจเกาะดอนทางกายภาพและนิเวศบริเวณหนองหาร และจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับพิกัดที่ตั้งด้วยระบบจีพีเอส จำนวน 30 ดอน

1.2.2 พัฒนาองค์ความรู้บริเวณเกาะดอน เชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณี ตำนานท้องถิ่น สำรวจ จดบันทึก สืบค้น สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้มีประสบการณ์และเคยใช้พื้นที่เกาะดอนต่างๆ

1.2.3 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำบริเวณเกาะดอนต่างๆ ในลุ่มหนองหาร

1.3 ระเบียบวิธีการดำเนินงาน

1.3.1 ขั้นตอนการสำรวจเกาะดอนทางกายภาพ

การสำรวจเกาะดอนทางกายภาพและนิเวศบริเวณหนองหาร เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับพิกัดที่ตั้งด้วยระบบจีพีเอส จำนวน 30 ดอน มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

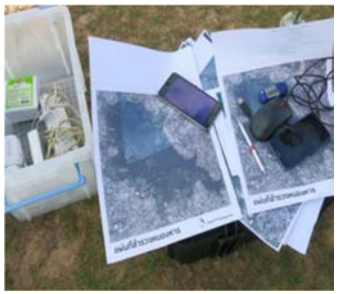
1.3.1.1 การจัดทำแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ

เป็นขั้นตอนการบันทึกข้อมูลโดยใช้โดรน (Drone) บินสำรวจพื้นที่บริเวณโดยรอบหนองหาร และเกาะดอนในอาณาบริเวณพื้นที่หนองหาร โดยมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นวิทยากรนำทางและสำรวจพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ และเคยใช้พื้นที่เกาะดอนต่างๆ ในหนองหารเป็นที่ทำมาหากิน และดำรงวิถีชีวิตประจำวัน อาทิ หาปลา หาเห็ด หาหน่อไม้ พืชผักบนเกาะดอน ทั้งนี้ทีมบินสำรวจและวิทยากรชาวบ้านได้แบ่งพื้นที่การสำรวจโดยใช้ทิศเป็นตัวกำหนดขอบเขต เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่รอบหนองหาร ประกอบไปด้วย 1. ด้านทิศเหนือ ได้แก่ ตำบลท่าแร่ 2. ด้านทิศใต้ของหนองหาร ได้แก่ ตำบลเหล่าปอแดง ตำบลงิ้วด่อน และตำบลธาตุเชิงชุม 3. ด้านทิศตะวันออก ได้แก่ ตำบลบ้านแป้น 4. ด้านทิศตะวันตก ได้แก่ ตำบลฮางโฮง และตำบลเชียงเครือ

1) สำรวจเกาะดอนด้านทิศใต้ของหนองหาร ได้แก่ ตำบลเหล่าปอแดงตำบลงิ้วด่อน และตำบลธาตุเชิงชุมวิทยากรชาวบ้าน นายบุญอุ้ม โคตรธรรม ผู้ใหญ่บ้านงิ้วด่อน หมู่ 1 และปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำทำการสำรวจ




ภาพที่ 1.1 การวางแผนการบินสำรวจเกาะดอนด้านทิศใต้ของหนองหาร

ภาพที่ 1.2 อุปกรณ์ลงพื้นที่สำรวจเพื่อตรวจสอบพิกัด




ภาพที่ 1.3 วิทยากรชาวบ้าน นายบุญอุ้ม โคตรธรรม ผู้ใหญ่บ้านงิ้วด่อน หมู่ 1 และปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำในการสำรวจ




ภาพที่ 1.4 ภาพมุมสูงบริเวณตำบลเหล่าปอแดง ตำบลงิ้วด่อน และตำบลธาตุเชิงชุม

2) สำรวจเกาะดอนด้านทิศตะวันตกของหนองหาร ได้แก่ ตำบลฮางโฮง และตำบลเชียงเครือ โดยนายปัญญา ภูละคร ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความชำนาญในเรื่องการเดินเรือ การหาปลาในหนองหาร และเกาะดอนต่างๆ เป็นผู้นำสำรวจ




ภาพที่ 1.5 นายปัญญา ภูละคร ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความชำนาญในเรื่องการเดินเรือเป็นผู้นำในการสำรวจ



ภาพที่ 1.6 อุปกรณ์การบินสำรวจ และแบตเตอรี่สำรอง

3) การสำรวจเกาะดอนด้านทิศเหนือของหนองหาร ได้แก่ ตำบลท่าแร่



ภาพที่ 1.7 การบินสำรวจบริเวณสวนบัวเฉลิมพระเกียรติ

4) สำรวจเกาะดอนด้านทิศตะวันออกของหนองหาร ได้แก่ ตำบลบ้านแป้น



ภาพที่ 1.8 บินสำรวจในบริเวณวัดศรีสะอาด บ้านน้ำพุ หมู่ 4 ตำบลบ้านแป้น อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร

5) สำรวจเกาะดอนตอนกลางของหนองหาร ประกอบไปด้วย ดอนสวรรค์ใหญ่ ดอนสวรรค์น้อย และลงไปถึงปากน้ำพุง



ภาพที่ 1.9 การสำรวจเกาะดอนตอนกลาง

6) การสำรวจตามจุดสำคัญต่างๆ ของพื้นที่ ได้แก่ ปากห้วยลอง บ้านโพนงามท่า บ้านโพนงามโคก ท่านางอาบ คูแกว บ้านท่าศาลา บ้านจอมแจ้ง และสิ้นสุดที่ประตูน้ำสุรัสวดี



ภาพที่ 1.10 การสำรวจพื้นที่สำคัญบริเวณปากลำห้วยต่างๆ



ภาพที่ 1.11 การสำรวจพื้นที่สำคัญบริเวณบ้านน้ำพุ

1.3.1.2 การประมวลข้อมูลทางกายภาพ

หลังจากการเก็บข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ ข้อมูลต่างๆได้นำมาเข้าโปรแกรมภูมิศาสตร์สารสนเทศ (GIS) เพื่อจัดทำแผนที่เกาะดอนต่างๆ เพื่อให้ได้มาตราส่วนและค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่ถูกต้อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสำรวจในรายละเอียด และการจัดเวทีชุมชนเพื่อตรวจสอบข้อมูลที่สำรวจในขั้นตอนต่อไป



ภาพที่ 1.12 แผนที่ประมวลข้อมูลรวมจากการสำรวจ

1.3.2 การสำรวจรายละเอียดข้อมูลเกาะดอนหนองหาร

ทีมบันทึกข้อมูลเดินเท้าสำรวจลักษณะทางกายภาพและนิเวศบริเวณหนองหาร พร้อมกับวิทยากรชาวบ้านที่เป็นปราชญ์ความรู้ทางด้านพืชพรรณไม้ทั้งบนบกและในน้ำ สัตว์ และนกต่างๆ ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ได้มีการบูรณาการกระบวนการทำงานของปราชญ์ชาวบ้าน ทีมบันทึกข้อมูลและนักศึกษาจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ลงพื้นที่ในการเรียนรู้และศึกษาข้อมูลจากชุมชนเพื่อนำไปสู่การออกแบบพื้นที่เกาะดอนที่มีศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับลักษณะเด่นของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย แต่เนื่องจากเกาะดอนต่างๆ มีจำนวนมากถึง 52 เกาะ การเดินเท้าสำรวจจึงได้คัดเลือกพื้นที่ที่มีความสำคัญเท่านั้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้านทิศใต้ของหนองหาร ประกอบไปด้วย ตำบลเหล่าปอแดง ตำบลงิ้วด่อน และตำบลธาตุเชิงชุม โดยมีปราชญ์ชาวบ้าน นายพูลสวัสดิ์ มูลตองคะ นำนักศึกษาสำรวจดอนมีหม่อนเพื่อบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ รวมถึงประสบการณ์ที่เคยใช้ประโยชน์จากดอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและการทำมาหากิน ซึ่งปัจจุบันดอนมีหม่อนมีการนำหมูดำไปเลี้ยงแบบปล่อยไว้บนเกาะ



ภาพที่ 1.13 ทีมสำรวจรับฟังข้อมูลพื้นที่ดอนมีหม่อนจากปราชญ์ชาวบ้าน

2) ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้านทิศตะวันตกของหนองหาร ประกอบไปด้วย ตำบลฮางโฮง และตำบลเชียงเครือ โดยสำรวจพื้นที่ดอนขาม ดอนลังกา ดอนโพธิ์สามต้น



ภาพที่ 1.14 ทีมสำรวจรับฟังข้อมูลพื้นที่ดอนโพธิ์สามต้นจากปราชญ์ชาวบ้าน

3) ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้านทิศเหนือของหนองหารบริเวณตำบลท่าแร่ โดยคณะนักศึกษาและคณาจารย์จากคณะสถาปัตยกรรม ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ลงพื้นที่สำรวจและพบปะ พูดคุยกับแกนนำชาวบ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และวิถีชีวิต ทั้งนี้พบว่าหมู่บ้านท่าแร่เป็นชุมชนของศาสนิกชนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และยังมีวัฒนธรรมรวมถึงสถาปัตยกรรมของบ้านเรือนแบบโคโรเนียลอีกด้วย



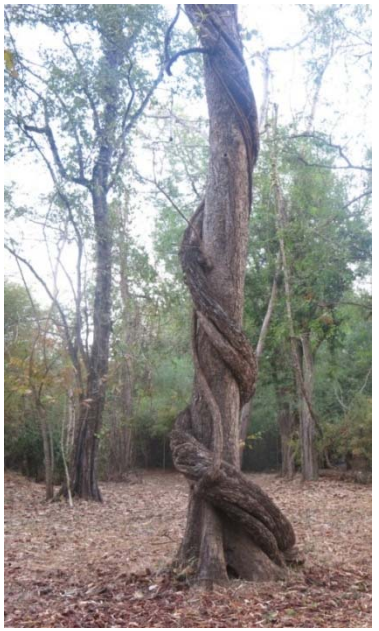

ภาพที่ 1.15 ทีมสำรวจรับฟังข้อมูลหารพื้นที่ท่าแร่โดยคณะผู้บริหารเทศบาล



ภาพที่ 1.16 ทีมสำรวจเข้าเก็บข้อมูลพื้นที่เทศบาลตำบลท่าแร่

4) ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้านทิศตะวันออกของหนองหารบริเวณ บ้านน้ำพุ หมู่ 4 ตำบลบ้านแป้น อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นพื้นที่พิเศษที่มีเรื่องเล่าและตำนานการเกิดของหมู่บ้านถูกบันทึกไว้ในอุรังคนิทานว่าด้วยการเกิดของเมืองสกลนคร ซึ่งในพื้นที่ดอนปู่ตาจะมีต้นไม้อุดมสมบูรณ์และมีเครือหุนขนาดใหญ่และแปลกตา นอกจากนี้ยังมีน้ำพุธรรมชาติ รอยพระพุทธบาท และปูแดง ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นสัญลักษณ์ของบ้านน้ำพุ






ภาพที่ 1.17 ทีมสำรวจเข้าเก็บข้อมูลระบบนิเวศดอนปู่ตาบ้านซ่งน้ำพุ

5) ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้านตอนกลางของหนองหาร บริเวณดอนสวรรค์ที่มีโครงการพัฒนาสู่การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ซึ่งปัจจุบันดอนสวรรค์กลายเป็นพื้นที่ปกปักทรัพยากรท้องถิ่น การสำรวจและบันทึกข้อมูลเพื่อนำไปสู่การออกแบบและการพัฒนาดอนสวรรค์ นำทีมสำรวจโดยปราชญ์ชาวบ้านที่เคยทำมาหากิน เก็บของป่า เห็ด หน่อไม้ และผักพื้นเมืองอื่นๆ และใช้ดอนสวรรค์เป็นที่พักรอ หรือหลบฝน ลม พายุ ในขณะที่ออกเรือหาปลา



ภาพที่ 1.18 ทีมสำรวจเข้าเก็บข้อมูลพื้นที่เกาะดอนสวรรค์

1.3.3 การพัฒนาองค์ความรู้เกาะดอนหนองหาร

การพัฒนาองค์ความรู้บริเวณเกาะดอนเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณี ตำนานท้องถิ่น สำรวจ จดบันทึก สืบค้น สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้มีประสบการณ์และเคยใช้พื้นที่เกาะดอนต่างๆ

1) สัมภาษณ์เจาะลึกปราชญ์ชาวบ้านที่มีประสบการณ์ในการใช้พื้นที่หนองหาร และเกาะดอนต่างๆ ในการดำรงชีวิต เพื่อให้ได้เรื่องราวและข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา เรื่องเล่า ความเชื่อที่เกี่ยวโยงความสัมพันธ์ของเกาะดอนต่างๆ กับวิถีชีวิตของคนที่อาศัยอยู่รอบหนองหาร

2) เปิดเวทีเสวนาพัฒนาองค์ความรู้บริเวณเกาะดอนประเด็น “ความหลากหลายเชิงนิเวศวิทยาบริเวณเกาะดอนรอบหนองหาร จังหวัดสกลนคร” จำนวน 6 เวที โดยแบ่งพื้นที่เป้าหมายตามเขตตำบล ซึ่งประกอบไปด้วย 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลงิ้วด่อน ตำบลเหล่าปอแดง ตำบลท่าแร่ ตำบลบ้านแป้น ตำบลฮางโฮง และตำบลเชียงเครือ ซึ่งแต่ละเขตตำบลประกอบไปด้วยหมู่บ้านเป้าหมายดังนี้

เวทีที่ 1 ตำบลงิ้วด่อน ประกอบไปด้วย (1) บ้านธาตุดุมเหล่าทัพ หมู่ 15 (2) บ้านงิ้วด่อน หมู่ 1 (3) บ้านงิ้วด่อนใหม่ หมู่ 16 (4) บ้านดอนจอก้อ หมู่ 6 (5) บ้านดอนหมู หมู่ 5 (6) บ้านโพธิ์ศรี หมู่ 7 (7) บ้านคูสนาม หมู่ 3 (8) บ้านทับสอ หมู่ 2 (9) บ้านพังเม็ก หมู่ 4



ภาพที่ 1.19 ภาพบรรยากาศเวทีชาวบ้าน ตำบลงิ้วด่อน



ภาพที่ 1.20 ภาพบรรยากาศเวทีชาวบ้าน ตำบลเหล่าปอแดง

เวทีที่ 2 ตำบลเหล่าปอแดง ประกอบไปด้วย (1) บ้านหนองแคนหมู่ 1 (2) บ้านหนองแดง หมู่ 2 (3) บ้านท่าวัดเหนือ หมู่ 3 (4) บ้านกกส้มโฮง หมู่ 4 (5) บ้านหนองสระ หมู่ 5 (6) บ้านหนองปลาน้อย หมู่ 7 (7) บ้านดอนยาง หมู่ 8 (8) บ้านท่าวัดใต้ หมู่ 9 (9) บ้านดอนกกยาง หมู่ 10

เวทีที่ 3 ตำบลท่าแร่ ประกอบไปด้วย (1) บ้านท่าแร่ หมู่ 1 (2) บ้านท่าแร่เหนือ หมู่ 3 (3) บ้านหนองบัวทอง หมู่ 4 (4) บ้านท่าแร่สามัคคี หมู่ 6 (5) บ้านท่าแร่พัฒนา หมู่ 7 (6) บ้านสร้างแก้วสมานมิต หมู่ 8



ภาพที่ 1.21 ภาพบรรยากาศเวทีชาวบ้าน ตำบลท่าแร่

เวทีที่ 4 ตำบลบ้านแป้น ประกอบไปด้วย (1) บ้านท่าศาลา หมู่ 1 (2) บ้านโพนงามโคก หมู่ 2 (3) บ้านโพนงามท่า หมู่ 3 (4) บ้านน้ำพุ หมู่ 4 (5) บ้านแป้น หมู่ 5 (6) บ้านโพนบก หมู่ 6 (7) บ้านจอมแจ้ง หมู่ 7 (8) บ้านบึงประชาราษฎร์ หมู่ 8 (9) บ้านโพนงามโคกใหม่ หมู่ 9 (10) บ้านแป้นใหม่ หมู่ 10



ภาพที่ 1.22 ภาพบรรยากาศเวทีชาวบ้าน ตำบลบ้านแป้น

เวทีที่ 5 ตำบลฮางโฮง ประกอบไปด้วย (1) บ้านดอนเสาธง หมู่ 1 (2) บ้านนาดอกไม้ หมู่ 6 (3) บ้านดอนตาลโง๊ะ หมู่ 7 (4) บ้านดอนกระเล็น หมู่ 8



ภาพที่ 1.23 ภาพบรรยากาศเวทีชาวบ้าน ตำบลฮางโฮง

เวทีที่ 6 ตำบลเชียงเครือ ประกอบไปด้วย (1) บ้านเชียงเครือ หมู่ 1 (2) บ้านดอนเชียงบาล หมู่ 3 (3) บ้านหนองหอย หมู่ 4 (4) บ้านดอนเชียงคูณ หมู่ 5 (5) บ้านหนองสนม หมู่ 6 (6) บ้านนาคำไฮ หมู่ 10 (7) บ้านโนนศาลา หมู่ 12 (8) บ้านดอนเชียงบาลใหญ่ หมู่ 13 (9) บ้านเชียงเครือ หมู่ 14 (10) บ้านป่าหว้านทุ่งพัฒนา หมู่ 16 (11) บ้านหนองหอยใหม่ หมู่ 17



ภาพที่ 1.24 ภาพบรรยากาศเวทีชาวบ้าน ตำบลเชียงเครือ

1.3.4 การจัดทำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะดอน

หลังจากการจัดทำข้อมูลทั้งด้านกายภาพและข้อมูลทางสังคมวัฒนธรรมชุมชนแล้ว กระบวนการประมวลข้อมูลเพื่อจัดทำแนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงเป็นขั้นตอนต่อไป ซึ่งในขั้นตอนการออกแบบได้จัดทำแบบร่างเบื้องต้น โดยนิสิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สาขาภูมิสถาปัตยกรรม ชั้นปีที่ 4 จำนวน 24 คน โดยขั้นตอนการทำงานได้ร่วมกับคณาจารย์ ทีมวิจัยและชาวบ้านในท้องที่เพื่อร่วมกันพัฒนาแบบร่างขั้นต้น เมื่อจัดทำแบบร่างแล้วเสร็จ ได้นำเสนอต่อเวทีชุมชนที่บ้านซ่งน้ำพุ ตำบลบ้านแป้น บริเวณศาลากลางเปรียญวัดบ้านซ่งน้ำพุ หลังจากการนำเสนองานเบื้องต้นเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากหลายฝ่ายแล้ว นิสิตและคณาจารย์ได้นำแบบร่างกลับไปพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะเวลา 4 เดือนจึงแล้วเสร็จ ละได้นำส่งให้กับชุมชนทั้งผลงานการออกแบบและหุ่นจำลอง



ภาพที่ 1.25 นิสิตและคณะวิจัยเดินทางสำรวจพื้นที่



ภาพที่ 1.26 นิสิตและคณะวิจัยรับฟังข้อมูลพื้นที่จากปราชญ์ชาวบ้าน



ภาพที่ 1.27 นิสิตและคณะวิจัยในระหว่างการทำงานออกแบบ



ภาพที่ 1.28 นิสิตนำเสนองานออกแบบในเวทีชุมชนที่บ้านซ่งน้ำพุ

1.3.5 การจัดทำโครงการนำร่องท่องเที่ยวเกาะดอนและรับฟังความคิดเห็น

กิจกรรมโครงการนำร่องท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วยหน่วยงานราชการเช่น สำนักงานจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานชลประทาน สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด เป็นต้น หน่วยงานท้องถิ่นเช่น สำนักงานเทศบาลนครสกลนคร องค์การบริหารส่วนจังหวัด ส่วนหน่วยงานอื่นๆ ก็ได้เข้าร่วมในกิจกรรมครั้งนี้เช่น องค์กรเอกชน และผู้นำท้องถิ่น กิจกรรมแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ช่วงเช้าเป็นการนำเที่ยวเกาะดอนหนองหารทางเรือ โดยเริ่มจากท่าเรือสระพังทอง เดินทางไปดอนสะคาม ดอนมีหม่อน ดอนขามแป ดอนสวรรค์ และกลับเข้ามาประชุมที่โรงแรมดุสิตในช่วงบ่าย ผลจากการจัดกิจกรรมดังกล่าวได้รับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร ซึ่งคณะวิจัยได้รวบรวมความคิดเห็นเพื่อนำมาปรับปรุงแผนและผังแม่บท และได้นำเสนอในรายงานฉบับนี้ในบทต่อไป





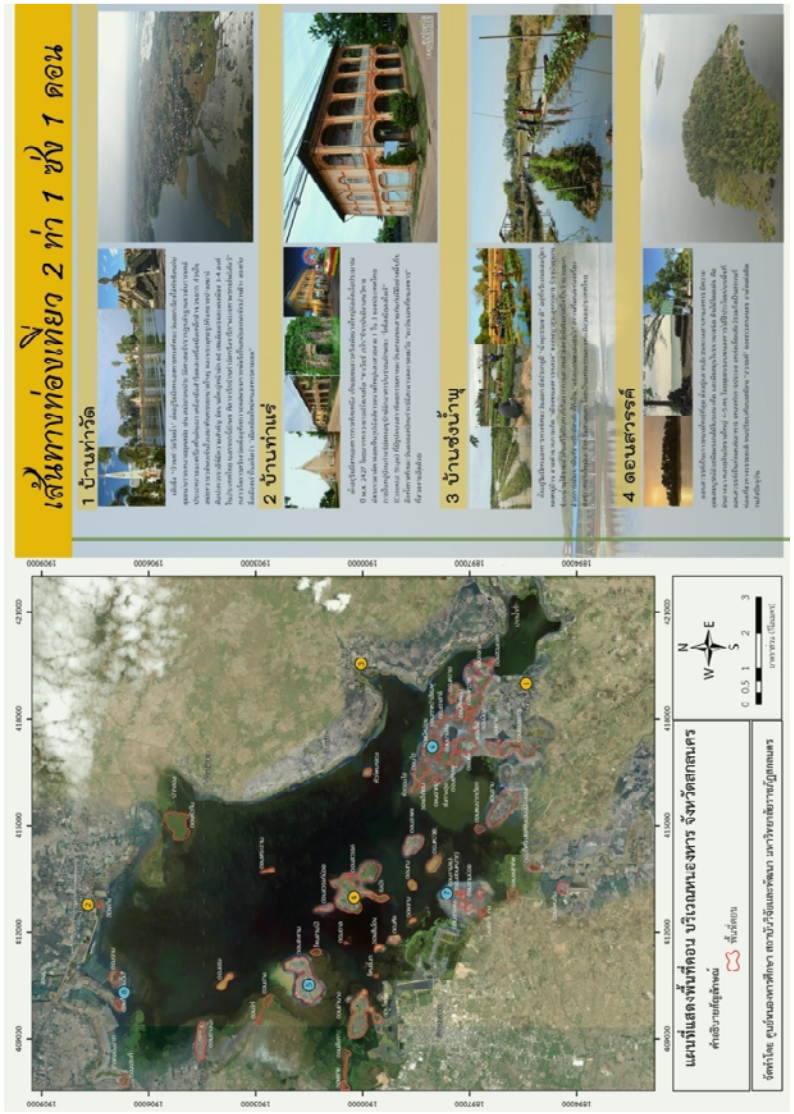
ภาพที่ 1.29 ภาพบรรยากาศการเยี่ยมชมเกาะดอนของผู้เข้าร่วมกิจกรรม



ภาพที่ 1.30 ภาพบรรยากาศการประชุมรับฟังความคิดเห็น

1.3.6 สรุปการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำบริเวณเกาะดอนต่างๆ ในลุ่มหนองหาร

นำข้อมูลจากการบินโดรน และข้อมูลที่ได้จากการพัฒนาองค์ความรู้บริเวณเกาะดอน เชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณี ตำนานท้องถิ่น สำรวจ จดบันทึก สืบค้น สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้มีประสบการณ์และเคยใช้พื้นที่เกาะดอนต่างๆ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์จากนั้นจึงนำไปกำหนดเป็นเส้นทางในการท่องเที่ยวทางน้ำโดยเรือโดยสาร



ภาพที่ 1.31 แผ่นพับเส้นทางท่องเที่ยวหนองหาร



ภาพที่ 1.32 แผ่นพับโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.4 ประโยชน์ของการศึกษา

1) ข้อมูลจากการสำรวจเกาะดอนหนองหาร เป็นชุดข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ สำหรับให้หน่วยงานราชการและเอกชนต่างๆ ในการดำเนินการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับหนองหาร ซึ่งข้อมูลทางกายภาพและระบบนิเวศชุดนี้เป็นการศึกษาขั้นแรก จึงควรศึกษาต่อยอดให้มีความละเอียดในเชิงลึกมากขึ้น เพื่อทำความเข้าใจในระบบนิเวศหนองหารอย่างแท้จริง ก่อนการดำเนินการพัฒนาใดๆ

2) ชุดข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมชุมชนรอบหนองหาร เป็นข้อมูลที่สำคัญในการจัดการพื้นที่หนองหาร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชนโดยรอบพื้นที่ ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับหนองหาร สามารถนำไปสู่แนวทางวางแผนการพัฒนาที่เหมาะสม ตรงตามความต้องการของชุมชนโดยรอบหนองหาร

3) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร เป็นจุดเริ่มในการดำเนินการกระตุ้นการท่องเที่ยวเมืองสกลนคร โดยใช้ฐานข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการวางแผนการท่องเที่ยวให้อยู่ในกรอบเดียวกัน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์หนองหารอย่างยั่งยืน

บทที่ 2

ข้อมูลการสำรวจเกาะดอนหนองหาร

ข้อมูลการสำรวจพื้นที่เกาะดอนหนองหารประกอบด้วย เนื้อหาส่วนแรกเป็นข้อมูลในภาพรวมของหนองหารในด้านกายภาพโดยรวบรวมจากผลการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับหนองหาร ที่จัดทำขึ้นโดยหน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษาส่วนที่สองเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับผลการสำรวจเกาะดอนต่างๆ ที่เป็นข้อมูลทางกายภาพ ซึ่งได้จากการการสำรวจภาคสนามร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ รวมถึงผลจากการจัดเวทีประชาคมชุมชนรอบหนองหาร ที่เป็นข้อมูลในด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนโดยรอบ ข้อมูลทั้งสองส่วนหลักนี้นำมาซึ่งข้อสรุปในด้านศักยภาพและปัญหาของพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การจัดทำแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร ที่จะกล่าวในบทต่อไป

2.1 ภูมิหลังและสภาพทั่วไปของหนองหาร

หนองหาร จังหวัดสกลนครเป็นหนองน้ำจืดธรรมชาติขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยมี “ลำน้ำก่ำ” ไหลออกจากหนองหารลงไปสู่แม่น้ำโขง หนองหารจึงเป็นถิ่นกำเนิดของเผ่าพันธุ์ปลานานาชนิดจากการขึ้นมาวางไข่ของปลาจากแม่น้ำโขง นอกจากนี้ระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติของหนองหารยังเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชุมชนต่างๆที่ตั้งเรียงรายอยู่ริมหนองหารได้เป็นอย่างดี ในหน้าฝนได้อาศัยน้ำปลูกข้าวส่วนหน้าแล้งก็ใช้พื้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่เลี้ยงสัตว์และปลูกพืชผักสวนครัวและที่สำคัญคือ “การจับปลา” ตลอดทั้งปีของชุมชนรอบหนองหารสร้างความมั่นคงทางอาหารให้ชุมชนได้เป็นอย่างดี

หน่วยงานของรัฐเริ่มต้นให้ความสำคัญในการพัฒนาหนองหารมานานเมื่อ 70 ปีที่ผ่านมาเห็นได้ว่าการเริ่มก่อสร้างประตูระบายน้ำกั้นลำน้ำก่ำเมื่อปี พ.ศ.2484 เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาหนองหารโดยมีจุดมุ่งหมายหลักให้หนองหารเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำของภาคอีสานและเก็บน้ำไว้ใช้สำหรับการกสิกรรมสำหรับชุมชนรอบหนองหารตลอดระยะ70 ปีที่ผ่านมา วิธีการ

ดำรงชีวิตของชุมชนรอบหนองหารจึงเปลี่ยนแปลงไปได้รับการพัฒนาเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมพร้อมกับการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานได้แพร่ขยายเข้าสู่ชุมชนลุ่มน้ำหนองหาร เช่นเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอื่นทั่วไปในประเทศ ประชากรและที่อยู่อาศัยในชุนชนรอบหนองหารและในเขตเทศบาลเมืองสกลนครขยายเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของหนองหารส่วนหนึ่งได้ถูกใช้เป็นต้นทุนของการพัฒนาถนนและสวนสาธารณะบางแห่งถูกสร้างเข้าไปในหนองหารริมฝั่งในบริเวณที่ติดกับชุมชนเมืองถูกถมรุกพื้นที่เข้าไปในหนองหารเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย

หนองหารจังหวัดสกลนครเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่มีความสำคัญหนึ่งในสามของบึงน้ำจืดขนาดใหญ่ของประเทศโดยมีขนาดใหญ่เป็นอันดับสองรองจากบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ ส่วนอันดับสามได้แก่ กว๊านพะเยา จังหวัดพะเยาหนองหารตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ต่ำของแอ่งสกลนคร (SakonNakhon Basin) หรือเป็นส่วนหนึ่งของบริเวณที่เรียกกันว่า “บริเวณก้นแอ่งสกลนคร” มีลักษณะแบนราบมากมีร่องน้ำที่จุดต่ำสุดอยู่ที่ระดับ 152.50 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง (รทก.) มีความลึกเฉลี่ย 2.5 เมตร แต่เดิมหนองหารมีพื้นที่ 48,600 ไร่และภายหลังขยายเพิ่มเป็น 77,016 ไร่ เหลือประมาณ 123 ตารางกิโลเมตร[1]

พื้นที่ส่วนใหญ่ของหนองหารรับน้ำที่ไหลมาจากเทือกเขาภูพานสันปันน้ำอยู่ในแนวทิศตะวันตกเฉียงใต้ที่ภูหลุบช้างเป็นยอดเข้าสูงสุดในระดับ558 เมตร (รทก.) ลักษณะของพื้นที่ลุ่มน้ำหนองหารในทางทิศใต้และทิศตะวันตกเป็นแนวต่อเขตจากเทือกเขาภูพานที่ลาดเอียงลงมาสลับกับเนินลูกเคลื่อนลอนสูงลดหลั่นลงไปหาที่ราบลุ่มริมหนองหารบริเวณนี้มีสภาพป่าเป็นป่าโคกและป่าดิบแล้งสลับกับพื้นที่เกษตรกรรมส่วนพื้นที่ลุ่มน้ำทางทิศเหนือและตะวันออกมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มรอบหนองหาร สลับด้วยพื้นที่เป็นเนินลาดต่ำ และมีร่องน้ำลึกเชื่อมต่อระหว่างหนองหารกับลำน้ำก่ำและล้ำน้ำก่ำเป็นสายน้ำสายเดียวที่ไหลออกจากหนองหารลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมมีความยาวประมาณ 120 กิโลเมตร ส่วนบริเวณกลางหนองหารประกอบด้วยดอนที่มีขนาดแตกต่างกันแต่มีภูมิทัศน์สวยงามได้แก่ ดอนสวรรค์ใหญ่ ดอนสวรรค์น้อย ดอนหัน ดอนผลาญ ดอนไซพอ ดอนหวาย ดอนขาม ดอนงิ้ว ดอนกระโจ ดอนเล้า เป็นต้น

เขตพื้นที่ผิวน้ำและปริมาณน้ำในหนองหารขึ้นอยู่กับระดับความสูงเก็บกักน้ำที่ต่างกัน เช่น ในระดับ 155.5 เมตร (รทก.) มีพื้นที่ผิวน้ำเท่ากับ 44.61 ตารางกิโลเมตร (27,881.25 ไร่) และมีปริมาตรน้ำ 46,295 ล้านลูกบาศก์เมตร ในระดับ 156.5 มีพื้นผิวน้ำเท่ากับ 59.34 ตารางกิโลเมตร (37,6087.5 ไร่) มีปริมาตรน้ำ 98.27 ล้านลูกบาศก์เมตร ส่วนในระดับ 157.5 เมตรรทก. มีพื้นผิวน้ำเท่ากับ 113.00 ตารางกิโลเมตร (70,625 ไร่) และมีปริมาตรน้ำ 184,44 ล้านลูกบาศก์เมตร[2]จากค่าพื้นที่ผิวน้ำและปริมาตรน้ำดังกล่าวนี้เองเป็นตัวบ่งบอกถึงความแบนราบของท้องน้ำหนองหารได้ดีทำให้มีลำน้ำไหลลงสู่หนองหารหลายสาย เช่น ทางทิศใต้มีลำน้ำพุง เป็นลำน้ำสายใหญ่และให้ปริมาณน้ำท่ามากที่สุดกับหนองหารโดยน้ำพุงแยกออกเป็นห้วยคำรบสายหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีห้วยสะเล ห้วยเฮ ห้วยเดียกและห้วยนาหลุม ทางทิศตะวันตกได้แก่ ห้วยโมง ห้วยกะป๊อด ห้วยสมอ ทางทิศเหนือได้แก่ ห้วยลาก ห้วยม่วง ห้วยขีน ห้วยแนบ

[1]วีระ ศรีสนธ์ การศึกษาปริมาณตะกอนและผลกระทบของการตกตะกอนต่อการเก็บกักน้ำของหนองหารสกลนคร. ปริญญานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2527 หน้า 74-78

[2]แผนแม่บทการพัฒนาหนองหาร 5 ปี (2540-2544)

ห้วยน้ำลอง ส่วนทางทิศตะวันออกได้แก่ ห้วยซ่งน้ำพุ ลำน้ำต่างๆ เหล่านี้ให้ปริมาณน้ำกับหนองหารในช่วงฤดูฝนเป็นส่วนใหญ่

ระบบนิเวศน์ของหนองหารก่อนมีการสร้างประตูลำน้ำก่ำ (พ.ศ. 2484-2496) มีระบบของฤดูกาลที่มีน้ำขึ้นและน้ำลง ทำให้น้ำมีการหมุนเวียนถ่ายเทไหลออกสู่แม่น้ำโขงที่ปากลำน้ำก่ำ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ในช่วงฤดูฝนตกใหม่ประมาณกลางเดือนพฤษภาคมเป็นต้นไป ปริมาณน้ำที่ไหลลงมาจากลำน้ำพุงทำให้น้ำหนองหารเป็นสีขุนแดงจากสีของตะกอนดินและทราย และมักมีสีเข้มขึ้นเรื่อยๆ ตามปริมาณน้ำฝนที่ไหลลงมากชาวบ้านทั่วไปรู้ว่า “ฝนแฮงเทิงภู น้ำพุง(พุ่ง) ออกแล้ว”หมายถึง มีฝนตกหนักบานภูพานส่งผลทำให้น้ำพุงไหลพุ่งแรงลงสู่หนองหาร

พอย่างเข้าเดือน9 เดือน10 (สิงหาคมและกันยายน) ปริมาณน้ำเต็มหนองหารบางปีน้ำมากอาจท่วมสูงถึงพื้นที่นา เพราะเกิดจากปัจจัยต่างๆ 2-3 ประการที่เกี่ยวเนื่องกัน เช่น เมื่อฝนตกหนักปริมาณน้ำก็ไหลลงหนองหารมาก เพราะหนองหารมีภูมิลักษณะสัณฐานเป็นแอ่งต่ำ รวมทั้งมีลำน้ำก่ำที่เป็นทางระบายน้ำสายเดียวและคับแคบ รวมทั้งอาจมีปริมาณน้ำจากแม่น้ำโขงไหลย้อนกลับเข้ามาทางลำน้ำก่ำนอกจากนี้ปริมาณน้ำจากน้ำพุงอีกสายหนึ่ง (ที่แยกออกเป็นห้วยคำรบ) ที่ไหลอ้อมลงมาใกล้บริเวณทางเชื่อมของหนองหารกับลำน้ำก่ำในบริเวณตรงข้ามกับบึงสูตรใหญ่ ทำให้ปริมาณน้ำในหนองหารจึงถูกตรึงจากน้ำของแม่น้ำโขง น้ำจึงระบายออกได้ช้าและท่วมเอ่อล้นขึ้นจนกลายเป็นทะเลสาบธรรมชาติขนาดใหญ่แต่เมื่อถึงช่วงเวลาหน้าแล้งในเดือน12 น้ำจากหนองหารเริ่มทยอยแห้งลดระดับลงไปพอถึงเดือน4 เดือน5 ระดับน้ำก็ลดลงไปถึง “โกนสะเล” (โกนห้วยสะเลที่เป็นร่องน้ำลึก) จนน้ำแห้งจากฝั่งลง(หมายถึงจากระดับน้ำที่ขึ้นสูงสุดในฤดูฝน) ไปถึงเกาะดอนต่างๆ เป็นระยะทางถึง 2-3 กิโลเมตรปัจจุบันชุมชนรอบหนองหารในปัจจุบันมีจำนวน 40 ชุมชน ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร

กรมประมงเป็นหน่วยงานรัฐหน่วยงานแรกๆ ที่มีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาหนองหารในปี พ.ศ. 2475 กระทรวงเกษตราธิการได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อดำเนินการสำรวจสภาพของหนองหารและจัดทำโครงการปรับปรุงหนองหาร ให้เป็นที่บำรุงพันธุ์สัตว์น้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและในปีถัดมา พ.ศ.2476 กรมประมงได้ทำการศึกษาเพื่อก่อสร้างประตูน้ำที่ปากลำน้ำก่ำเก็บกักน้ำให้สูงขึ้นจากระดับน้ำที่เป็นอยู่เดิมเพื่อเพิ่มเนื้อที่เพาะพันธุ์สัตว์น้ำและช่วยในการกสิกรรมบริเวณรอบหนองหาร การก่อสร้างเขื่อนกั้นปากลำน้ำก่ำเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2484 แต่เนื่องจากระยะเวลาการก่อสร้างอยู่ระหว่างสงครามเอเชียบูรพา ทำให้การก่อสร้างล่าช้าออกไปถึง 12 ปีและสร้างเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2496 นอกจากการก่อสร้างประตูน้ำปิดปากล้ำน้ำก่ำแล้วกรมประมงได้ตั้งสถานีประมงขึ้นที่หนองหารในปี พ.ศ. 2485 โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อทำการผลิตพันธุ์ปลาให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการาของประชาชน สำรวจทดลองและค้นคว้าเพื่อเพาะขยายพันธุ์ปลาตลอดทั้งส่งเสริมให้มีการเพาะเลี้ยงมากขึ้น รวมทั้งการสำรวจหนองหารบึงและที่ลุ่มอันเป็นแหล่งน้ำเพื่อพิจารณาปรับปรุงให้มีสภาพดีขึ้น[3]

โครงการพัฒนาต่างๆ โดยเฉพาะสิ่งก่อสร้างพื้นฐานอันเป็นทิศทางหลักสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) ถูกสร้างขึ้น มีการก่อสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่างชุมชนรอบหนองหารและตัวเมืองสกลนคร ทำให้เกิดการอพยพเข้ามาของคนถิ่นอื่นทำได้อย่างสะดวกรวดเร็วจำนวนประชากรและสิ่งก่อสร้างบ้านเรือนทั้งในชุมชนรอบ

[3]กรมประมง. ประวัติและผลงานของสถานีประมงจังหวัดสกลนคร, กองบำรุงพันธุ์สัตว์น้ำ, กรุงเทพ, 2513 หน้า 1-2

หนองหารและเมืองสกลนครจึงขยายตัวมากขึ้น อีกทั้งการใช้ประโยชน์จากหนองหารได้เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัวจากการพัฒนาหนองหารเริ่มแรกมีจุดประสงค์เพียงพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำและทำการเกษตรแต่ระยะต่อมาเมื่อมีกลุ่มคนใช้ประโยชน์จากหนองหารที่มีความหลากหลายและเพิ่มจำนวนมากขึ้นทั้งเพื่อการชลประทาน การประมง การประปา (สำหรับเทศบาลนครสกลนคร เทศบาลท่าแร่และอีกหลายชุมชน) รวมทั้งการท่องเที่ยวชุมชนโดยรอบในเขตลุ่มน้ำหนองหารได้ใช้น้ำจากหนอนหานเพื่อการทำนาโดยเฉพาะในช่วงฝนทิ้งช่วงโดยคิดเป็นพื้นที่ประมาณ 21,636 ไร่ (โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า) ในส่วนของการผลิตประปาสำนักงานประปาสกลนครใช้น้ำจากหนองหารในการผลิตน้ำประปาในอัตราปีละ 3.6 ล้าน ลบ.ม. นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา โดยมีโรงกรองน้ำจำนวน 4 โรง ขนาด 500 ลบ.ม./ชม. จำนวน 1 โรง ขนาด 80 ลบ.ม./ชม. จำนวน 1 โรง และขนาด 40 ลบ.ม./ชม. จำนวน 2 โรง เนื่องจากคุณภาพบริเวณใกล้ชายฝั่งมีคุณภาพต่ำ โรงสูบน้ำเดิมจึงต้องสร้างยื่นจากริมหนองหารเข้าไปอีกเป็นระยะทางถึง 1,670 เมตร

ส่วนของการพัฒนาการท่องเที่ยวพื้นที่จังหวัดสกลนครได้กลายเป็นพื้นที่หนึ่งที่ Pacific Area Travel Association (PATA) โดยบรรจุไว้ในเส้นทางการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 และแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ที่มุ่งพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของอาเซียนทำให้จังหวัดสกลนครมีความสำคัญมากขึ้นในฐานะจุดเชื่อมต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งแม่น้ำโขงและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว[4]และต่อมาหนองหารได้รับการพัฒนาด้วยการยกระดับน้ำให้สูงขึ้นกว่าเดิมเพื่อตอบสนองต่อการใช้ประโยชน์ของกลุ่มคนต่างๆโดยกรมประมงได้สร้างประตูน้ำใหม่และสร้างคัดดินกั้นน้ำและอาคารรับน้ำอีก 5 แห่งเพื่อป้องกันน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มรอบหนองหาร[5]ประตูแห่งใหม่นี้สร้างเสร็จในปี พ.ศ.2536 พร้อมกับได้รับการตั้งชื่อว่า “ประตูสุรัสวดี”

กล่าวโดยสรุป การก่อสร้างประตูน้ำปิดกั้นปากลำน้ำก่ำ ในระยะแรกมีเป้าหมายเพื่อการเกษตรกรรมและการอนุรักษ์สัตว์น้ำ แต่ในระยะต่อมาการพัฒนาของชุมชนและตัวเมืองสกลนครภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้ความต้องการใช้ประโยชน์จากหนองหารเพิ่มมากขึ้น อาทิเช่น หนองหารได้เป็นแหล่งน้ำประปาสำหรับเมืองสกลนคร ถูกบรรจุให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเพื่อการชลประทาน การพัฒนาหนองหารด้วยการสร้างประตูระบายน้ำขึ้นใหม่เพื่อยกระดับน้ำในหนองหารจึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการใช้น้ำดังกล่าว

---

[4]สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม,รายงานความก้าวหน้า โครงการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อฟื้นฟูแหล่งน้ำบริเวณลุ่มน้ำพุงจังหวัดสกลนครและนครพนม, 2537 หน้า 153-154.

[5]สถาบันเทคโนโลยีเอเชีย(AIT). โครงการบูรณะและพัฒนาบึงบอระเพ็ดและหนองหาร, เสนอต่อสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2525 หน้า 36.

2.2 ข้อมูลการสำรวจเกาะดอนหนองหาร

จากการสำรวจเกาะดอนในหนองหารร่วมกับชุมชนในพื้นที่พบว่า มีจำนวนเกาะดอนรวม 52 เกาะ มีพื้นที่รวมประมาณ 4,300 ไร่ โดยมีเกาะดอนสวรรค์เป็นเกาะที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดรวม 639 ไร่ รองลงมาคือเกาะดอนสะคามมีขนาดพื้นที่ประมาณ 365 ไร่ ส่วนดอนที่เล็กที่สุดคือดอนขามน้อย มีเนื้อที่ประมาณ 2.4 ไร่ โดยมีขนาดและตำแหน่งค่าพิกัดที่ตั้งตามตารางที่ 2.1 และ 2.2

ตารางที่ 2.1แสดงรายชื่อเกาะดอนหนองหาร เรียงตามขนาดพื้นที่

No.	ชื่อ	พื้นที่ (ไร่)	ค่าพิกัด	
			เหนือ	ตะวันออก
1	ดอนสวรรค์	597.54	1,900,298.00	413,152.00
2	ดอนสะคาม	365.33	1,901,493.00	410,563.00
3	ดอนกลาง	264.40	1,896,712.00	419,197.00
4	ดอนย่านาง	260.31	1,900,005.00	409,558.00
5	ดอนยาน	240.31	1,896,152.00	415,771.00
6	ดอนหัวคัน	211.89	1,905,226.00	415,053.00
7	ดอนมีหม่อน	153.17	1,897,973.00	417,331.00
8	ดอนธรรมการ	142.82	1,895,783.00	417,269.00
9	ดอนนาแด้ง	134.07	1,897,570.00	417,187.00
10	ดอนตาลโง๊ะ	129.93	1,904,474.41	408,899.77
11	ดอนไฮ	115.83	1,898,305.00	416,633.00
12	ดอนขาม	110.52	1,900,413.00	407,469.00
13	ดอนหิ้ง	95.11	1,897,010.00	417,443.00
14	ดอนขี้ควาย	85.57	1,896,848.00	418,564.00
15	ดอนสะพอ	78.20	1,898,561.00	414,475.00
16	ดอนหวายบ้านท่าวัด	66.24	1,897,393.00	418,723.00
17	ดอนหวาย	65.99	1,897,420.00	418,723.00
18	ดอนลุงหอม	59.56	1,897,199.00	418,148.00
19	ดอนตาแพง	57.23	1,897,071.00	412,702.00
20	ดอนอ่าง	56.36	1,902,650.00	410,086.00
21	ดอนอีเทียม	55.02	1,898,079.00	416,486.00
22	ดอนจาน	53.41	1,906,909.97	410,750.55
23	ดอนเหล่าทัพ	52.52	1,895,731.00	413,066.00
24	ดอนท่มปากเดียก	46.99	1,896,673.00	414,933.00
25	ดอนแซง	43.65	1,903,837.98	410,630.65

26	ดอนสวรรค์น้อย	41.42	1,900,982.00	412,669.00
27	ดอนยาง	40.28	1,896,383.00	417,300.00
28	ดอนกกหว้าสีชมพู	33.81	1,897,879.00	417,888.00
29	ดอนหิน	33.37	1,899,076.00	411,781.00
30	ดอนไผ่	33.23	1,896,821.00	417,840.00
31	ดอนโพนสาวเอ้	31.09	1,899,574.00	409,567.00
32	ดอนยายพู	30.82	1,897,355.00	417,023.00
33	ดอนโพธิ์สามต้น	30.23	1,906,795.06	409,943.57
34	ดอนประคำ	28.75	1,906,676.78	407,689.31
35	ดอนลังกา	28.33	1,900,405.00	408,595.00
36	ดอนโพธิ์แสน/ดอนพันแสง/ดอนเมืองแสน	27.20	1,895,202.00	413,780.00
37	ดอนทม	24.92	1,898,626.00	413,329.00
38	ดอนพระลาน	21.36	1,902,535.00	413,711.00
39	โนนซ่ง 8 คน	19.66	1,896,622.00	412,553.00
40	ดอนตาสาลี	17.96	1,897,665.00	418,114.00
41	ดอนน้อย	15.21	1,896,906.00	418,245.00
42	ดอนขามแป	14.54	1,897,331.00	413,106.00
43	ดอนตาหมู	13.03	1,897,797.00	416,474.00
44	หัวโพนหลวง	12.40	1,899,878.00	416,485.00
45	ดอนไก่	10.95	1,902,939.00	409,508.00
46	ดอนสวนดอก	10.88	1,896,380.00	419,571.00
47	ดอนเกิน	10.78	1,907,372.00	412,760.00
48	ดอนส้มโฮง	9.43	1,899,533.00	411,558.00
49	ดอนขาม	7.93	1,898,590.00	412,316.00
50	โพนขี้นก	4.28	1,899,600.00	410,776.00
51	ดอนตาล	2.86	1,900,426.00	411,686.00
52	ดอนขามน้อย	2.42	1,897,139.00	413,039.00

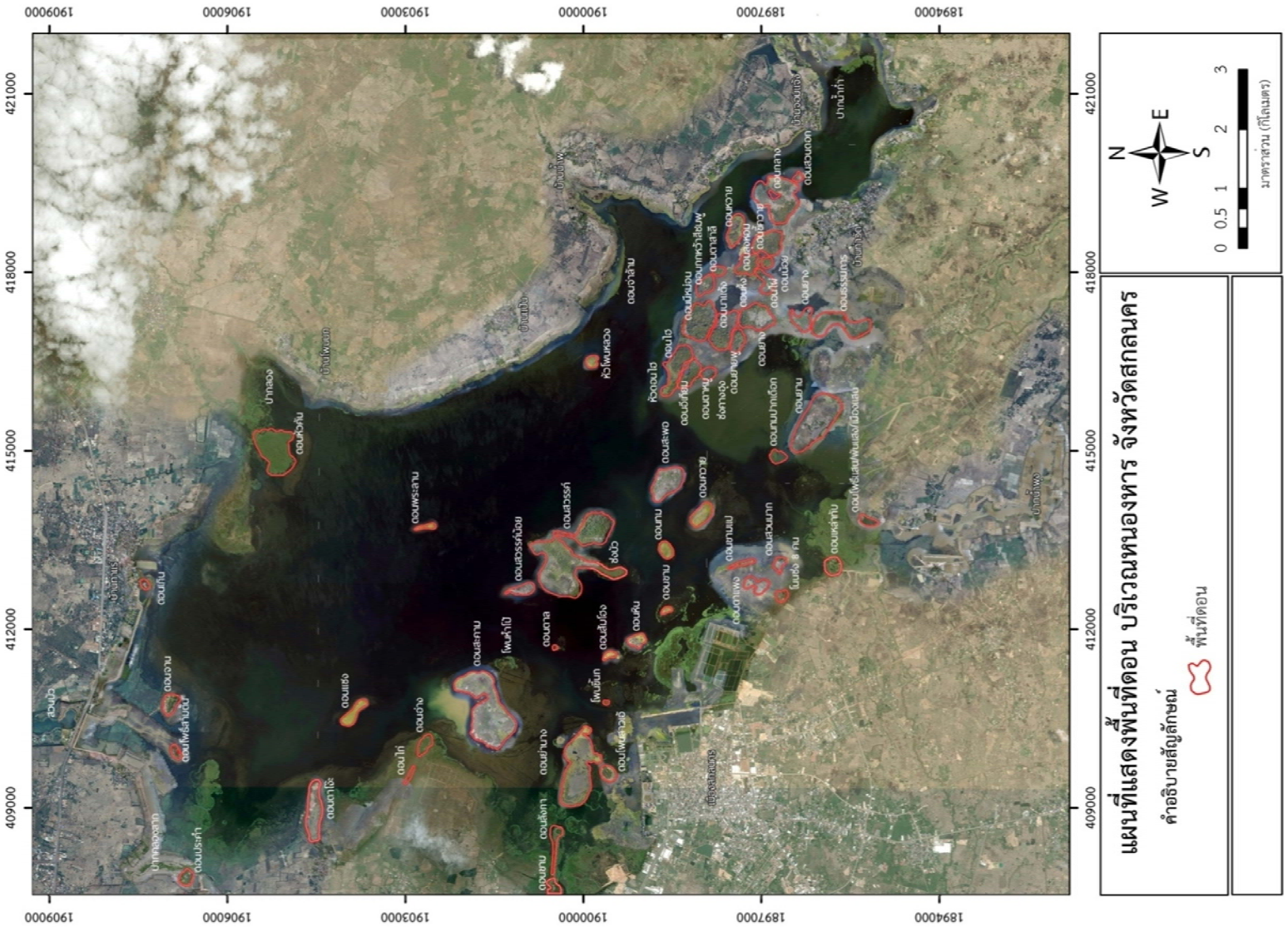
ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม เดือนธันวาคม พ.ศ. 2560

ตารางที่ 2.2 แสดงเกาะดอนหนองหาร เรียงตามตำแหน่งที่ตั้งจากทิศเหนือลงทิศใต้

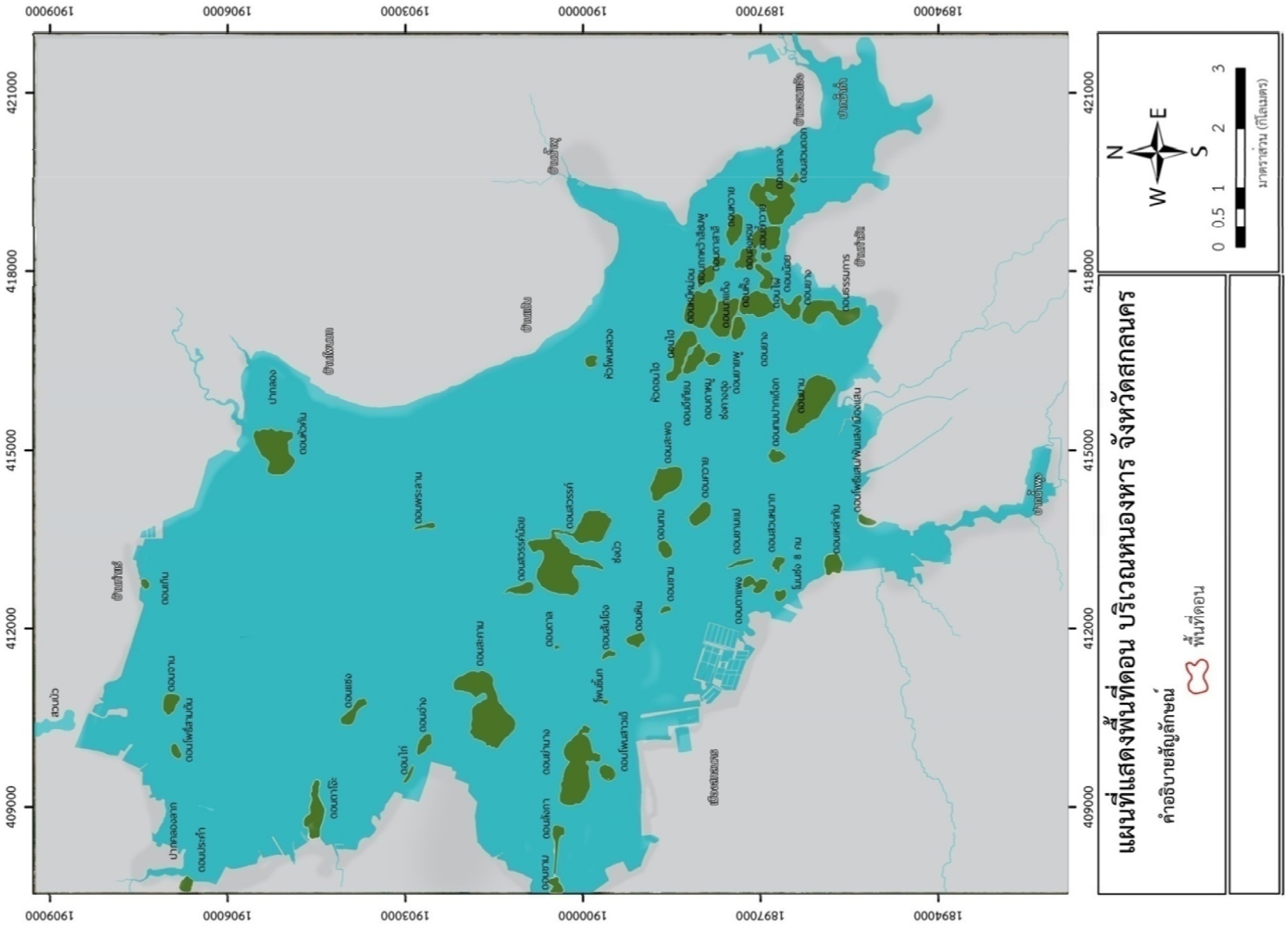
No.	ชื่อ	พื้นที่ (ไร่)	ค่าพิกัด	
			เหนือ	ตะวันออก
1	ดอนเกิน	10.78	1,907,372.00	412,760.00
2	ดอนจาน	53.41	1,906,909.97	410,750.55
3	ดอนโพธิ์สามต้น	30.23	1,906,795.06	409,943.57
4	ดอนประคำ	28.75	1,906,676.78	407,689.31
5	ดอนหัวคัน	211.89	1,905,226.00	415,053.00
6	ดอนตาลโง๊ะ	129.93	1,904,474.41	408,899.77
7	ดอนแซง	43.65	1,903,837.98	410,630.65
8	ดอนไก่	10.95	1,902,939.00	409,508.00
9	ดอนอ่าง	56.36	1,902,650.00	410,086.00
10	ดอนพระลาน	21.36	1,902,535.00	413,711.00
11	ดอนสะคาม	365.33	1,901,493.00	410,563.00
12	ดอนสวรรค์น้อย	41.42	1,900,982.00	412,669.00
13	ดอนตาล	2.86	1,900,426.00	411,686.00
14	ดอนขาม	110.52	1,900,413.00	407,469.00
15	ดอนลังกา	28.33	1,900,405.00	408,595.00
16	ดอนสวรรค์	597.54	1,900,298.00	413,152.00
17	ดอนย่านาง	260.31	1,900,005.00	409,558.00
18	หัวโพนหลวง	12.40	1,899,878.00	416,485.00
19	โพนขี้นก	4.28	1,899,600.00	410,776.00
20	ดอนโพนสาวเอ้	31.09	1,899,574.00	409,567.00
21	ดอนส้มโฮง	9.43	1,899,533.00	411,558.00
22	ดอนหิน	33.37	1,899,076.00	411,781.00
23	ดอนทม	24.92	1,898,626.00	413,329.00
24	ดอนขาม	7.93	1,898,590.00	412,316.00
25	ดอนสะพอ	78.20	1,898,561.00	414,475.00
26	ดอนไฮ	115.83	1,898,305.00	416,633.00
27	ดอนอีเทียม	55.02	1,898,079.00	416,486.00
28	ดอนมีหม่อน	153.17	1,897,973.00	417,331.00
29	ดอนกกหว้าสีชมพู	33.81	1,897,879.00	417,888.00
30	ดอนตาหมู	13.03	1,897,797.00	416,474.00
31	ดอนตาสาลี	17.96	1,897,665.00	418,114.00
32	ดอนนาแด้ง	134.07	1,897,570.00	417,187.00

33	ดอนหวาย	65.99	1,897,420.00	418,723.00
34	ดอนหวายบ้านท่าวัด	66.24	1,897,393.00	418,723.00
35	ดอนยายพู	30.82	1,897,355.00	417,023.00
36	ดอนขามแป	14.54	1,897,331.00	413,106.00
37	ดอนลุงหอม	59.56	1,897,199.00	418,148.00
38	ดอนขามน้อย	2.42	1,897,139.00	413,039.00
39	ดอนตาแพง	57.23	1,897,071.00	412,702.00
40	ดอนหิ้ง	95.11	1,897,010.00	417,443.00
41	ดอนน้อย	15.21	1,896,906.00	418,245.00
42	ดอนขี้ควาย	85.57	1,896,848.00	418,564.00
43	ดอนไผ่	33.23	1,896,821.00	417,840.00
44	ดอนกลาง	264.40	1,896,712.00	419,197.00
45	ดอนท่มปากเดียก	46.99	1,896,673.00	414,933.00
46	โนนซ่ง 8 คน	19.66	1,896,622.00	412,553.00
47	ดอนยาง	40.28	1,896,383.00	417,300.00
48	ดอนสวนดอก	10.88	1,896,380.00	419,571.00
49	ดอนยาน	240.31	1,896,152.00	415,771.00
50	ดอนธรรมการ	142.82	1,895,783.00	417,269.00
51	ดอนเหล่าทัพ	52.52	1,895,731.00	413,066.00
52	ดอนโพธิ์แสน/ดอนพันแสง/ดอนเมืองแสน	27.20	1,895,202.00	413,780.00

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม เดือนธันวาคม พ.ศ. 2560



แผนผังที่ 2.1 แสดงภาพถ่ายทางอากาศเกาะดอนหนองหาร



แผนผังที่ 2.2 แสดงแผนที่เกาะดอนหนองหาร

2.2.1 ข้อมูลกลุ่มเกาะดอนทางตอนเหนือหนองหาร

กลุ่มเกาะดอนทางตอนเหนือของหนองหารเรียงจากค่าพิกัดที่ตั้ง เริ่มจากดอนเกินบริเวณบ้านท่าแร่ ลงมาถึงดอนพระลาน โดยกลุ่มเกาะดอนทางตอนเหนือมีทั้งหมดรวม 10 เกาะดอน ดอนหัวคันเป็นดอนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในกลุ่มนี้ และมีดอนไก่เป็นดอนที่เล็กที่สุด เกาะดอนที่มีความสำคัญในกลุ่มนี้คือ ดอนโพธิ์สามต้น เนื่องจากเป็นดอนที่ปรากฏชื่อในตำนานเมืองสกลนคร และชาวบ้านยังคงประกอบพิธีกรรมทางความเชื่ออยู่เป็นประจำ สภาพในปัจจุบันของเกาะดอนกลุ่มตอนเหนือนี้ บางเกาะดอนได้รับการปรับปรุงเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจเช่น ดอนเกิน ดอนโพธิ์สามต้นและดอนตาลโจ๊ะที่กำลังอยู่ระหว่างการถมพื้นที่เพิ่มเติม



ภาพที่ 2.1 แสดงแผนที่ตั้งตำแหน่งเกาะดอนกลุ่มตอนเหนือของหนองหาร

ตารางที่ 2.3 แสดงเกาะดอนหนองหารตอนเหนือ เรียงตามตำแหน่งที่ตั้งจากทิศเหนือลงใต้

No.	ชื่อ	พื้นที่ (ไร่)	ค่าพิกัด	
			เหนือ	ตะวันออก
1	ดอนเกิน	10.78	1,907,372.00	412,760.00
2	ดอนจาน	53.41	1,906,909.97	410,750.55
3	ดอนโพธิ์สามต้น	30.23	1,906,795.06	409,943.57
4	ดอนประคำ	28.75	1,906,676.78	407,689.31
5	ดอนหัวคัน	211.89	1,905,226.00	415,053.00
6	ดอนตาลโจ๊ะ	129.93	1,904,474.41	408,899.77
7	ดอนแซง	43.65	1,903,837.98	410,630.65
8	ดอนไก่	10.95	1,902,939.00	409,508.00
9	ดอนอ่าง	56.36	1,902,650.00	410,086.00
10	ดอนพระลาน	21.36	1,902,535.00	413,711.00

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม เดือนธันวาคม พ.ศ. 2560

สำหรับเกาะดอนอื่นๆในกลุ่มนี้ ยังคงมีธรรมชาติและลักษณะนิเวศที่สมบูรณ์แตกต่างกันไป โดยมีรายละเอียดในแต่ละเกาะดอนดังนี้

1) ดอนเกิน

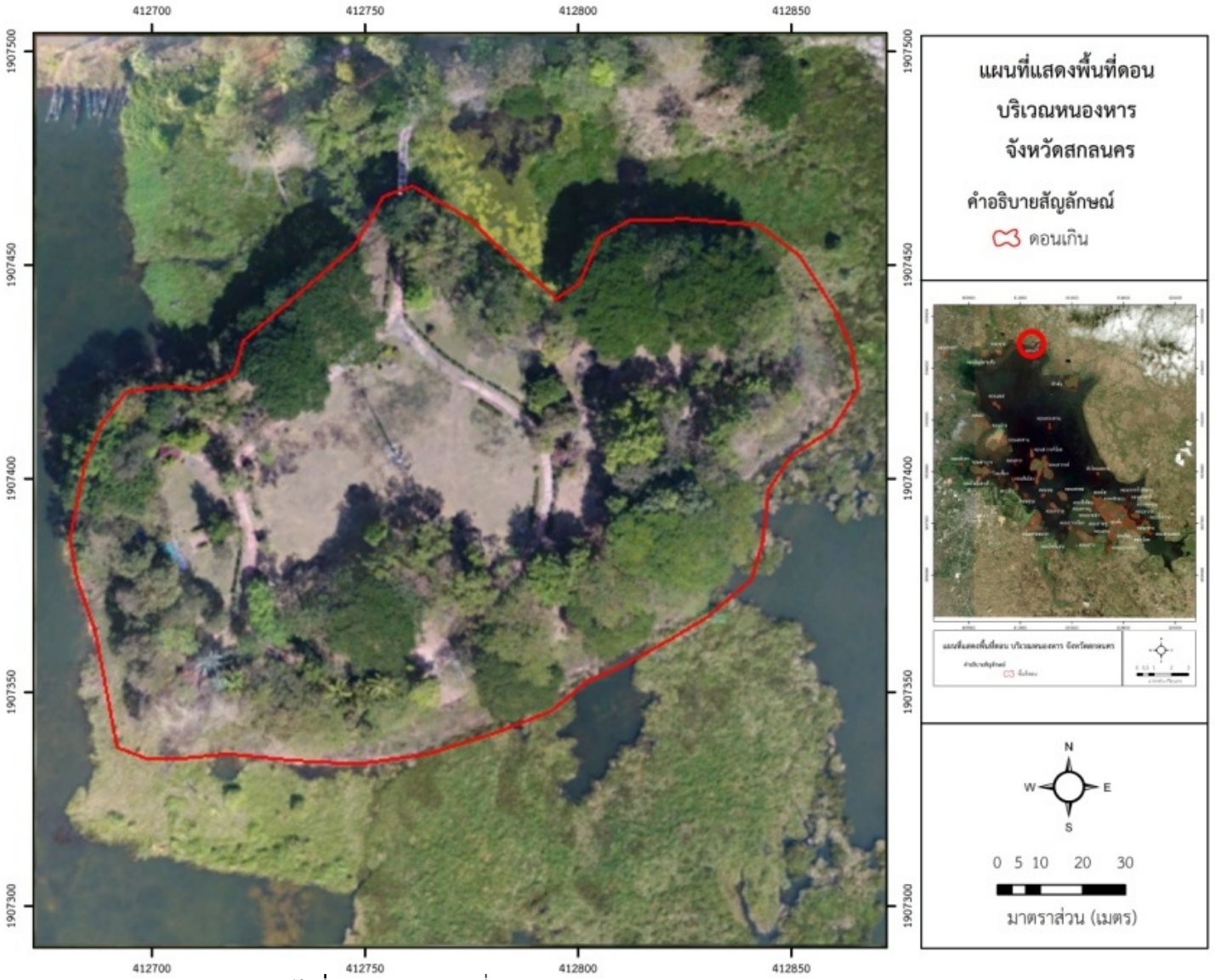
ดอนเกิน ตั้งอยู่บนสุดทางทิศเหนือของหนองหาร มีพื้นที่ติดต่อกับเทศบาลตำบลท่าแร่ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 10.78 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,907,372.00 เหนือ 412,760.00 ตะวันออก บริเวณดอนเกิดจากการถมดินขึ้นใหม่เพื่อยื่นออกไปในหนองหาร เพื่อทำเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะของเทศบาล และจากการถมที่เป็นส่วนเกินออกไป ชาวบ้านจึงถูกเรียกชื่อว่า “ดอนเกิน” มีการปลูกสร้างศาลาพักผ่อน สะพาน และปลูกไม้ประดับเพื่อทำเป็นสวนสาธารณะ เคยใช้เป็นพื้นที่ในการแข่งเรือของเทศบาลแต่ถูกยกเลิกไปแล้วในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามพื้นที่ดอนเกินถูกปล่อยทิ้งร้างจนกลายเป็นที่เลี้ยงวัวควาย ทำให้สวนสาธารณะดอนเกินเสื่อมโทรมแม้ถูกปรับปรุงขึ้นมาใหม่หลายครั้งด้วยกัน ลักษณะพืชพรรณนอกจากพื้นที่ริมน้ำที่เป็นพืชชายน้ำแล้ว มีต้นไม้ยืนต้นบริเวณรอบเกาะเช่น จามจุรี ตะแบก อินทนินน้ำ เป็นต้น



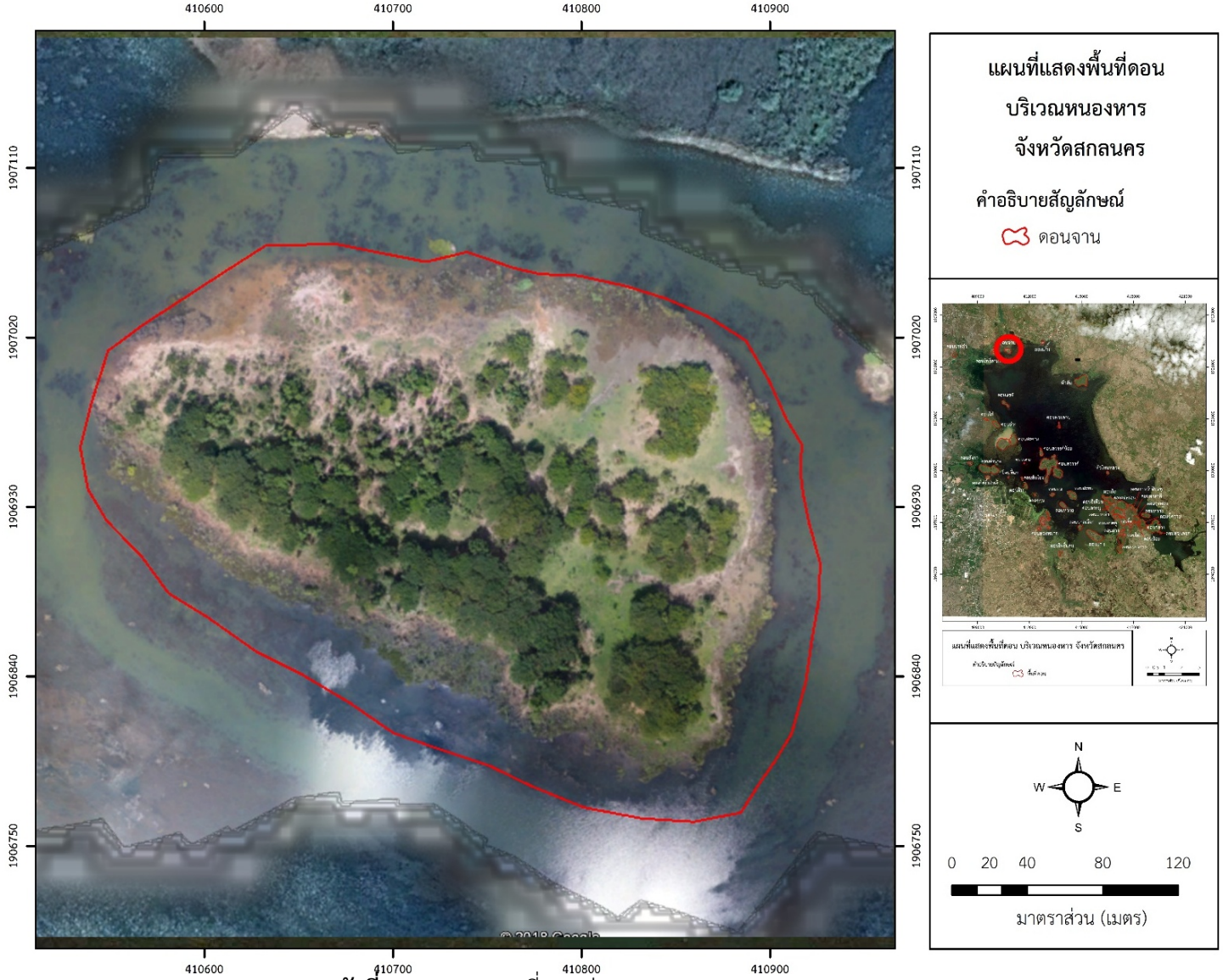
ภาพที่ 2.2 แสดงภาพถ่ายมุมสูงดอนเกิน

2) ดอนจาน

ดอนจานตั้งอยู่บริเวณทิศใต้ของสวนบัว บ้านท่าแร่ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 53.41 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่1,906,9097.97 เหนือ 410,750.55 ตะวันออก ดอนจานอยู่ใกล้กับบริเวณจุดชมวิวหนองหารของตำบลท่าแร่ ชื่อของดอนจานเนื่องจากแต่เดิมเคยมี “ต้นจาน”(ทองกวาว) ขนาดใหญ่เกิดขึ้นโดดเด่นอยู่ 2-3 ต้นบนดอน แล้วออกดอกจานมีสีแดงส้มสวยงามเป็นที่สะดุด นอกจากนี้ยังเคยมีต้นตาลอยู่ประมาณ 3-4 ต้น ปัจจุบันต้นจานและต้นตาลได้ตายหมดแล้ว แต่มีต้นจามจุรี (ชาวบ้านเรียก “ต้นสำสา) กับต้นมะขามเทศ (ต้นหมากขามแป) เกิดขึ้นเต็มไปทั่วบริเวณดอน ชาวบ้านเล่าว่า เกิดจากขี้วัวควายที่นำคนมาเลี้ยงอยู่บนดอนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังพบหญ้าวัชพืชกับต้นไมยราบยักษ์เกิดขึ้นและเริ่มหนาทึบตามชายฝั่งของดอนจาน รวมทั้งจอก แหน ผักตับชะวาและผักอีรวย ปัจจุบันชาวบ้านอาศัยดอนจานเป็นพื้นที่สำหรับเลี้ยงวัวและควาย รวมทั้งทำการประมงหาปลาอยู่โดยรอบ ปลาส่วนใหญ่เป็นปลาชนิดเดียวกันในหนองหาร เช่น ปลาดุก ปลาช่อน ปลาขาวไท ปลาสะแงง ปลาซิวอ้าว ปลาหมอ (ปลาเข็ง) ปลาสลิด ปลาชะโนด และปลาหางแดง รวมทั้งกบ เขียดเขียวและแมงดาน้ำ ส่วนนกที่พบได้แก่ นกกระยาง นกปากห่าง นกเป็ดน้ำ และนกเหก เป็นต้น ดอนจานยังมีผีเสื้อแมงปอ และหิ่งห้อยมีมากในช่วงเดือนเจ็ด (พฤษภาคม-มิถุนายน) แต่คนส่วนใหญ่ไม่กล้าไปดอนจานในตอนกลางคืน เพราะเชื่อกันว่า “ผีดุและเจ้าที่แรง” และเล่าสืบกันมาว่า บริเวณนี้เคยเป็นสุสาน (ป่าช้า) ของพวกขอม เคยมีคนไปลักลอบขุดวัตถุโบราณไปขาย จำพวกเศษภาชนะเครื่องดินเผา เครื่องประดับและเครื่องมือเหล็ก และเชื่อว่าทางสายน้ำระหว่างดอนจานกับดอนโพธิ์สามต้นเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งในตำนานเมืองหนองหาร



แผนผังที่ 2.3 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนเกิน



แผนผังที่ 2.4 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนจาน

3) ดอนโพธิ์สามต้น

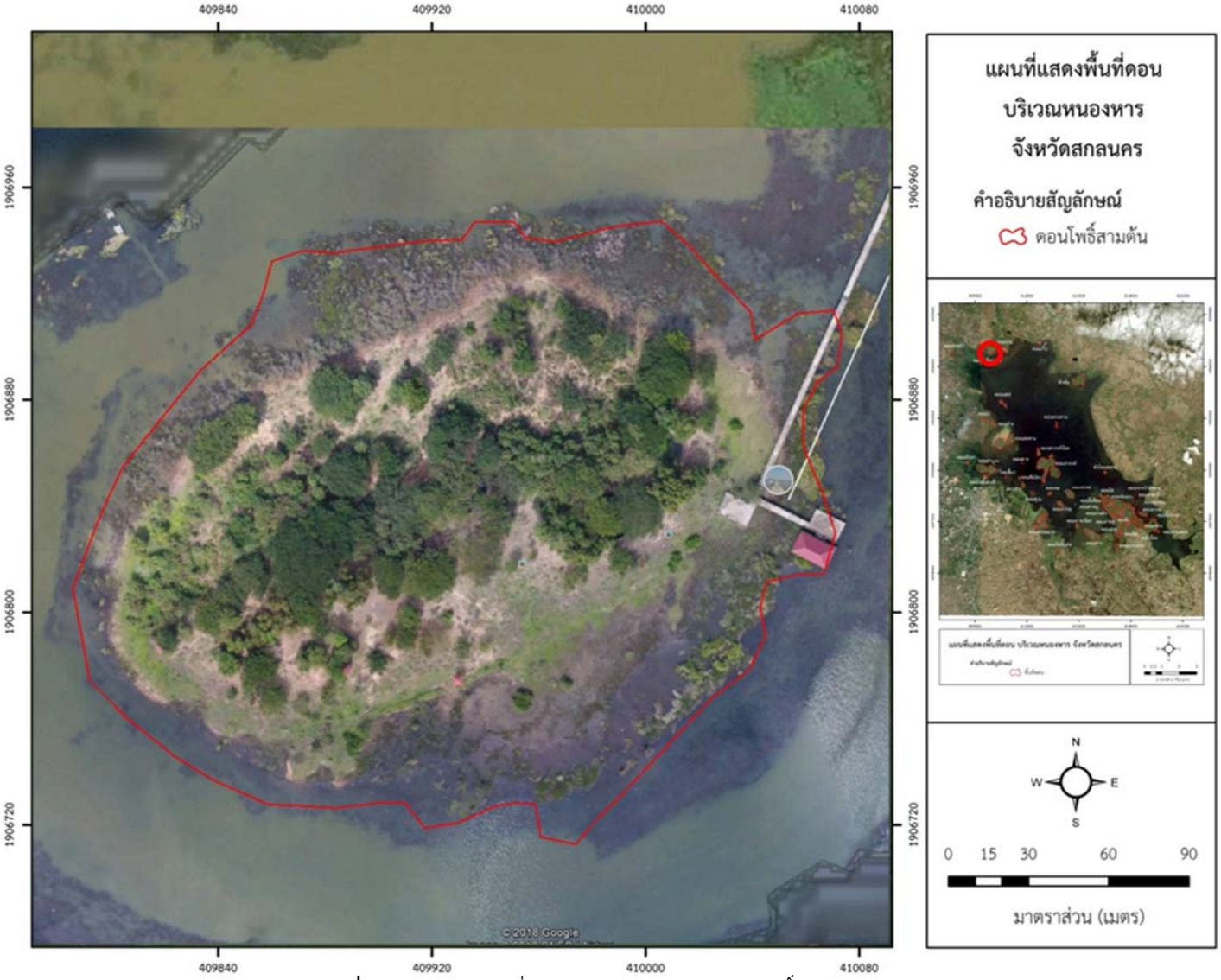
ดอนโพธิ์สามต้น ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหนองหาร ใกล้บ้านดอนเชียงบาลและอยู่ระหว่างดอนจาน กับปากคลองลากและดอนปะคำ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 30.23 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,906,795.06 เหนือ 409,943.57 ตะวันออก ชื่อของ “ดอนโพธิ์สามต้น” มีความสัมพันธ์กับความเชื่อและตำนานท้องถิ่นหรือนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับ “เมืองหนองหารหลวง” ล่มจมอยู่ใต้พื้นน้ำ โดยชาวบ้านพากันลาก “ฟานด่อน” (อีเก้งเผือก) ที่พระยานาคแปลงร่างมา ผ่านไปยังบริเวณ “ต้นโพธิ์” ที่มีอยู่สามต้น และต้นโพธิ์มีรูที่โค่นต้นอยู่ 3 รู ชาวบ้านเรียกว่า รูอ้น (คล้ายตัวตุ่น) ขนาดรูประมาณเท่าแขนคน เคยมีชาวบ้านเอาน้ำไปเทใส่ในรูแล้วไม่เต็มสักที ชาวบ้านหลายคนเลยเชื่อว่าเป็น “รูพญานาค” ทำให้บริเวณดอนโพธิ์สามต้นนี้จึงกลายเป็น “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” และเป็นที่ตั้งของ “ดอนปู่ตา” ของชุมชนบ้านดอนเชียงบาล มีประเพณีเลี้ยงผีปู่ตาเป็นรวมทั้งประเพณีสรงน้ำพระของชุมชนในช่วงเทศกาลสงกรานต์อีกด้วย ปัจจุบันยังคงปรากฏต้นโพธิ์ขนาดใหญ่อยู่บนดอนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้มีการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างริมฝั่งหนองหารกับดอนโพธิ์สามต้น นับว่าเป็นสะพานจุดชมวิว “ตะวันรอนที่หนองหาร” ที่สวยงามแห่งหนึ่งของจังหวัดสกลนคร ด้วยความเหมาะสมของพื้นที่และมีความสัมพันธ์กับตำนานของเมืองหนองหารล่ม ทำให้มีโครงการพัฒนาดอนโพธิ์สามต้นจากหน่วยงานราชการ เช่น สร้างศาลาพักผ่อนอยู่บนดอนหลายศาลา อ่างเลี้ยงจระเข้ การปลูกต้นไม้ประดับทำสวนย่อม แต่น่าเสียดายที่สิ่งก่อสร้างหลายส่วนถูกปล่อยทิ้งร้าง บางส่วนได้รับความเสียหายจากวัวควายที่ชาวบ้านยังคงนำไปเลี้ยงอยู่บนดอนเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจากชุมชนใกล้ดอนโพธิ์สามต้นได้อาศัยการหาปลา กบเขียด และปลาไหลอยู่บริเวณดอน ปลาสำคัญประด้วย ปลาขาวไท ปลาหมอเทศ ปลาหมอตาล ปลาสูตร มีปลาไหล ปลาดุก ปลาข้อ ปลาสลิด ปลาขาวไท ปลาแม่กะแด้ง ปลาขาวมน ปลากะสะ ปลาชะโด ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาดุก ปลาตองกราย ปลาตะเพียน และปลานิล ฯลฯ ส่วนนกที่พบได้แก่ นกกระยาง นกเจ่าขาว นกตุ้ม นกไก่นา นกเหก นกเป็ดน้ำ นกกระสา และนกเป็ดแดงที่มีจำนวนมากหลายร้อยตัว



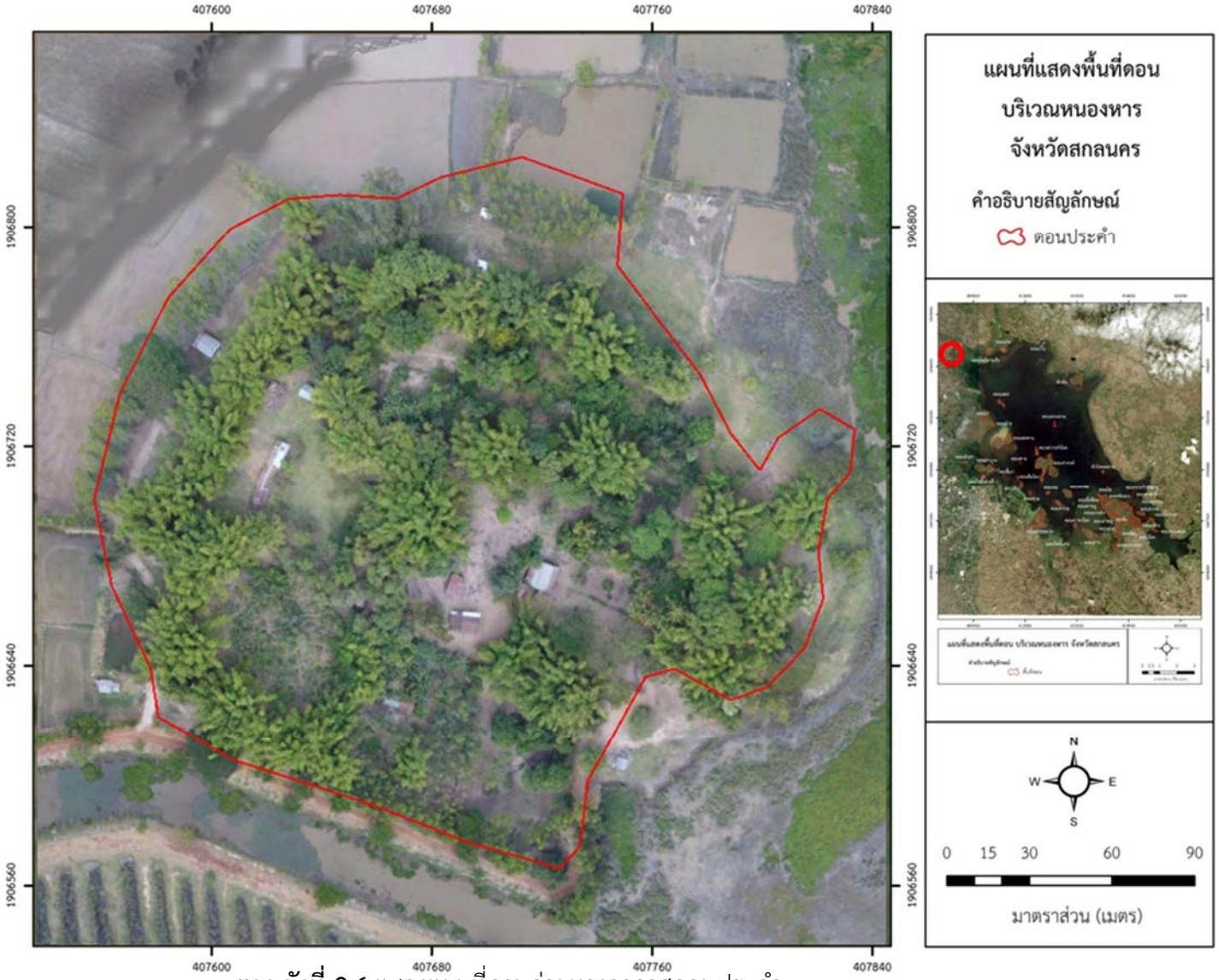
ภาพที่ 2.3 ภาพถ่ายภายในดอนโพธิ์สามต้น

4) ดอนประคำ

ดอนประคำมีขนาดพื้นที่ประมาณ 28.75 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,906,676.78 เหนือ 407,689.31 ตะวันออก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือสุดของหนองหาร ติดกับบ้านดอนเชียงคูณและปากคลองลาก (คลองชักลาก) ที่ไหลลงหนองหาร ทำให้เกิดเป็นตะกอนสะสมจนตื้นเขิน ติดกับชายฝั่งของหมู่บ้าน เล่ากันว่า ชาวบ้านเคยขุดพบลูกปัดและเข้าใจว่าเป็นลูกปะคำ จึงเรียกชื่อว่า “ดอนปะคำ” ปัจจุบันพื้นที่ดอนกลายเป็นทุ่งเลี้ยงวัวควายของชุมชน



แผนผังที่ 2.5 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนโพธิ์สามต้น



แผนผังที่ 2.6 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนประคำ

5) ดอนหัวคัน

ดอนหัวคัน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหนองหาร ใกล้กับหมู่บ้านโพนงามท่าและบ้านโพนงามโคก มีขนาดพื้นที่ประมาณ 211.89 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,905,22600 เหนือ 415,053.00 ตะวันออก ดอนมีลักษณะเป็นเนินคันคู ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า ดอนหัวคัน แต่ก่อนช่วงน้ำลดในฤดูแล้ง ชาวบ้านมักได้อาศัยบ่อน้ำกินที่ดอนหัวคัน ปัจจุบันนี้บ่อน้ำเหล่านั้นจมหายไปหมด และพื้นที่บนดอนก็มีแต่ป่าหญ้าและวัชพืชเท่านั้น

6) ดอนตาลโง๊ะ

ดอนตาลโง๊ะ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหนองหาร ปัจจุบันมีผืนดินเชื่อมต่อระหว่างดอนกับหมู่บ้านตาลโง๊ะ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 129.93 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,904,474.41 เหนือ 408,899.77 ตะวันออก ชื่อของดอนมาจากบริเวณนั้นเคยมีต้นตาลโก่งงอ ชาวบ้านเรียกว่า “โง๊ะ” ปัจจุบันเหลือต้นตาลเพียงต้นเดียวเท่านั้น ชาวบ้านจึงได้อาศัยเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์เพราะดอนอยู่ติดกับหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามยังมีความเชื่อเกี่ยวกับ “ผีหัวโนน” ของดอนตาลโง๊ะที่ต้องมีการคอบกล่าวก่อนออกไปหากินที่หนองหาร

7) ดอนแซง

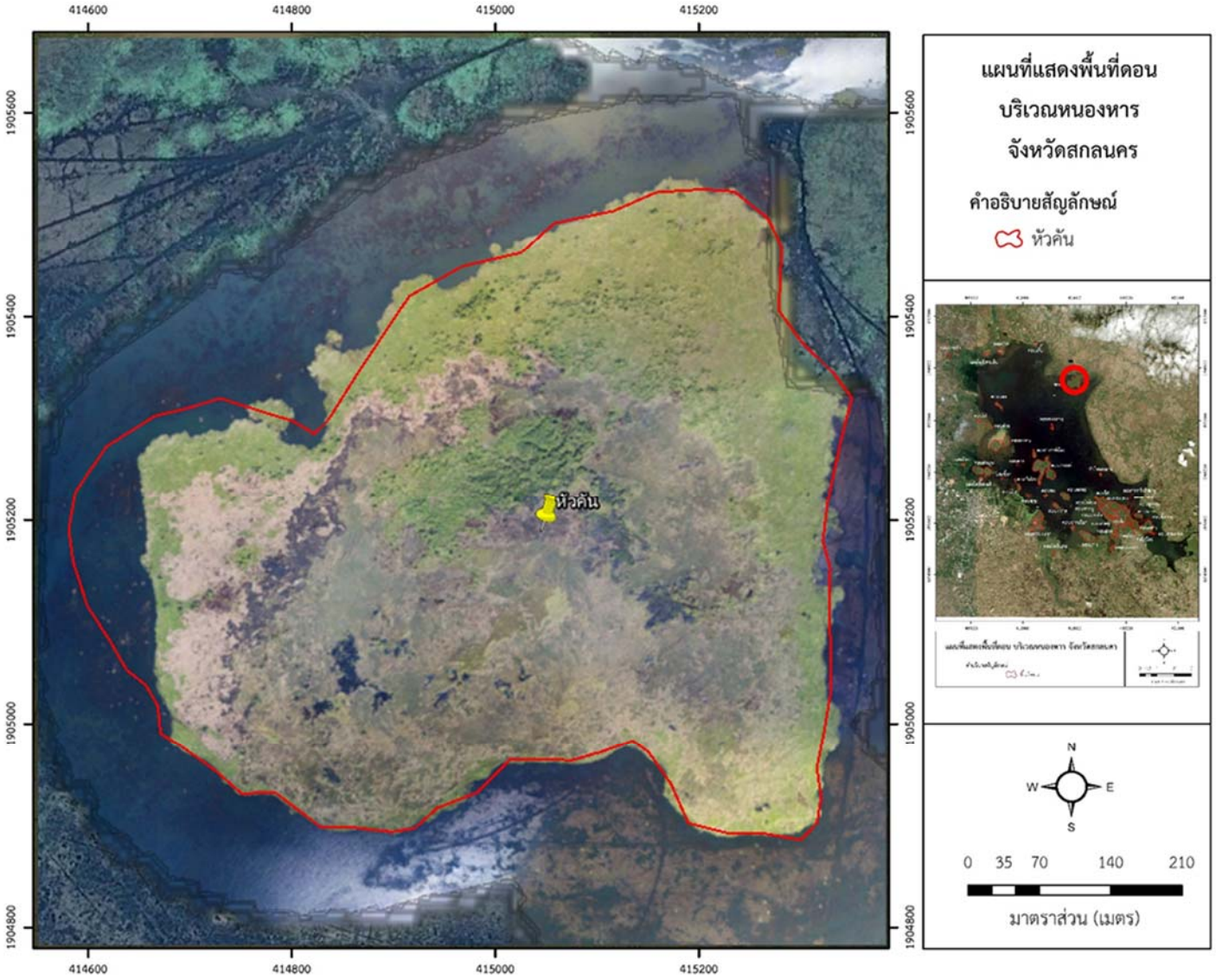
ดอนแซงตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกของดอนตาลโง๊ะและดอนไก่ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 43.69 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,903,837.98 เหนือ 410,630.65 ตะวันออก สภาพพื้นที่ปัจจุบัน

ดอนแซง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหนองหารใกล้กับดอนตาลโง๊ะ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 43.69 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,903,837.98 เหนือ 410,630.65 ตะวันออก ชื่อดอนแซงถูกเรียกพืชนิดหนึ่งคือ “มันแซง” เคยปรากฏเกิดขึ้นทั่วไปในบริเวณดอน แต่เดิมพื้นที่บนดอนมีต้นไม้ขึ้นหนาทึบเป็นป่าและมีมันแซงกระจายขึ้นอยู่ทั่วไป แต่ปัจจุบันพื้นที่ดอนแซงกลายเป็นทุ่งโล่งเตียน ส่วนใหญ่มีแต่หญ้าหวายและวัชพืชชนิดต่างๆ ขึ้นเท่านั้น ชาวบ้านบอกว่า สาเหตุเนื่องจากระบบนิเวศของหนองหารเปลี่ยนแปลงไป จากการสร้างประตูระบายน้ำที่มีการเก็บกักและยกระดับน้ำหนองหารสูงขึ้น จึงทำให้มีน้ำท่วมขังหนองหารอย่างถาวร

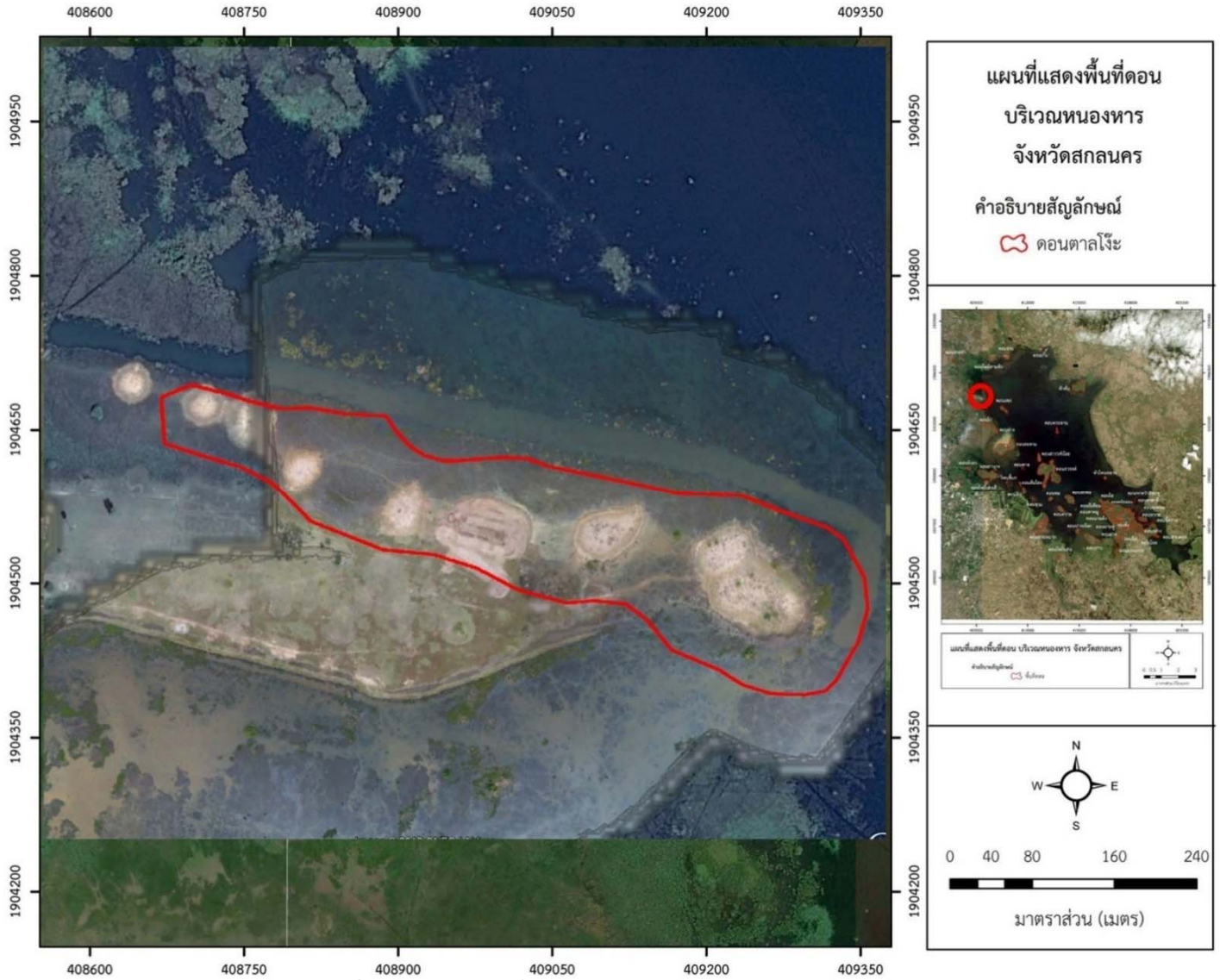
ปัจจุบันดอนแซงเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์หลายชนิด เช่น นกเหก (ตัวสีเขียวบางตัวมีขนาดใหญ่น้ำหนัก 1 กิโลกรัม) รวมทั้งนกเป็ดน้ำ (พบมากในฤดูหนาว) นกเจ่า นกกระจิบ หนูนาและงู ส่วนสัตว์น้ำโดยรอบดอนแซงมักพบปลาขาวไท ปลาตอง ปลาหมอ ปลาหมอตาล ปลาช่อน ปลาขาว ปลาสบยาว หรือปลากะโทง และปลิง เป็นต้น ชุมชนริมฝั่งหนองหารทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือได้อาศัยพื้นที่ดอนเป็นแหล่งเลี้ยงควาย และหลบพักอาศัยเมื่อเวลาชาวประมงออกไปหาปลา หรือคนเรือประสบกับลมฝนและลมพายุ ปัจจุบันชาวบ้านยังเชื่อกันว่า บริเวณดอนแซงเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ บางคนต้องคอบกล่าวกับ “เจ้าจ้ำ” (ผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน) ก่อนออกไปทำมาหากินในบริเวณดอนแซง



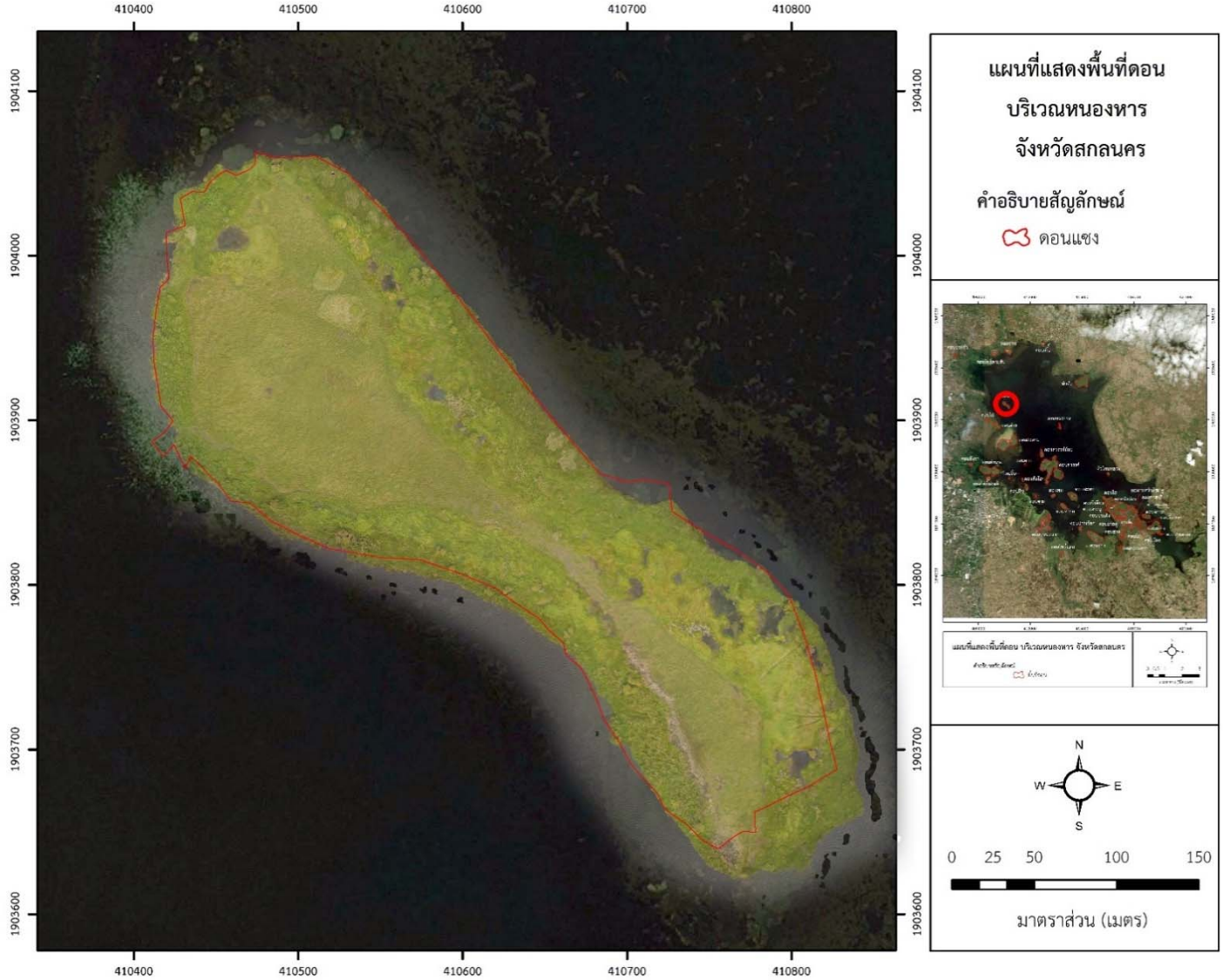
ภาพที่ 2.4 แสดงภาพถ่ายมุมสูงดอนแซง



แผนผังที่ 2.7 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนหัวคัน



แผนผังที่ 2.8 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนตาลโง๊ะ



แผนผังที่ 2.9 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนแซง

8) ดอนไก่

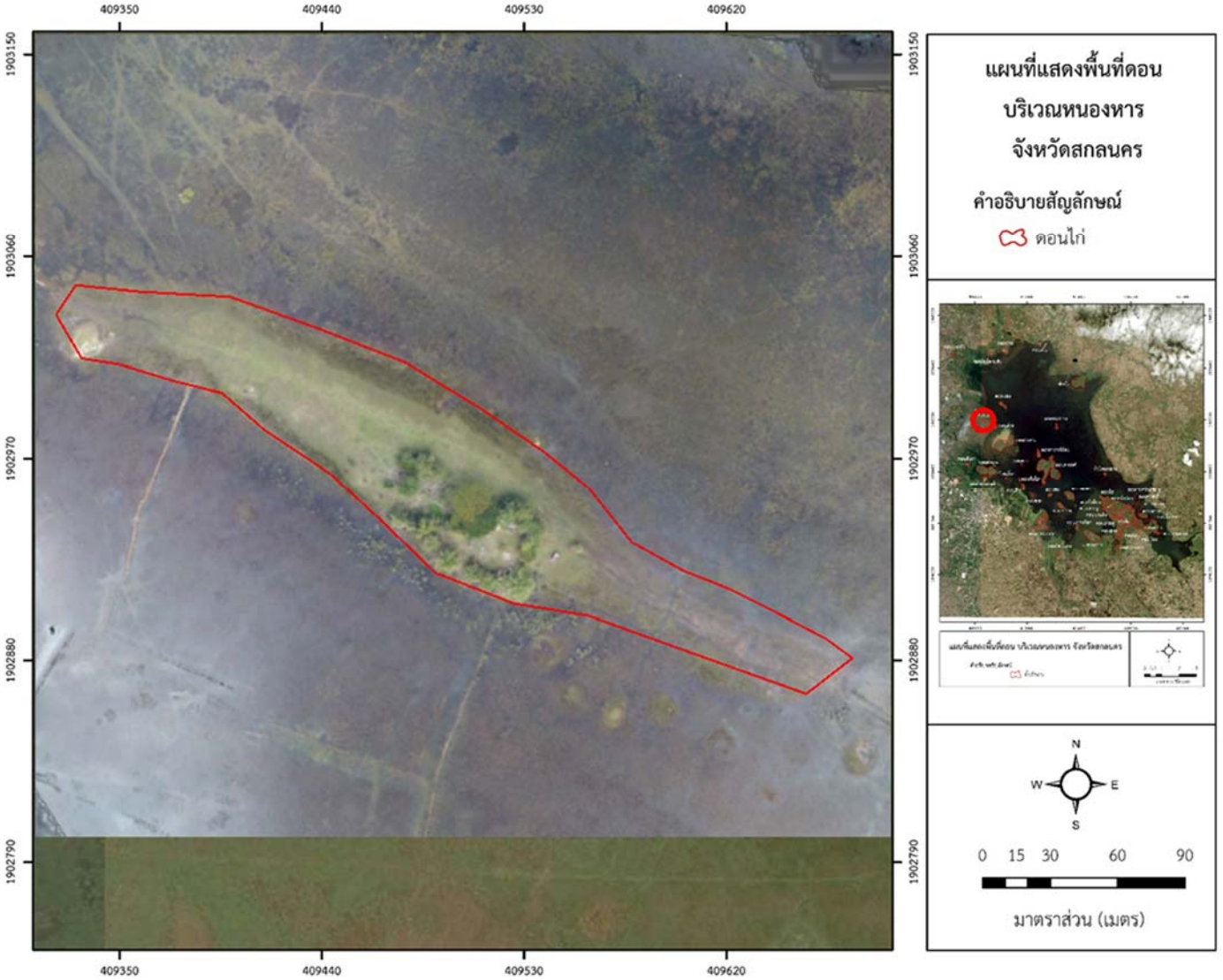
ดอนไก่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหนองหาร อยู่ทางทิศใต้ของดอนตาลโง๊ะ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 10.95ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,902,939.00 เหนือ 409,508.00 ตะวันออก เล่ากันว่า แต่ก่อนเคยมี “ไก่ป่า”อาศัยอยู่บนดอนจำนวนมาก จึงได้ชื่อเรียกว่า “ดอนไก่” บริเวณพื้นที่ของดอนไก่อยู่ติดใกล้ริมชายฝั่งกับพื้นที่นาของชาวบ้านหมู่นาดอกไม้ มีชาวบ้าน “ไทญ้อ” จากหมู่บ้านงิ้วด่อนซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหนองหาร อพยพมาตั้งถิ่นฐานและขยายตัวออกไปประมาณ 16-17 หลังคาเรือนแต่ยังไม่ได้ตั้งเป็นหมู่บ้าน ปัจจุบันจึงยังคงเรียกชื่อเป็นดอนไก่ พืชที่ขึ้นบนดอนประกอบด้วย ต้นยางนา ต้นข่อย ต้นสะแก ต้นหว้า ต้นจามจุรี ต้นโพธิ์และต้นสมพ้อ ชาวบ้านส่วนหนึ่งอาศัยการเลี้ยงเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ และเลี้ยงเป็ดพันธุ์ไข่เพราะอาศัยพื้นที่ริมน้ำติดกับหนองหาร

9) ดอนอ่าง

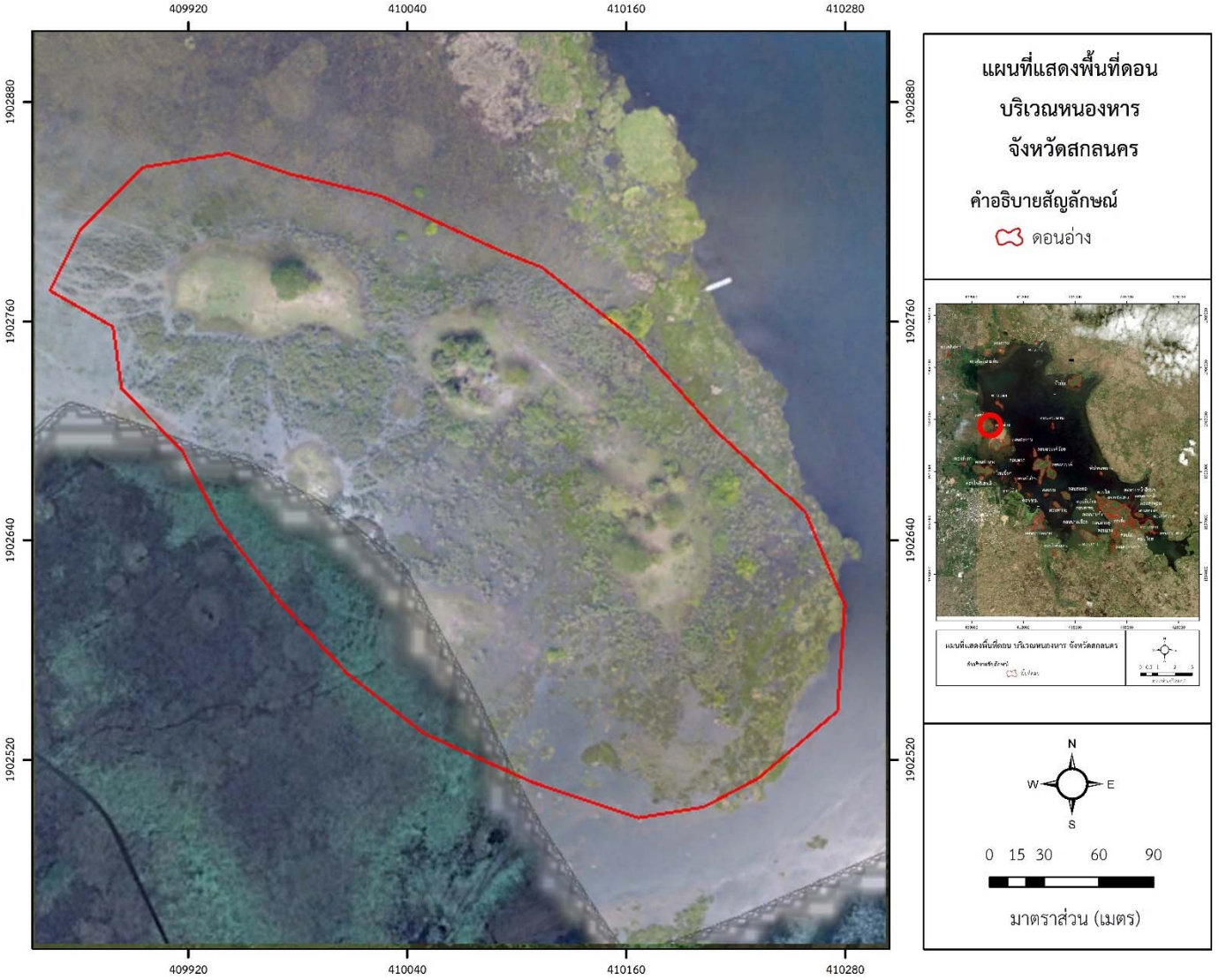
ดอนอ่าง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหนองหาร อยู่ระหว่างดอนไก่กับดอนสะคาม มีขนาดพื้นที่ประมาณ 56.36ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,902,650.00 เหนือ 410,086.00 ตะวันออก ภูมิลักษณะตอนกลางของดอนเป็นแอ่งมีหนองน้ำใหญ่คล้ายสระน้ำ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า “ดอนสระ” จึงเหมาะสมเป็นแหล่งเลี้ยงวัวควายของชุมชน เพราะมีแหล่งน้ำสำหรับวัวและควายมักชอบลงไปแช่เล่นน้ำอยู่เป็นประจำ พื้นที่ของดอนอ่างตั้งอยู่ไปทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านนาดอกไม้ และห่างจากหมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตรเท่านั้น ในช่วงเดือนเมษายนจึงมีชุมชนใกล้เคียงทั้งหมู่บ้านนาดอกไม้ บ้านดอนตาลโง๊ะ และบ้านดอนเสาธง สามารถเดินทางบกไปจนถึงดอนอ่าง ส่วนใหญ่ไปเพื่อเอา “ดินเอียด” หรือขี้ทา เพื่อนำมาต้มเป็นเกลือสินเธาว์

10) ดอนพระลาน

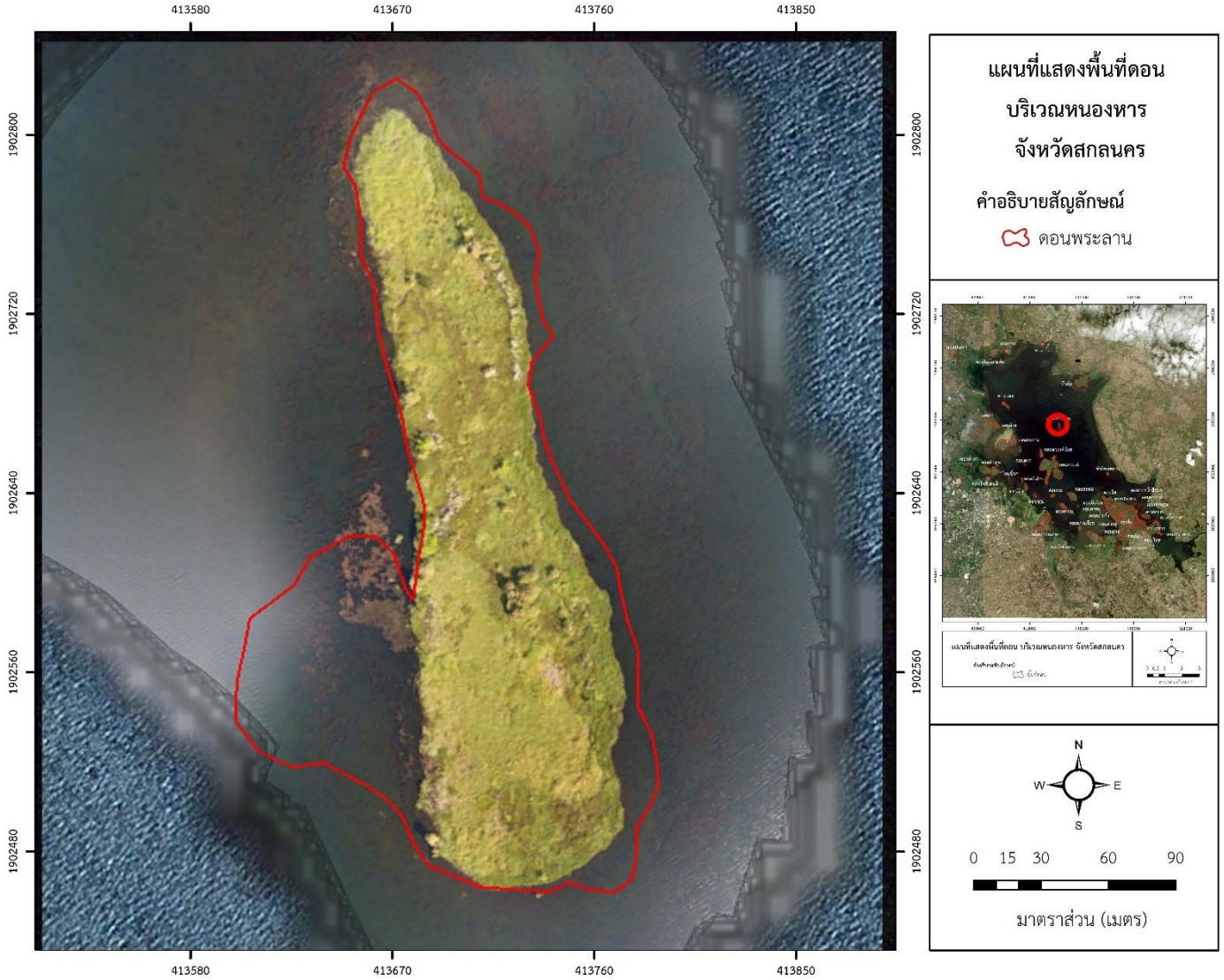
ดอนพะลาน ตั้งอยู่กลางหนองหารไปทางทิศเหนือ ใกล้บ้านโพนบกและบ้านแป้น มีขนาดพื้นที่ประมาณ 21.36ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,902,535.00 เหนือ 413,711.00 ตะวันออก ชื่อดอน “พะลาน” เรียกตามภูมิลักษณะดอนของคนในพื้นที่ให้ความหมายว่า “พะลาน” หมายถึงบริเวณที่มีลักษณะแบนราบและกว้างขวาง และบนดอนมีเพียงต้นจาจุรี ต้นหมากแซว ต้นฟืน ผักตบชะวาและวัชพืชอื่นๆ โดยไม่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ชนิดอื่นเกิดขึ้นเลย อีกทั้งปรากฏมีหาดทรายกว้างขวางกว่าดอนอื่นๆ ชาวบ้านเล่าว่าเมื่อประมาณ 30-40 ที่ผ่านมาเคยพากันไปขนทรายที่ดอนพะลานเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้าง ปัจจุบันมีชาวประมงไปปลูกตูบสำหรับหาปลาอยู่ประมาณ 3 ครัวเรือน ปลาส่วนใหญ่ที่พบเป็นชนิดเดียวกันในหนองหาร ได้แก่ ปลาขาวไท ปลาคับของ ปลาค้าว ปลาซะแยง ปลากด ปลาเชื่อม ปลานิล ปลาหมอตาล ปลาเป้าเหลืองและปลาเป้าควาย เป็นต้น



แผนผังที่ 2.10 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนไก่



แผนผังที่ 2.11 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนอ่าง



แผนผังที่ 2.12 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนพระลาน

2.2.2 ข้อมูลกลุ่มเกาะดอนทางตอนกลางหนองหาร

กลุ่มเกาะดอนทางตอนกลางของหนองหารเรียงจากค่าพิกัดที่ตั้ง เริ่มจากดอนสะคาม ลงมาถึงดอนหิน โดยกลุ่มเกาะดอนทางตอนกลางมีทั้งหมดรวม 12 เกาะดอน ดอนสวรรค์เป็นดอนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในกลุ่มนี้ และมีดอนตาลเป็นดอนที่เล็กที่สุด เกาะดอนที่มีความสำคัญในกลุ่มนี้คือ ดอนสวรรค์และดอนสวรรค์น้อย เนื่องจากเป็นดอนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในหนองหาร มีความอุดมสมบูรณ์ในระบบนิเวศสูง เนื่องจากเป็นเกาะดอนที่มีต้นไม้นานาพรรณขึ้นปกคลุมอยู่ทั่วเกาะ นอกจากนี้ยังมีเกาะที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับสองในหนองหารคือดอนสะคาม ที่มีลักษณะนิเวศเป็นดินเค็ม ปรากฏโพนเกลือขึ้นกระจายอยู่ทั่วเกาะ ซึ่งรายละเอียดของเกาะดอนต่างๆในหนองหารตอนกลางมีดังนี้



ภาพที่ 2.5 แสดงแผนที่ตั้งตำแหน่งเกาะดอนกลุ่มตอนกลางของหนองหาร

ตารางที่ 2.4 แสดงเกาะดอนหนองหารตอนกลาง เรียงตามตำแหน่งที่ตั้งจากเหนือลงใต้

No.	ชื่อ	พื้นที่ (ไร่)	ค่าพิกัด	
			เหนือ	ตะวันออก
11	ดอนสะคาม	365.33	1,901,493.00	410,563.00
12	ดอนสวรรค์น้อย	41.42	1,900,982.00	412,669.00
13	ดอนตาล	2.86	1,900,426.00	411,686.00
14	ดอนขาม	110.52	1,900,413.00	407,469.00
15	ดอนลังกา	28.33	1,900,405.00	408,595.00
16	ดอนสวรรค์	597.54	1,900,298.00	413,152.00
17	ดอนย่านาง	260.31	1,900,005.00	409,558.00
18	หัวโพนหลวง	12.40	1,899,878.00	416,485.00
19	โพนขี้นก	4.28	1,899,600.00	410,776.00
20	ดอนโพนสาวเอ้	31.09	1,899,574.00	409,567.00
21	ดอนส้มโฮง	9.43	1,899,533.00	411,558.00
22	ดอนหิน	33.37	1,899,076.00	411,781.00

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม เดือนธันวาคม พ.ศ. 2560

11) ดอนสะคาม

ดอนสะคาม ตั้งอยู่กลางหนองหารทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของดอนสวรรค์ และเป็นดอนที่มีขนาดใหญ่รองจากดอนสวรรค์ดอกไม้ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 365.33ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,901,493.00เหนือ 410,563.00ตะวันออก ชื่อดอนสะคามเรียกตามชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งคือ “ต้นสะคาม” ที่เคยเป็นไม้อัตลักษณ์สำคัญของดอน ต้นสะคามเป็นไม้ยืนต้นเนื้อแข็งและมีใบขนาดเล็ก น้อยๆ สามารถเอามาทำเป็นวงกบหน้าต่างประตูบ้านได้ นอกจากนี้แต่เดิมบริเวณของป่าสะคามยังปรากฏมีต้นยางนา และป่าไผ่ แต่หลายชนิดล้มตายไปหมด ยังคงเหลือเพียงต้นจามจุรี ต้นพุทรา ต้นท่มและต้นข่อยบางส่วนเท่านั้น สาเหตุเนื่องจากระบบนิเวศของหนองหารเปลี่ยนแปลงไปจากการสร้างประตูระบายน้ำที่มีการเก็บกักและยกระดับน้ำหนองหารสูงขึ้น จึงทำให้มีน้ำท่วมขังหนองหารอย่างถาวร ทำให้ดอนสะคามกลายเป็นทุ่งหญ้าสีเขียวโล่งเตียนขนาดใหญ่ ปัจจุบันจึงมีคนเลี้ยงควายมาปลูกกระท่อมเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงควาย 2 หลัง มีควายเลี้ยงแบบปล่อยหากินอยู่บนดอนและบริเวณใกล้เคียงรวมกันมากว่า 100 กว่าตัว บริเวณดอนสะคามเป็นที่อาศัยและหากินของสัตว์หลายชนิดเช่น นกเป็ดน้ำ นกอีโก้ นกเหกและนกไก่นา นอกจากนี้ยังมีหนูนาและหนูฟุก ส่วนสัตว์น้ำพบมากคือ ปลาขาวไท ปลาสูตร ปลากะแด้ง ปลาช่อน ปลาชะโด้ ปลาบู่ หอยและกุ้ง รวมทั้งชุมชนได้อาศัยเก็บเห็ดและพืชผักบางชนิดนำมาเป็นอาหาร เช่น เห็ดผึ้ง เห็ดขอนขาว เห็ดบด เห็ดขี้วัว-ขี้ควาย เห็ดทา ผักขี้ส้มขี้ข่ม ผักอีรวย ผักปอด ดอกและใบจากต้นกุ่มกาม รวมทั้งต้นผือที่นำมาสานทอใช้ในครัวเรือน เป็นต้น แต่เดิมในช่วงฤดูแล้งมักมีชาวบ้านมาต้มเกลือสินเธาว์อยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่มาจากบ้านดอนเสาธง ปัจจุบันจึงเห็นร่องรอย “เนินเกลือ” อยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านริมฝั่งหนองหารยังมีความเชื่อว่า บนดอนสะคามเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ หากทำการลบหลู่อาจเกิดเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุได้ ดังนั้นเมื่อเวลาออกไปหากินอยู่บนดอนจึงจำเป็นต้องคอบกล่าวบอกเจ้าที่เจ้าทางเสียก่อนอยู่เสมอ



ภาพที่ 2.6 สภาพภูมิทัศน์โดยรวมของดอนสะคาม



ภาพที่ 2.7 ลักษณะเนินเกลือและพืชพรรณบนดอนสะคาม



แผนผังที่ 2.13 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนสะคาม

12) ดอนสวรรค์น้อย

ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของดอนสวรรค์ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 41.42 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,900,982.00เหนือ 412,669.00 ตะวันออก เดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งของดอนสวรรค์ใหญ่ แต่เมื่อมีการสร้างประตูเก็บกักน้ำหนองหาร จึงทำให้มีระดับน้ำสูงขึ้นเกิดการท่วมขังของน้ำในช่วงระหว่างดอน ปัจจุบันดอนสวรรค์น้อยมีต้นไม้ใหญ่เหลืออยู่เพียง 2-3 ต้น เพราะน้ำท่วมต้นไม้ส่วนใหญ่ที่เคยมีล้มตายหมด บางส่วนของดอนจึงยังเป็นที่วางไข่ของนก ปลาและสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ พื้นที่โดยรอบของดอนสวรรค์น้อยกลายเป็นทุ่งหญ้าสีเขียวและมีขี้เกลือ (ดินเอียด) ขึ้นขาวโพนเป็นหย่อมๆ โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้ง ปัจจุบันมีเพียงกระท่อมของคนหาปลาและพักอาศัยเพื่อเลี้ยง “ควายน้ำ” ที่อยู่บนดอนกว่าร้อยตัว



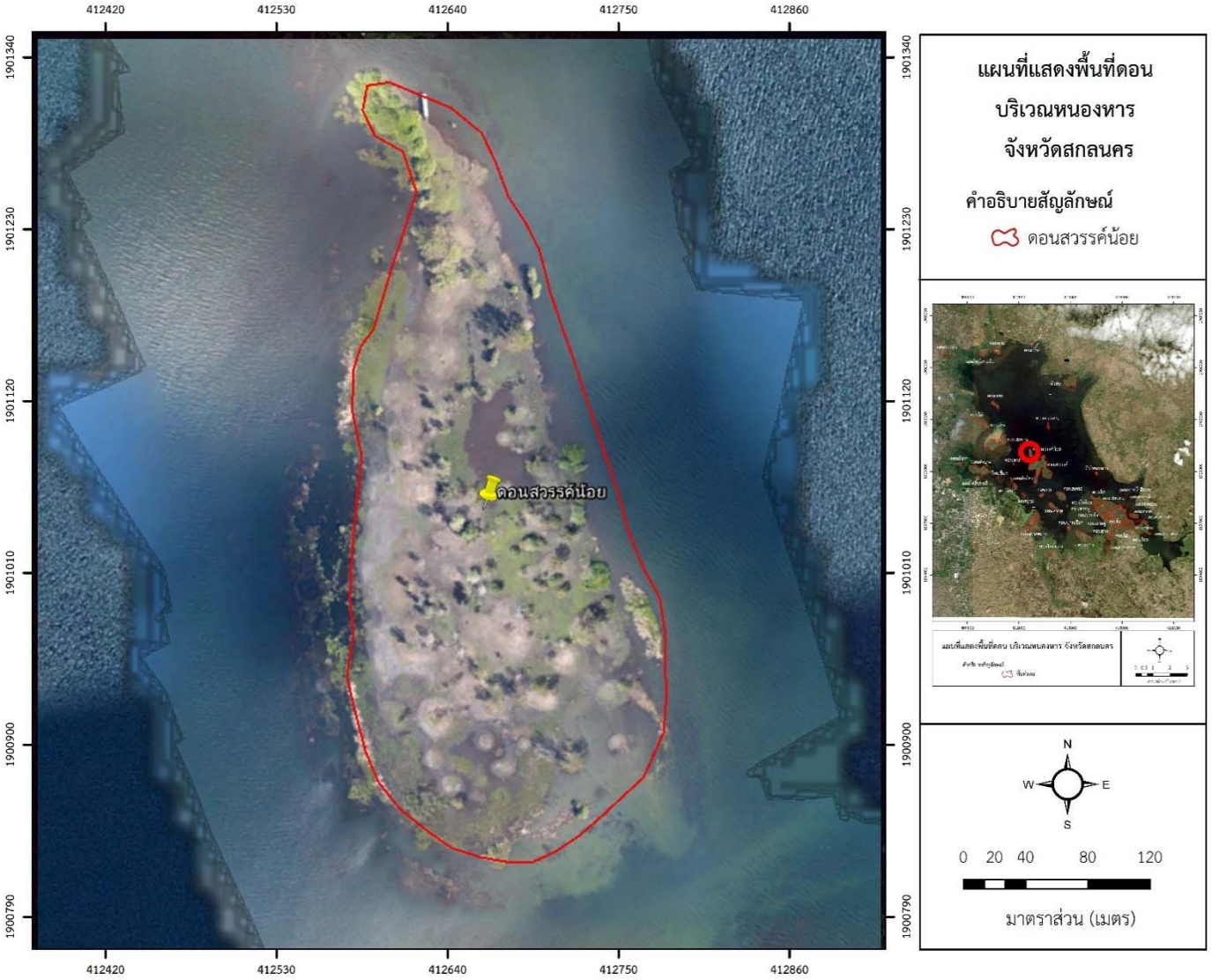
ภาพที่ 2.8 แสดงภาพถ่ายมุมสูงเกาะดอนสวรรค์น้อย



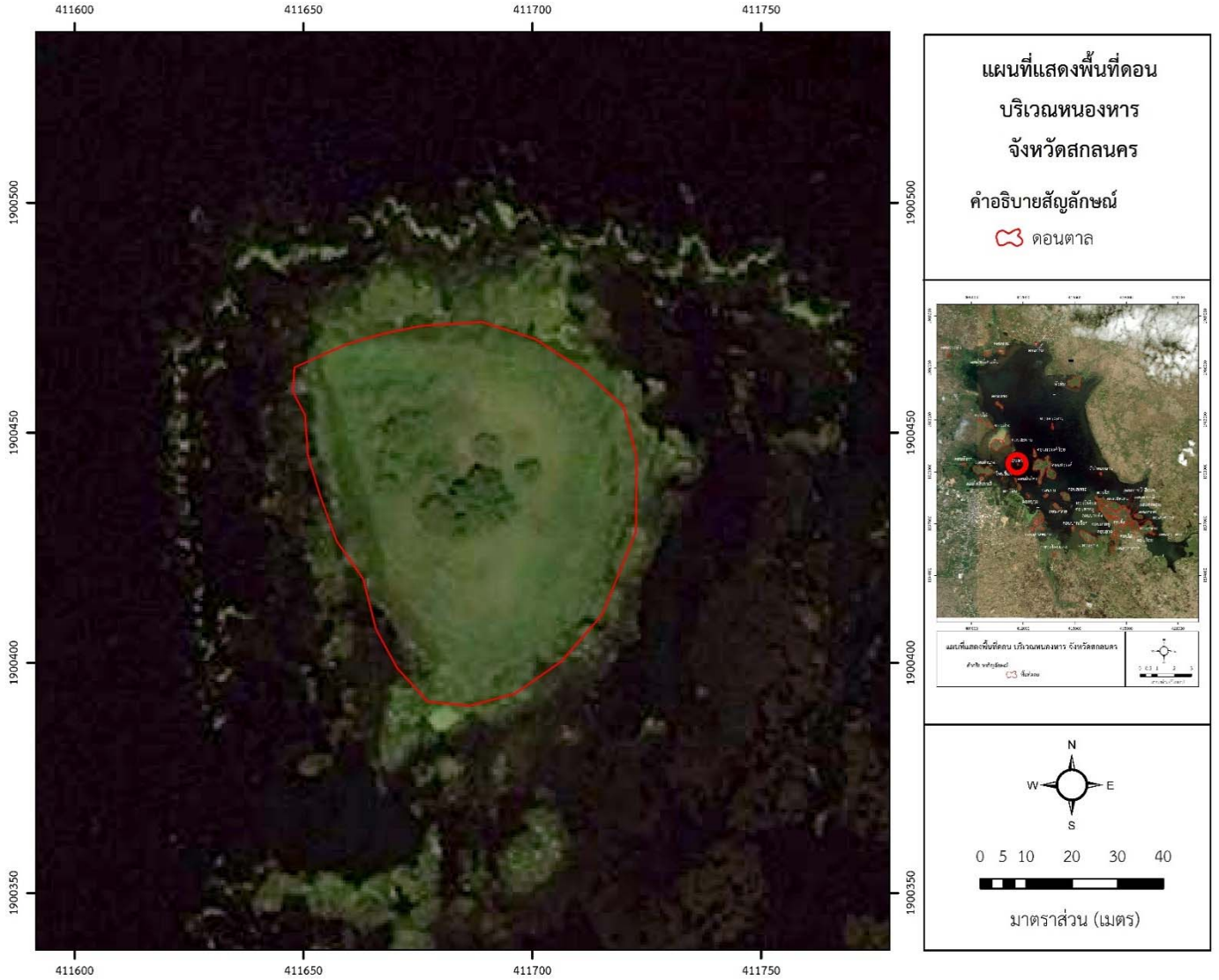
ภาพที่ 2.9 แสดงลักษณะพื้นที่เกาะดอนสวรรค์น้อย

13) ดอนตาล

ดอนตาลเป็นดอนที่มีขนาดเล็ก ตั้งอยู่ระหว่างดอนสวรรค์กับดอนสะคาม มีขนาดพื้นที่ประมาณ 2.86ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,900,426.00เหนือ 411,686.00ตะวันออก เป็นดอนที่มีรูปร่างลักษณะเป็นทรงกลมคล้าย “ลูกตาล” ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า ดอนตาล ปัจจุบันเป็นดอนร้างชาวบ้านอยู่พักอาศัยหรือเลี้ยงสัตว์ เป็นพื้นที่เฉพาะให้ชาวประมงขึ้นไปพักหลบอาศัยชั่วคราว ในช่วงหนองหารเกิดลมฝนและมีพายุเท่านั้น อย่างไรก็ตามชาวบ้านเล่าต่อกันมาว่า ดอนตาล เป็นพื้นที่ “ผีดุ” ทำให้เป็นที่ยำเกรงของชาวประมงทั่วไปในหนองหาร



แผนผังที่ 2.14 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนสวรรค์น้อย



แผนผังที่ 2.15 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนตาล

14) ดอนขาม

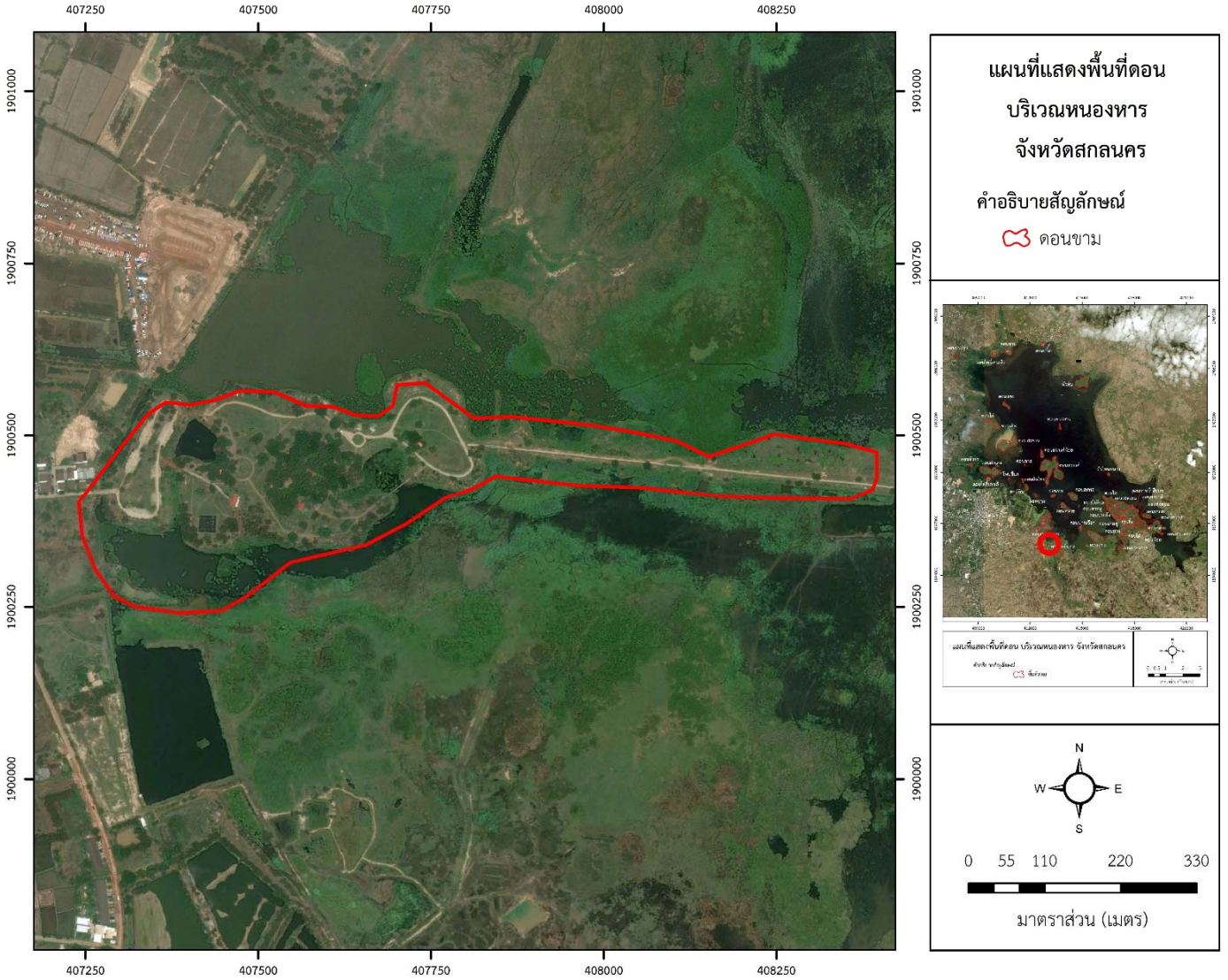
ดอนขาม ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหนองหาร อยู่ระหว่างดอนหินกับดอนทม มีขนาดพื้นที่ประมาณ 110.52 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,900,413.00 เหนือ 407,469.00 ตะวันออก ชื่อของดอนมาจากมี “ต้นมะขาม” ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่หลายต้น นอกจากนี้ยังมีต้นตาล ต้นหว้า ต้นพุทรา ต้นตาล ต้นโพธิ์และก่อเตยหนาม ในอดีตดอนขามเป็นดอนหนึ่งที่อยู่ใกล้กับชุมชนเมืองสกลนคร ช่วงฤดูแล้งเมื่อน้ำหนองหารลดระดับลง ชาวบ้านสามารถเดินทางไปตั้งบ้านเรือนพักอยู่อาศัย ทำนาทำสวนและเลี้ยงสัตว์อยู่บนดอนได้อย่างสะดวก ดังนั้นบนดอนจึงปรากฏร่องรอยเศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผาและโบราณวัตถุอื่นตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ปัจจุบันจึงยังมีผู้คนที่ไปหากินอยู่บนดอนต้องทำพิธีเลี้ยงผีปู่ย่าที่ดอนขามเป็นประจำทุกปี ชาวบ้านบอกว่า “ในดอนขามมีศาลเจ้าปู่ย่า เพิ่นเป็นเจ้าที่เจ้าทาง เชื่อกันมาแต่ปู่แต่ย่าของไทเฮา เฮาไปหากินเฮากะต้องบอกกล่าวกับเพิ่น เฮ็ดพิธีคือเดียวกับ “ผีตาแฮก” มีดอกไม้กับเทียน มีพริกมีข้าว มีคำหมากกอกยา (ยาสูบ)” เดี๋ยวนี้พื้นที่ดอนขามลดลงจากระดับน้ำหนองหารท่วม แต่ยังคงเป็นที่หลบภัยลมฝนของชาวประมงที่ออกไปหาปลา

15) ดอนลังกา

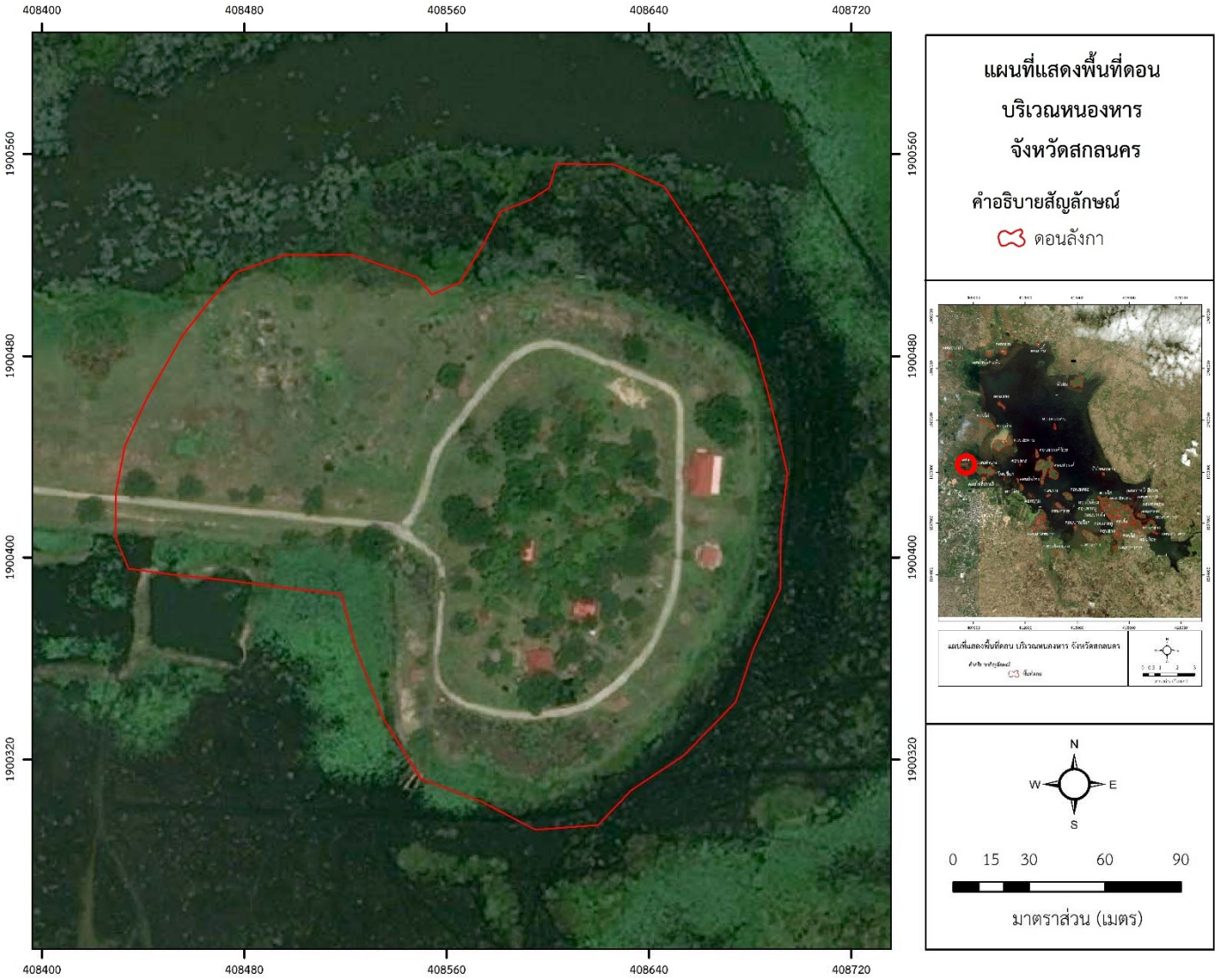
ดอนลังกา หรือเขียนอีกอย่างว่า “ดอนรังกา” ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหนองหาร มีถนนเชื่อมต่อจากสวนธารณะดอนขามออกไปยังดอนลังกา เป็นดอนที่อยู่ใกล้จากชุมชนเมืองสกลนคร อยู่ระหว่างบ้านหนองบัวกับบ้านดอนเสาธง มีขนาดพื้นที่ประมาณ 28.33 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,900,405.00 เหนือ 408,595.00 ตะวันออก ชื่อดอนรังกา มาจากในอดีตพื้นที่ดอนแถวนี้เป็นที่เลี้ยงวัวควายแบบปล่อยหากินเอง ตามชายฝั่งหนองหารเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งวัวควายมักเดินลึกลงไปหากินหญ้าตามการลดระดับน้ำของหนองหาร บางครั้งจึงมีวัวควายบางตัวที่ล้มตายลงโดยที่เจ้าของไม่รู้ทำให้มีทั้งนกแร้งและนกกาลงไปกินซากวัวควายเหล่านั้น ทำให้บริเวณนี้จึงแหล่งที่พักและรังของกา ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ดอนรังกา” ต้นไม้ที่มีลักษณะเด่นของดอนรังกาคือ ต้นพุทราและต้นมะขามเทศ บริเวณดอนรังกามีโครงการพัฒนาพัฒนาพื้นที่เป็นสวนธารณะต่อเนื่องเชื่อมจากดอนขามด้วยงบประมาณหลายสิบล้านบาท ปรากฏมีการก่อสร้างศาลาพักริมหนองหาร สะพานแขวน ท่าเทียบเรือ ศาลานั่งพัก หอชมวิว และอาคารราชการต่างๆ รวมถึงกรงนกขนาดใหญ่หลายกรง แต่ส่วนใหญ่ถูกปล่อยทิ้งร้างไป แม้จะถูกรื้อฟื้นและใช้เงินงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาเพิ่มเติมเป็นจำนวนมาก แต่สภาพที่เห็นยังไม่ประสบผลสำเร็จ อาคารบางหลังถูกใช้ผิดประเภท เช่น เป็นเรือนพักชั่วคราวของเจ้าหน้าที่ในบางองค์กรเท่านั้น



ภาพที่ 2.10 ภาพถ่ายมุมสูงดอนลังกา



แผนผังที่ 2.16 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนขาม



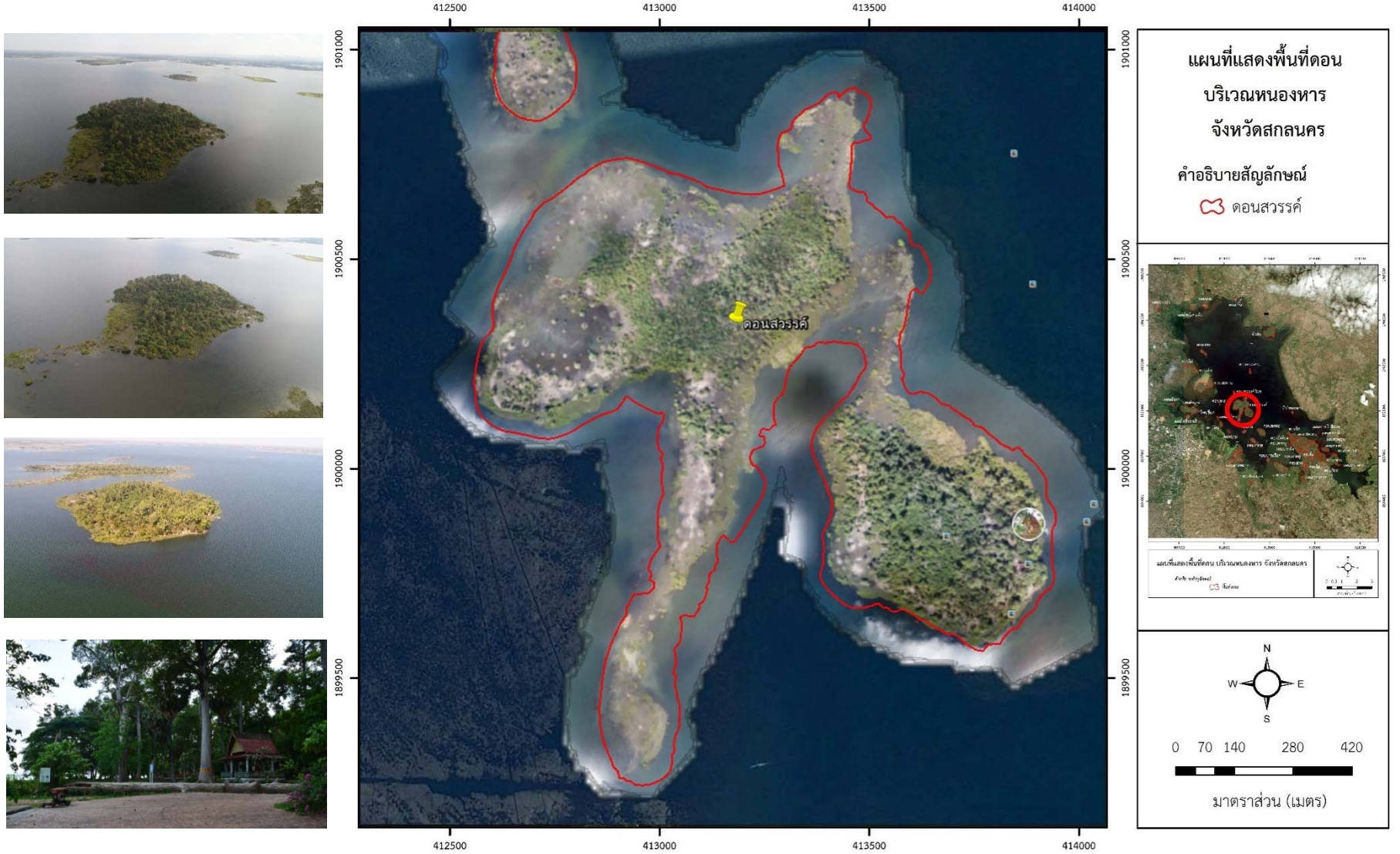
แผนผังที่ 2.17 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนลังกา

16) ดอนสวรรค์

ดอนสวรรค์ เป็นเกาะที่มีความสำคัญและมีขนาดใหญ่ที่สุดตั้งอยู่บริเวณตรงกลางหนองหาร มีขนาดพื้นที่ประมาณ 597.54 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,900,298.00 เหนือ 413,152.00 ตะวันออก ตามตำนานพื้นบ้านเกี่ยวกับเมืองหนองหารหลวงล่มเล่ากันสืบต่อมาว่า บริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของพวกแม่หม้ายและไม่ได้รับอนุญาตให้กินเนื้อฟานด่อน (อีเก้งเผือก) ที่พญานาคแปลงร่างมา เลยไม่ได้รับเวรกรรมรอดจากผืนดินถล่ม ดอนสวรรค์จึงกลายเป็น “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ของชุมชนหนองหารหลวง อุดมสมบูรณ์พืชพรรณนานาชนิดรวมทั้งสัตว์เลื้อยคลานนกหนูต่างๆ อีกทั้งบริเวณโดยรอบดอนประกอบด้วย “ซ่ง” ที่เป็นอ่าวลึกน้อยใหญ่อยู่ตามริมฝั่งดอนจำนวนมาก จนเกิดระบบนิเวศ “บุ่งป่าทาม” เป็นแหล่งพักอยู่อาศัยและเพาะพันธุ์ปลาหรือสัตว์น้ำตามธรรมชาติ สร้างคุณค่าทางด้านอาหารเป็นแหล่งโปรตีนสำคัญ เปรียบเสมือน “สวรรค์” ของชุมชน จึงถูกเรียกชื่อว่า “ดอนสวรรค์” มาจนถึงทุกวันนี้ พืชพรรณไม้ดอนสวรรค์มีมากกว่าร้อยชนิด แต่ที่มีลักษณะเด่นที่สุดคือ “ต้นยางนา” ขึ้นสูงโดดเด่นอยู่บนดอน หลายต้นมีขนาดใหญ่หลายคนโอบสร้างร่มเหงาและความชุ่มเย็นให้กับผู้คนที่ไปเยือน นอกจากนี้ไม้ที่มีลักษณะอยู่บนดอนยังมีต้นไทร ต้นเปือย ต้นตะเคียนใหญ่ ต้นหว้า ป่าไผ่ รวมถึงพืชสมุนไพรนานาชนิด สมุนไพรบางอย่างชาวบ้านเรียกว่า “ต้นยาวิเศษ” เช่น “อ้อยสามสวน” ให้น้ำมีรสชาติหวานและเป็นยารักษาโรคกระดูก นอกจากนี้ชาวบ้านบางคนยังสร้างรายได้ด้วยการไปเก็บหาหน่อไม้ เห็ดและพืชผักอาหารอื่นๆ และบนดอนสวรรค์ยังอุดมสมบูรณ์ด้วยกบ เขียดจิ้งหรีด จิ่งหรือจิโปม ฯลฯ ที่สามารถส่งขายในตลาดของชุมชน แต่ที่สำคัญที่สุดคือ การหาปลาในบริเวณโดยรอบดอนสวรรค์ โดยเฉพาะปลาเป็น “โปรตีนราคาถูก” ของชาวบ้านมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปลาส่วนใหญ่ได้แก่ ปลาช่อน ปลาดุก ปลาตองกาย ปลาบู่ ปลาหมอตาล ปลานวลจันทร์ ปลาชะโด ปลานิล ฯลฯ ดอนสวรรค์ยังมีนกมาหากินและอยู่อาศัยหลายชนิด เช่น นกกระยาง นกไก่นา นกกาดำ เหยี่ยว นกเหก และนกเป็ดน้ำอยู่รวมกันเป็นฝูงใหญ่ ดังนั้นบนดอนสวรรค์จึงยังคงเป็นพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง มีคุณค่าและเหมาะสมควรเป็น “พื้นที่การอนุรักษ์” ทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามดอนสวรรค์ผ่านการพัฒนาจากหลายโครงการ เช่น การสร้างทางเดินรอบดอน หอดูนก รวมทั้งศาลาและอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูป ทำให้คนทั่วไปเข้าใจผิดว่า ดอนสวรรค์เป็นส่วนหนึ่งของวัด และอีกประการหนึ่งคือ บริเวณพื้นที่บนดอนเคยปรากฏหลักฐานทางโบราณคดี เช่น ฐานหินศิลาแลงและแผ่นศิลาหินทราย แต่ยังไม่มีการขุดค้นทางโบราณคดีตามหลักวิชาการ รวมทั้งชุมชนรอบหนองหารเชื่อกันว่า ดอนสวรรค์เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ในช่วงเทศกาลสงกรานต์จึงมีประเพณีสรงน้ำพระและไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่เป็นประจำ อีกทั้งมีประเพณีขอฝนในช่วงบางปีที่มีฝนแล้งอีกด้วย



ภาพที่ 2.11 แสดงลักษณะพืชพรรณบนดอนสวรรค์



แผนผังที่ 2.18 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนสวรรค์

17) ดอนย่านาง

ดอนย่านาง เป็นดอนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหนองหาร อยู่ระหว่างดอนลังกากับดอนโพนสาวเอ้ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 260.31 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,900,005.00 เหนือ 409,558.00 ตะวันออก ชื่อของดอนมาจากบริเวณพื้นที่ของดอนเคยมี “ต้นย่านาง” ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก และมีความสำคัญต่อการประกอบอาหารของคนในท้องถิ่น เพราะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการทำน้ำแกงพื้นบ้าน อีกทั้งยังนำมาปรุงเป็นยาสมุนไพร ดังนั้นชาวบ้านจึงพากันเรียกว่า “ดอนย่านาง” มาจนถึงวันนี้ ภูมิลักษณะของดอนย่านางที่แบนราบ ทำให้มีน้ำท่วมขังเกือบตลอดทั้งปี โดยเฉพาะภายหลังการสร้างประตูเก็บกักน้ำหนองหาร ทำให้เกิดระดับน้ำสูงและแช่ขังตลอดเวลาปี จนต้นไม้ใหญ่ล้มตายลงกลายเป็นทุ่งหญ้าวัชพืชขนาดใหญ่ แต่เป็นที่วางไข่และที่อยู่อาศัยของนกนานชนิดในหนองหาร รวมทั้งมีหนูนาอาศัยอยู่บนดอนจำนวนมาก



ภาพที่ 2.12 ภาพถ่ายมุมสูงดอนย่านาง

18) หัวโพนหลวง

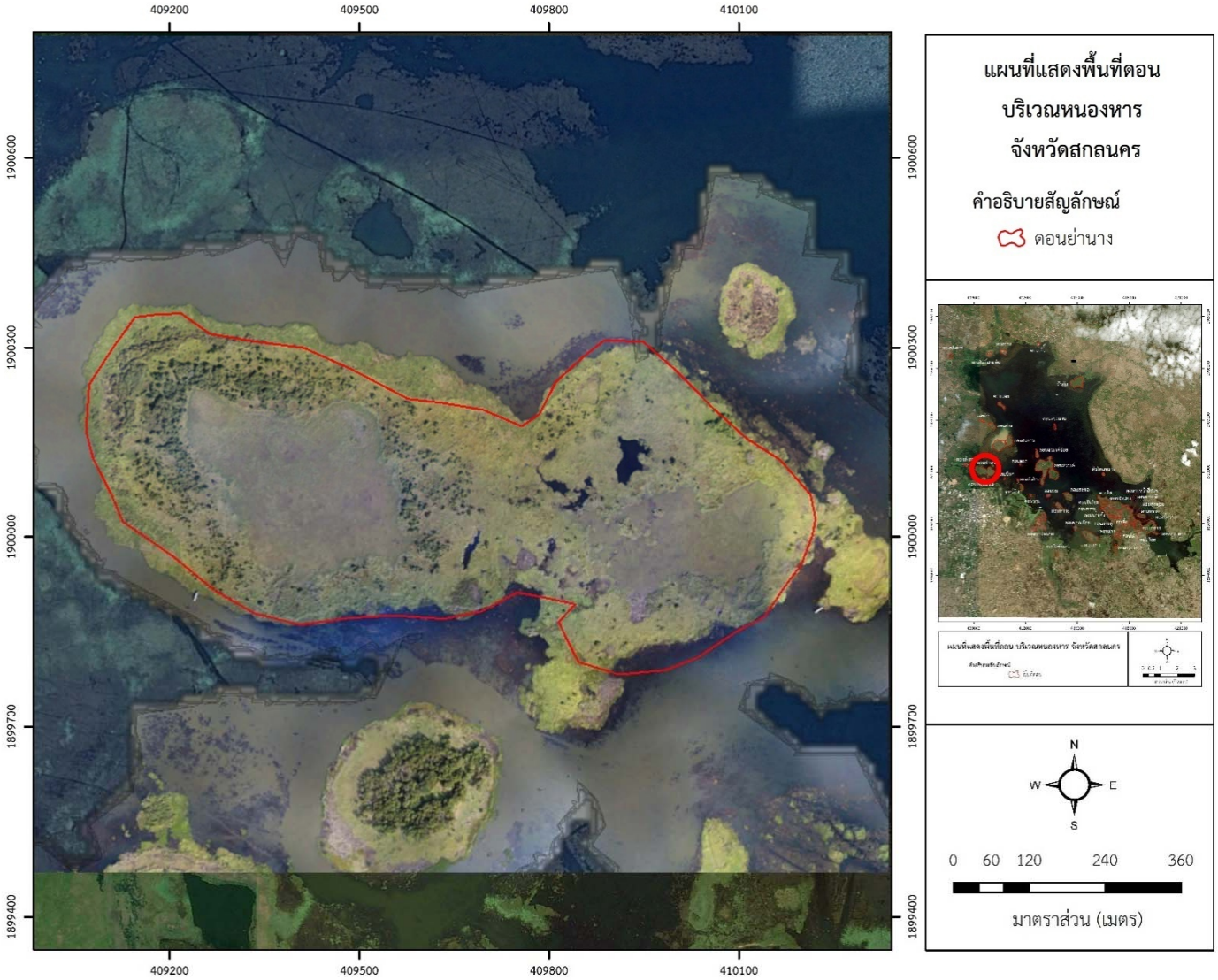
หัวโพนหลวง เป็นดอนตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหนองหาร อยู่ระหว่างบ้านแป้นกับหัวดอนไฮ แป้น มีขนาดพื้นที่ประมาณ 12.40 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,899,878.00 เหนือ 416,485.00 ตะวันออกชื่อของดอนมาจากความหมายถึง พื้นที่ของราชการหรือของหลวง เป็นพื้นที่สาธารณะชาวบ้านจึงเรียกว่า “ของหลวง” ชุมชนจึงได้อาศัยเป็นพื้นที่ในการเลี้ยงวัวควาย ปัจจุบันมีพืชพรรณแค่ต้นจามจุรี มีเกาะลอยวัชพืช (ชาวบ้านเรียกว่า “ขี้สนุ่น”) ลอยติดอยู่ตามชายฝั่งของดอน



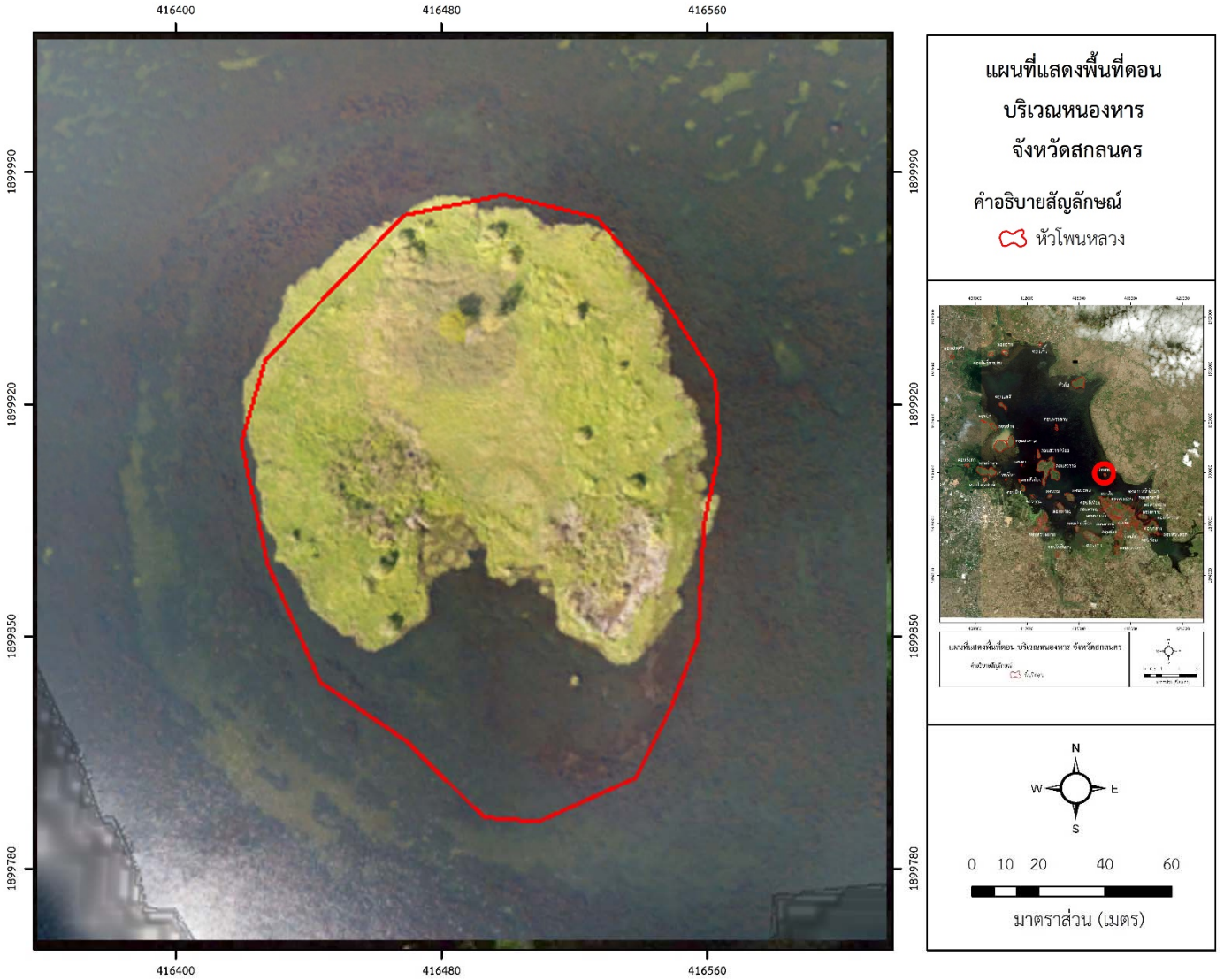
ภาพที่ 2.13 ภาพถ่ายมุมสูงหัวโพนหลวง

19) โพนขี้นก

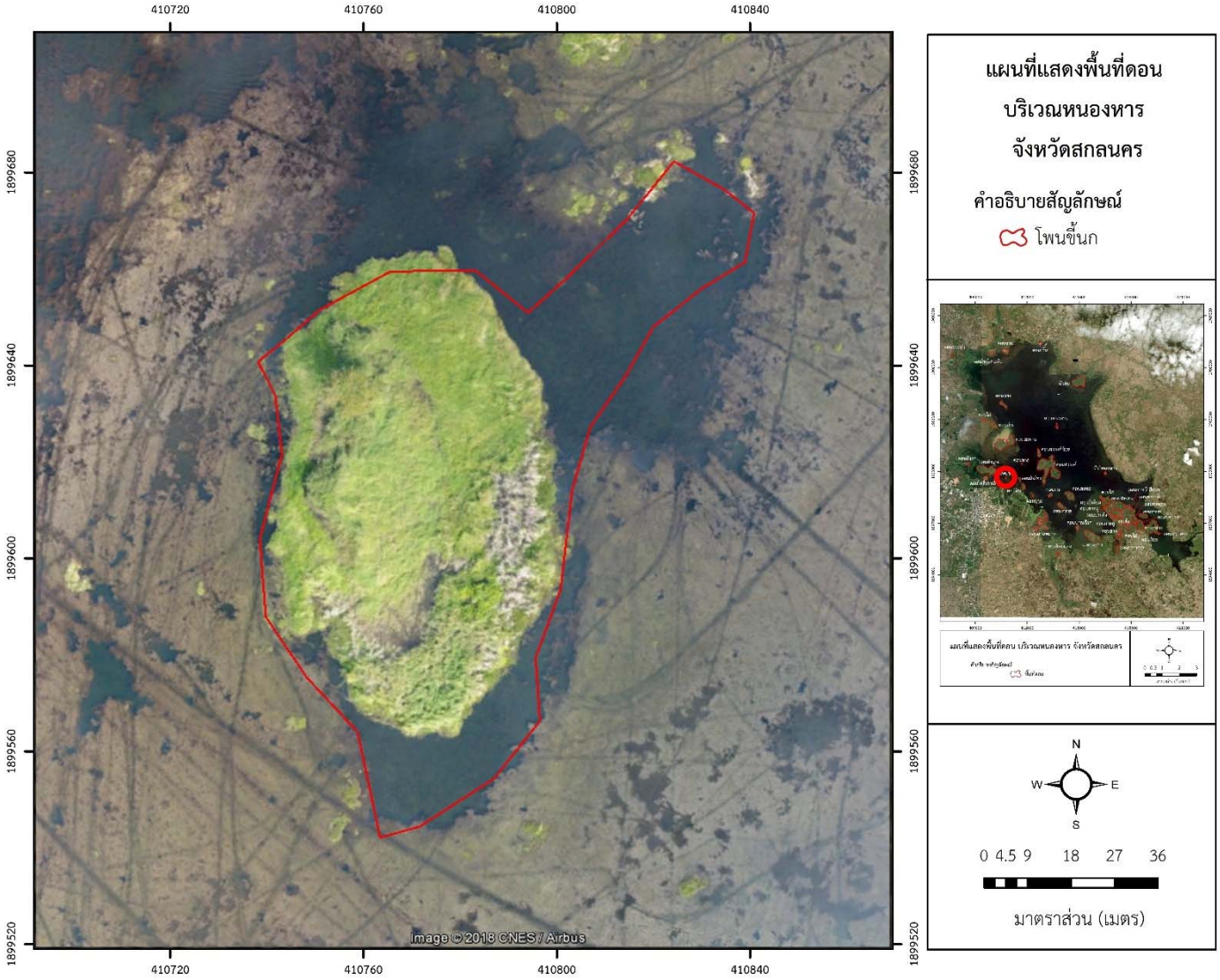
โพนขี้นก เป็นดอนขนาดเล็กตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกหนองหาร อยู่ระหว่างดอนโพนสาวเอ้กับดอนส้มโฮง มีขนาดพื้นที่ประมาณ4.28 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,899,600.00เหนือ 410,776.00 ตะวันออก ปัจจุบันเป็นพื้นที่น้ำท่วมขังจึงเต็มไปด้วยป่าหญ้าและวัชพืชที่ลอยมากับน้ำ



แผนผังที่ 2.19 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนย่านาง



แผนผังที่ 2.20 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนหัวโพนหลวง



แผนผังที่ 2.21 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนโพนขี้นก

20) ดอนโพนสาวเอ้

ดอนโพนสาวเอ้ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหนองหาร อยู่ระหว่างดอนย่านางกับดอนโพนขี้นกมีขนาดพื้นที่ประมาณ 31.09 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,899,574.00 เหนือ 409,567.00 ตะวันออก สภาพพื้นที่ปัจจุบันเป็นโพนสูงประมาณ 1 เมตรตรงกลางดอนค่อยลาดออกรอบด้าน ลักษณะพืชพรรณที่พบเป็นต้นกระถินณรงค์ ธูปฤาษี หญ้าและวัชพืชคลุมดิน ชื่อของดอนมีที่มาเกี่ยวพันกับนิทานพื้นบ้านว่า เป็นพื้นที่บริเวณแต่งหน้าทาปากและแต่งตัว (ภาษาถิ่นเรียกว่า “เอ้”) ของหญิงสาวในอดีตให้สวยงามก่อนเดินทางเข้าในตัวเมืองหนองหารหลวง ดอนสาวเอ้เป็นเกาะที่ตั้งใกล้ทางทิศเหนือของเทศบาลนครสกลนคร ทำให้หลายส่วนงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน พยายามผลักดันให้มีการพัฒนาดอนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการขุดลอกหนองหารแล้วนำดินตะกอนไปถมบนดอน รวมทั้งการรณรงค์นำต้นไม้ไปปลูกบนดอน แต่ยังถูกปล่อยทิ้งร้างไปขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

21) ดอนส้มโฮง

ดอนส้มโฮง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหนองหาร อยู่ระหว่างดอนโพนสาวเอ้กับดอนสวรรค์ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 9.43 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,899,533.00 เหนือ 411,558.00 ตะวันออก ชื่อของดอนมาจากแต่เดิมเคยมี “ต้นส้มโฮง” เกิดขึ้นอยู่บนดอน ปัจจุบันล้มตายไปหมดจากการน้ำท่วมแช่ขังเป็นระยะเวลานาน ปัจจุบันดอนส้มโฮงจึงมีแต่ป่าหญ้าหวายและวัชพืชอื่นๆ เท่านั้น



ภาพที่ 2.14 ภาพถ่ายมุมสูงดอนส้มโฮง

22) ดอนหิน

ดอนหิน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหนองหาร และอยู่ทางทิศใต้ใกล้กับดอนส้มโฮง มีขนาดพื้นที่ประมาณ 33.37 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,899,076.00 เหนือ 411,781.00 ตะวันออก ชื่อดอนหินมาจากในอดีตบริเวณดอนพบโขดหินอยู่บนดอน แต่ปัจจุบันถูกน้ำท่วมไปหมด บริเวณดอนจึงมีแต่ป่าหญ้าและวัชพืชที่แช่ขังในน้ำเท่านั้น

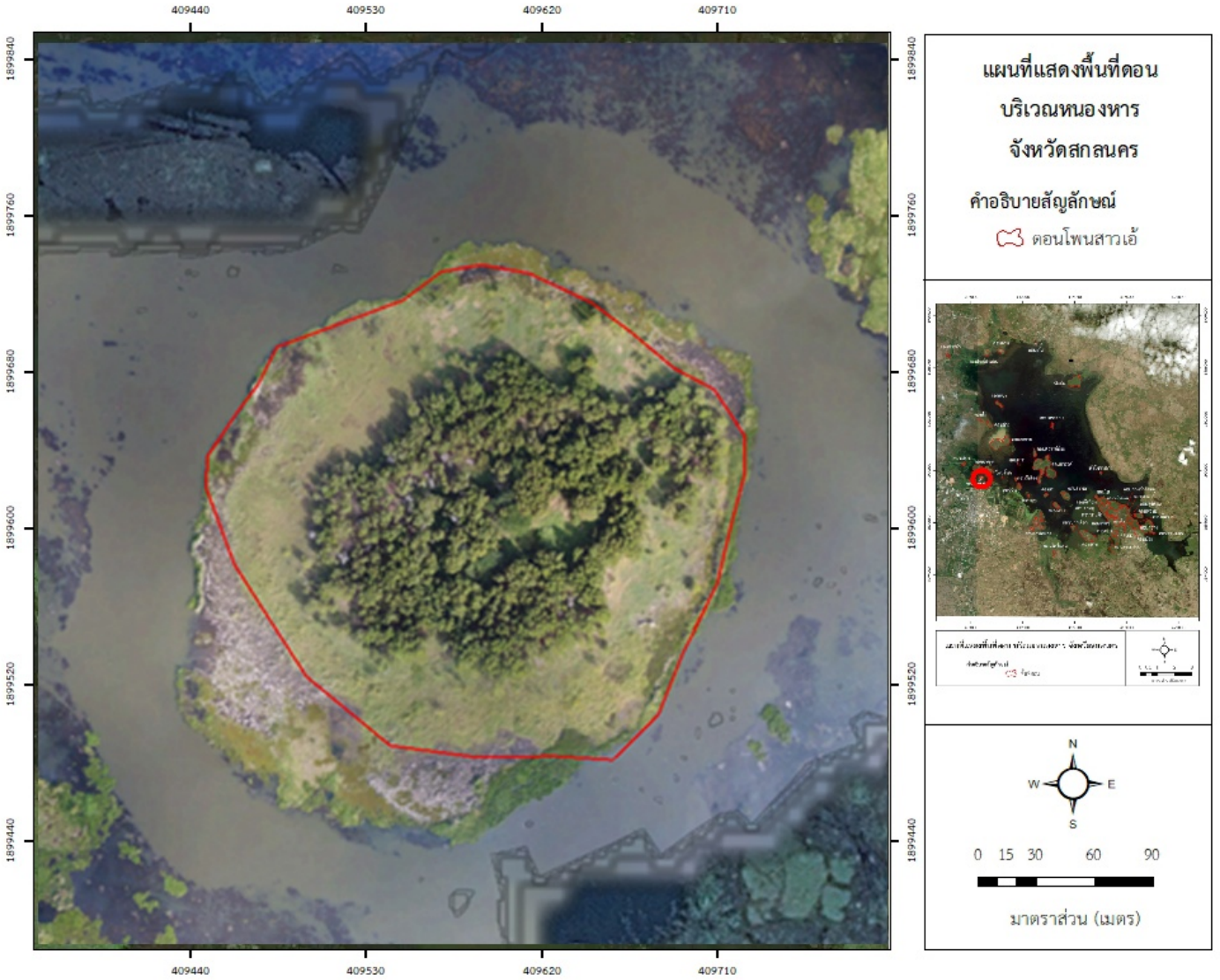


ภาพที่ 2.15 ภาพถ่ายมุมสูงดอนหิน

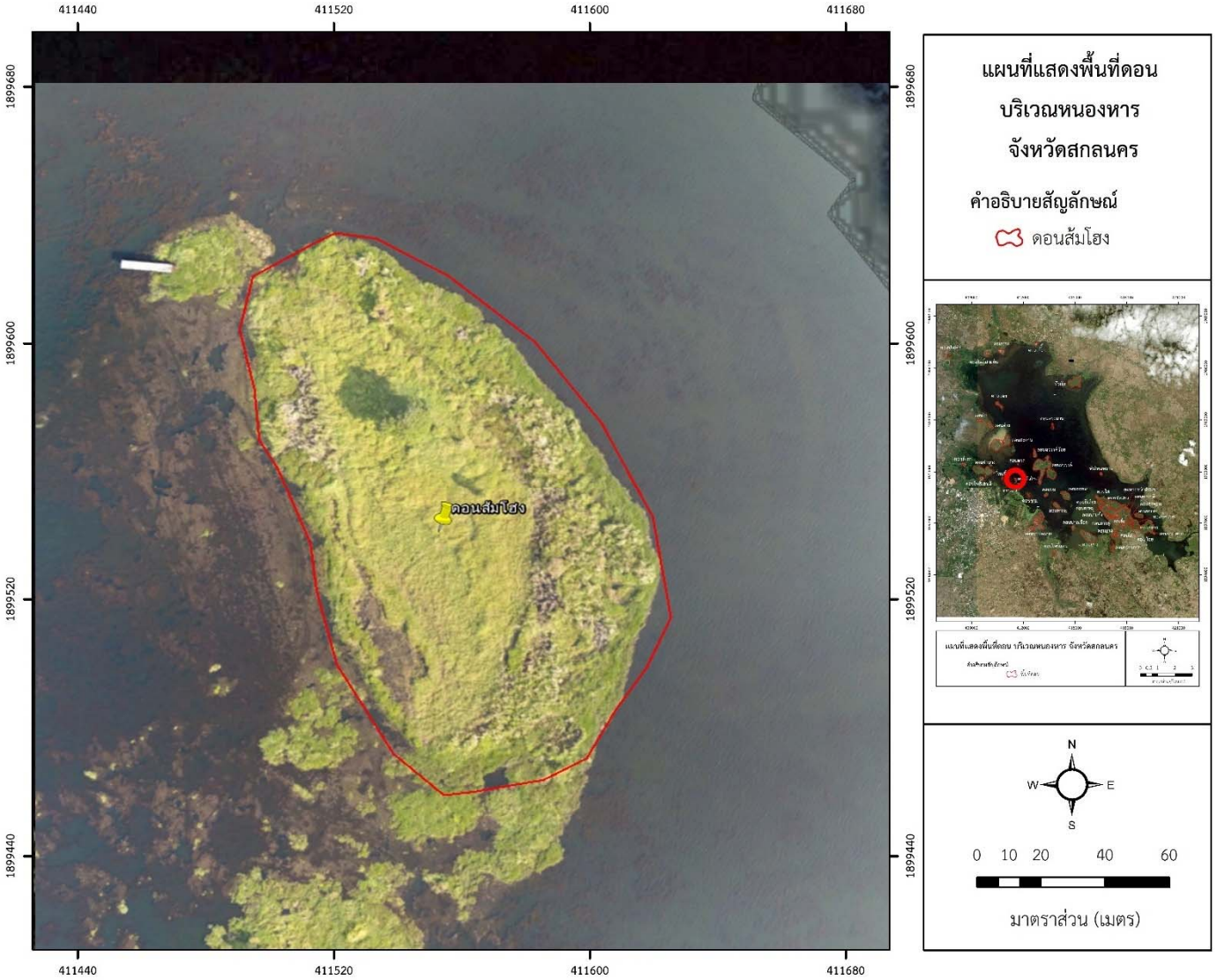




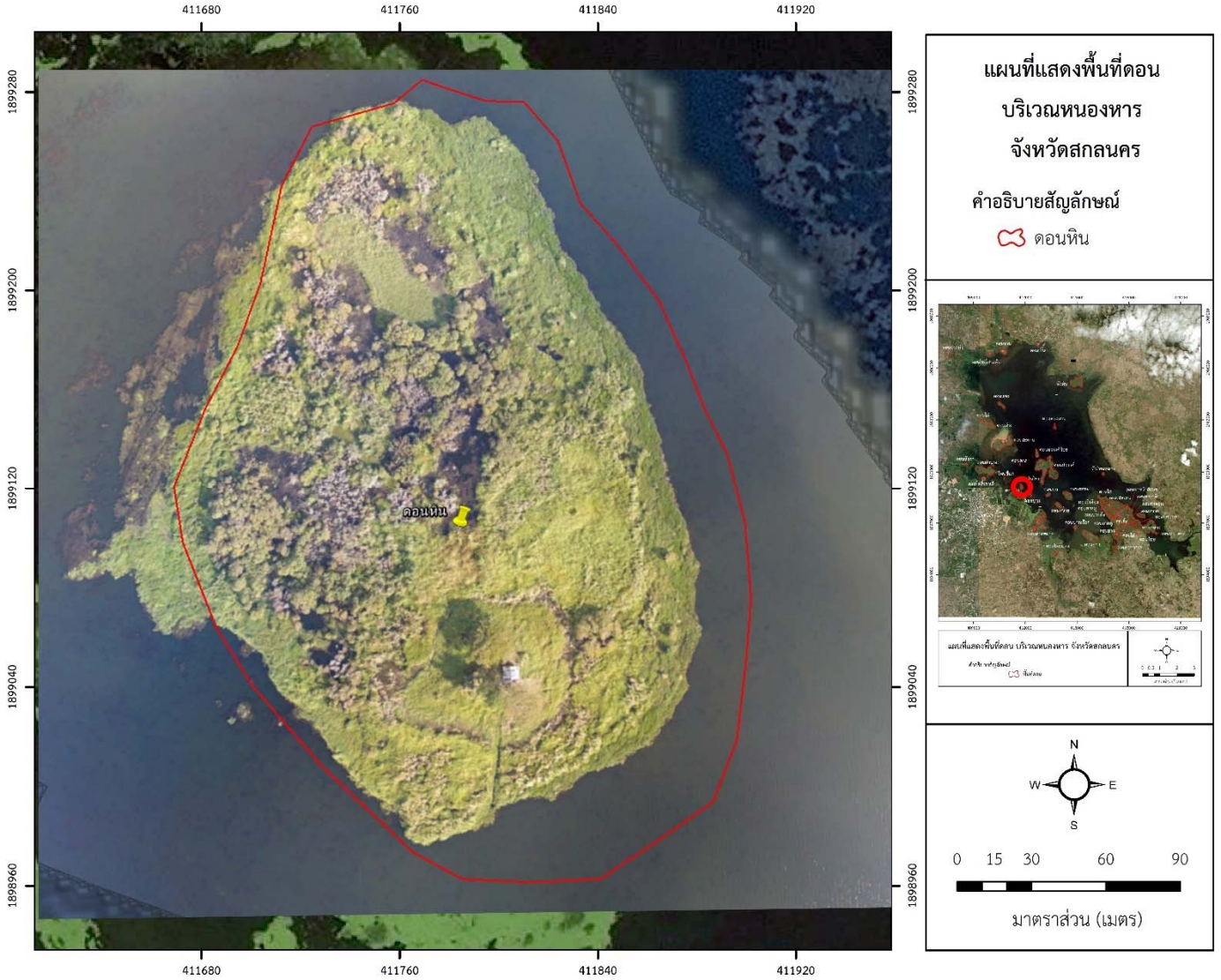




แผนผังที่ 2.22 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนโพนสาวเอ้



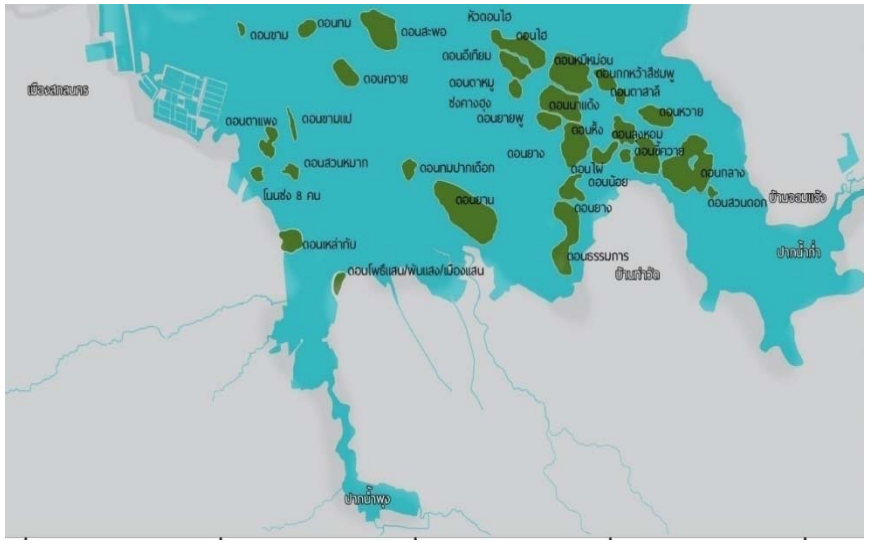
แผนผังที่ 2.23 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนส้มโฮง



แผนผังที่ 2.24 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนหิน

2.2.3 ข้อมูลกลุ่มเกาะดอนทางตอนใต้หนองหาร

กลุ่มเกาะดอนทางตอนใต้ของหนองหารเรียงจากค่าพิกัดที่ตั้งเริ่มจากดอนทม ลงมาถึงดอนโพธิ์แสน โดยกลุ่มเกาะดอนทางตอนใต้มีทั้งหมดรวม 30 เกาะดอน ดอนกลางเป็นดอนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในกลุ่มนี้ และมีดอนขามน้อยเป็นดอนที่เล็กที่สุด เกาะดอนที่มีความสำคัญในกลุ่มนี้คือ กลุ่มดอนบ้านท่าวัด เนื่องจากมีเกาะดอนจำนวนมากรวมกันเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ มีความอุดมสมบูรณ์ทางระบบนิเวศ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบซึ่งรายละเอียดของเกาะดอนต่างๆในหนองหารตอนใต้มีดังนี้



ภาพที่ 2.16 แสดงแผนที่ตั้งตำแหน่งเกาะดอนกลุ่มตอนใต้ของหนองหาร

ตารางที่ 2.5 แสดงเกาะดอนหนองหารตอนใต้ เรียงตามตำแหน่งที่ตั้งจากเหนือลงใต้

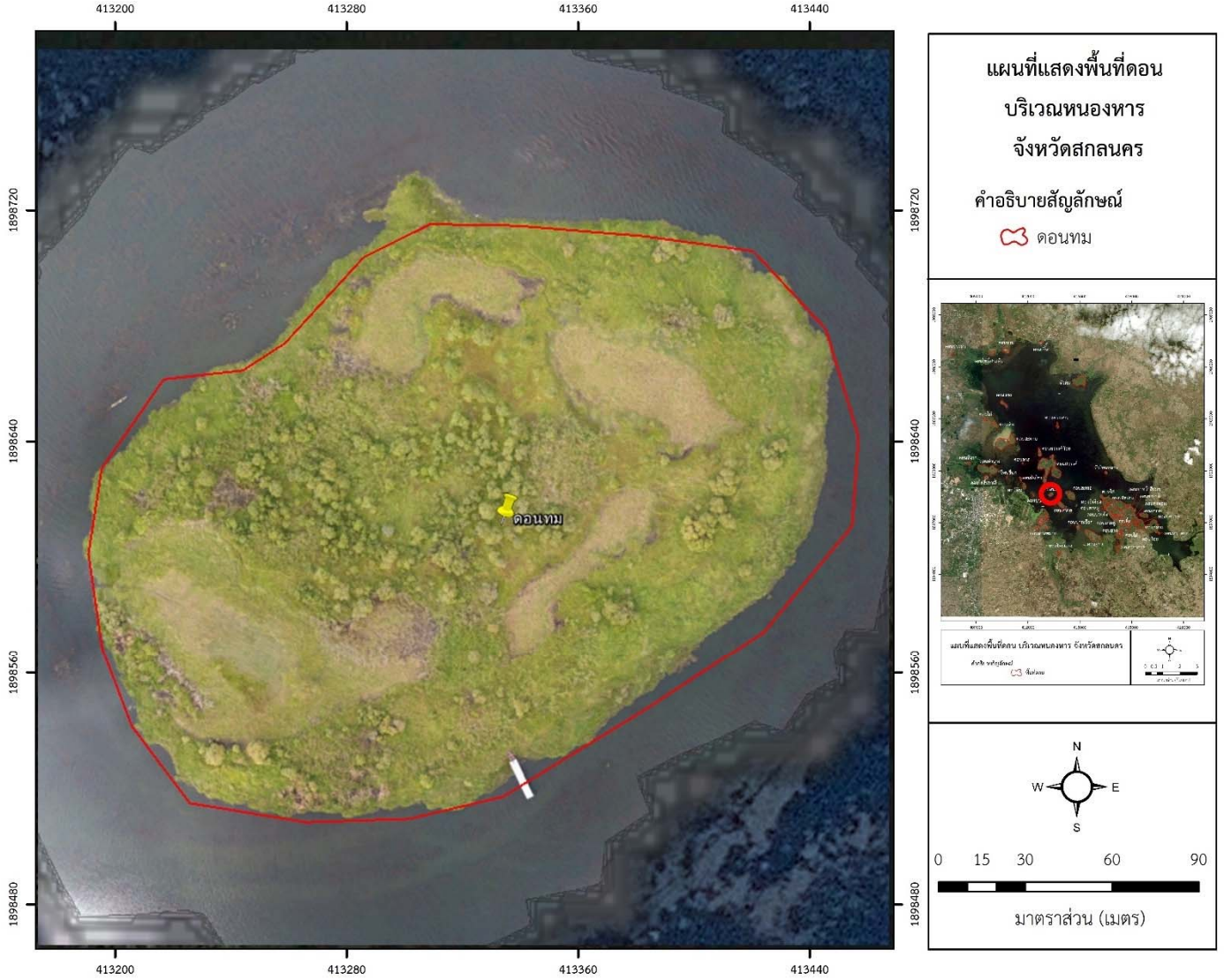
No.	ชื่อ	พื้นที่ (ไร่)	ค่าพิกัด	
			เหนือ	ตะวันออก
23	ดอนทม	24.92	1,898,626.00	413,329.00
24	ดอนขาม	7.93	1,898,590.00	412,316.00
25	ดอนสะพอ	78.20	1,898,561.00	414,475.00
26	ดอนไฮ	115.83	1,898,305.00	416,633.00
27	ดอนอีเทียม	55.02	1,898,079.00	416,486.00
28	ดอนมีหม่อน	153.17	1,897,973.00	417,331.00
29	ดอนกกหว้าสีชมพู	33.81	1,897,879.00	417,888.00
30	ดอนตาหมู	13.03	1,897,797.00	416,474.00
31	ดอนตาสาลี	17.96	1,897,665.00	418,114.00
32	ดอนนาแด้ง	134.07	1,897,570.00	417,187.00
33	ดอนหวาย	65.99	1,897,420.00	418,723.00
34	ดอนหวายบ้านท่าวัด	66.24	1,897,393.00	418,723.00
35	ดอนยายพู	30.82	1,897,355.00	417,023.00
36	ดอนขามแป	14.54	1,897,331.00	413,106.00

37	ดอนลุงหอม	59.56	1,897,199.00	418,148.00
38	ดอนขามน้อย	2.42	1,897,139.00	413,039.00
39	ดอนตาแพง	57.23	1,897,071.00	412,702.00
40	ดอนหิ้ง	95.11	1,897,010.00	417,443.00
41	ดอนน้อย	15.21	1,896,906.00	418,245.00
42	ดอนขี้ควาย	85.57	1,896,848.00	418,564.00
43	ดอนไผ่	33.23	1,896,821.00	417,840.00
44	ดอนกลาง	264.40	1,896,712.00	419,197.00
45	ดอนท่มปากเดียก	46.99	1,896,673.00	414,933.00
46	โนนซ่ง 8 คน	19.66	1,896,622.00	412,553.00
47	ดอนยาง	40.28	1,896,383.00	417,300.00
48	ดอนสวนดอก	10.88	1,896,380.00	419,571.00
49	ดอนยาน	240.31	1,896,152.00	415,771.00
50	ดอนธรรมการ	142.82	1,895,783.00	417,269.00
51	ดอนเหล่าทัพ	52.52	1,895,731.00	413,066.00
52	ดอนโพธิ์แสน/ดอนพันแสง/ดอนเมืองแสน	27.20	1,895,202.00	413,780.00

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม เดือนธันวาคม พ.ศ. 2560

ดอนทม

ดอนทม ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของดอนสวรรค์ในหนองหาร มีขนาดพื้นที่ประมาณ 24.92 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,898,626.00 เหนือ 413,329.00 ตะวันออก ชื่อมาจากบริเวณบนดอนมี “ต้นทม” (ต้นกระทุ่ม) เกิดขึ้นจำนวนมาก แต่ปัจจุบันล้มตายไปหมดเนื่องระดับน้ำหนองหารท่วมขังตลอดปี เหลือพียงต้นมะขามเทศและต้นจาจุรีเพียง 2-3 ต้นเท่านั้น แต่เดิมเคยมีชาวบ้านขึ้นไปอยู่อาศัยบนดอนอยู่ประมาณ 9-10 หลังคาเรือน ทำมาหากินด้วยการหาปลาและเลี้ยงควายอยู่บนดอน แต่ต่อมาภายหลังในปัจจุบันทางราชการไม่อนุญาตให้มีการตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่บนดอน ปลาส่วนใหญ่เป็นปลาพบได้โดยทั่วไปในหนองหาร เช่น ปลาช่อน ปลาดุก ปลาบู่ ปลากด ปลาหมอตาล ปลาปาก ปลานิล ปลาขาวไท ปลาขาวมน ปลาซิว ปลากะดี่ ปลาสลิด ปลาไหล ปลาดอกแก้ว ฯลฯ รวมทั้งกุ้งและหอย ส่วนพืชพรรณริมน้ำ ได้แก่ วัชพืชลอยน้ำ ผือ ผักอีรวย ผักตบชวา สาหร่ายและจอกแหน



แผนผังที่ 2.25 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนทม

24) ดอนขาม

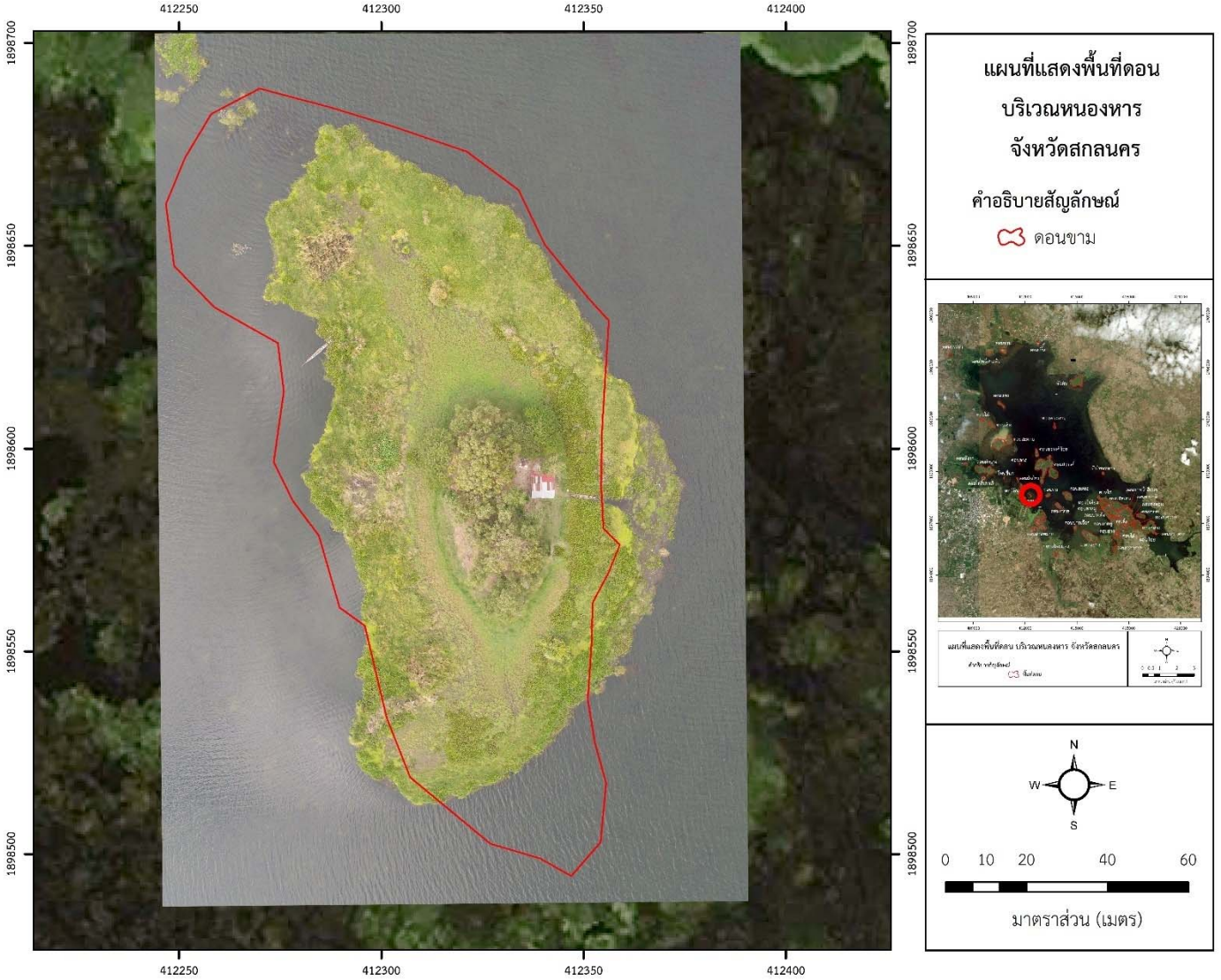
ดอนขาม ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหนองหาร อยู่ระหว่างดอนหินกับดอนทม มีขนาดพื้นที่ประมาณ 33.37 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,898,590.00 เหนือ 412,316.00 ตะวันออก ชื่อของดอนมาจากมี “ต้นมะขาม” ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่หลายต้น นอกจากนี้ยังมีต้นตาล ต้นหว้า ต้นพุทรา ต้นตาล ต้นโพธิ์และก่อเตยหนาม ในอดีตดอนขามเป็นดอนหนึ่งที่อยู่ใกล้กับชุมชนเมืองสกลนคร ช่วงฤดูแล้งเมื่อน้ำหนองหารลดระดับลง ชาวบ้านสามารถเดินทางไปตั้งบ้านเรือนพักอยู่อาศัย ทำนาทำสวนและเลี้ยงสัตว์อยู่บนดอนได้อย่างสะดวก ดังนั้นบนดอนจึงปรากฏร่องรอยเศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผาและโบราณวัตถุอื่นตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ปัจจุบันจึงยังมีผู้คนที่ไปหากินอยู่บนดอนต้องทำพิธีเลี้ยงผีปู่ย่าที่ดอนขามเป็นประจำทุกปี ชาวบ้านบอกว่า “ในดอนขามมีศาลเจ้าปู่ย่า เพิ่นเป็นเจ้าที่เจ้าทาง เชื่อกันมาแต่ปู่แต่ย่าของไทเฮา เฮาไปหากินเฮากะต้องบอกกล่าวกับเพิ่น เฮ็ดพิธีคือเดียวกับ “ผีตาแฮก” มีดอกไม้กับเทียน มีพริกมีข้าว มีคำหมากกอกยา (ยาสูบ)” เดี๋ยวนี้พื้นที่ดอนขามลดลงจากระดับน้ำหนองหารท่วม แต่ยังคงเป็นที่หลบภัยลมฝนของชาวประมงที่ออกไปหาปลา

25) ดอนสะพอ

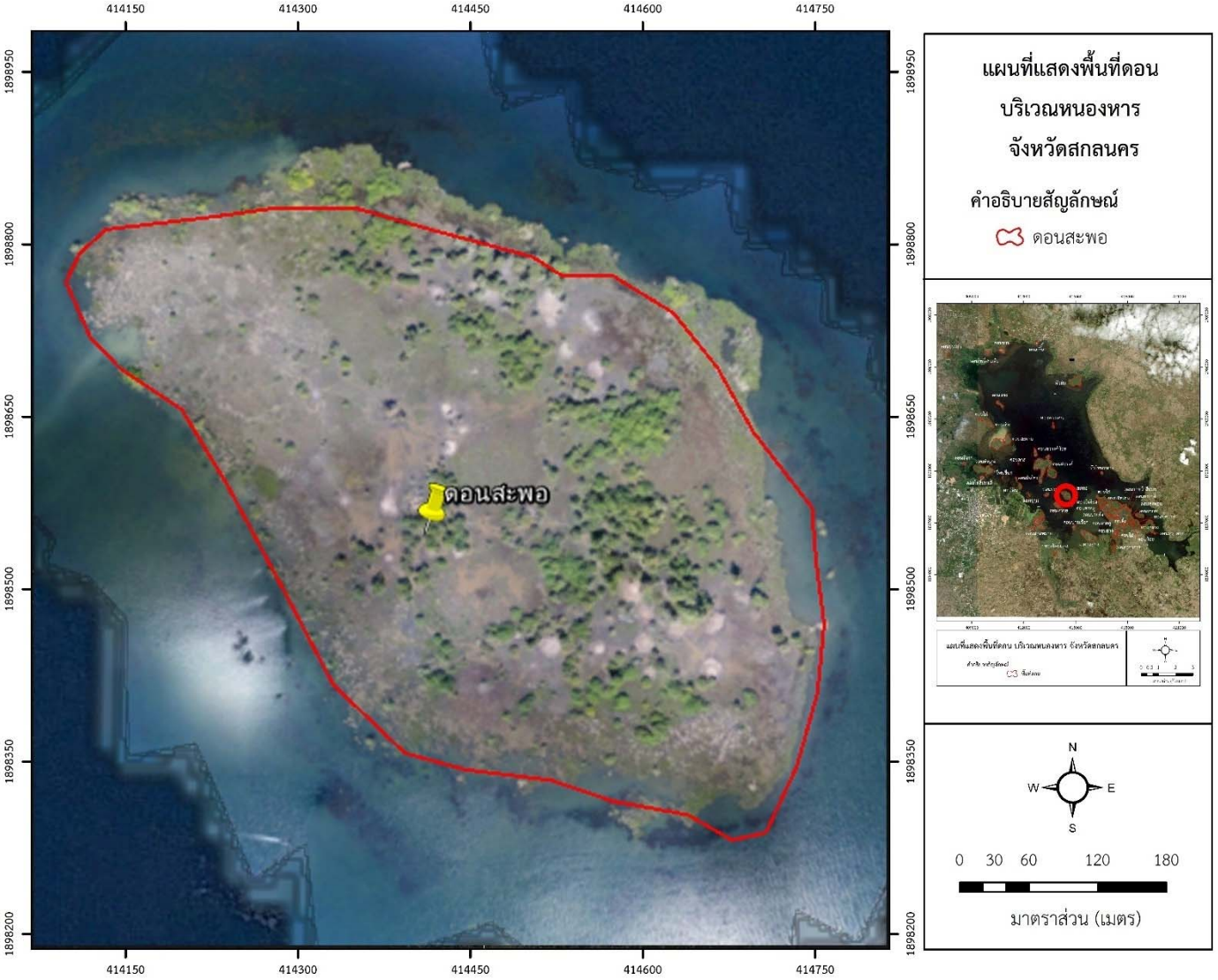
ดอนสะพอ หรือ “ดอนทรายพอ” ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของดอนสวรรค์ อยู่ระหว่างดอนทมกับหัวดอนไฮ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 78.20 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่1,898,561.00 เหนือ 414,475.00 ตะวันออก จากการเปิดเวทีชุมชนพบว่า ความหมายของดอนมี 2 อย่างคือ คำว่า “สะพอ” ชาวบ้านบางคนอธิบายว่า ระยะทางไปดอนมันอยู่ก้ำกึ่งกันกับระยะทางไปดอนสวรรค์ (ภาษาถิ่นบางคำใช้คำว่ามัน “พอกะเทิน”) ชาวบ้านเลยเรียกว่า “สะพอ” กัน จึงเรียกชื่อว่า ดอนสะพอ มาจนถึงทุกวันนี้ แต่ชาวบ้านบางส่วนเรียกชื่อดอนนี้ว่า “ดอนทรายพอ” เนื่องมาจากการเรียกชื่อตามภูมิลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ของดอน กล่าวคือ แต่เดิมบริเวณพื้นที่ดอนมีริมชายฝั่งเป็นพื้นดินทราย โยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งเมื่อระดับน้ำของหนองหารลดลงตามธรรมชาติ ทำให้มองเห็นผืนหาดทรายสีขาวสะอาดตาและมีความงดงาม อีกทั้งชาวบ้านสามารถนำเอาทรายไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเพียงพอ ชาวบ้านจึงพากันเรียกชื่อดอนนี้ว่า “ดอนทรายพอ”



ภาพที่ 2.17 แสดงภาพถ่ายมุมสูงดอนสะพอ



แผนผังที่ 2.26 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนขาม



แผนผังที่ 2.27 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนสะพอ

26) ดอนไฮ

ดอนไฮ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร เป็นดอนอยู่ทางทิศเหนือสุดของกลุ่มดอนบ้านท่าวัดและอยู่ใกล้กับดอนมีหม่อนและดอนอีเทียม มีขนาดพื้นที่ประมาณ 115.83 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,898,305.00 เหนือ 416,633.00ตะวันออก ดอนไฮมีลักษณะทอดยาวและเรียกชื่อตาม “ต้นไฮ” ที่เคยเกิดขึ้นอยู่บนดอน อีกทั้งคำว่า “ไฮ” เป็นชื่อของมดชนิดหนึ่งที่พบมากบนดอน มีลักษณะสีดำ ตัวป้อมกลม มีกลิ่นฉุนและ มักอาศัยทำรังอยู่บนต้นไม้ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า “ดอนไฮ” ปัจจุบันต้นไฮและไม้ยืนต้นอื่นๆ ได้ล้มตายไปหมด เหลือเพียงป่าหญ้าวัชพืชและต้นไคร้น้ำที่ลอยเกาะกลุ่มกันมาเกาะติดกันอยู่ในดอน เป็นพื้นที่เหมาะสมในการวางไข่ของนกและเต่า แต่เดิมเคยมีผู้คนพักอาศัยทำมาหากินอยู่บนดอนและมีศาลปู่ตา เมื่อชาวบ้านออกไปหากินอยู่ใกล้กับพื้นที่จึงต้องแต่งเครื่องเซ่นไหว้ “ปู่ตาดอนไฮ” อยู่เป็นประจำ

27) ดอนอีเทียม

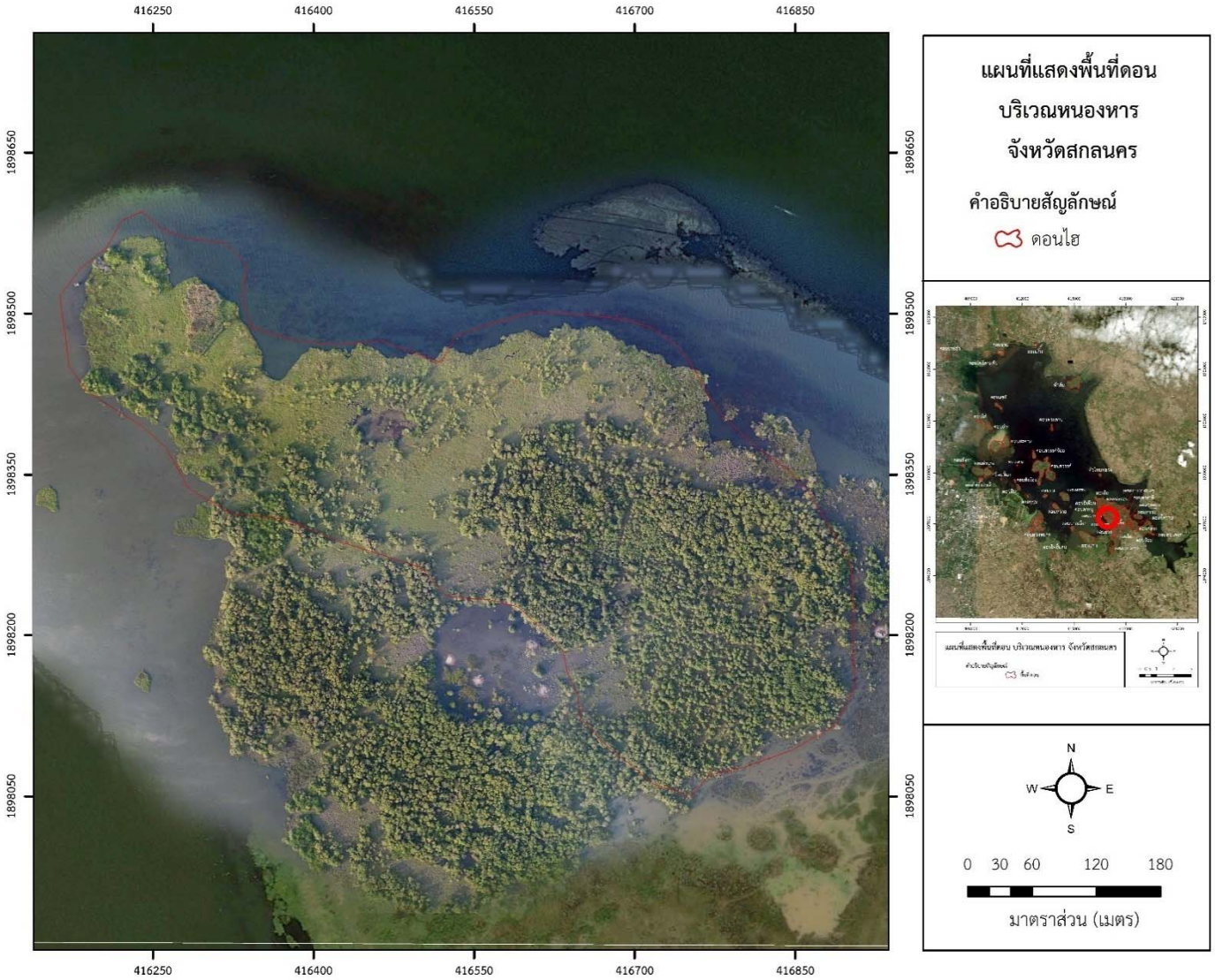
ดอนอีเทียม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านท่าวัดและอยู่ระหว่างดอนไฮกับดอนตาหมูน้อยทางทิศเหนือของหมู่บ้านท่าวัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 55.02 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,898,079.00 เหนือ 416,486.00 ตะวันออก ชื่อดอนมาจากมีคนชื่อเทียมภาษาท้องถิ่นเรียกกันว่า “อีเทียม” ได้เข้าไปอยู่อาศัยในดอนแห่งนั้นเป็นคนแรก จึงเรียกว่า “ดอนอีเทียม” มาจนถึงทุกวันนี้

28) ดอนมีหม่อน

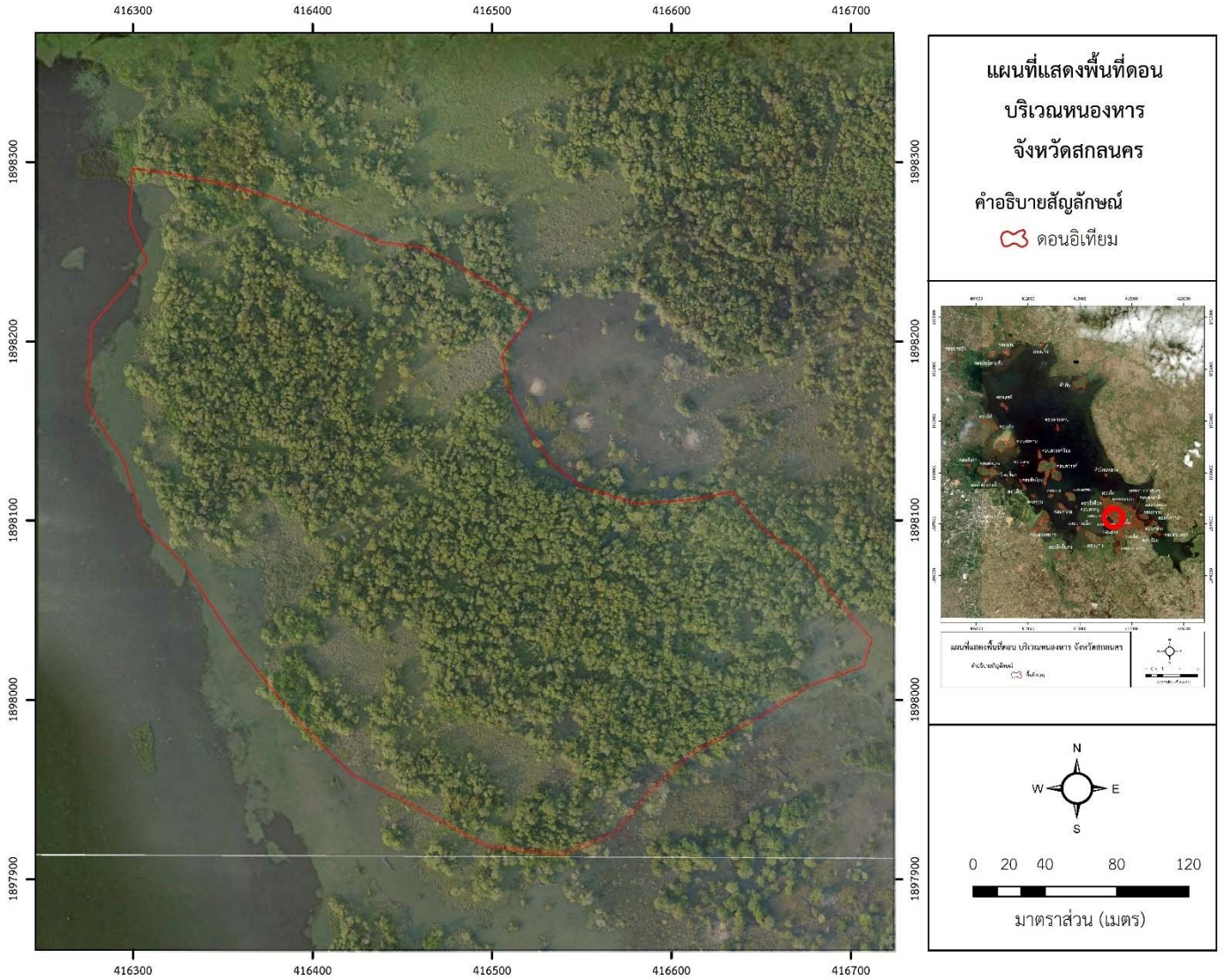
ดอนมีหม่อน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านท่าวัดและใกล้กับปากน้ำทางไหลออกของ “ลำน้ำก่ำ” อยู่ระหว่างดอนกกหว้าสีชมพูกับดอนไฮ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 153.17 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,897,973.00 เหนือ 417,331.00 ตะวันออก ชื่อดอน “มีหม่อน” เนื่องจากบริเวณดอนนี้เคยเป็นที่ตั้งอาศัยของชุมชนหนองหารอยู่นับร้อยครัวเรือน เคยมีการทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์และปลูก “ต้นหม่อน” ไว้สำหรับเลี้ยงไหม จึงได้ชื่อว่า “ดอนมีหม่อน” นอกจากนี้ในช่วงยุคสงครามอินโดจีนครั้งที่ 1 มีชาวเวียดนามอพยพหนีภัยสงครามเข้ามาขอตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ปะปนกับชุมชนท้องถิ่นในบริเวณดอนนี้เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันจึงปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่มีแต่ในอดีต รวมถึงมีการเลี้ยงหมูพันธุ์พื้นเมืองแบบปล่อยให้หากินตามธรรมชาติอยู่บนดอนมีหม่อน จนบางคนทั่วไปเรียกว่า ดอน “หมูเกาะ” ในทะเลสาบหนองหาร



ภาพที่ 2.18 ลักษณะพืชพรรณภายในดอนมีหม่อน



แผนผังที่ 2.28 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนไฮ



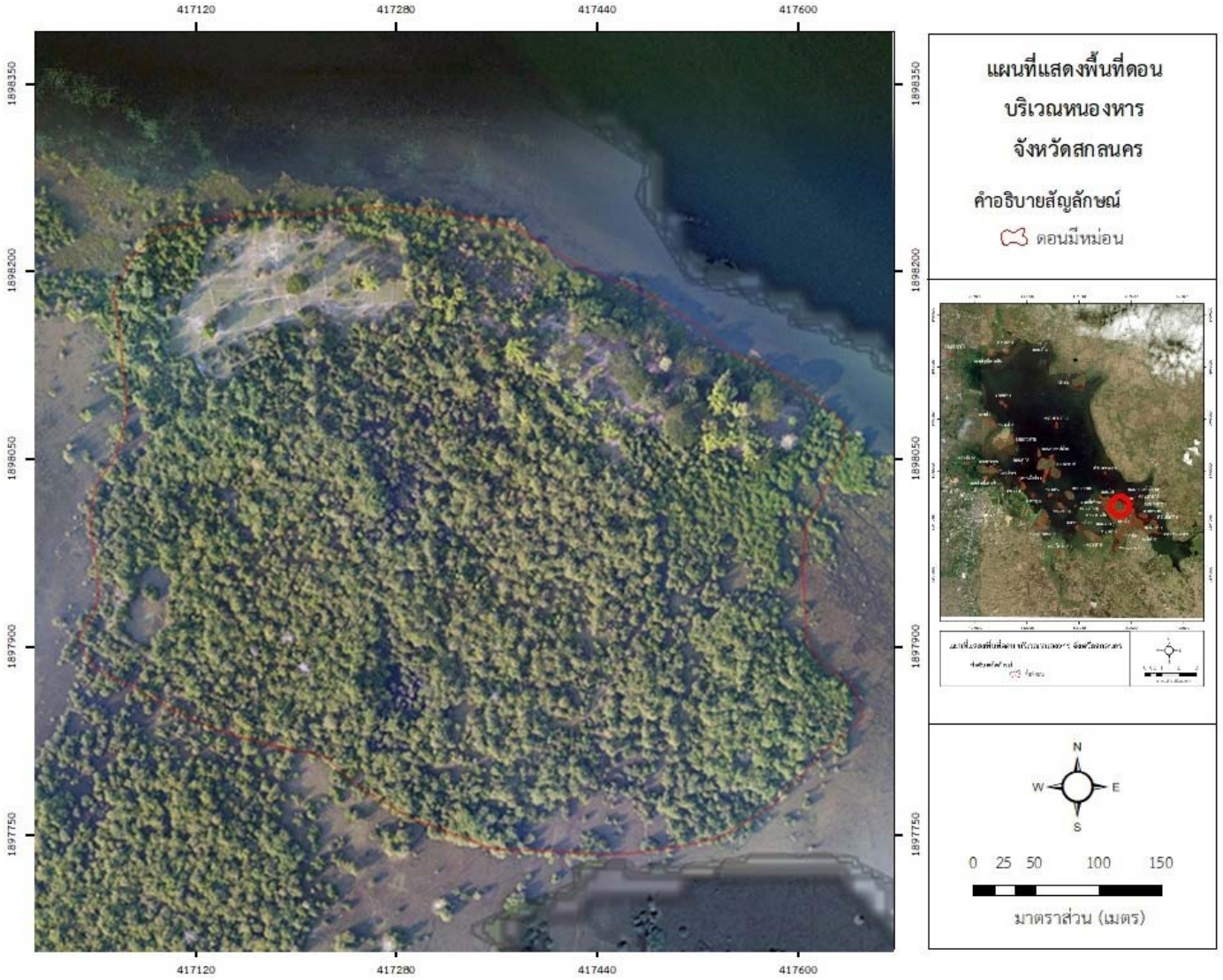
แผนผังที่ 2.29 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนอีเทียม











แผนผังที่ 2.30 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนมีหม่อน

29) ดอนกกหว้าสีชมพู

ดอนกกหว้าสีชมพู ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ทางทิศเหนือของดอนตาสาลีและอยู่ในกลุ่มดอนต่างๆ อีกหลายดอนของหมู่บ้านท่าวัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 33.81 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,897,879.00 เหนือ417,888.00 ตะวันออก ชื่อของดอนกกหว้าสีชมพูมาจากแต่เดิมก่อนการสร้างประตูลำน้ำก่ำ มี “ต้นหว้า” เกิดขึ้นอยู่บนดอนจำนวนมาก พร้อมกับออกผลดกเต็มต้นไปหมด สามารถมองเห็นได้แต่ระยะไกลลูกหว้าใกล้สุกมักเป็นสีแดงและสีชมพูเต็มไปหมด ชาวบ้านจึงเรียกชื่อดอนนี้ว่า “ดอนกกหว้าสีชมพู”



ภาพที่ 2.19 ภาพถ่ายมุมสูงดอนกกหว้าสีชมพู

30) ดอนตาหมู

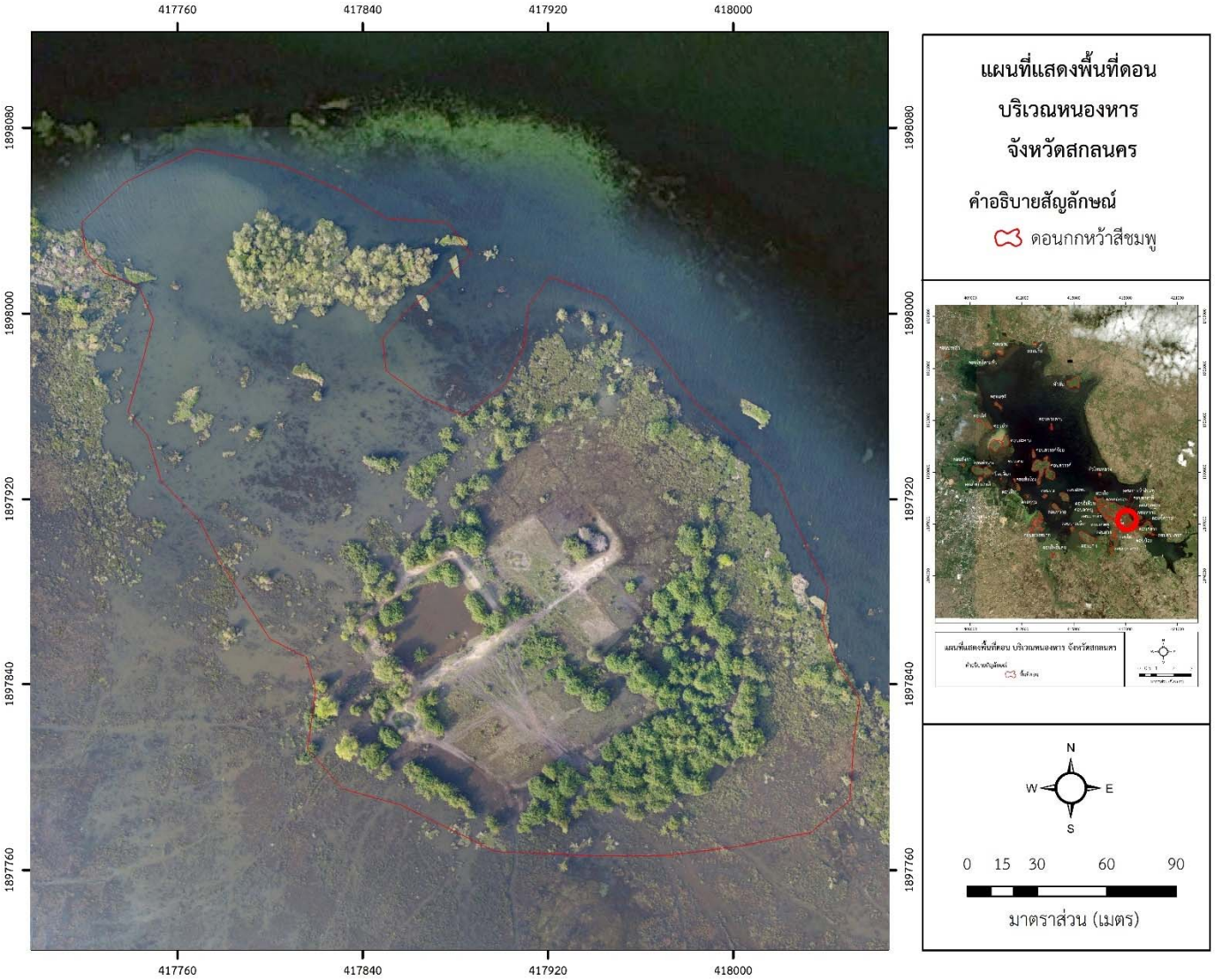
ดอนตาหมู ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านท่าวัดและอยู่ระหว่างดอนอีเทียม ดอนมีหม่อน ดอนนาแด้งกับดอนยายพู และอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านท่าวัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ13.03 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,897,797.00 เหนือ 416,474.00 ตะวันออก ชื่อดอนมาจากเคยมี “คุณตาหมู” ได้เข้าไปอยู่อาศัยในดอนแห่งนั้นเป็นคนแรก จึงเรียกชื่อดอนว่า “ดอนตาหูม” มาถึงปัจจุบัน

31) ดอนตาสาลี

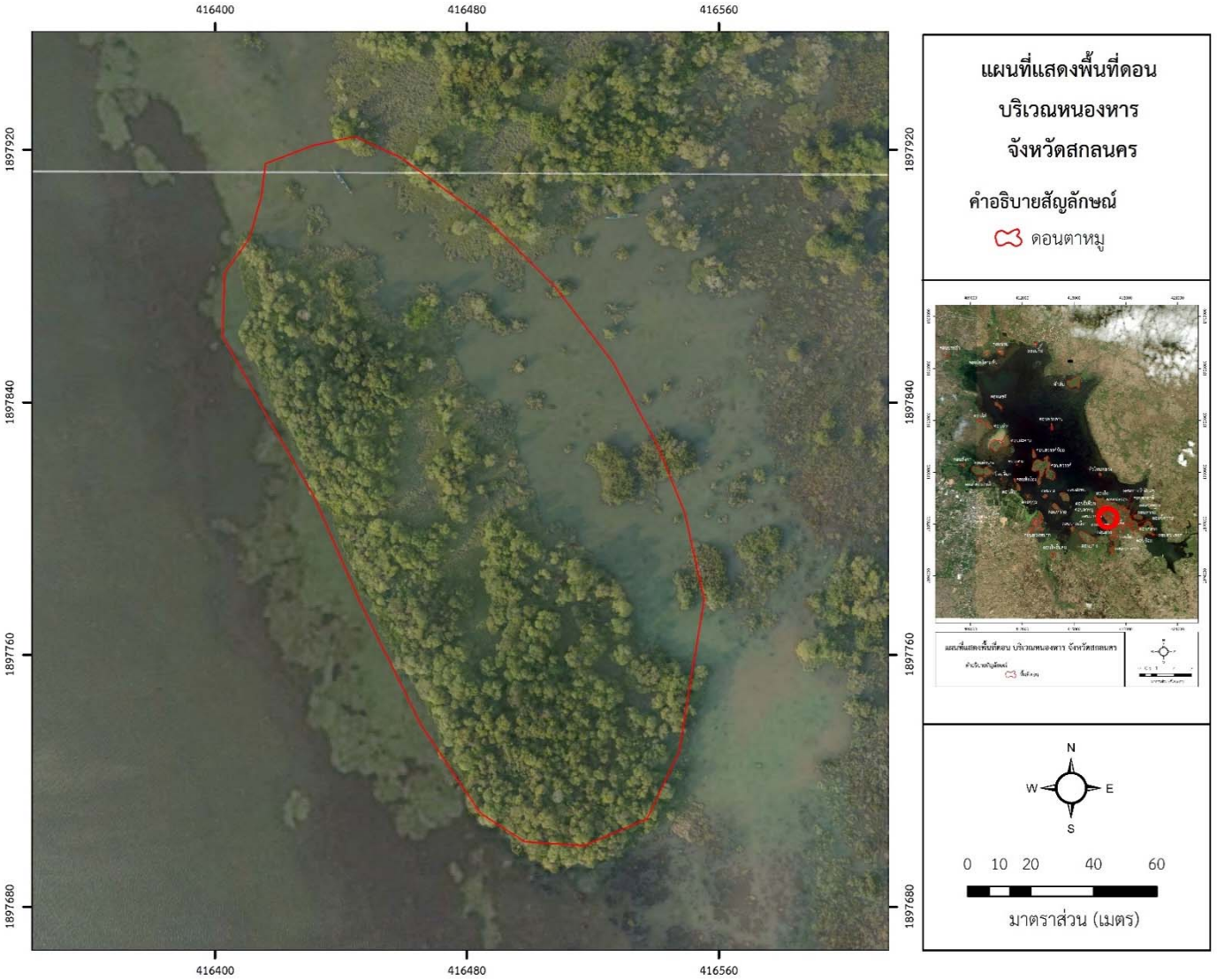
ดอนตาสาลี (ซาลี) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ใกล้กับดอนหวายทางทิศเหนือของหมู่บ้านท่าวัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ17.96 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,897,665.00 เหนือ418,114.00 ตะวันออก ชื่อดอนเรียกตามชื่อของ “ตาซาลี” (คนท้องถิ่นออกเสียงเป็น “สาลี” หรือ “ซาลี”) เข้ามาอยู่อาศัยและทำมาหากินอยู่บนดอนเป็นบุคคลแรก ปัจจุบันดอนตาสาลีมีน้ำท่วมขังตลอดทั้งปีจึงมีแต่ป่าหญ้าและต้นไคร้น้ำขึ้นเต็มไปหมด



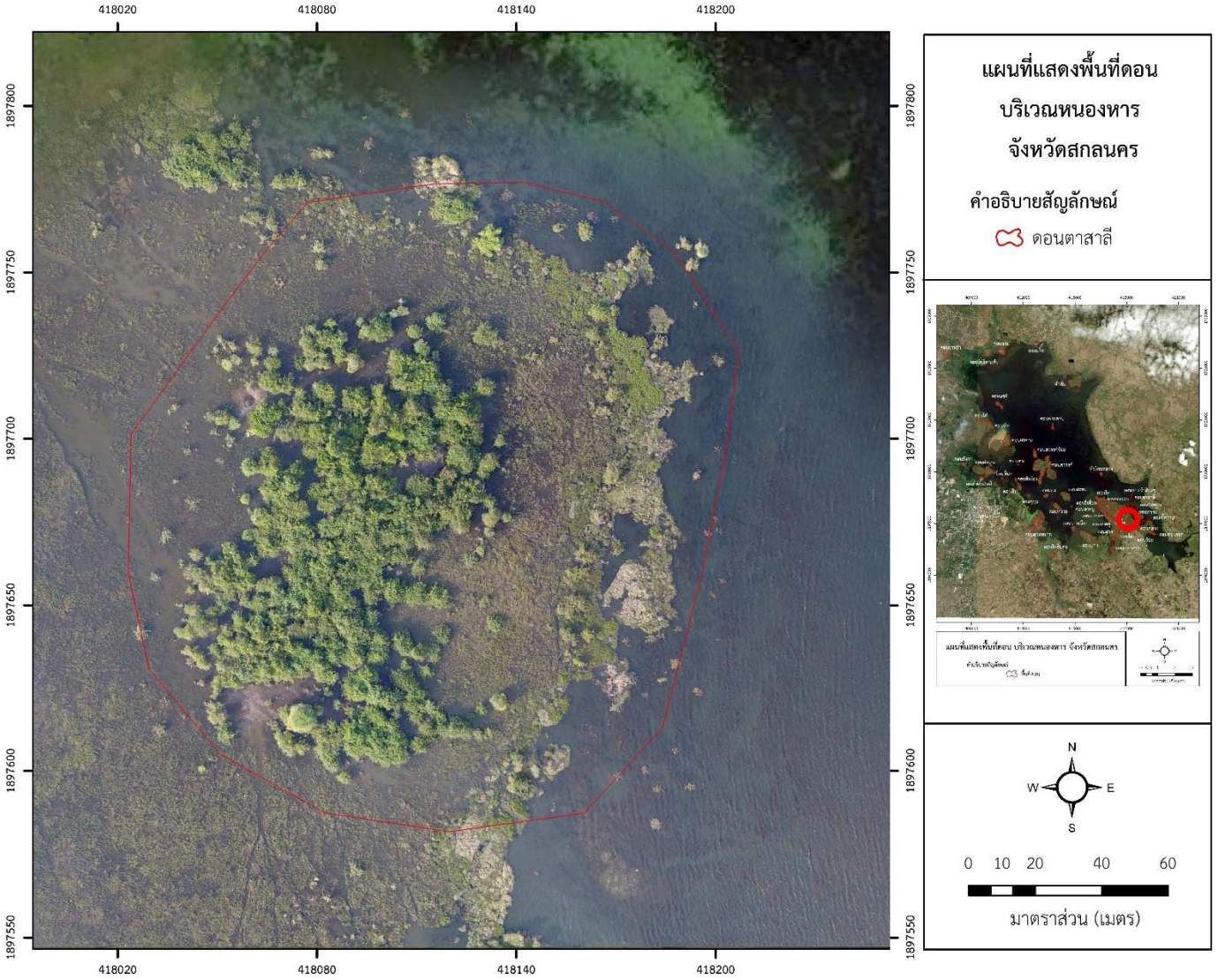
ภาพที่ 2.20 ภาพถ่ายมุมสูงดอนตาสาลี



แผนผังที่ 2.31 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนกกหว้าสีชมพู



แผนผังที่ 2.32 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนตาหมู



แผนผังที่ 2.33 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนตาสาลี

32) ดอนนาแด้ง

ดอนนาแด้ง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านท่าวัดและอยู่ระหว่างดอนมีหม่อนกับดอนหิ้งทางทิศเหนือของหมู่บ้านท่าวัดมีขนาดพื้นที่ประมาณ 134.07 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,897,570.00 เหนือ417,187.00 ตะวันออก ชื่อ “ดอนนาแด้ง” มาจากสถานภาพของครอบครัวหนึ่งที่พักอาศัยทำมาหากินอยู่บนดอนแต่ไม่มีลูกหลานไว้สืบต่อสกุล ชาวบ้านจึงเรียกสองสามีภรรยานี้ว่า “พ่อกระแด้ง-แม่กระแด้ง” หมายถึง คู่สามีภรรยาที่ไม่มีลูก และคำว่า “กระแด้ง” ในภาษาท้องถิ่นอีสานหมายถึง ความแห้งแล้ง ไม่อุดมสมบูรณ์ เช่นเดียวกับครอบครัวที่สามีและภรรยาไม่มีลูกหลาน ก็เหมือนชีวิตที่แห้งแล้งไม่มีความอุดมสมบูรณ์เช่นกัน เหตุนี้ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า “ดอนนาแด้ง” มาจนถึงปัจจุบัน



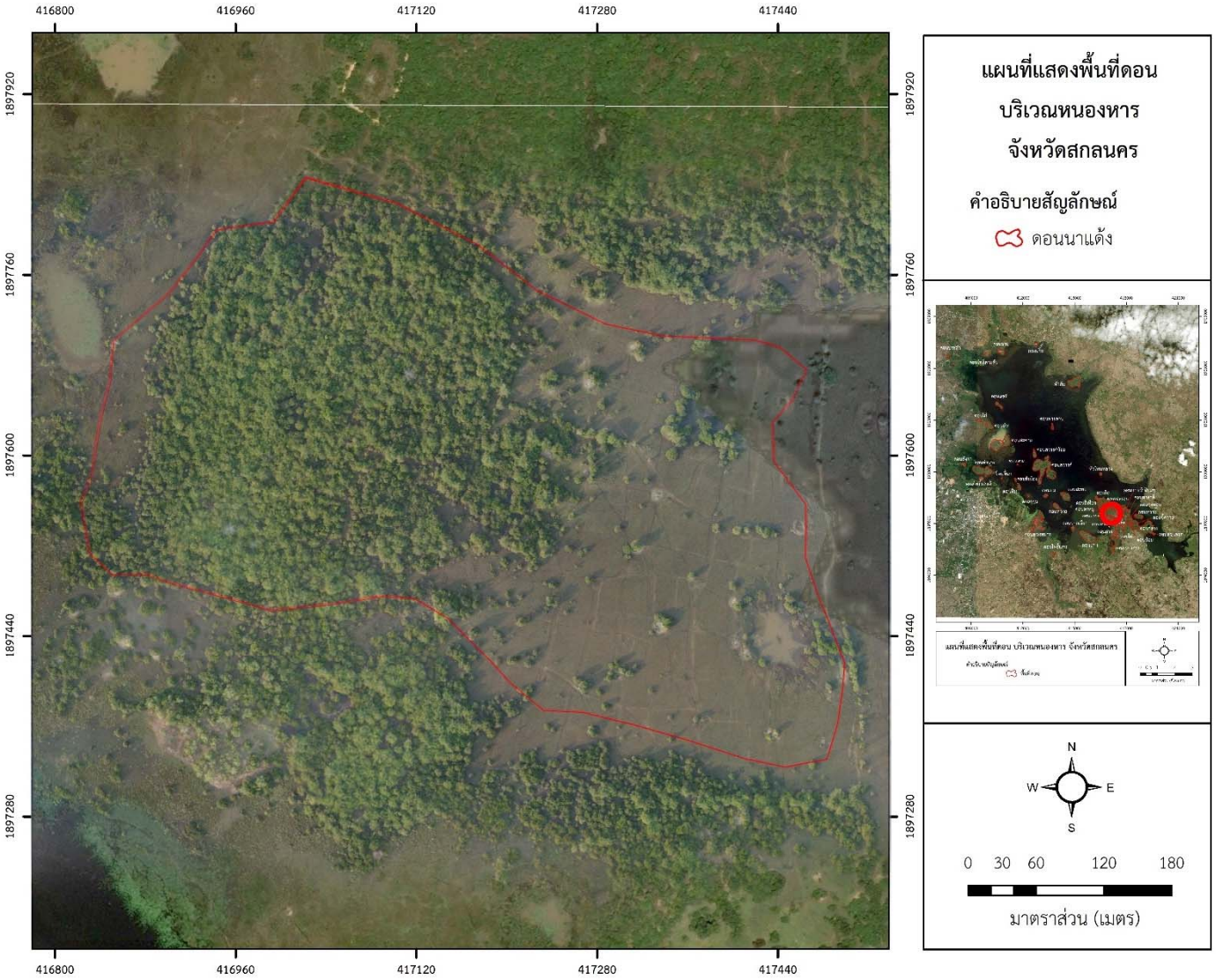
ภาพที่ 2.21 ภาพถ่ายมุมสูงดอนนาแด้ง

33) ดอนหวาย

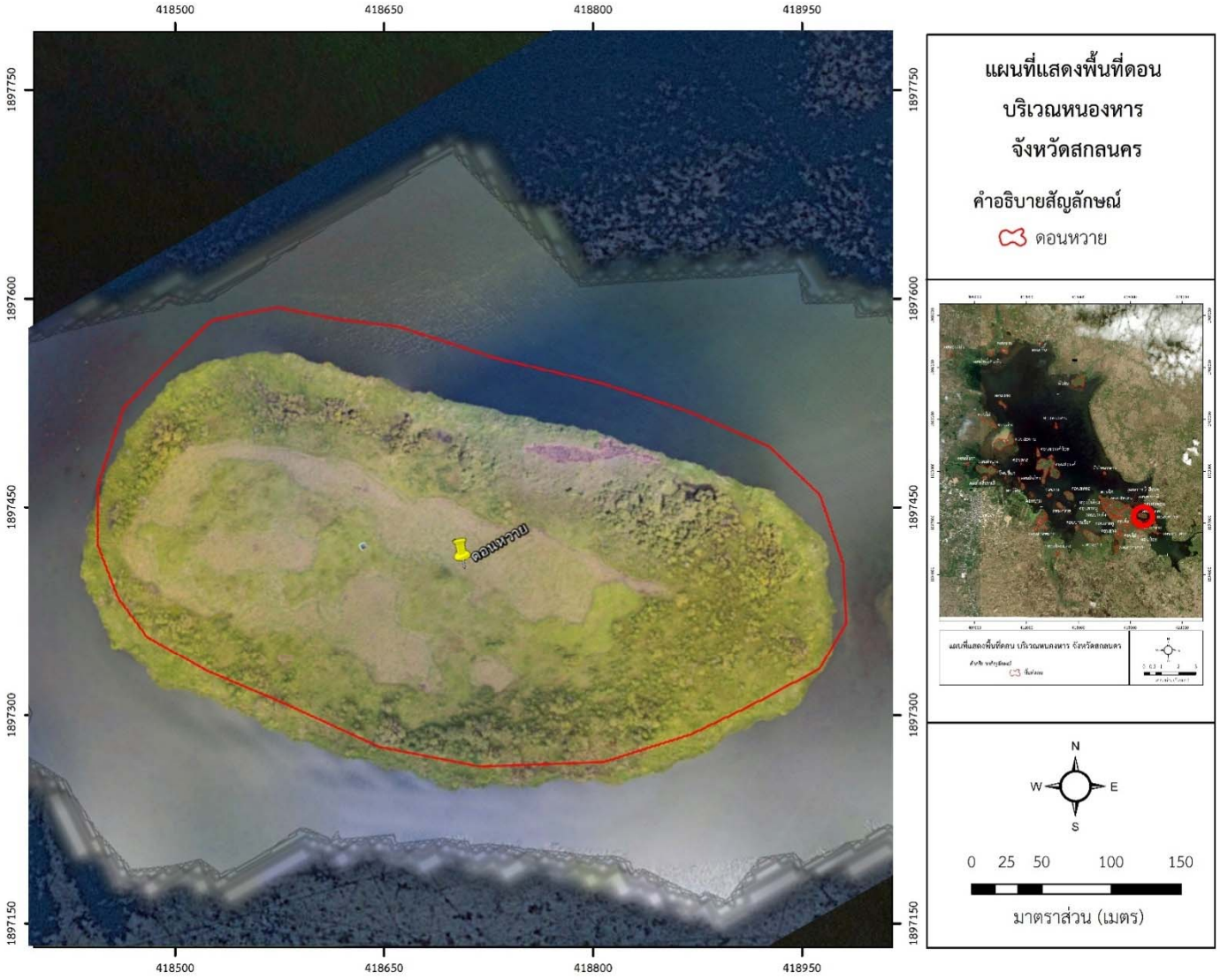
ดอนหวาย ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหนองหาร อยู่ระหว่างดอนสะพอกับดอนขามแป มีขนาดพื้นที่ประมาณ 65.99 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่1,897,420.00 เหนือ 418,723.00 ตะวันออก ในอดีตเคยมีต้นหวายเกิดขึ้นอยู่บนดอนจำนวนมากจนกลายเป็นป่าหวาย ทำให้เรียกชื่อ “ดอนหวาย” มาจนถึงปัจจุบัน พืชพรรณบนดอนมีต้นเบ็น ต้นหมากแซว ต้นไคร้น้ำ ส่วนบริเวณรอบดอนมีบัวหลวงและวัชพืชต่างๆ จำนวนมาก จึงเหมาะสมเป็นที่อยู่อาศัยของนกเป็ดน้ำและนกไก่นา

34) ดอนหวายบ้านท่าวัด

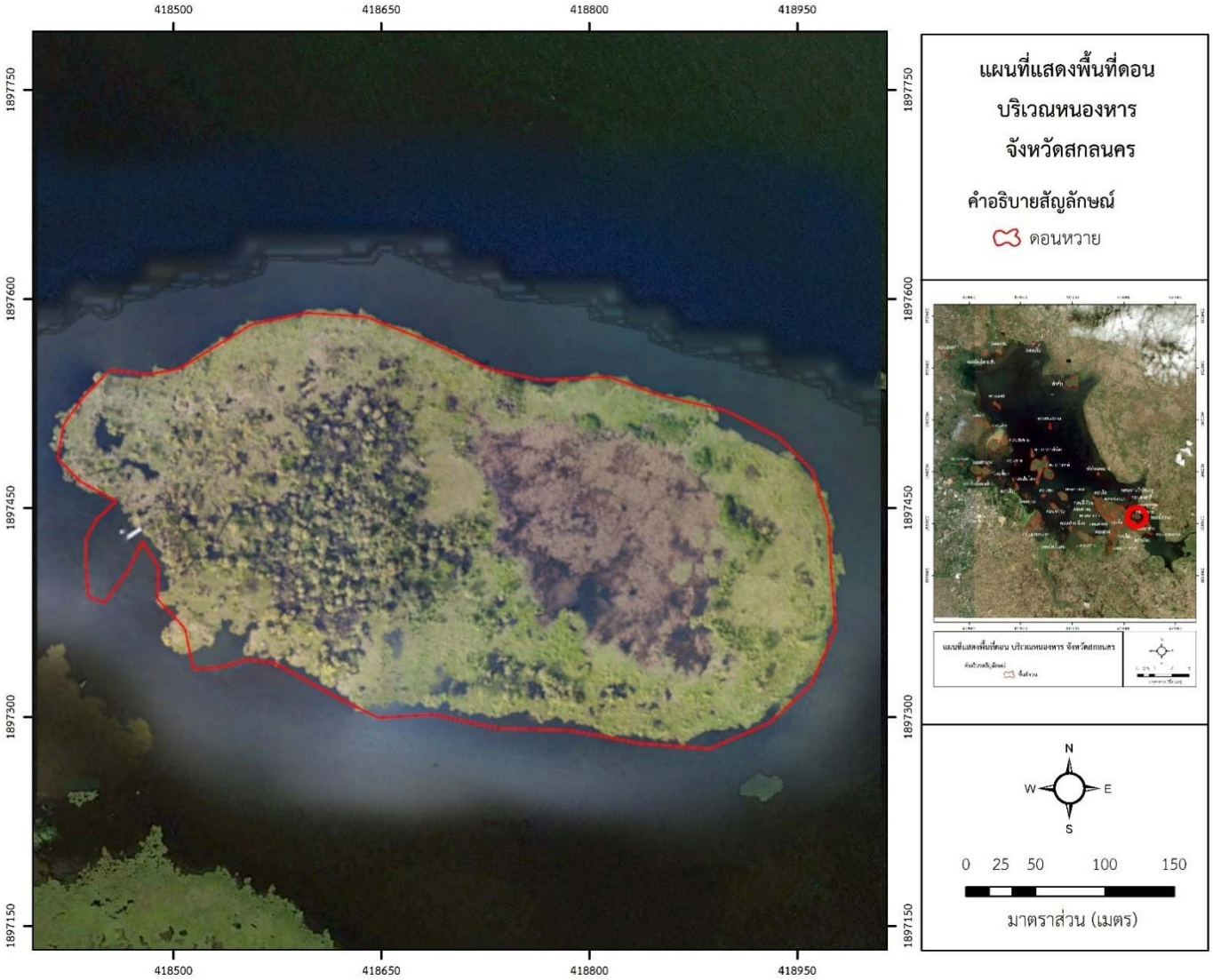
ดอนหวาย (บ้านท่าวัด) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหารและทางทิศเหนือของบ้านท่าวัดมีขนาดพื้นที่ประมาณ 66.24 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,897,393.00 เหนือ418,723.00 ตะวันออก มีภูมิลักษณะกลมรีรูปไข่ แต่เดิมเคยมีต้นหวายเกิดขึ้นบนพื้นที่ดอน และมีจำนวนมากเพียงพอสำหรับการทำเครื่องจักรสานในครัวเรือนของหมู่บ้าน จึงถูกเรียกชื่อว่า “ดอนหวาย” ปัจจุบันป่าหวายเหล่านั้นได้สูญหายไปเนื่องจากพื้นที่ดอนถูกน้ำท่วมขังตลอดทั้งปี ทำให้กลายเป็น “ป่าทาม” มีพืชที่ทนต่อการแช่ขังของน้ำเท่านั้นถึงอยู่ได้ เช่น ต้นเบ็นและต้นไคร้น้ำ แต่ยังเป็นที่พักอาศัยของนกหนูและสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็กอื่นๆ



แผนผังที่ 2.34 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนนาแค้ง



แผนผังที่ 2.35 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนหวาย



แผนผังที่ 2.36 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนหวาย

35) ดอนยายพู

ดอนยายพู ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านท่าวัดและอยู่ระหว่างดอนนาแด้งกับดอนหิ้งทางทิศเหนือของหมู่บ้านท่าวัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 30.82 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,897,355.00 เหนือ 417,023.00ตะวันออก ชื่อดอนมาจากมี “ยายพู” ได้เข้าไปอยู่อาศัยในดอนเป็นคนแรก ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า “ดอนยายพู”



ภาพที่ 2.22 ภาพถ่ายมุมสูงดอนยายพู

36) ดอนขามแป

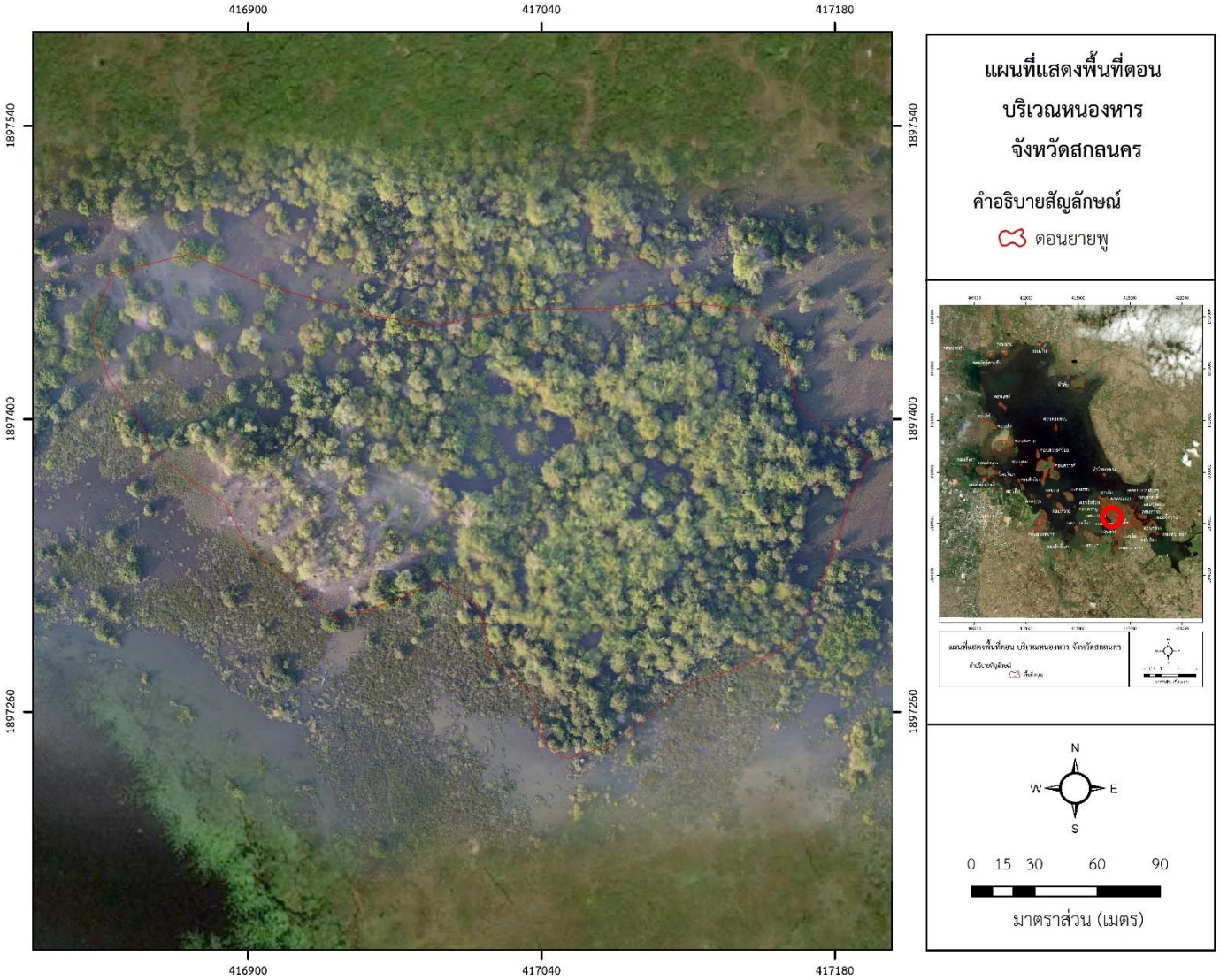
ดอนขามแป ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้หนองหาร อยู่ระหว่างดอนหวายกับดอนตาแพง มีขนาดพื้นที่ประมาณ 14.54 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,897,331.00 เหนือ 413,106.00 ตะวันออก ชาวบ้านเรียกชื่อดอนขามแป เนื่องจากบริเวณดอนมี “ต้นมะขามเทศ” หรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่า ต้น “หมากขามแป” เป็นจำนวนมาก อีกทั้งเคยเป็นที่ตั้งอยู่อาศัยของชุมชนชานเมืองหนองหารหลวง และมีการปลูกต้นหมาก ทำให้หลายคนเรียกชื่อดอนนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “ดอนสวนหมาก” ปัจจุบันยังปรากฏร่องรอยของโบราณสถานตั้งอยู่บนดอน พบฐานของโบราณสถานหรือเทวลัยสร้างเป็นพื้นด้วย “หินศิลาแลง” รวมทั้งพบองค์ประกอบส่วนอื่นเป็น “หินทราย” ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามยังไม่มีการขุดค้นทางโบราณคดี



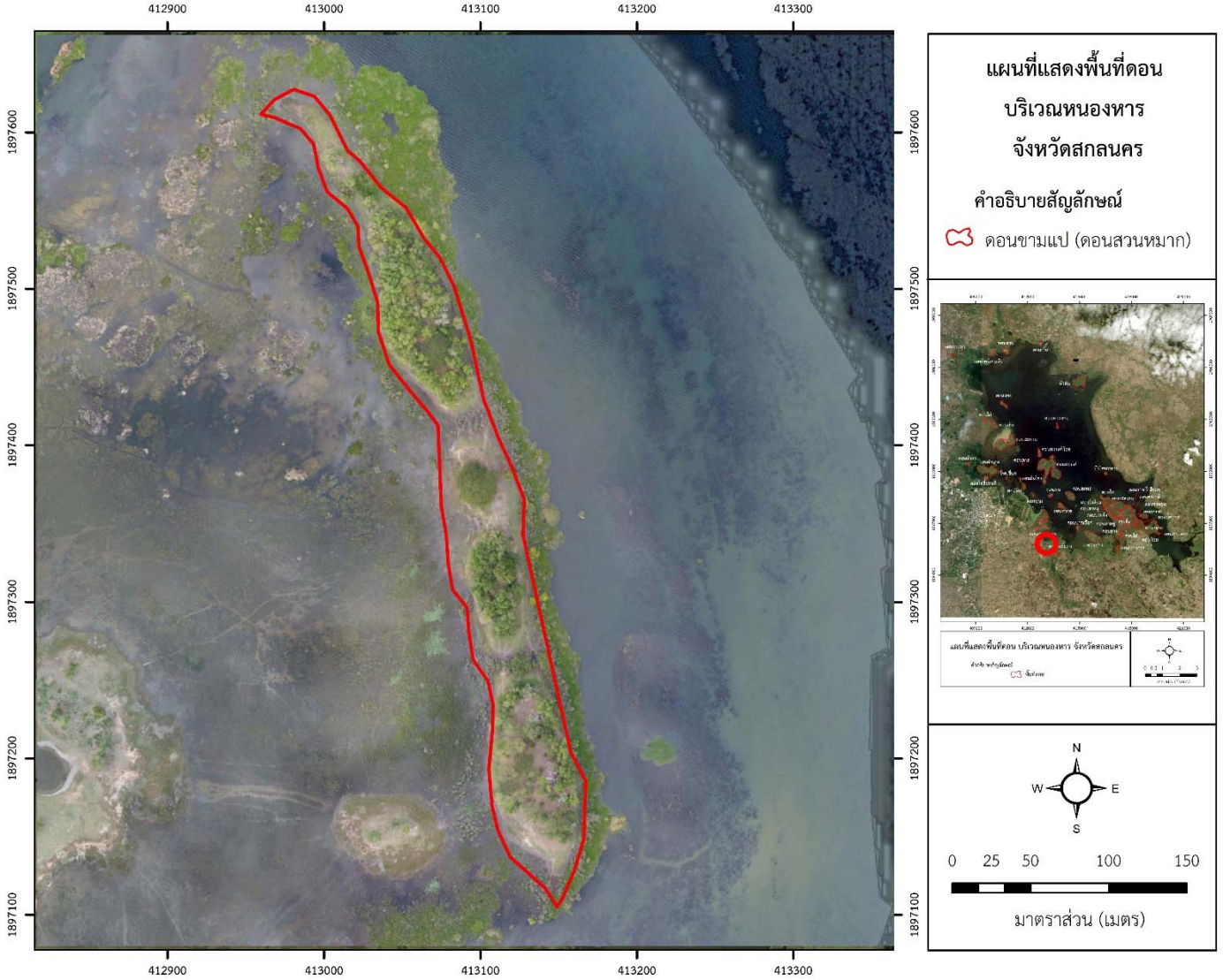
ภาพที่ 2.23 แสดงลักษณะภูมิทัศน์บนดอนขามแป



ภาพที่ 2.24 แสดงโบราณวัตถุที่พบบนดอนขามแป



แผนผังที่ 2.37 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนยายพู



แผนผังที่ 2.38 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนขามแป

37) ดอนลุงหอม

ดอนลุงหอม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านท่าวัดและอยู่ระหว่างดอนหวาย ดอนไผ่กับดอนขี้ควายทางทิศเหนือของหมู่บ้านท่าวัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 59.56 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,897,199.00 เหนือ418,148.00 ตะวันออก ชื่อของดอนมาจากครั้งหนึ่งพื้นที่ดอนตรงนั้นเคยมี “ลุงหอม” เข้าไปอยู่อาศัยทำมาหากินบนดอนเป็นคนแรก ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ดอนลุงหอม”



ภาพที่ 2.25 ภาพถ่ายมุมสูงดอนลุงหอม

38) ดอนขามน้อย

ดอนขามน้อย เป็นดอนขนาดเล็กตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหนองหารอยู่ระหว่างดอนตาแพงกับดอนขามแปมีขนาดพื้นที่ประมาณ 2.42 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,899,139.00 เหนือ 413,039.00 ตะวันออก มีลักษณะเป็นเนินดินสีขาวอยู่กลางดอนและมีหญ้าสีเขียวปกคลุมโดยรอบ มี “ต้นไม้มะขาม” อยู่เนินดินแต่มีพื้นที่เล็กกว่า “ดอนขาม” ชาวบ้านจึงเรียกชื่อดอนนี้ว่า “ดอนขามน้อย” ปัจจุบันชาวบ้านใกล้เคียงได้นำวัวควายและหมูไปเลี้ยงในบริเวณดอน

39) ดอนตาแพง

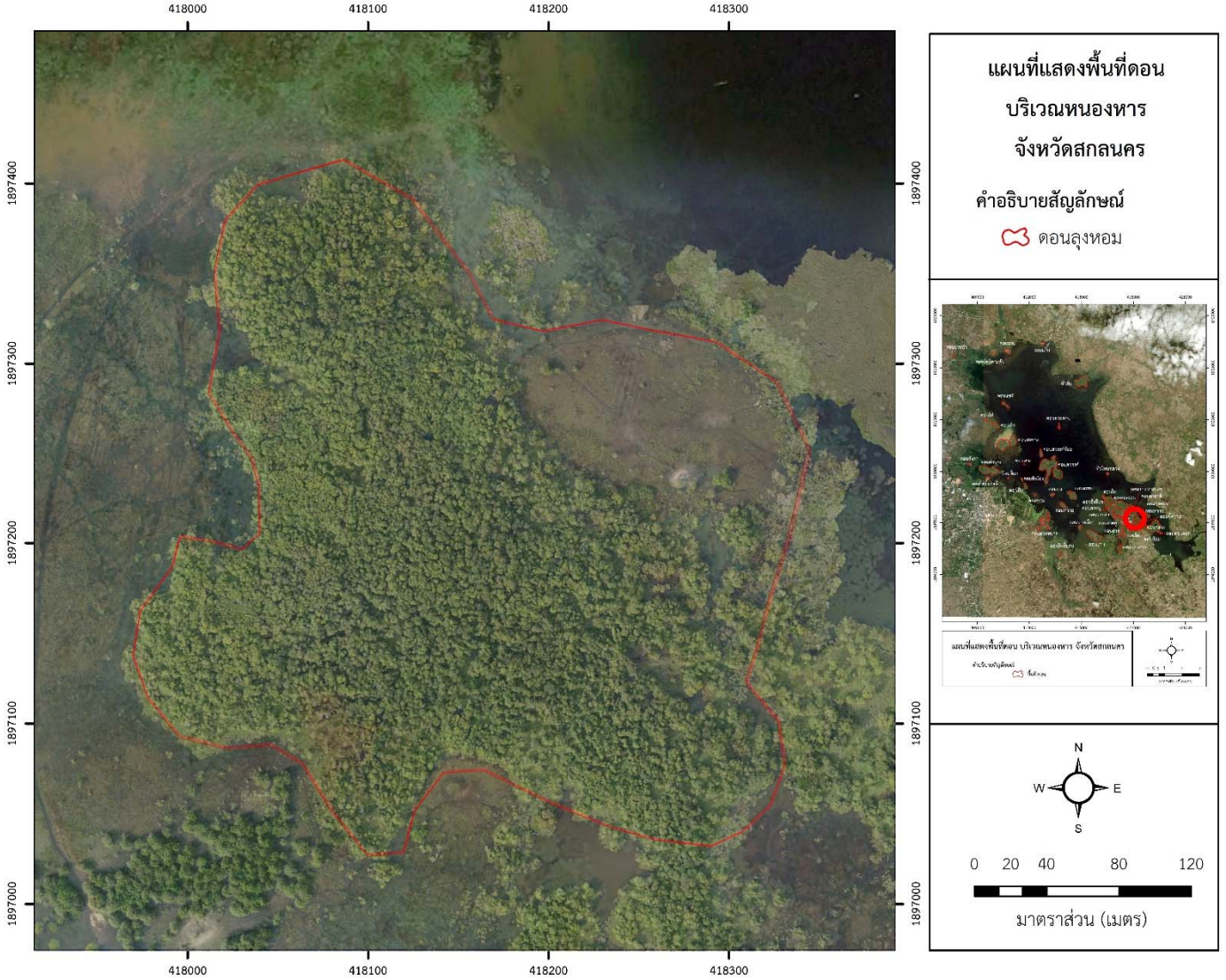
ดอนตาแพง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหนองหาร ใกล้กับดอนขามแปหรือดอนสวนหมาก มีขนาดพื้นที่ประมาณ 57.23 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,897,071.00 เหนือ 412,702.00 ตะวันออก ชื่อดอนมาจาก “ตาแพง” เคยพักอาศัยและทำมาหากินอยู่บนดอน ปัจจุบันสภาพมีน้ำท่วมแช่ขังและเต็มไปด้วยป่าหญ้าและวัชพืชต่างๆ

40) ดอนหิ้ง

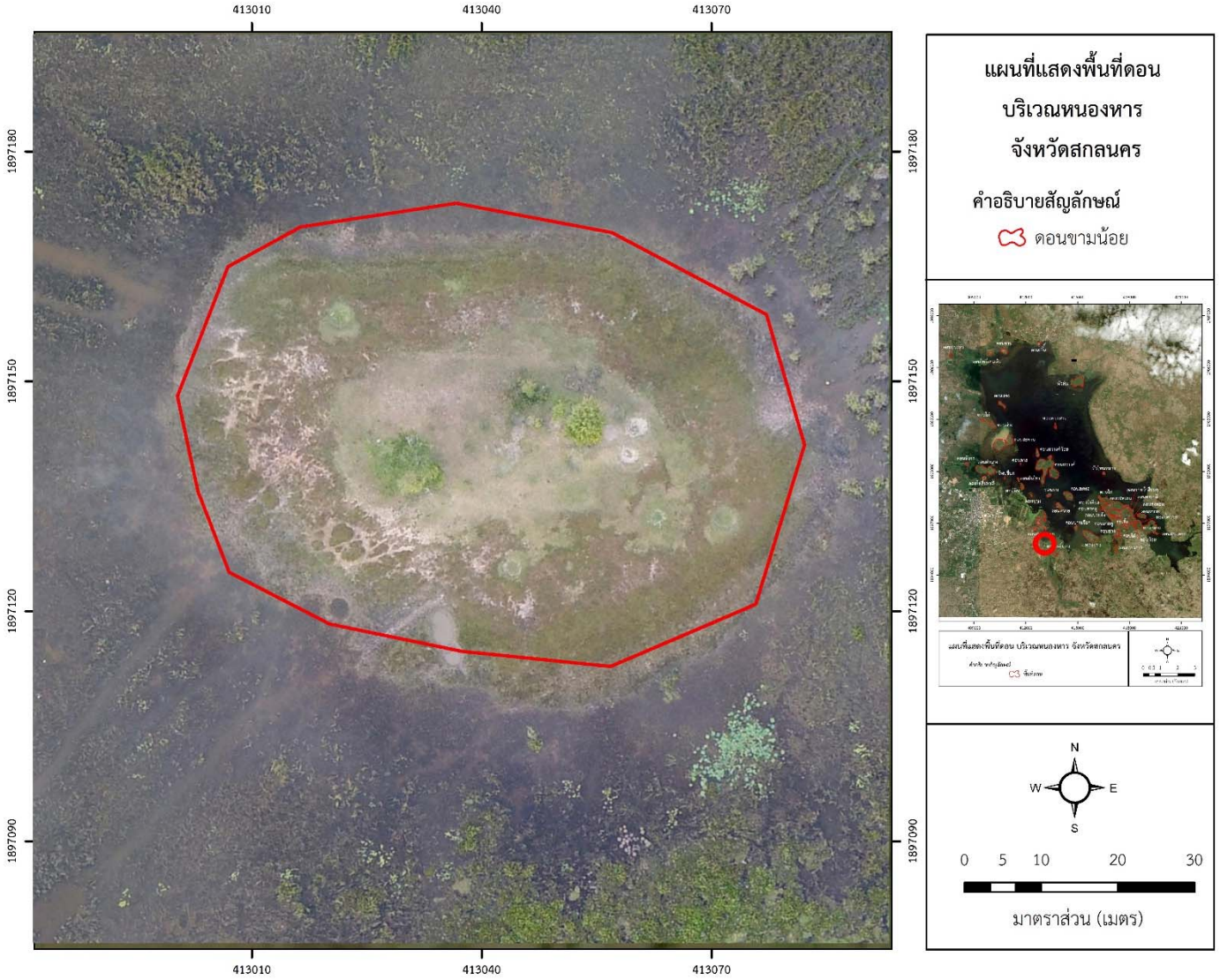
ดอนหิ้ง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านท่าวัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 95.11 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,897,010.00 เหนือ 417,443.00 ตะวันออก ชื่อดอนมีความเป็นมาจากวิถีการทำมาหากินของผู้คนแถบบ้านท่าวัด คือ ทำการประมงหาปลาในน้ำหนองหาร ด้วยสภาพภูมิลักษณะของดอนเป็นเนินกว้างใกล้กับริมฝั่งน้ำไม่ค่อยมีป่ารก เป็นพื้นที่เหมาะสมของชาวบ้านหลบพักอาศัยเมื่อเวลาออกไปหาปลาหรือพักรอเวลาอยู่บนดอน จึงมักมีการก่อไฟและทำ “หิ้ง” เพื่อย่างปลาชนิดต่างๆที่หามาได้ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า “ดอนหิ้ง”มาจนถึงปัจจุบัน



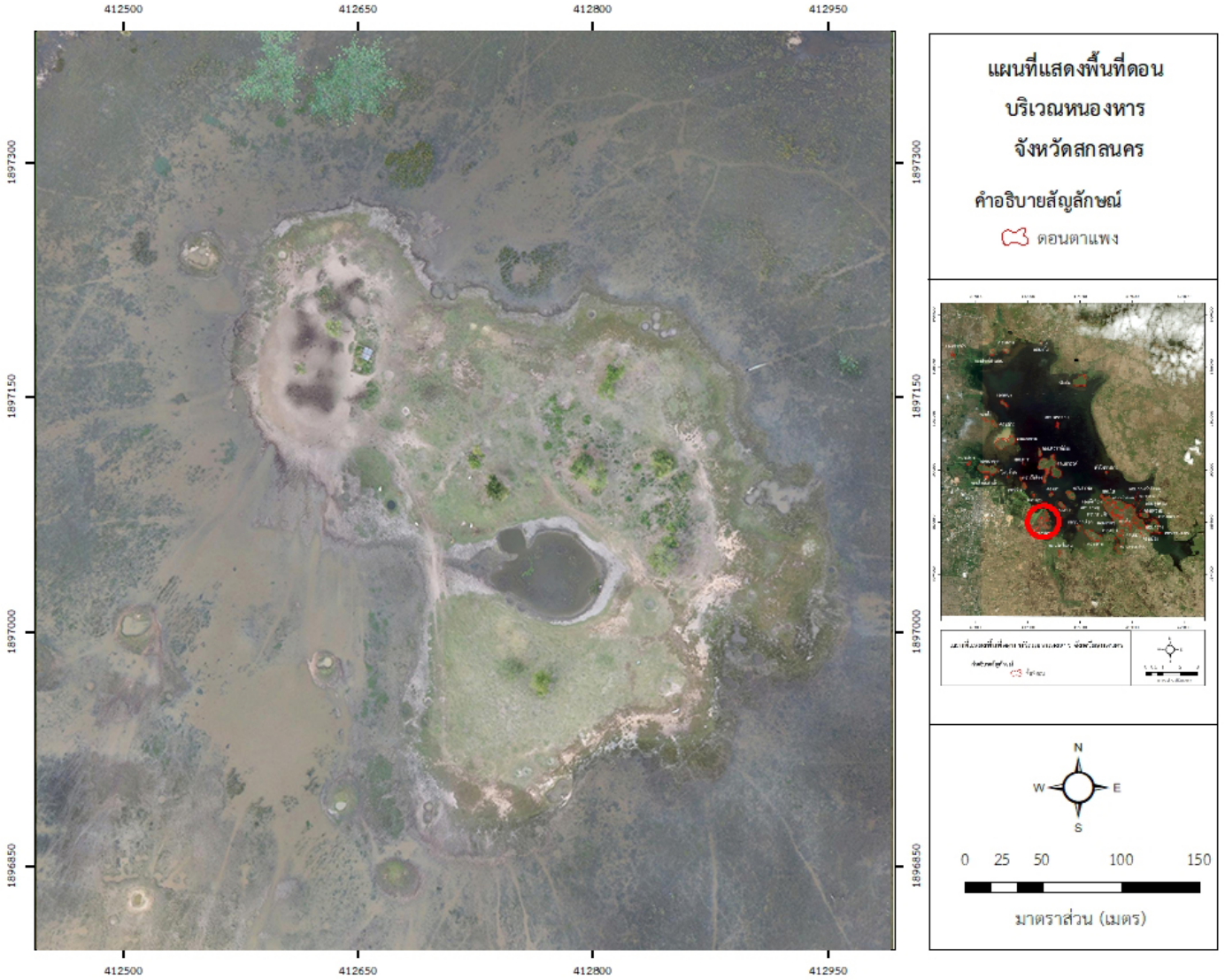
ภาพที่ 2.26 ภาพถ่ายมุมสูงดอนหิ้ง



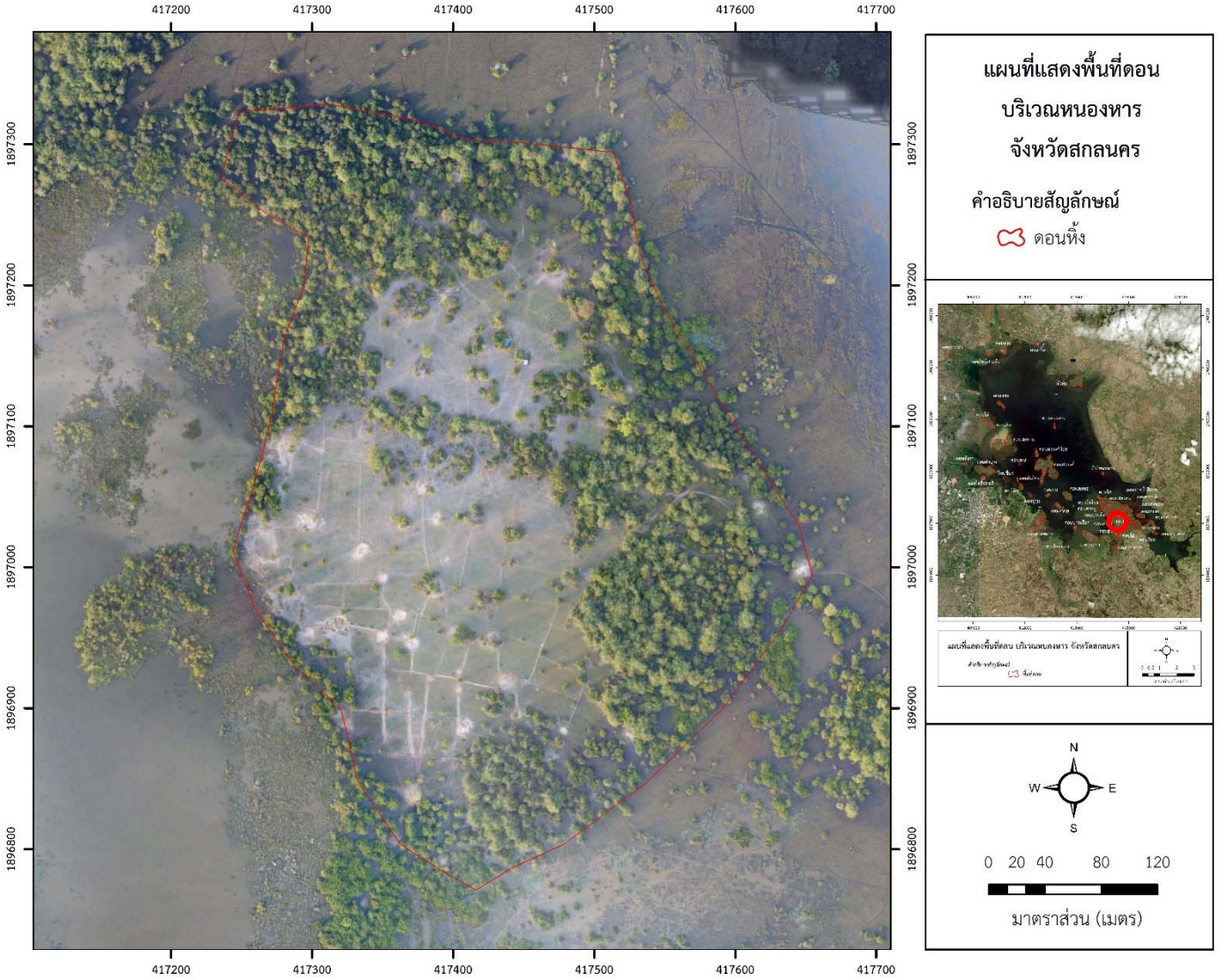
แผนผังที่ 2.39 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนลุงหอม



แผนผังที่ 2.40 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนขามน้อย



แผนผังที่ 2.41 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนตาแพง



แผนผังที่ 2.42 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนหิ้ง

41) ดอนน้อย

ดอนน้อย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านท่าวัดและอยู่ระหว่างดอนไผ่กับดอนยางทางทิศเหนือของหมู่บ้านท่าวัด วัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 15.21 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,896,906.00 เหนือ 413,039.00 ตะวันออกชื่อของดอนมาจากภูมิลักษณะของพื้นที่มีเนินขนาดเล็กขนาดน้อย อยู่ตรงกลางหนองน้ำ ชาวบ้านสามารถใช้สอยพื้นที่ในการปลูกกระท่อมได้ประมาณ 4-5 ครัวเรือน ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า “ดอนน้อย”

42) ดอนขี้ควาย

ดอนขี้ควาย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านท่าวัดและอยู่ตรงกลางระหว่างดอนลุงหอม ดอนกลาง ดอนน้อยและดอนไผ่ ทางทิศเหนือของหมู่บ้านท่าวัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 85.57 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,896,848.00 เหนือ 418,564.00 ตะวันออก ชื่อดอนมาจากเป็นพื้นที่มีการเลี้ยงควายแบบปล่อยให้หากินอยู่บนดอนจำนวนมาก บริเวณดอนจึงเต็มไปด้วยมูล (ขี้) ของควาย ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า “ดอนขี้ควาย” มาจนถึงปัจจุบัน

43) ดอนไผ่

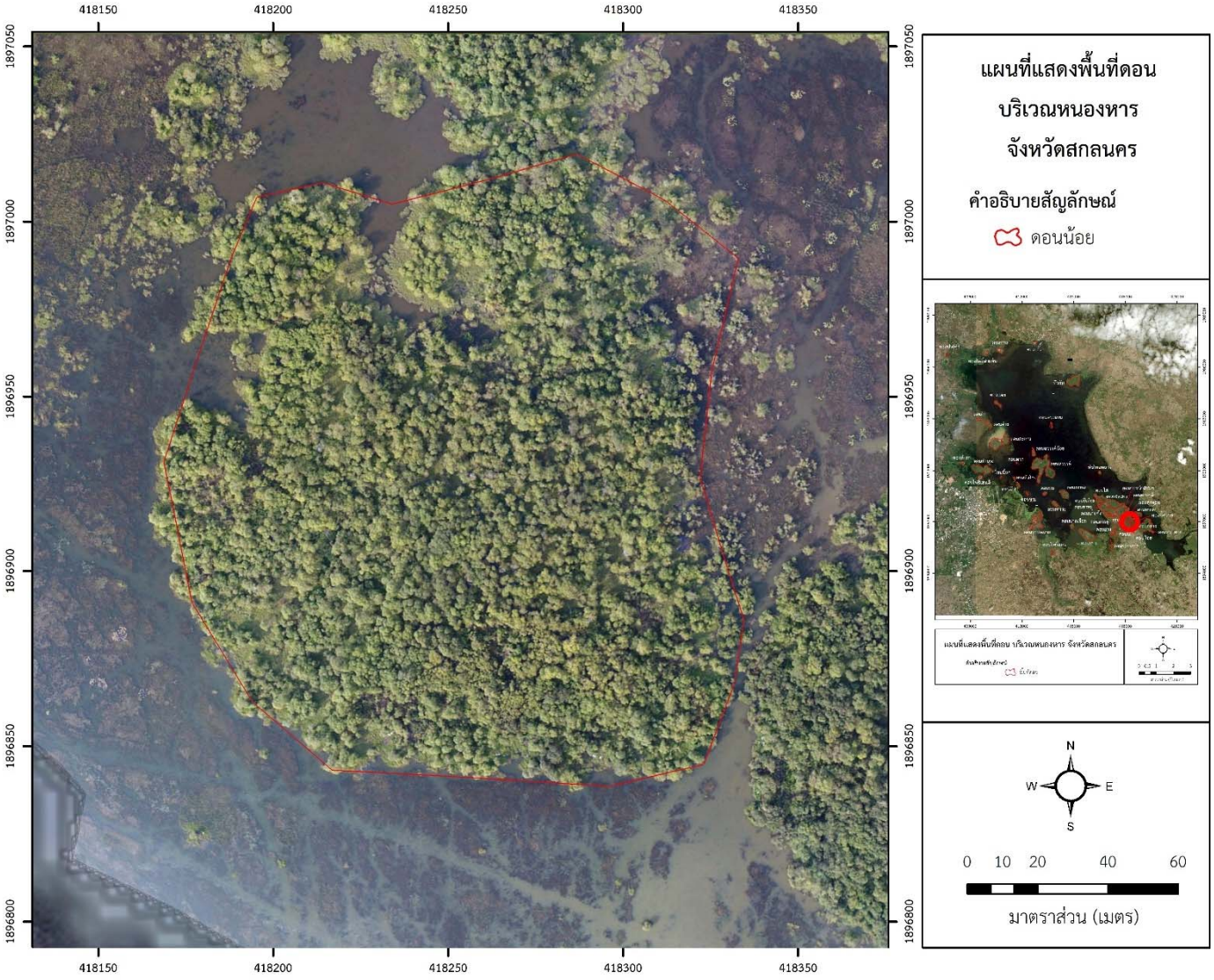
ดอนไผ่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านท่าวัดและอยู่ระหว่างดอนหิ้งกับดอนน้อยทางทิศเหนือของหมู่บ้านท่าวัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 33.23 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,896,821.00 เหนือ 417,840.00 ตะวันออก ชื่อดอนมาจากพื้นที่บริเวณของดอนมีต้นกอไผ่เกิดขึ้นอยู่หนาแน่น มองเห็นได้จากระยะไกล ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “ดอนไผ่”

44) ดอนกลาง

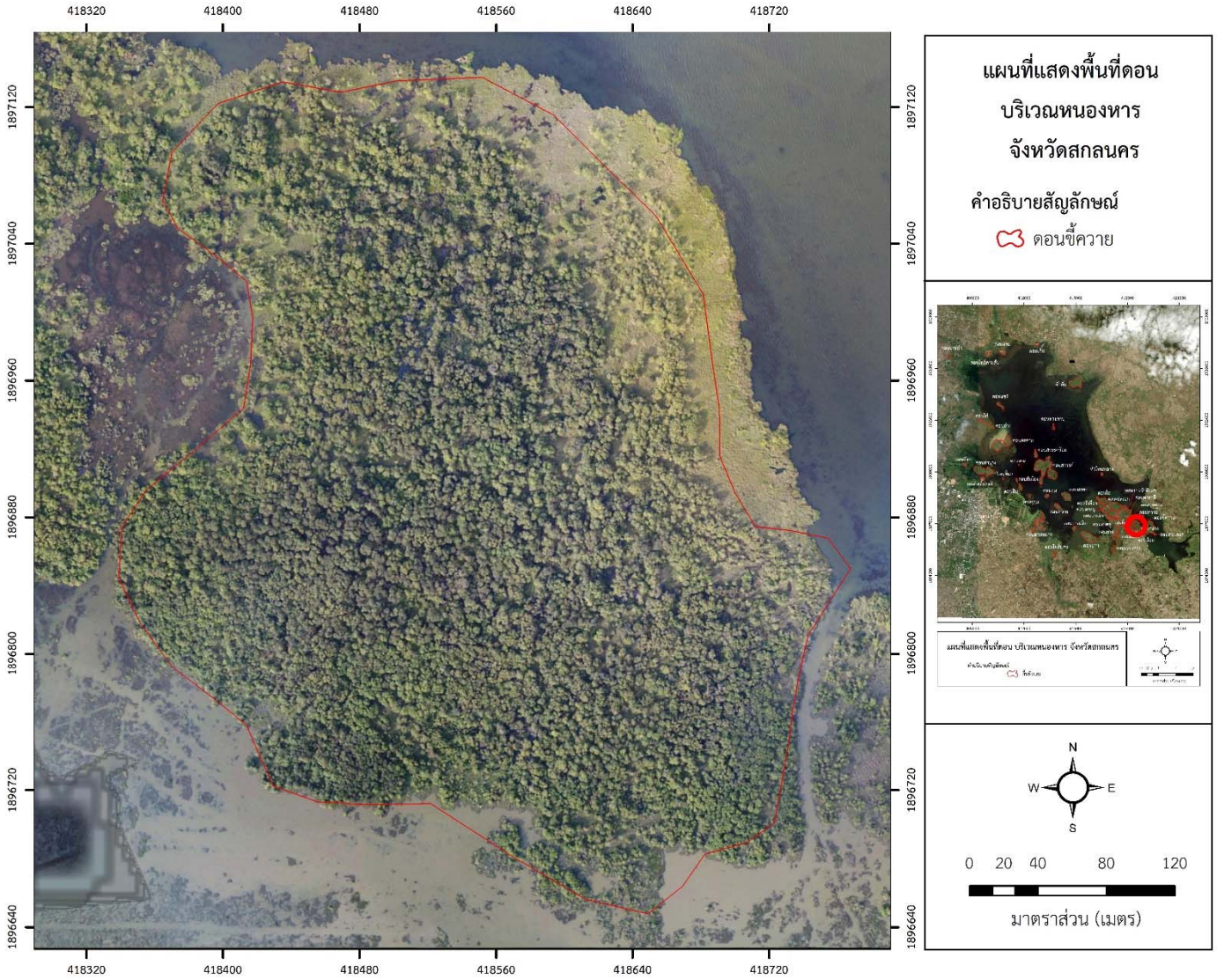
ดอนกลาง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ทางทิศเหนือของสวนดอกและบ้านท่าวัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 264.40ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,896,712.00 เหนือ 419,197.00ตะวันออก เป็นดอนที่มีขนาดใหญ่ตั้งอยู่จุดกึ่งกลางระหว่างริมฝั่งหนองหารทางทิศตะวันออกบริเวณหมู่บ้านจอมแจ้ง กับริมฝั่งหนองหารทางด้านทิศใต้ในเขตพื้นที่หมู่บ้านท่าวัด จึงเป็นทางผ่านสำคัญที่เข้ามายังบริเวณท่าน้ำบ้านท่าวัดหรือออกไปดอนอื่นๆ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า “ดอนกลาง” มาจนถึงปัจจุบัน พืชพรรณบนดอนส่วนใหญ่มีต้นเบ็น ต้นไคร้น้ำและป่าหญ้าคา เหมาะสมเป็นที่วางไข่และอยู่อาศัยของนกหลายชนิด เช่น นกไก่นา นกเป็ดน้ำ นกกระยาง รวมถึงนกฮูก (นกเค้าแมว) ส่วนปลาและสัตว์น้ำเป็นชนิดเดียวกันที่พบได้ทั่วไปในหนองหาร



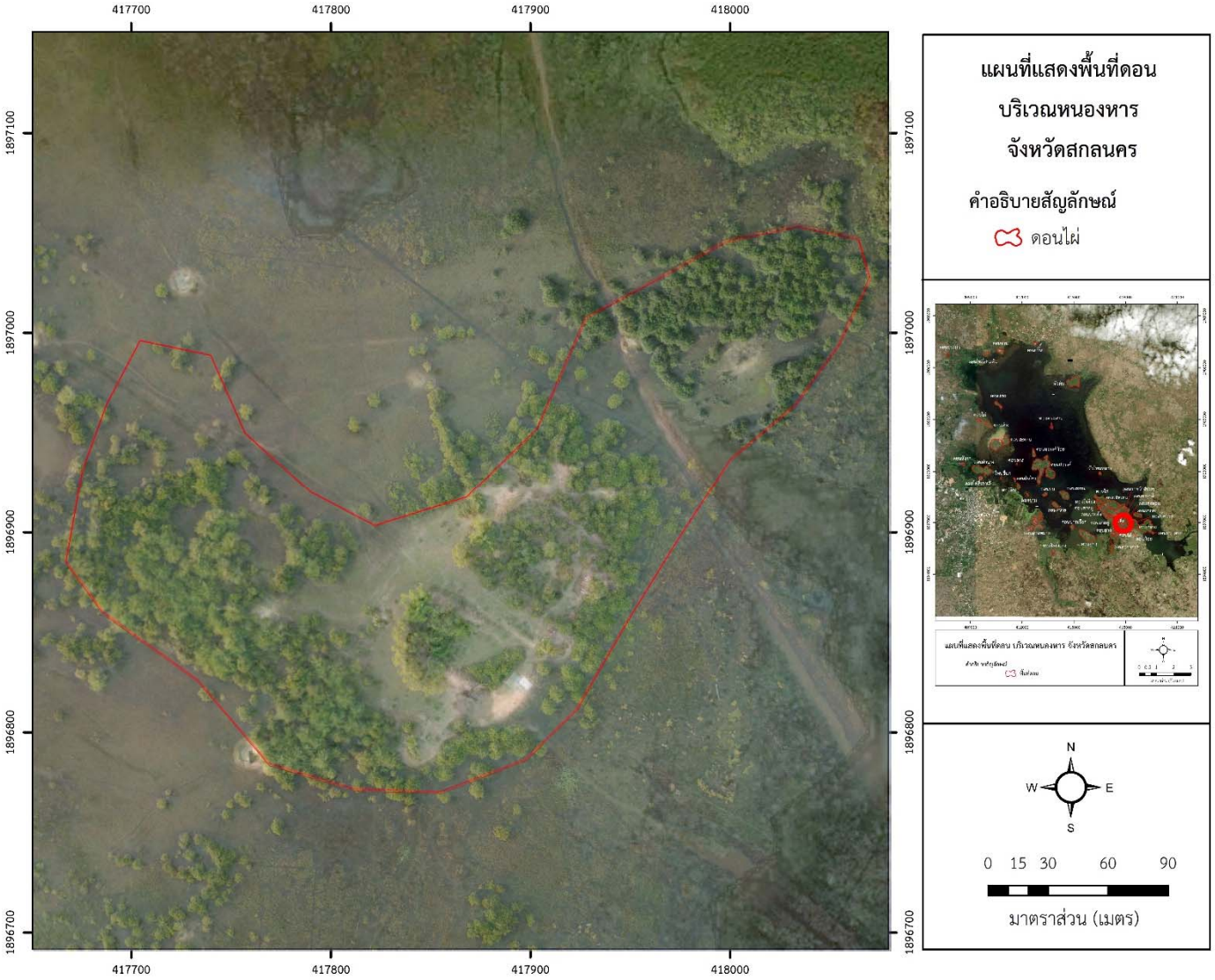
ภาพที่ 2.27 ภาพถ่ายมุมสูงดอนกลาง



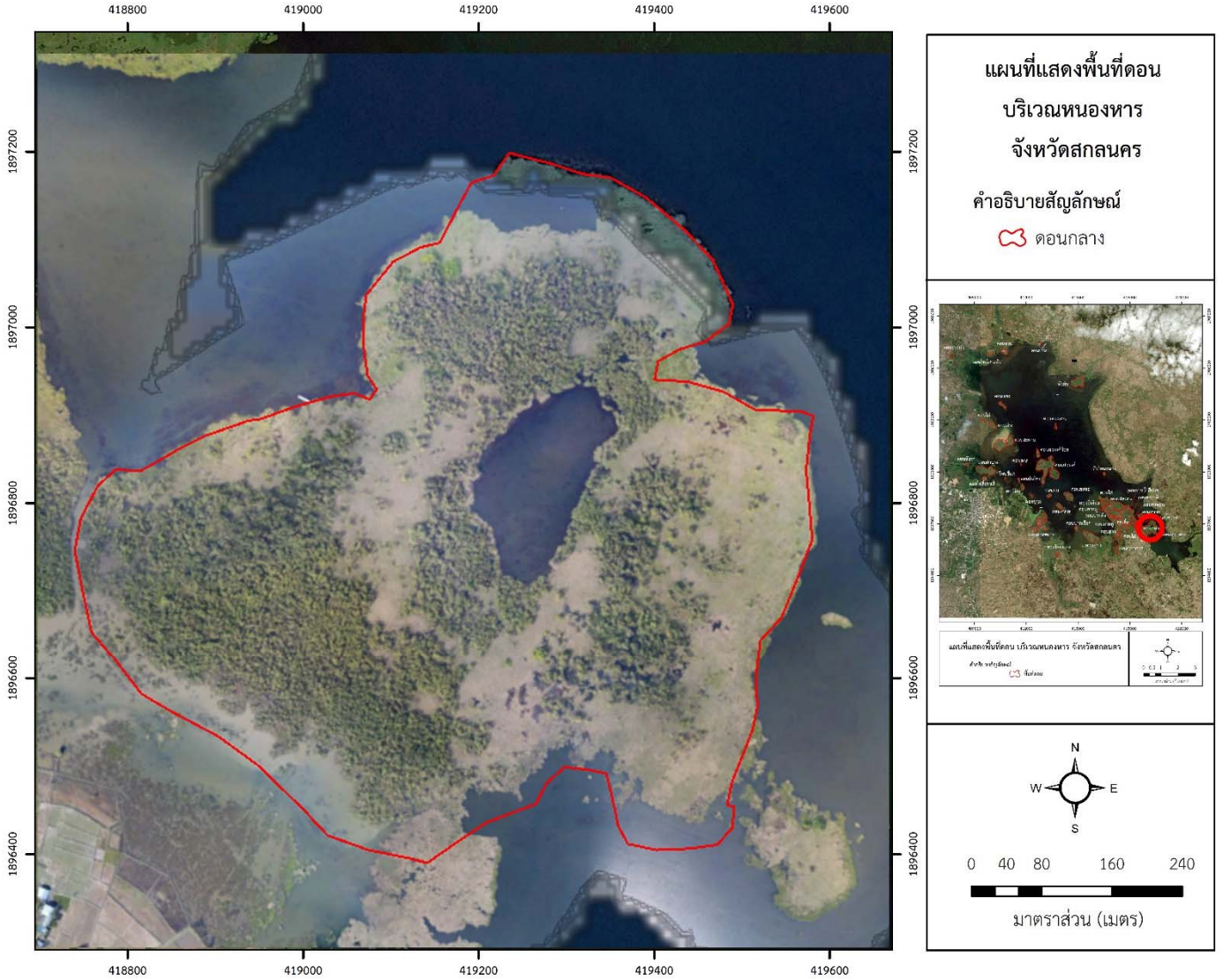
แผนผังที่ 2.43 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนน้อย



แผนผังที่ 2.44 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนขี้ควาย



แผนผังที่ 2.45 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนไผ่



แผนผังที่ 2.46 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนกลาง

45) ดอนท่มปากเดียก

ดอนทมปากเดียก หรือ “ดอนทมปากห้วยเดือก” ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหนองหาร มีขนาดพื้นที่ประมาณ 46.99ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,896,673.00 เหนือ 414,933.00 ตะวันออก อยู่ใกล้กับบริเวณปากลำห้วยเดียกกับบ้านดอนเหล่าทัพ ชาวบ้านเลยเรียกว่า ดอนทมปากเดียก และมีต้นทม (ต้นกระทุ่ม) เกิดอยู่บนดอน ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ของดอนถูกน้ำท่วมขังตลอดปี ทำให้มีเพียงป่าหญ้าหวาย ต้นไคร้น้ำและวัชพืชอื่นๆ เท่านั้น แต่ยังคงเป็นแหล่งที่พักอาศัยของนกหนูจำนวนมาก

46) โนนซ่ง 8 คน

โนนซ่ง 8 คน มีลักษณะเป็นดอนตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหนองหาร อยู่ระหว่างดอนตาแพงกับดอนเหล่าทัพ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 33.23 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,896,821.00 เหนือ 417,840.00 ตะวันออก ชาวบ้านเล่าว่า ชื่อของดอนมาจากมีคนแปดคนไปตายและถูกฝังอยู่ที่นั้น โนนซ่ง 8 คนเคยพบโบราณวัตถุจำนวนมาก อาทิเช่น เศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ประเภทหม้อไห ถ้วย ชาม สร้อย และลูกปัดต่างๆ บนดอนเคยพบใบเสมาหินทรายแล้วนำไปเก็บไว้ที่วัด พื้นที่ปัจจุบันชาวบ้านใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ และช่วงฤดูแล้งมีชาวบ้านงิ้วดอนไปเอา “ขี้ทา” (ดินเอียด) เพื่อนำไปต้มเป็นเกลือสินเธาว์

47) ดอนยาง

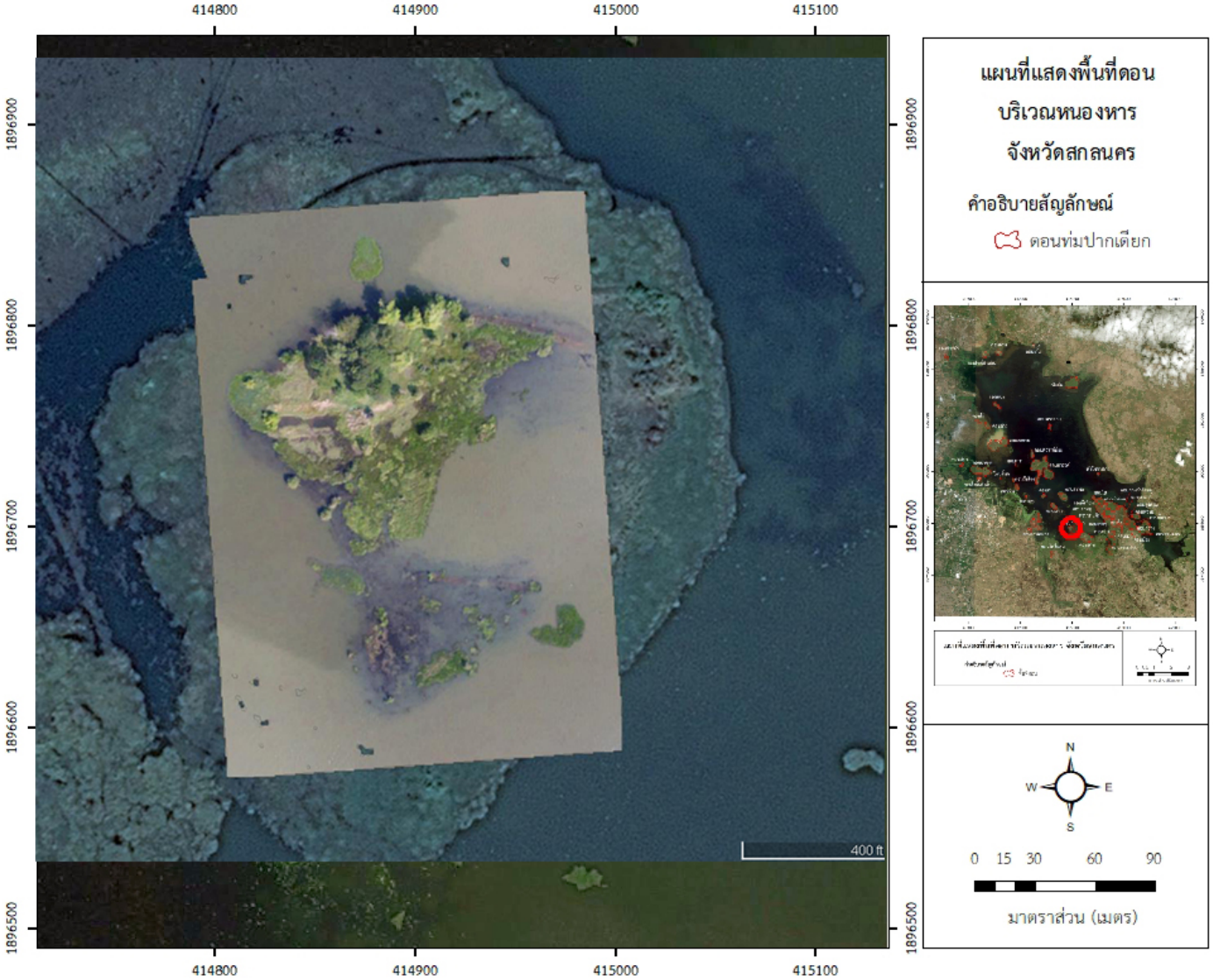
ดอนยาง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านท่าวัดและอยู่ระหว่างดอนไผ่กับดอนธรรมการ ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านท่าวัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 40.28ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,896,383.00 เหนือ 417,300.00 ตะวันออก ชื่อดอนมาจากแต่เดิมบริเวณนี้เคยมี “ต้นยาง” เกิดขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงพากันเรียกว่า “ดอนยาง” แต่ในปัจจุบันระดับน้ำของหนองหารท่วมขังอย่างถาวรทำให้ต้นยางเหล่านั้นล้มตายไปจนหมด



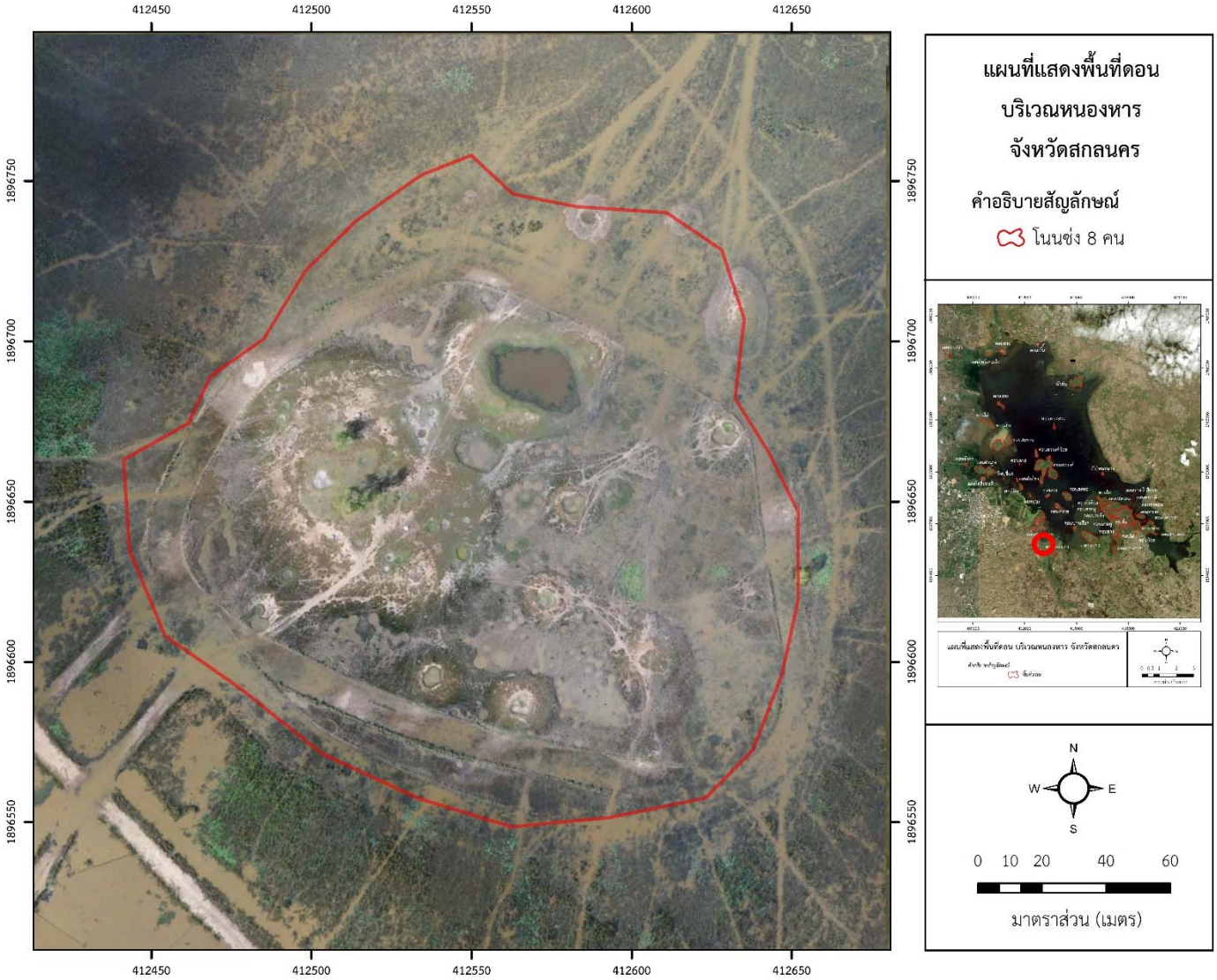
ภาพที่ 2.28 ภาพถ่ายมุมสูงดอนยาง

48) ดอนสวนดอก

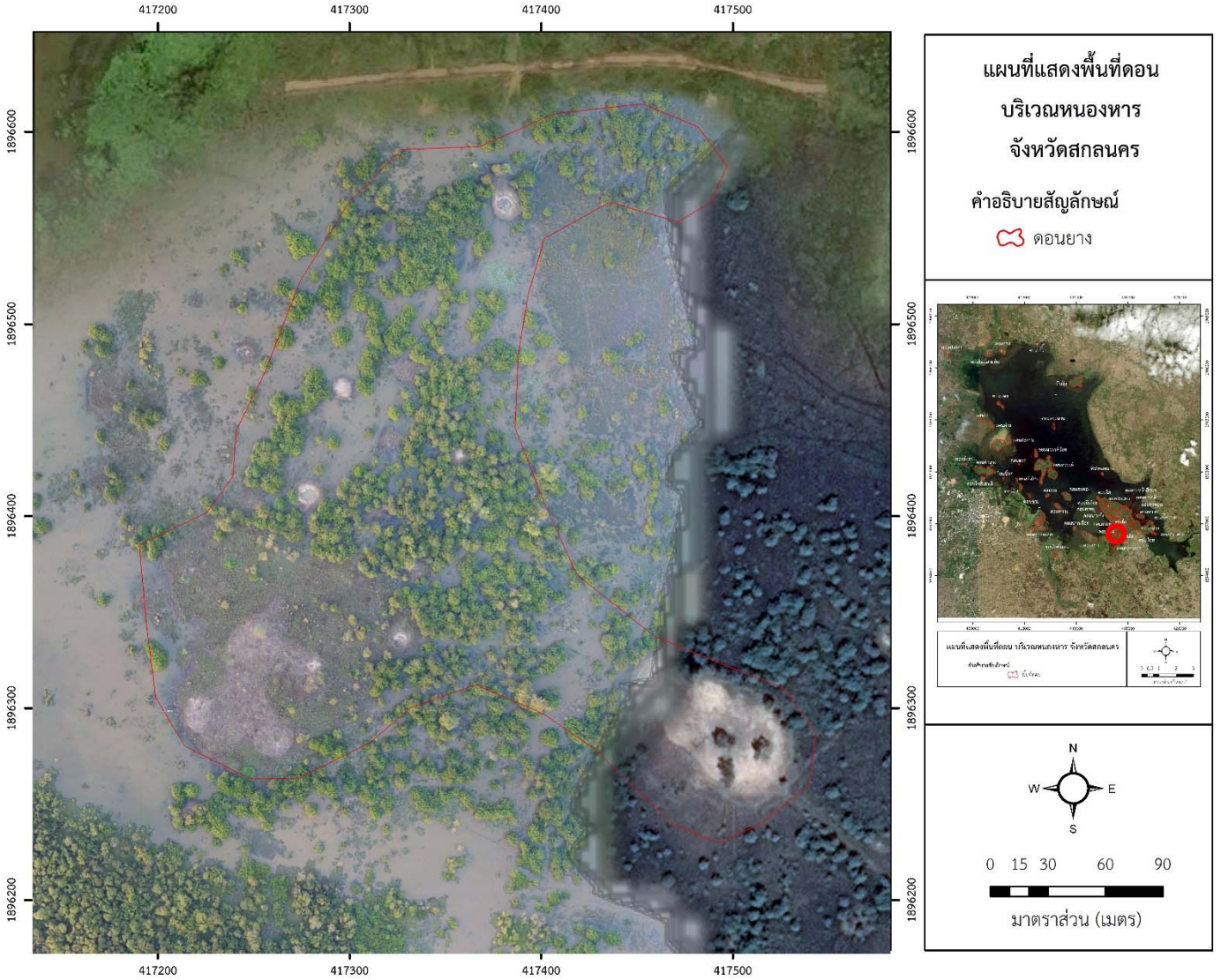
ดอนสวนดอก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร มีขนาดพื้นที่ประมาณ 10.88ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,896,380.00 เหนือ 419,571.00 ตะวันออก ก่อนน้ำท่วมเคยเป็นผืนดินส่วนหนึ่งทางทิศเหนือของหมู่บ้านท่าวัด ชาวบ้านท่าวัดเคยไปทำสวนปลูกพืชผักและดอกไม้ ผู้คนเดินทางเรือผ่านไปมายังบ้านท่าวัดจึงเห็นสวนดอกไม้สะดุดตา แต่ภายหลังเมื่อระดับน้ำหนองหารท่วมสูงขึ้นและตัดขาดทางเดิน สวนดอกไม้ได้ถูกปล่อยให้ทิ้งร้างกลายเป็นชื่อ “สวนดอก” มาถึงปัจจุบัน (คำว่า “ดอก” ภาษาถิ่นมีความหมายอีกอย่างว่า “ผุพัง”



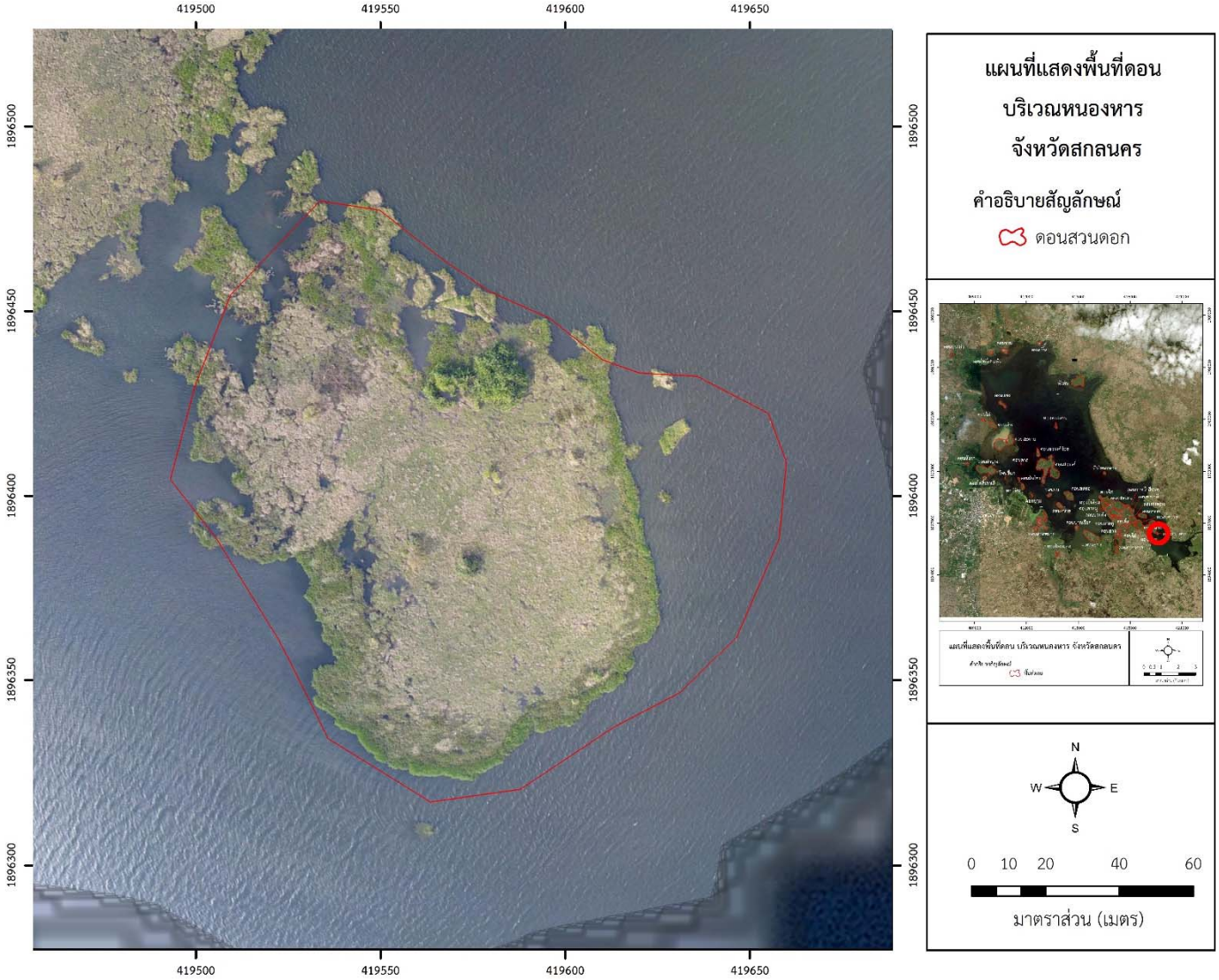
แผนผังที่ 2.47 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนท่มปากเตียก



แผนผังที่ 2.48 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศโนนซ่ง 8 คน



แผนผังที่ 2.49 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนยาง



แผนผังที่ 2.50 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนสวนดอก

49) ดอนยาน

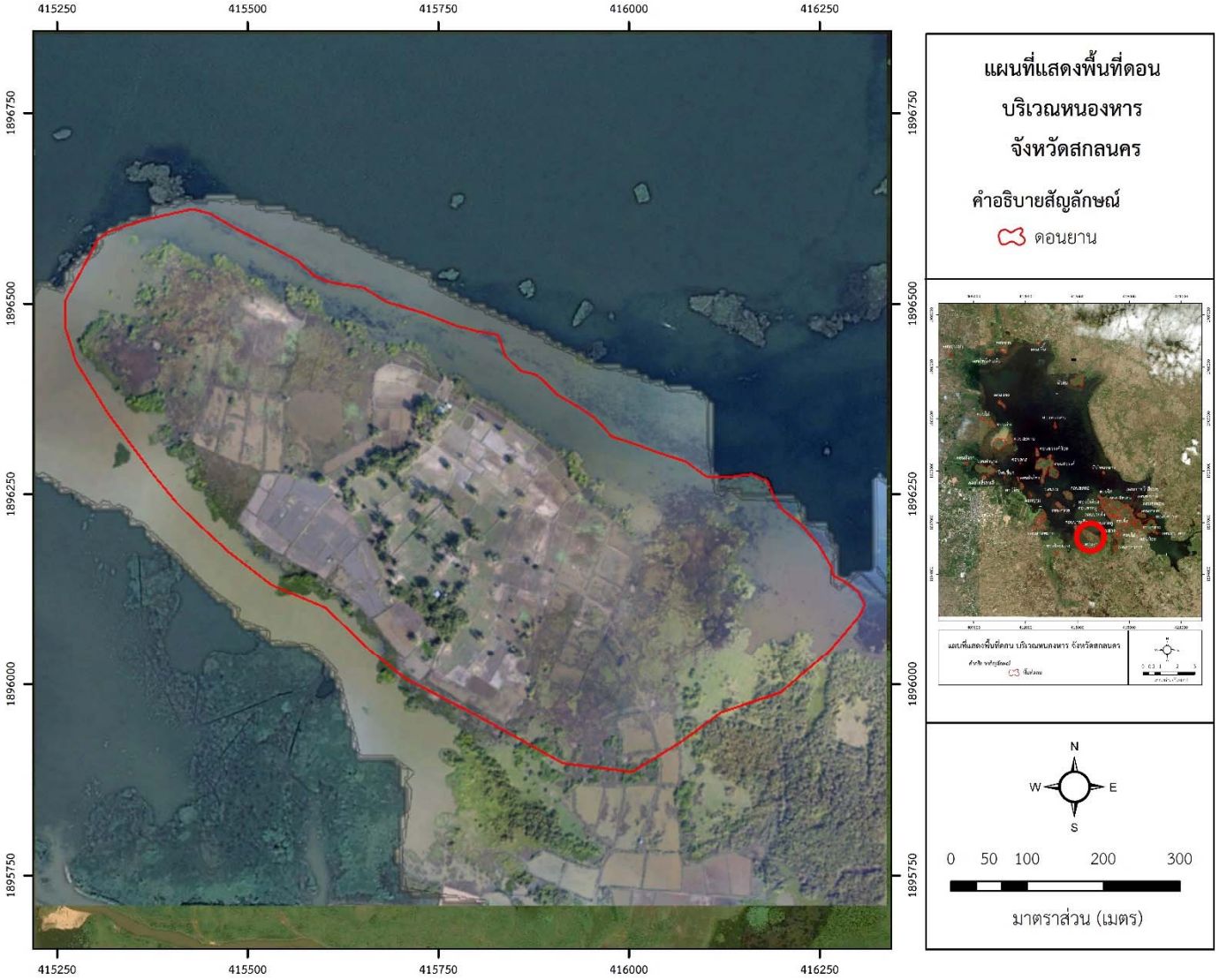
ดอนยาน เป็นดอนที่มีขนาดใหญ่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหนองหาร มีขนาดพื้นที่ประมาณ 240.31ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,896,152.00 เหนือ 415,771.00 ตะวันออก ชื่อดอนยานมาจากภูมิลักษณะของดอนที่มีรูปร่างใหญ่และยาว (ภาษาถิ่นเรียกว่า “ยาน”) แต่เดิมมีชาวบ้านลงไปอาศัยอยู่บนดอนยานจำนวนมากเกือบ 30 ครัวเรือน อาศัยทำมาหากินด้วยการทำนาทำสวน หาปลา เลี้ยงวัวควาย รวมทั้งเก็บเห็ด หน่อไม้และพืชผักอาหารอื่นตามฤดูกาล พื้นที่ของดอนยานบางส่วนลักษณะเป็นเนินและมีหนองน้ำ ชาวบ้านเรียกว่า “เนินแม่หม้าย” กับ “หนองแม่หม้าย” เชื่อกันว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ตามตำนานเมืองหนองหารหลวงล่ม หลายคนเชื่อว่าบนดอนมี “ผีแม่หม้าย” สถิตอยู่ จึงพากันตั้งศาลแล้วทำพิธีเซ่นไหว้ด้วยการเหลาไม้เป็นรูป “ปลัดขิก” แต่ชาวบ้านเรียกว่า “ดอกบัว” จำนวน 1 คู่ ความเชื่อเหล่านี้ยังสืบทอดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

50) ดอนธรรมการ

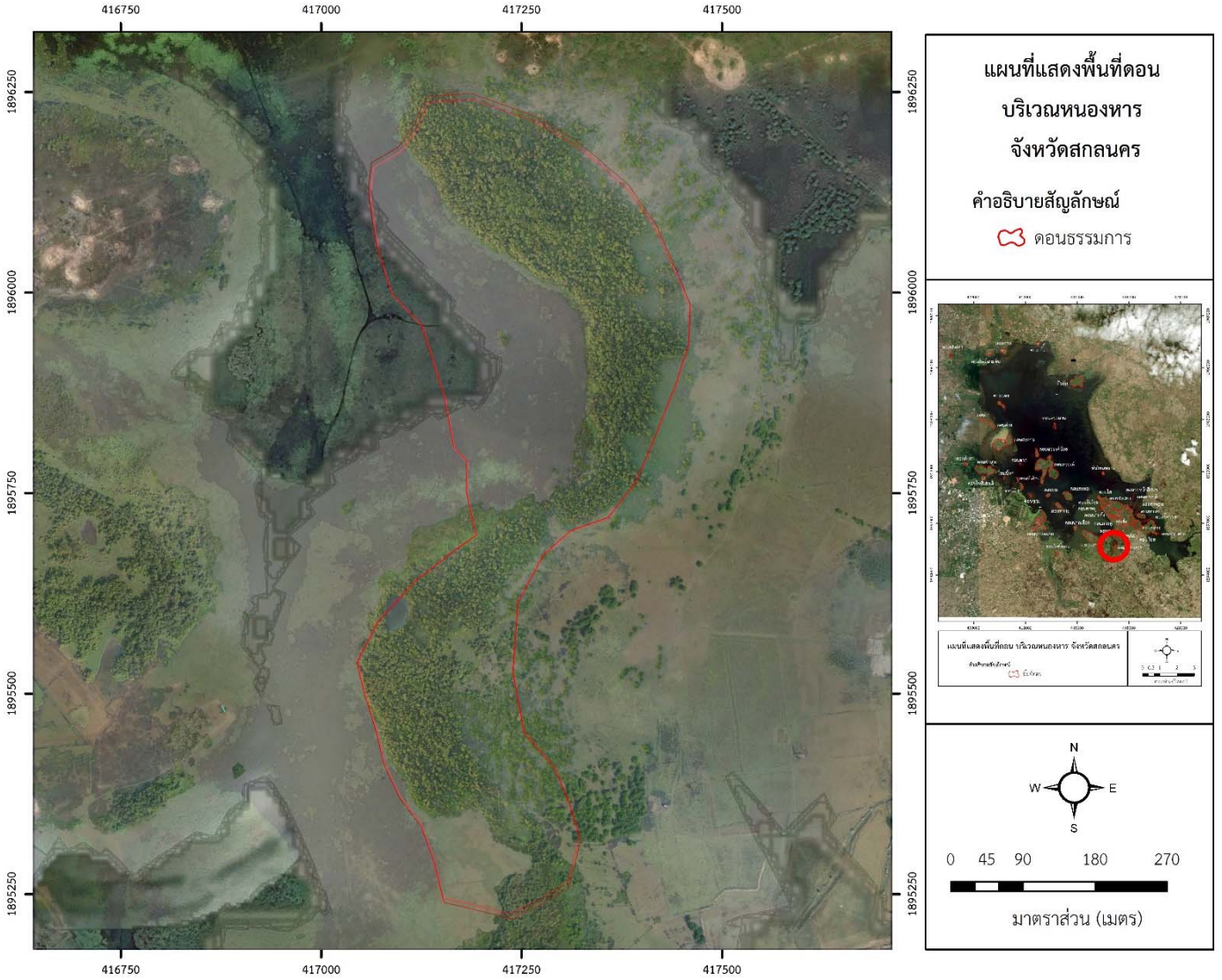
ดอนธรรมการ (กรรมการ) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านท่าวัดทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน และอยู่ตรงกลางระหว่างดอนยางกับหมู่บ้านท่าวัด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 142.82ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,895,783.00 เหนือ 417,269.00 ตะวันออก ชื่อของดอนมาจากพื้นที่ดอนธรรมการนั้นตั้งอยู่ระหว่างทางไปหมู่บ้านและดอนต่างๆ รวมทั้งในอดีตผู้คนในหมู่บ้านท่าวัดและหมู่บ้านใกล้เคียงมักเข้าไปอาศัยทำมาหากินอยู่ตามเกาะดอนต่างๆ เป็นจำนวนมาก บางครั้งทำให้ข้อพิพาทบาดหมางกัน จึงตกลงกำหนดพื้นที่ในการเจรจาว่าความกันในดอนนี้ เพราะอยู่ตรงกลางระหว่างหมู่บ้านกับเกาะดอนโดยรอบ ถ้าหากเจรจาในหมู่บ้านก็ว่าระยะไกลไปสำหรับคนที่อยู่บนดอน แต่ถ้าให้ขึ้นมาเจรจากันบนเกาะดอนก็ไกลไปสำหรับคนอยู่ในหมู่บ้าน ดังนั้นจึงมีข้อตกลงร่วมกันว่า หากมีปัญหาหรือเกิดข้อพิพาทกันของคนในชุมชนให้มาตกลงกันที่ “ดอนกรรมการ” ต่อมาออกเสียงเพี้ยนเป็น “ดอนธรรมการ” แต่นั้นเป็นต้นมา

51) ดอนเหล่าทัพ

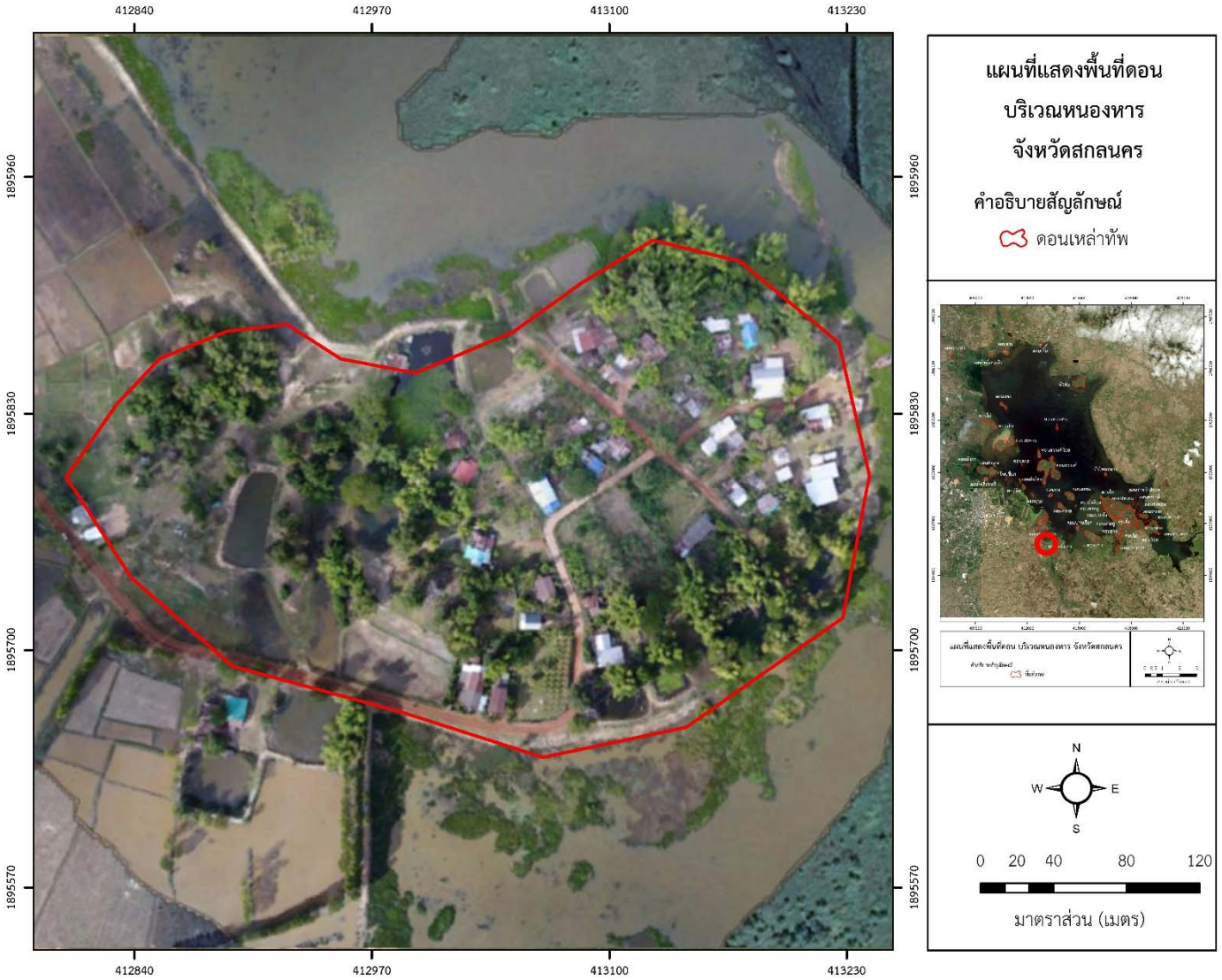
ดอนเหล่าทัพ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหนองหาร อยู่ระหว่างโนนซ่ง 8 คนกับดอนโพนทันของหมู่บ้านงิ้วด่อน มีขนาดพื้นที่ประมาณ 33.23 ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,895,731.00เหนือ 413,066.00 ตะวันออก ชื่อของดอนเหล่าทัพมาจากตำนานพื้นบ้าน 2 ส่วนด้วยกันคือ เรื่องแรกชาวบ้านเล่าว่าแต่เดิมชื่อ “ดอนแม่ทัพ” แล้วเพี้ยนมาเป็น “ดอนเหล่าทัพ” เนื่องจากเคยมีแม่ทัพของพวกขอมมาตั้งอยู่บริเวณนั้น เรื่องที่สองเกี่ยวเนื่องกับสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีกองทัพญี่ปุ่นได้มาตั้งฐานทัพอยู่นี้ เห็นได้จากหลักฐานเคยขุดพบดาบซามูไรของญี่ปุ่น จึงพากันเรียกว่า “ดอนเหล่าทัพ” อย่างไรก็ตามบริเวณดอนเหล่าทัพเป็นแหล่งพบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญของเมืองสกลนคร ปัจจุบันพื้นที่ดอนส่วนหนึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนบ้านดอนเหล่าทัพ หมู่1 มีที่อยู่อาศัยของชาวบ้านจำนวน 23 ครัวเรือน แต่ก่อนชาวบ้านพากันออกมาอยู่ทำนาและเลี้ยงวัวควายอยู่เพียง 2-3 หลังคาเรือน แต่ปัจจุบันมีการขยายหมู่บ้านมาอยู่บนดอนและมีการสร้างวัด พระพุทธรูปขนาดใหญ่ รวมทั้งรูปปั้นพญานาคตั้งอยู่ริมฝั่งหนองหาร



แผนผังที่ 2.51 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนยาน



แผนผังที่ 2.52 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนธรรมการ



แผนผังที่ 2.53 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนเหล่าทัพ

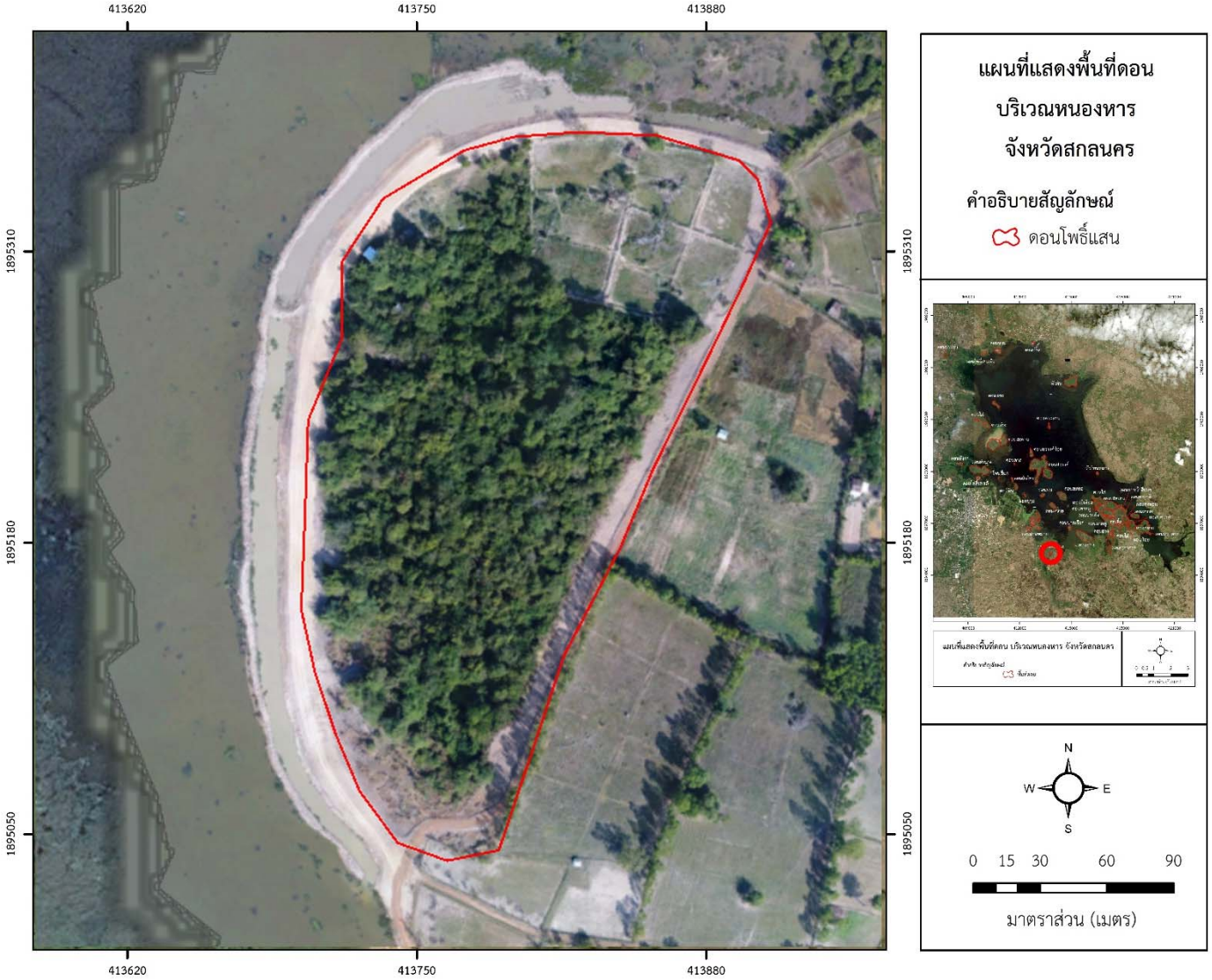
ด อ น

52) โพธิ์แสน/ดอนพันแสง/ดอนเมืองแสน

ดอนโพธิ์แสน หรือมีหลายชื่อเรียกว่า “ดอนพันแสง” และ “ดอนเมืองแสน” ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหนองหาร ติดต่อกับบ้านดอนกกยางทางทิศเหนือของหมู่บ้าน มีขนาดพื้นที่ประมาณ 27.20ไร่ ตำแหน่งที่ตั้งทางพิกัดภูมิศาสตร์ที่ 1,895,202.00 เหนือ 413,780.00 ตะวันออก ชาวบ้านเล่ากันว่า ชื่อของดอนมีที่มาจากมีกองทัพทหารขอมนับจำนวนแสนคนช่วยกันหล่อหลวงพ่อองค์แสน ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า “แต่ก่อนดอนเมืองแสน ขอมได้มาตั้งคนไว้เป็นหมื่นเป็นแสนคน ส่วนกองทัพนั้นตั้งอยู่ที่ “ดอนแม่ทัพ” (ดอนเหล่าทัพ)” พื้นที่เดิมเป็นป่าไผ่และมีป่าไม้นานาพรรณเกิดขึ้นบนดอน ปัจจุบันชุมชนบ้านดอนกกยางกันพื้นที่ดอนเป็น “ป่าชุมชน” ของหมู่บ้าน พืชพรรณบนดอนประกอบด้วย ป่าไผ่ ต้นเบ็น ต้นหูลิง ต้นข่อย ต้นหวดข่า ต้นมะม่วงป่า ต้นขี้เหล็ก ต้นหว้า ต้นเม็ก เป็นต้น นอกจากนี้บริเวณดอนยังอุดมสมบูรณ์ด้วยเห็ดหลายชนิด รวมทั้งพืชผักอื่น เช่น หว้า ผักเม็ก ผักอีแป๊ะ ผักแก่น มันแซงและบัวแดง ส่วนสัตว์น้ำมีปลาหลายชนิด เช่น ปลาขาวไท ปลาบู่ และปลาค้าว เป็นต้น นอกจากนี้บนดอนยังมีนกหลายชนิดเช่น นกจุก นกกระจิบ นกเขา นกกะยาง นกกระสา นกเหก นกฮูก นกกด นกเอียง ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีสำนักสงฆ์ตั้งอยู่บนดอนอีกด้วย



ภาพที่ 2.29 ภาพถ่ายดอนโพธิ์แสน



แผนผังที่ 2.54 แสดงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศดอนโพธิ์แสน

บทที่ 3

กรอบแนวคิดและการจัดทำแผนแม่บท การพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร

3.1 การวิเคราะห์บริบทหนองหาร

แนวทางการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันหนองหาร ได้วิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว โดยแสดงให้เห็นภาพรวมของบริบทในด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร ในประเด็นที่ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพและปัญหา ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหารในปัจจุบัน โดยมีประเด็นวิเคราะห์ดังนี้

3.1.1 ลักษณะภูมิศาสตร์หนองหาร

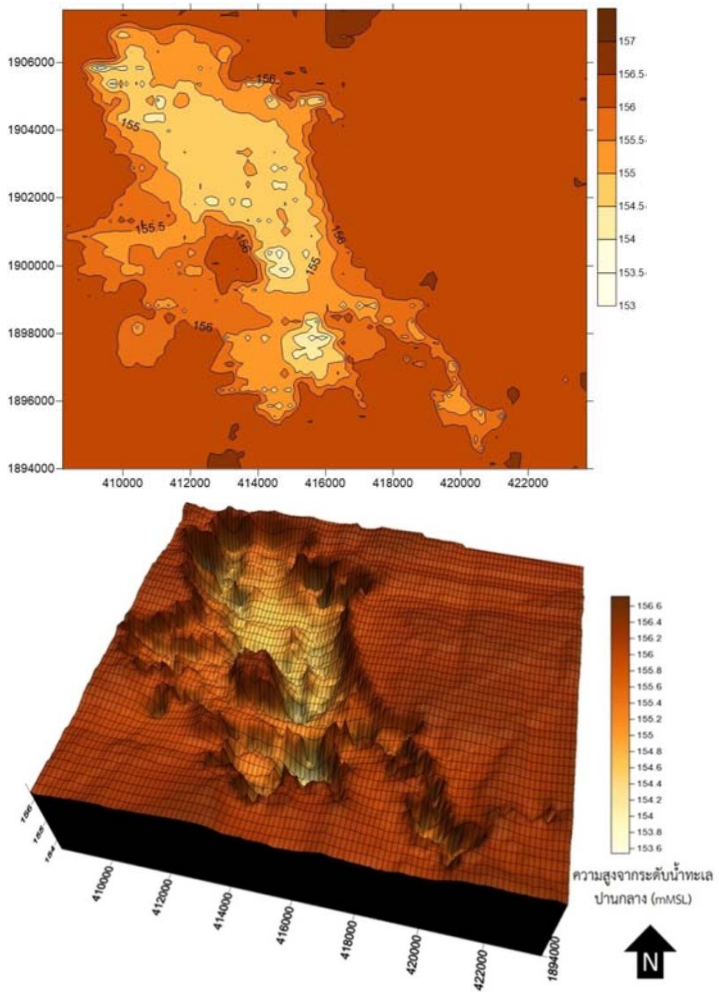
จากรายงานข้อมูลการสำรวจเส้นระดับความสูงภายในหนองหารเห็นได้ว่า พื้นที่ทางทิศตะวันตกของหนองหารมีลักษณะความลาดเอียงน้อยกว่าทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งระดับความลาดเอียงส่งผลต่อระบบนิเวศภายในหนองหารในหลายประเด็น กล่าวคือ ประเด็นแรก ความลาดเอียงที่น้อยส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางระบบนิเวศได้มากกว่าพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง เนื่องจาก ความลึกของท้องน้ำมีหลายระดับและมีพื้นที่ขนาดใหญ่ ทำให้มีระบบนิเวศที่เกิดขึ้นมีความหลากหลายมากกว่าพื้นที่ลาดชัน ดังนั้นเห็นได้ว่าบริเวณฝั่งหนองหารทางทิศตะวันตกที่ติดกับพื้นที่เมืองสกลนครและพื้นที่ทางตอนใต้ของหนองหารบริเวณบ้านท่าวัด มีความหลากหลายของพืชและสัตว์น้ำมากกว่าบริเวณฝั่งด้านทิศตะวันตก ส่วนประเด็นที่สองพบว่า ผลจากค่าระดับความสูงที่มีความลาดเอียงน้อย จึงทำให้เกิดเกาะดอนทางฝั่งตะวันตกและทิศใต้มากกว่าฝั่งทางด้านตะวันออก

ผลจากการวิเคราะห์ดังกล่าว นำไปสู่การบ่งชี้รูปแบบการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร โดยพื้นที่ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ของหนองหารมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงกว่าทางด้านทิศตะวันออก เนื่องจากมีจำนวนเกาะดอนที่มากกว่าและมีความหลากหลายทางระบบนิเวศ เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาระบบนิเวศในพื้นที่หนองหาร

ส่วนทางด้านตะวันออกที่มีเกาะดอนน้อยกว่า มีศักยภาพในด้านของมุมมองที่สวยงาม เนื่องจากเป็นผืนน้ำขนาดใหญ่และมีความลึกปราศจากวัชพืช เหมาะสำหรับการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมทางน้ำ เนื่องจากไม่รบกวนระบบนิเวศน์ทางน้ำมากนัก

โดยสรุปแล้ว ลักษณะทางภูมิศาสตร์หนองหารสามารถแบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวได้หลักๆในสองพื้นที่คือ พื้นที่แรกเป็นพื้นที่เกาะดอนและพื้นที่ริมน้ำทางฝั่งตะวันตกและทิศใต้ของหนองหาร มีความเหมาะสมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากมีความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวหรือการจัดการพื้นที่ต้องมีความละเอียดอ่อน ไม่เข้าไปรบกวนระบบนิเวศเดิม กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องมีการควบคุมทั้งรูปแบบกิจกรรมและปริมาณ หรือในบางพื้นที่เกาะดอนอาจจะต้องมีการปิดในบางช่วงเวลา เพื่อให้เกิดการฟื้นตัวของระบบนิเวศ

พื้นที่โซนที่สองคือ บริเวณเกาะดอนและพื้นที่หนองหารด้านตะวันออก ที่มีความลึกของหนองหารและมีเกาะดอนน้อย ปราศจากวัชพืช ทำให้เกิดเป็นผืนน้ำขนาดใหญ่ที่สวยงาม จึงมีศักยภาพในการประกอบกิจกรรมทางน้ำและเป็นจุดชมวิวของหนองหาร และเนื่องจากระดับน้ำมีความลึกจึงเหมาะสมในการจัดเป็นเส้นทางการสัญจรทางน้ำหลักได้ เพื่อลดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมริมฝั่งที่เกิดจากการเดินเรือภายในหนองหาร ซึ่งศักยภาพของพื้นที่ดังที่กล่าวมา เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการสร้างกรอบแนวคิดเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหารในขั้นตอนต่อไป



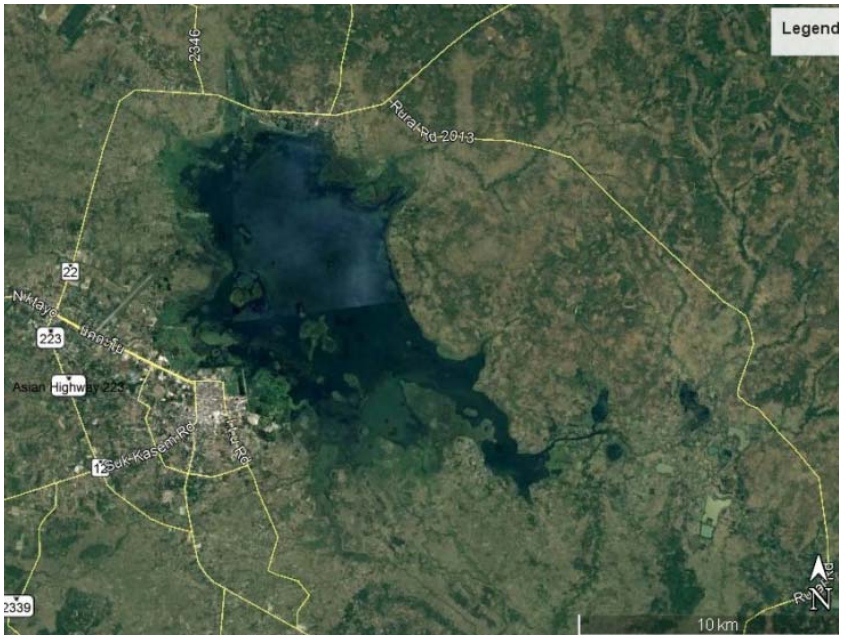
ภาพที่ 3.1 แสดงระดับความลึกของหนองหาร
ที่มา: รายงานการศึกษาความเป็นไปได้ของการพัฒนาหนองหารเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืน, 2560: 4-121

3.1.2 การเข้าถึงและระบบการสัญจร

การเข้าถึงหนองหารจากจังหวัดต่างๆ มี 4 เส้นทางหลักได้แก่ เส้นทางแรกเป็นเส้นทางหลวงหมายเลข 22 ที่มาจากจังหวัดอุดรธานี เส้นทางที่สองคือเส้นทางหลวงหมายเลข 2028 ที่มาจากจังหวัดนครพนม เส้นทางที่สามคือทางหลวงหมายเลข 223 ที่มาจากจังหวัดมุกดาหาร และเส้นทางที่สี่คือเส้นทางหลวงหมายเลข 12 ที่มาจากจังหวัดกาฬสินธุ์ จากเส้นทางหลวงระหว่างจังหวัดที่เข้าสู่เมืองสกลนครเห็นได้ว่า การเข้าถึงหนองหารมีจุดเชื่อมต่อที่สำคัญอยู่ 2 จุดคือ จุดแรกเป็นเส้นทางหลวงหมายเลข 2028 ที่มาจากจังหวัดนครพนม จุดเชื่อมต่อสู่หนองหารที่ใกล้ที่สุดคือบริเวณตำบลท่าแร่ ส่วนเส้นทางจากจังหวัดอื่นๆที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถเชื่อมต่อเข้าสู่หนองหารผ่านบริเวณเมืองสกลนคร

จากเส้นทางที่เข้าสู่หนองหารจากจังหวัดโดยรอบนั้น ชี้ให้เห็นว่าการจัดทำสาธารณูปโภคในการรองรับการท่องเที่ยวเช่น ท่าเรือ ที่จอดรถ ห้องน้ำ ร้านค้า และอื่นๆ มีพื้นที่สำคัญที่ควรดำเนินการคือ จุดแรกคือบริเวณตำบลท่าแร่ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาจากเส้นทางจังหวัดนครพนม ที่เชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านทั้ง สปป. ลาวและประเทศเวียตนาม ซึ่งเป็นเส้นทางหลักในการท่องเที่ยวในภูมิภาคอาเซียน การเสนอแนะให้ก่อสร้างท่าเรือหลักที่บริเวณตำบลท่าแร่นั้น เนื่องจากเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวหนองหาร และส่งเสริมการท่องเที่ยวในเทศบาลตำบลท่าแร่ไปควบคู่กัน การสร้างท่าเรือเทศบาลตำบลท่าแร่ถือว่าเป็นการระบายความหนาแน่นท่าเรือบริเวณสระพังทองปัจจุบัน เนื่องจากรถนักท่องเที่ยวไม่ต้องเข้ามาในเขตเมืองสกลนคร แต่สามารถขึ้นเรือที่เทศบาลตำบลท่าแร่ได้อีกทางหนึ่ง

สำหรับท่าเรือในเทศบาลนครสกลนคร ปัจจุบันที่ตั้งอยู่ภายในสวนสาธารณะสมเด็จพระศรีนครินทร์ ทำให้มีข้อจำกัดเรื่องการเข้าถึงและสิ่งอำนวยความสะดวก ในกรณีการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหารในอนาคตมีปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ท่าเรือเดิมอาจจะไม่เพียงพอในการรองรับ ดังนั้นการจัดหาพื้นที่ในการก่อสร้างท่าเรือแห่งใหม่ จึงเป็นส่วนหนึ่งในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวหนองหารและเมืองสกลนคร ซึ่งท่าเรือแห่งใหม่ควรเข้าถึงได้ง่ายจากทางหลวงที่เชื่อมระหว่างจังหวัด และไม่ส่งผลกระทบต่อการจราจรภายในเมืองสกลนครในกรณีที่มีรถยนต์นักท่องเที่ยวเข้ามาที่ท่าเรือจำนวนมาก องค์ประกอบของท่าเรือใหม่ควรเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ ทั้งด้านการให้ข้อมูล ที่จอดรถบัส สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ครบครัน



ภาพที่ 3.2 แสดงเส้นทางการเข้าถึงเมืองสกลนครและหนองหาร

ดังนั้นข้อสรุปจากการวิเคราะห์การเข้าถึงและระบบการสัญจร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหนองหารเสนอให้มีท่าเรือที่ได้มาตรฐานในพื้นที่เทศบาลตำบลท่าแร่และเทศบาลนครสกลนคร เพื่อรองรับและขยายการท่องเที่ยวหนองหาร ให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกสบาย อันจะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความน่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว ในการท่องเที่ยวเหาะดอนหนองหารในอนาคต

3.1.3 ศักยภาพของทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวหนองหาร

จากข้อมูลการสำรวจเกาะดอนและชุมชนรอบหนองหาร พบว่ามีความหลากหลายทั้งด้านระบบนิเวศธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรมและด้านวิถีชีวิตชุมชน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาต่อยอดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหนองหารและเมืองสกลนคร โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศและวิถีชีวิตชุมชน ด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มในทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นจากการท่องเที่ยว เพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างทั่วถึงและยั่งยืนในอนาคต ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลทางภูมินิเวศวัฒนธรรม สามารถแบ่งกลุ่มทรัพยากรเพื่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวได้ดังนี้

1) กลุ่มทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แหล่งทรัพยากรที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบด้วย เกาะดอนต่างๆ ในหนองหาร โดยมีเกาะที่สำคัญและมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงคือ เกาะดอนสวรรค์ เนื่องจากเป็นเกาะที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณและมีความหลากหลายทางชีวะภาพสูง ส่วนเกาะดอนต่างๆ ก็มีลักษณะเด่นทางนิเวศเฉพาะแห่งเช่น ดอนสะคาม มีระบบนิเวศแบบดินเค็ม เนื่องจากมีโพนเกลือกระจายอยู่ทั่วเกาะ ลักษณะและชนิดของต้นไม้จึงมีลักษณะเฉพาะ ดอนจานและกลุ่มดอนบ้านท่าวัดเป็นที่อาศัยของนกหลายชนิด ดอนลังกามีดอกบัวแดงที่สวยงามจำนวนมาก เป็นต้น นอกจากนี้ ระบบนิเวศชายฝั่งและพืชน้ำในหนองหาร ก็ถือว่าเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่สามารถนำมาต่อยอดในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

2) กลุ่มทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

เนื่องจากเมืองสกลนครมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะพื้นที่รอบหนองหาร หลักฐานทางโบราณคดีต่างๆ ยังคงปรากฏอยู่จนปัจจุบัน แหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญรอบหนองหารเริ่มจากพระธาตุเชิงชุมในเมืองสกลนคร ต่อเนื่องมาที่บ้านท่าวัดที่มีหลักฐานโบราณคดีในยุคสมัยทวารวดีต่อเนื่องมายุควัฒนธรรมเขมรจนถึงยุควัฒนธรรมล้านช้าง นอกจากนี้ยังมีพื้นที่บริเวณคูแกวที่มีลักษณะเป็นคูเมืองโบราณที่คาดว่าอยู่ในยุคสมัยทวารวดี สำหรับเกาะดอนที่พบวัตถุโบราณได้แก่ ดอนขามแป ที่พบแท่งหินทรายสลักและฐานศิลาแลงของโบราณสถาน ซึ่งโบราณสถานและโบราณวัตถุในพื้นที่ต่างๆ เหล่านี้ ถ้าได้รับการศึกษาและบูรณะอย่างถูกต้อง ก็สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในพื้นที่หนองหารได้

3) กลุ่มทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

วิถีชีวิตชุมชนรอบหนองหารที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งน้ำและทรัพยากรโดยรอบ มีรูปแบบที่เป็นลักษณะพิเศษที่น่าสนใจศึกษา เช่น การเลี้ยงหมูและควายบนเกาะดอน วิธีการจับสัตว์น้ำ หรือแม้แต่ลักษณะของการทำการเกษตรกรรมก็มีลักษณะพิเศษตามลักษณะภูมิประเทศ เป็นต้น พื้นที่ที่สำคัญในการเข้าเยี่ยมชมเรื่องวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเช่น บ้านซ่งน้ำพุที่มีการทำแปลงเกษตรลอยน้ำ ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าพักที่โฮมสเตย์ภายในหมู่บ้านเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนได้อย่างสะดวก นอกจากนี้ยังมีบ้านท่าแร่ที่เป็นชุมชนคริสตจักรที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ก็มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็น

ลักษณะเฉพาะ อีกทั้งมีอาคารที่เป็นเอกลักษณ์แบบศิลปะช่างญวนที่ยังคงพบเห็นได้เป็นจำนวนมากภายในชุมชน

จากการจำแนกหมวดหมู่ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของหนองหารดังกล่าว นำไปสู่การจัดเส้นทางการท่องเที่ยวตามลักษณะความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ชัดเจนขึ้น รวมถึงการจัดระยะเวลาและโปรแกรมต่างๆ ของกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และนำเสนอลักษณะเด่นหรือศักยภาพของแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวเมืองสกลนครและหนองหาร

3.2.1 แนวคิดสกลนครเมือง 3 ธรรม (ธรรมชาติ ธรรมะ วัฒนธรรม)

จากสภาพที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์ของเมืองสกลนครอยู่บริเวณอีสานตอนบนหรือ “แอ่งสกลนคร” ทางทิศใต้ติดกับเทือกเขาภูพาน ส่วนทางทิศเหนือติดกับทะเลสาบหนองหาร ที่มีพื้นที่ 123 ตารางกิโลเมตรหรือ 77,000 ไร่ เมืองสกลนครจึงมีสภาพร่วมกันทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติของเทือกเขาภูพานและหนองหาร พบว่าเมื่อประมาณ 120 ล้านปีมาแล้วสกลนครเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตดึกดำบรรพ์หรือไดโนเสาร์ความอุดมสมบูรณ์ทำให้เมืองสกลนครเป็นเมือง “ธรรมชาติ” ที่ส่งผลก่อให้เกิดความเหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ เห็นได้จากหลักฐานทางโบราณคดีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน อาทิ ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีพบแหล่งภาพจำหลัก (สลัก) หิน ที่ “ภูผายนต์” บ้านกกปลาซิว อำเภอภูพาน บนเทือกเขาภูพาน โดยเป็นแหล่งภาพจำหลักขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่กว่า 55 ตารางเมตรเป็นภาพคน ภาพสัตว์ ต้นไม้ วิถีชีวิตและภาพสัญลักษณ์ต่างๆ นอกจากนี้บริเวณเทือกเขาภูพานยังพบแหล่งภาพเขียนสีแดง “ผาผักหวาน” บ้านภูตะคาม อำเภอส่องดาว เป็นภาพรูปคนชูมือกับภาพคนยืนเรียงแถวกันคล้ายกับเต้นรำในพิธีกรรม

นอกจากนี้ยังพบโครงกระดูกมนุษย์ ภาชนะเครื่องปั้นดินเผา รวมทั้งเครื่องมือโลหะและเครื่องประดับต่างๆ ร่วมสมัยเดียวกันกับ “วัฒนธรรมบ้านเชียง” เมื่อสืบเนื่องเข้าสู่ในสมัยประวัติศาสตร์มีการพัฒนาขึ้นเป็นชุมชนเมืองรับเอาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในสมัย “วัฒนธรรมทวารวดี”พบหลักฐาน อาทิ พระพุทธรูปศิลปะทวารวดี ณ วัดมหาพรหมโพธิราช บ้านท่าวัด ตำบลเหล่าปอแดง และวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร รวมถึงเนินใบเสมาหินสมัยทวารวดีขนาดใหญ่ ณ วัดกลางศรีเชียงใหม่ บ้านท่าวัดอีกด้วย จนกระทั่งต่อมาในสมัยวัฒนธรรมเขมรสกลนครพบหลักฐานหลักฐานคูน้ำคันดินรูปสี่เหลี่ยมล้อมรอบตัวเมืองและพบโบราณสถานที่เรียกว่า “ปราสาทหิน” กระจายในพื้นที่ของเมืองสกลนครถึง 5 แห่ง ซึ่งมีมากกว่าจังหวัดอื่นในเขตอีสานตอนบน ได้แก่ ปราสาทหินภายในองค์ธาตุเชิงชุม โบราณสถานธาตุดุม โบราณสถานธาตุนารายณ์เจงเวง โบราณสถานธาตุภูเพ็ก โบราณสถานกู่แก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบ “ศิลาจารึกบ้านท่าวัด” หรือจารึก “พระมหาพรหมโพธิสัตว์” กล่าวถึงการสร้างวัดเพื่ออุทิศถวายแด่พระมหากษัตริย์ในสมัยอาณาจักรล้านช้าง ตรงกับชื่อเมืองเก่าในอดีตว่า “เมืองเชียงใหม่หนองหารคามเขต”

เมืองสกลนครจึงเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาและสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน กลายเป็นเมือง “ธรรมะ” ที่มีชื่อเสียงในการปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะสายพระวัดป่ากรรมฐาน อาทิเช่น หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และหลวงปู่ฟั่น อาจาโร เป็นต้น

นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองสกลนครโดยเฉพาะในช่วงต้อนของยุครัตนโกสินทร์ ที่มีความสำคัญและเป็นส่วนของประวัติศาสตร์ เห็นได้จากเหตุการณความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรสยามกับอาราจักรล้านช้างอันส่งผลต่อการก่อกำเนิดเมืองสกลนครขึ้น และสามารถมองประวัติศาสตร์ผ่านการเปลี่ยนแปลงและความเป็นมาของชื่อบ้านนามเมืองสกลนครที่แต่เดิมมีพัฒนาการจากเมือง “หนองหานหลวง” กลายเป็นเมือง “สกลทวาปี” และเมือง “สกลนคร” ตามลำดับ และนอกจากนี้ยังมีความเหมาะสมทางสภาพธรรมชาติร่วมกันทั้งเทือกเขาภูพาน หนองหาน และลุ่มน้ำสงคราม ส่งผลให้เมืองสกลนคร มีความยิ่งใหญ่และเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนได้ชื่อว่า “สกลนครเป็นเมืองของเมืองทั้งมวล” เกิดการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มประชากรชาติพันธุ์ต่างๆ ดังปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ภายหลังมีการเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่เป็นชุมชนย่อยทั่วไปในหลายจังหวัดโดยเฉพาะจังหวัดสกลนคร ความหลากหลายทางธรรมชาติของเทือกเขาภูพานและหนองหาร มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ จึงเกิดการอพยพเข้ามาของผู้คนจากหลายหลากกลุ่มชาติพันธุ์กลายเป็น “เขตสะสมทางวัฒนธรรม” โดยเฉพาะในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา ผลจากความขัดแย้งระหว่างสยามกับเวียงจันทน์ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของผู้คน ส่วนมากประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นเดิมถึง 6 กลุ่ม ประกอบด้วย ไทลาวหรือไทอีสาน ผู้ไทหรือภูไท ไทญ้อ ไทโส้ ไทโย้ย และไทกะเลิง ปะปนกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นเดิม รวมทั้งชาวไทจีนและชาวไทญวนหรือเวียดนาม ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภายหลัง

ดังนั้นเมืองสกลนครจึงกลายเป็นเขตสะสมทางวัฒนธรรม เป็นเมืองแห่ง “วัฒนธรรม” ที่มีผู้คนอาศัยอยู่ปะปนกันบนบริเวณผืนแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์และล้วนแล้วแต่มีวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมอันน่าสนใจอันมีรากเหง้ามาจากตามหลักศาสนาทั่วไปในเมืองสกลนคร โดยมีความเชื่อและพิธีกรรมอย่างหลากหลายตามคติความเชื่อทางศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์และความเชื่อท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ส่วนใหญ่มีความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรม คติชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ลางสังหรณ์โชคลาง ลักษณะของบุคคล การนับถือผีฤกษ์ยาม สิ่งเหล่านี้มาจากความเชื่อ และก่อเกิดพิธีกรรมความเชื่ออันได้แก่ ผี เทวดา พระเจ้า ทั้งหมดจึงหล่อหลอมให้เกิดมรดกทางวัฒนธรรมในเมืองสกลนคร

3.2.2 แนวคิดการท่องเที่ยว 2 ท่า 1 ซ่ง 1 ดอน

สกลนครมีชื่อเดิมว่าเมือง “หนองหารหลวง” เป็นชื่อเมืองเก่าแก่ตั้งแต่โบราณกาลสมัยขอมเรืองอำนาจ ในตำนานเมืองสกลนครกล่าวถึงขุมขอมราชนัดดาพระเจ้ากรุงอินทปัฐนครพาบริวารมาสร้างเมืองขึ้นริมหนองหารหลวงตรงบริเวณ “ท่านางอาบ” ให้นามเมืองว่า “เมืองหนองหารหลวง” ขุมขอมผู้เป็นเจ้าเมืองมีโอรสชื่อ “เจ้าสุระอุทกกุมาร” และเมื่อวันประสูติเจ้าสุระอุทกกุมารได้เกิดอัศจรรย์ขึ้น ๒ประการ คือ ประการแรกทรงพระขรรค์มาพร้อมกับพระราชสมภพ ประการที่สอง เกิดมีน้ำพุขึ้นกับที่ใกล้ริมเมือง ต่อมาประชาชานเรียกบริเวณที่มีน้ำพุว่า “ทรงน้ำพุ” เจ้าสุระอุทกได้ขึ้นครองราชย์แทนบิดามีพระนามว่า “พระยาสุระอุทก” และมีพระโอรส ๒ องค์ องค์ใหญ่มีนามว่า “เจ้าภิงคาระ” ต่อมาได้ขึ้นครองราชย์เป็นเจ้าเมืองหนองหารหลวงมีพระนามว่า “พระยาสุวรรณพิงคาร” ส่วนองค์น้องมีนามว่า “เจ้าคำแดง” ต่อมาได้เป็นเจ้าเมืองหนองหารน้อยเมืองหนองหารหลวงกับเมืองหนองหารน้อยจึงเป็นเมืองพี่เมืองน้องสืบต่อมา

ในตำนาน “อุรังคธาตุ” หรือตำนานกำเนิดพระธาตุพนมกล่าวถึงตอนนี้ว่า “เมืองหนองหารหลวงนี้มีพระยาองค์หนึ่งพระนามว่า พระ

ยาสุวรรณพิงคารพระยาองค์นี้มีกระโจมหัวดำและสังวาลคำ น้ำเต้าใหญ่ เสวยราชสมบัติอยู่ ณ เมืองนี้”พระยาสุวรรณภิงคารมีชายาชื่อ “พระนางนารายณ์เจงเวง” ต่อมาเมืองหนองหารหลวงเกิดฝนแล้งการทำนาและการทำมาหากินของราษฎรอัตคัด เจ้าเมืองเขมรที่ปกครองจึงพากันอพยพกลับทำให้เมืองหนองหารหลวงกลายเป็นเมืองร้าง แต่ร้างไปเมื่อไรไม่ปรากฏจนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้าแผ่นดินสยามได้โปรดเกล้าให้อุปฮาดเมืองกาฬสินธุ์อพยพครอบครัวมารักษาพระธาตุเชิงชุมอยู่หลายปี

นอกจาก “ตำนานอุรังคธาตุ” ถือเป็นเอกสารเก่าแก่ที่มีคุณค่าในการศึกษาเรื่องราวในอดีตของภาคอีสานแล้ว ยังพบแผ่นศิลาจารึก “พระมหาพรหมโพธิสัตว์” มีความยาวประมาณ ๑ เมตรกล่าวถึง การสร้างวัดครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๑๒๐๐ว่า “วัดกลางเชียงใหม่หนองหารคามเขต” ตั้งชื่อวัดตามเมืองโบราณที่หายสาบสูญไปจากริมฝั่งหนองหาร คือ “เมืองเชียงใหม่หนองหารคามเขต” สืบต่อมาในปี พ.ศ. ๒๑๗๙โดยสมเด็จพระมหาธรรมมิกราชได้พระราชทาน “เขตวิสุงคามสีมาหนองหารคามเขต” ให้สร้างวัดขึ้น ณ ที่เดิมที่เสื่อมสลายไป เพื่ออุทิศผลบุญแด่ สมเด็จพระโพธิสารราชเจ้า รวมทั้งสมเด็จปู่ ย่า ตา ยาย และวงศาคณาญาติต่างๆนอกจากนี้ยังมีหลักฐานทางโบราณคดีพบโครงกระดูกมนุษย์ ภาชนะเครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือสำริดและเครื่องมือเหล็ก จำนวนมากโดยรอบของชุมชนแสดงให้เห็นว่า “วัฒนธรรมบ้านเชียง” ไม่ได้มีอยู่ที่บ้านเชียงเพียงแห่งเดียวแต่กระจายอยู่ทั่วไปในท้องที่ต่างๆ ในบริเวณ “แอ่งสกลนคร” ตามชายขอบเชิงเขาภูพานและชุมชนบริเวณโดยรอบหนองหาร จึงนับได้ว่าดินแดนแห่งนี้เคยมีการตั้งถิ่นฐานและเป็นแหล่งอายรธรรมที่ยิ่งใหญ่มาก่อน

นอกจากนี้ยังพบว่าการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชนรอบหนองหารเกิดขึ้นจากปัจจัยสำคัญสองประการคือ ปัจจัยความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างไทยและลาวและสภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของหนองหารที่เป็นแรงดึงดูดให้ประชาชนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงพากันอพยพหนีภัยสงครามมาตั้งถิ่นฐานรองหนองหาร ผู้คนเหล่านี้มีทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ไทญ้อ ไทกะเลิง ภูไท ไทโย้ย รวมทั้งไทโส้ ที่อพยพมาจากเมืองต่างๆ เช่น เมืองมหาชัย กองแก้ว เมืองภูวานากะแด้ง เมืองวังคำ ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบว่ามี “ไทครัว” บางกลุ่มอพยพหนีความแห้งแล้งมาจากเขตต่างๆ ของเมืองอุบลราชธานี ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแบบลาวผสมชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่ส่วนมากเป็นชาวไทญ้อและไทกะเลิง

การขยายตัวของชุมชนรอบหนองหารนอกจากการหนีความแห้งแล้งและขาดแคลนพื้นที่ทำกินทำให้ต้องแสวงหาพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์กว่า เช่น บ้านท่าวัด บ้านดอนเชียงคูณ บ้านงิ้วด่อนเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการตั้งชุมชนตำบลแรกในยุคเริ่มแรก เมื่อปี พ.ศ.๒๔๒๗ ที่เกิดขึ้นจากการกดดันในการนับถือศาสนาคริสต์ ทำให้ชาวคริสตังในตัวเมืองสกลนครพากันอพยพไปตั้งบ้านเรือนใหม่ ต่อมาจึงมีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาอยู่เพิ่มเติมในยุคสงครามโลกครั้งที่ ๑ (ประมาณปี พ.ศ.๒๔๕๗-๒๔๖๑) และในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ (สิ้นสุดปี พ.ศ. ๒๔๘๘)โดยอพยพมาจากหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงก่อนส่วนพวกที่อยู่ห่างไกลจึงได้อพยพเข้ามาภายหลัง รวมถึงยังมีการอพยพเข้ามาของคนภายในท้องถิ่นที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ (๒๕๐๔-๒๕๐๙) เนื่องจากหมู่บ้านได้รับการพัฒนาถนนหนทาง ทำให้การเดินทางสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะหนองหาร เป็นหนองน้ำจืดธรรมชาติที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมี “ลำน้ำก่ำ” ไหลออกจากหนองหารลงไปสู่แม่น้ำโขง หนองหารจึงเป็นถิ่นกำเนิดของเผ่าพันธุ์ปลานานาชนิด จากการขึ้นมาวางไข่ของปลาจากแม่น้ำโขง นอกจากนี้ระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติของหนอง

หารยังเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชุมชนต่างๆ ที่ตั้งเรียงรายอยู่ริมหนองหารได้เป็นอย่างดี ในหน้าฝนได้อาศัยน้ำปลูกข้าวส่วนหน้าแล้งก็ใช้พื้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่เลี้ยงสัตว์และปลูกพืชผักสวนครัวและที่สำคัญ คือ “การจับปลา” ตลอดทั้งปีของชุมชนรอบหนองหารสร้างความมั่นคงทางอาหารให้ชุมชนได้เป็นอย่างดี วัฒนธรรมชุมชนรอบหนองหารจึงเป็น “วัฒนธรรมข้าวและวัฒนธรรมปลา”ที่แยกกันไม่ออก

หน่วยงานของรัฐเริ่มต้นให้ความสำคัญในการพัฒนาหนองหารมานานเมื่อ๗๐ ปีที่ผ่านมาเห็นได้ว่า การเริ่มก่อสร้างประตูระบายน้ำกั้นลำน้ำก่ำเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาหนองหารโดยมีจุดมุ่งหมายหลักให้หนองหารเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำของภาคอีสานและเก็บน้ำไว้ใช้สำหรับการกสิกรรมสำหรับชุมชนรอบหนองหาร และในปัจจุบันมีการก่อสร้างประตูระบายน้ำระหว่างหนองหารกับลำน้ำก่ำถึง ๕แห่งคือ ประตูระบายน้ำสุรัสวดี ประตูระบายน้ำบ้านหนองบึง ประตูระบายน้ำบ้านนาขาม ประตูระบายน้ำบ้านนาคู่ และประตูระบายน้ำก่ำตอนล่าง (ธรนิศนฤมิต) ทำให้ตลอดระยะ ๗๐ ปีที่ผ่านมา วิธีการดำรงชีวิตของชุมชนรอบหนองหารจึงเปลี่ยนแปลงไปได้รับการพัฒนาเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมพร้อมกับการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานได้แพร่ขยายเข้าสู่ชุมชนลุ่มน้ำหนองหาร เช่นเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอื่นทั่วไปในประเทศ ประชากรและที่อยู่อาศัยในชุนชนรอบหนองหารและในเขตเทศบาลเมืองสกลนครขยายเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของหนองหารส่วนหนึ่งได้ถูกใช้เป็นต้นทุนของการพัฒนาถนนและสวนสาธารณะบางแห่งถูกสร้างเข้าไปในหนองหารริมฝั่งในบริเวณที่ติดกับชุมชนเมืองถูกถมรุกพื้นที่เข้าไปในหนองหารเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย

ผลจากการพัฒนาโดยเฉพาะการสร้างประตูระบายน้ำระหว่างหนองหารกับลำน้ำก่ำอีกทั้งการขยายตัวของชุมชนดังกล่าวทำให้ “หนองหาร” เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก จำนวนพันธุ์ปลาหลากหลายชนิดสูญหายไป ผักตบชวากลายเป็นวัชพืชสำคัญที่สร้างปัญหาให้กับชุมชนรอบหนองหาร ทำให้บางหมู่บ้านต้องสูญเสียอาชีพ “ประมงน้ำจืด” ออกไปจับปลาไม่ได้ นอกจากนี้การปิดลำน้ำที่ระบายจากหนองหารยังทำให้เกิดการสะสมโรคพยาธิใบไม้ในตับและหอยคัน การทับถมของตะกอนและวัชพืชมีมากยิ่งขึ้น น้ำหนองหารจึงมีคุณภาพต่ำโดยเพาะน้ำเสียจากตัวเมืองและสารเคมีทางการเกษตรต่างระบายลงสู่หนองหารเป็นเหตุให้น้ำหนองหารเน่าเสีย กลายเป็นปัญหาสำคัญทางสาธารณสุขชุมชนรอบหนองหาร ถึงแม้ว่าในอดีตที่ผ่านมามีการศึกษาปัญหาและสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ของหนองหารตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมได้รับความสำคัญทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่นแล้วก็ตามแต่ดูเหมือนว่าการเปิดโอกาสให้ชุมชนรอบหนองหารได้เข้ามามีบทบาทสำคัญร่วมกับภาคราชการและเอกชนในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมหนองหนานยังมิได้รับความสำคัญมากนัก

แนวคิดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวหนองหารเชิงนิเวศวัฒนธรรม (2 ท่า 1 ซ่ง 1 ดอน) จึงเกิดขึ้นภายใต้นโยบายของคณะรัฐมนตรี ในส่วนของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีการพัฒนาบูรณะและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ด้วยการส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงพื้นที่ที่มีศักยภาพสามารถเชื่อมโยงธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีของชุมชนตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวของประเทศ และตามแผนพัฒนาจังหวัดสกลนคร โดยกำหนดแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำ “2 ท่า

1 ซ่ง 1 ดอน” เป็นกลยุทธ์และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบองค์รวมที่มีความสำคัญทางธรรมชาติ ธรรมะ และวัฒนธรรม

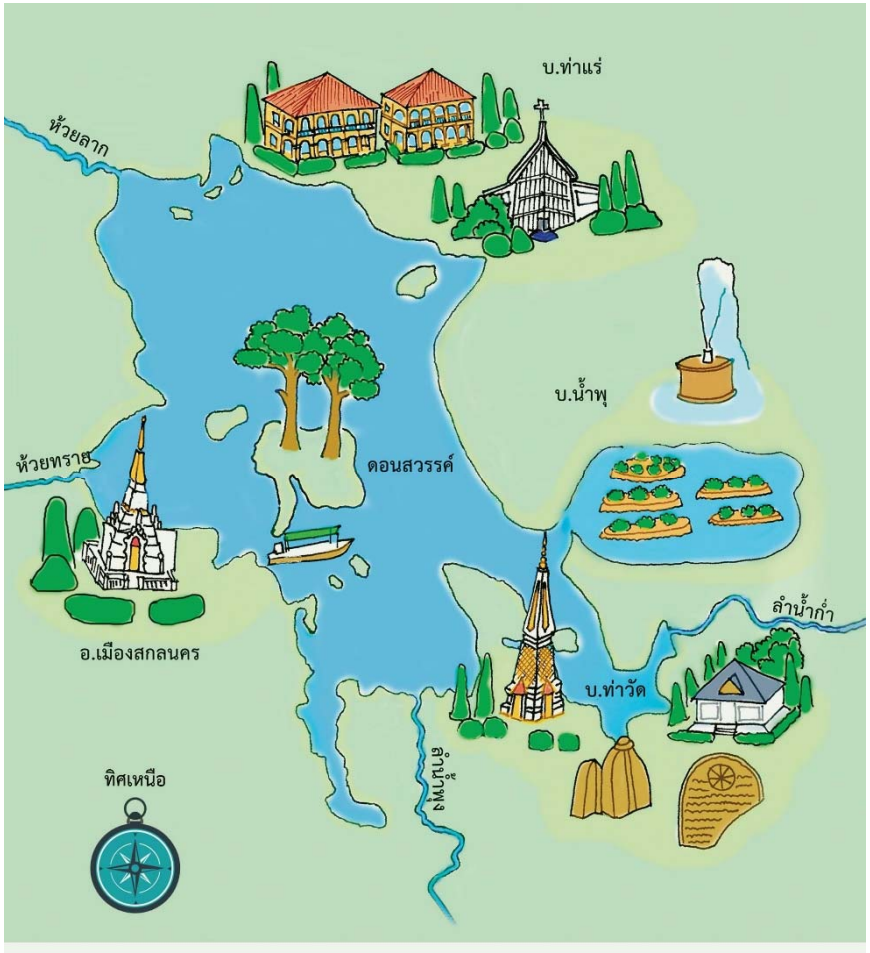
2 ท่าจึงประกอบด้วยเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนบ้านท่าวัดและบ้านท่าแร่ 1 ซ่ง คือ การเดินทางท่องเที่ยวของชุมชนริมฝั่งหนองหนองหาร ณ บ้านซ่งน้ำพุ ส่วน 1 ดอน คือ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ณ ดอนสวรรค์ แต่ละแห่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ดังนี้(แผนที่ ...)

1) บ้านท่าวัดตำบลเหล่าปอแดง อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เดิมมีชื่อว่า “บ้านท่าวัดริมน้ำ” ตั้งอยู่ริมฝั่งหนองหารทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทับซ้อนกับชุมชนโบราณหลายยุคสมัย เช่น สมัยก่อนประวัติศาสตร์ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีประเภทภาชนะเครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือสำริดและเครื่องมือเหล็กจำนวนมาก ส่วนในสมัยทวารวดีพบเนินใบเสมาหินทรายขนาดใหญ่ และพระพุทธรูปหินทรายปางสมาธิศิลปะทวารวดีที่มีความสำคัญ มีขนาดใหญ่หน้าตัก 60 เซนติเมตร และพบเพียง 3-4 องค์เท่านั้นในประเทศไทย นอกจากนี้ยังพบ “ศิลาจารึกบ้านท่าวัด” หรือจารึก “พระมหาพรหมโพธิสัตว์” กล่าวถึงการสร้างวัดเพื่ออุทิศถวายแด่พระมหากษัตริย์ในสมัยอาณาจักรล้านช้าง ตรงกับชื่อเมืองเก่าในอดีตว่า “เมืองเชียงใหม่หนองหารคามเขต”

2) บ้านท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร บ้านท่าแร่ตั้งอยู่ริมฝั่งหนองหารทางทิศเหนือ เป็นชุมชนชาวคริสต์ขนาดใหญ่ก่อตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2427 โดยบาทหลวงชาวฝรั่งเศสชื่อ “ซาเวียร์ เกโก” ปัจจุบันมีอาสนวิหารอัครเทวดามีคาแอลเป็นรูปเรือสีขาวขนาดใหญ่และสวยงาม 1 ใน 3 ของประเทศไทย ภายในหมู่บ้านท่าแร่ยังคงอนุรักษ์ตึกอาคารโบราณลักษณะ “โคโลเนียลสไตล์” (Colonial Style) ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมทางตะวันตกผสมผสานกันกับฝีมือช่างพื้นถิ่น อีกทั้งทางทิศตะวันตกของบ้านท่าแร่มีสะพานและจุดชมวิว “ตะวันรอนที่หนองหาร” ที่สวยงามอีกด้วย

3) บ้านซ่งน้ำพุ ตำบลบ้านแป้น อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร บ้านซ่งน้ำพุตั้งอยู่ริมฝั่งหนองหารทางทิศตะวันออก ยังปรากฏมี “น้ำพุธรรมชาติ” อยู่ที่บริเวณดอนปู่ตาของหมู่บ้าน ตามตำนานการเกิด “เมืองหนองหารหลวง” ของพญาสุระอุทกกุมาร ปัจจุบันชุมชนบ้านน้ำพุได้รวมตัวกันแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการสะสมตัวของวัชพืชริมชายฝั่งเป็นจำนวนมาก ด้วยการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งดังกล่าวให้เป็น “แปลงเกษตรลอยน้ำ” สถานที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งใหม่ของจังหวัดสกลนคร โดยเป็นแห่งแรกและแห่งเดียวของประเทศไทย

4) ดอนสวรรค์ ดอนสวรรค์เป็นเกาะขนาดใหญ่ที่สุด ตั้งอยู่กลางบริเวณทะเลสาบหนองหาร มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณไม้โบราณ เห็ดและพืชสมุนไพรนานาชนิด ต้นไม้โดดเด่นคือ ต้นยางนา หลายต้นมีขนาดใหญ่ 4-5 คน โดยชุมชนรอบหนองหารได้ใช้ประโยชน์บนพื้นที่ดอนสวรรค์เป็นทั้งแหล่งอาหาร แหล่งทำการประมง แหล่งเลี้ยงสัตว์ รวมถึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จนเปรียบเทียบเสมือน “สวรรค์” ของชาวสกลนคร มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน



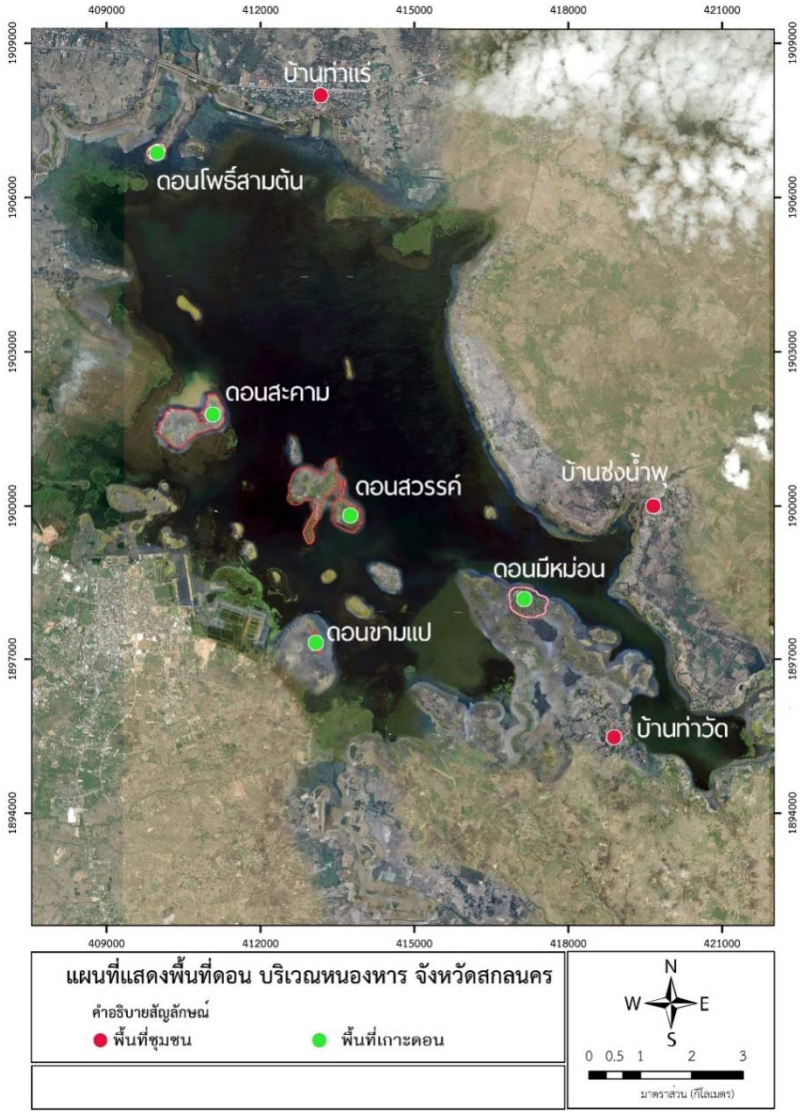
ภาพที่ 3.3 แสดงตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวตามแนวคิด2ท่า1ซ่ง1 ดอน

3.2.3 แนวคิดการพัฒนาเกาะดอนหนองหาร

จากกรอบแนวคิดของงานวิจัยที่มุ่งเน้นการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว เพื่อจัดทำผังแม่บทการพัฒนาที่มีความสอดคล้องกับการอนุรักษ์ จึงทำให้สามารถระบุศักยภาพที่สำคัญของเกาะดอนในหนองหารออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1) กลุ่มทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ดอนสวรรค์ดอนสะคามและกลุ่มดอนบ้านท่าวัด
2) กลุ่มทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ได้แก่พื้นที่เกาะดอนที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เช่นดอนขามแป ดอนโพธิ์สามต้นและบ้านท่าวัด
3) กลุ่มทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ได้แก่บ้านท่าวัด บ้านซ่งน้ำพุ และบ้านท่าแร่

ซึ่งสามารถนำศักยภาพดังกล่าวมากำหนด แนวคิดและทิศทางในการพัฒนาเกาะดอน ในแต่ละจุดตามศักยภาพ ในลักษณะการส่งเสริม ให้เกิดกิจกรรม และสร้างรูปแบบการพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพและนโยบายการพัฒนาหนองหารของจังหวัดและเพื่อให้รองรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นตามการพัฒนาตามแผน โดยกลุ่มเกาะดอนต่างๆแสดงที่ตั้งเฉพาะเกาะดอนที่สำคัญได้ตามแผนผังที่ 3.1 และมีรายละเอียดของแนวคิดในการพัฒนาเกาะดอนแยกตามศักยภาพของพื้นที่ดังต่อไปนี้



แผนผังที่ 3.1 แสดงพื้นที่เกาะดอนเพื่อกำหนดแนวคิดในการพัฒนา

1) เกาะดอนในกลุ่มที่มีความสำคัญด้านระบบนิเวศวิทยา จะมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อเป็นพื้นที่เรียนรู้และศึกษาธรรมชาติ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้กับผู้ที่มาเที่ยวชม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเยาวชน ซึ่งอาจจัดกิจกรรมมาเป็นกลุ่มหรือหมู่คณะ ทั้งการศึกษาด้วยตนเอง และมีมัคคุเทศก์นำเที่ยว ซึ่งควรเป็นมัคคุเทศก์ที่มาจากคนในชุมชน รูปแบบการพัฒนาทางกายภาพบนพื้นที่เกาะดอนในกลุ่มนี้ ควรหลีกเลี่ยงการสร้างสิ่งก่อสร้างถาวรขนาดใหญ่ เช่น อาคารอำนวยการขนาดใหญ่ เพื่อหลีกเลี่ยงการรบกวนระบบนิเวศบนพื้นที่เกาะดอน การสร้างเส้นทางเดินชมธรรมชาติในพื้นที่เกาะดอนดังกล่าว ควรมีการจัดทำทางเดินชมธรรมชาติ ที่ยกระดับจากระดับพื้นดินปกติ เพื่อให้สัตว์ที่อยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าวสามารถลอดข้ามไปมาได้โดยไม่มีทางเดินของมนุษย์ขวางกั้น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการท่วมถึงของน้ำในฤดูฝนที่มีการท่วมสูงของน้ำในหนองหาร ที่มักจะมีปลาเข้ามาหากิน และวางไข่ในบริเวณน้ำตื้นรอบๆ เกาะดอนโดยทางเดินดังกล่าวต้องอยู่ในระดับที่สูงกว่าระดับน้ำสูงสุดของหนองหาร ความกว้างของทางเดินแต่ละช่วงขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของพรรณไม้ที่ทางเดินลอดผ่าน และความเหมาะสมของ ปริมาณนักท่องเที่ยว เช่นทางเดินหลักมีขนดใหญ่และทางเดินย่อยที่มีการแยกเข้าไปศึกษาในบางพื้นที่ มีขนาดเล็กลงตามลำดับ และควรหลีกเลี่ยงการตัดทางเดินเข้าไปในพื้นที่ที่มีกลุ่มพืชพรรณขึ้นอย่างหนาแน่นซึ่งแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศอย่างชัดเจน

การให้ข้อมูลความรู้บนพื้นที่บนเกาะดอนถือเป็นประเด็นที่สำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และการท่องเที่ยว โดยควรมีการจัดป้ายให้ความรู้เพื่อการศึกษาด้วยตนเองในกรณีที่ไม่มีมัคคุเทศก์นำเที่ยว ซึ่งรูปแบบของป้ายควรมีความสอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของเกาะดอน นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ชุมชนในพื้นที่การเรียนรู้

ดังกล่าว เช่นการสร้างสัญลักษณ์หรืออนุสรณ์สถานเหตุการณ์สำคัญบางอย่างบนเกาะดอนต่างๆที่อธิบายถึงประวัติความเป็นมาของเกาะดอนเหล่านั้น เช่น พื้นที่เกาะดอนสวรรค์ในอดีตเคยใช้เป็นที่นันทนาการของชุมชน พื้นที่ดอนสะคามเคยใช้เป็นที่ต้มเกลือและอยู่อาศัยของชุมชนโดยรอบในช่วงหน้าแล้งในอดีต หรือเรื่องราวสำคัญอื่นๆเช่นการต่อสู้เพื่อทวงคืนเกาะดอนสวรรค์ของชาวสกลนครเป็นต้น

ซึ่งการพัฒนาเกาะดอนในกลุ่มทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ จะสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเมือง 3 ธรรม ของเมืองสกลนคร ในด้านที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของเมืองควบคู่ไปกับหนองหาร ซึ่งนอกเหนือจากความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์ทั้งปลาและนกรวมถึงพืชพรรณประเภทพืชน้ำ ในบริเวณโดยรอบเกาะดอนแล้ว เกาะดอนในกลุ่มนี้ยังถือเป็นพื้นที่ ที่มีศักยภาพสูงสุดในแง่ทรัพยากรทางธรรมชาติและความหลากหลายของระบบนิเวศโดยเฉพาะพรรณไม้และสมุนไพรบนเกาะดอนสวรรค์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่ขึ้นในระบบนิเวศแบบป่าดิบแล้ง (Semi Evergreen Forest)

นอกจากการส่งเสริมการพัฒนาด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ควรมีการจัดการพื้นที่บางส่วนสำหรับเป็นส่วนสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่นการใช้ศักยภาพความเป็นธรรมชาติของดอนหมีหม่อน ในการเป็นที่แวะพักรับประทานอาหารของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยสร้างความประทับใจแก่ผู้มาเที่ยวในอีกทางหนึ่งด้วย

2) เกาะดอนในกลุ่มที่เป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์กลุ่มเกาะดอนเหล่านี้บางส่วนยังคงเหลือร่องรอยทางประวัติศาสตร์อย่างชัดเจนเช่น ในบริเวณดอนขามแป ซึ่งมีกลุ่มหินทรายและศิลาแลง ฝังตัวกระจายอยู่บนเกาะดอนเป็นจำนวนมาก โดยลักษณะของหินทรายดังกล่าวมีการตัดแต่งขอบมุมมีลักษณะคล้ายการนำมาเพื่อใช้ในการก่อสร้างถาวรวัตถุบางอย่าง นอกจากนี้ยังพบกลุ่ม เสมาหินวางซ้อนกันสองชั้น บนพื้นที่วัดกลางศรีเชียงใหม่ริมน้ำในเขตบ้านท่าวัด ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนในการบอกยุคสมัยของพื้นที่ชุมชนดังกล่าวว่า มีการตั้งถิ่นฐานในยุคทวารวดีในบริเวณนั้นมาก่อน

นอกเหนือจากหลักฐานทางโบราณคดีแล้ว ในมิติทางคติชนวิทยา ในรูปแบบของเรื่องเล่าในชุมชน นิทานพื้นบ้าน หรือตำนาน ยังปรากฏดอนโพธิ์สามต้นที่มีชื่อพ้องกันกับ ตำนาน “สุระอุทก” ว่าด้วยเรื่อง กระรอกเผือก และการล่มสลายของเมืองสกลนคร อีกทั้งสภาพปัจจุบันในพื้นที่เกาะดอนดังกล่าวยังเหลือ ต้นโพธิ์จำนวนสามต้นปรากฏอยู่ในบริเวณเกาะดอนอีกด้วย ซึ่งลักษณะสำคัญนี้ สามารถสร้างความเชื่อมโยงและความน่าสนใจ ในด้านท่องเที่ยวการแปลงตำนานหรือนิทานพื้นบ้าน มาใช้ในการเล่าเรื่องราวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของมัคคุเทศก์ ที่จะช่วยสร้างสีสันให้การท่องเที่ยวน่าสนใจมากขึ้นตามไปด้วย

แนวทางการพัฒนา เกาะดอนในกลุ่มนี้ต้อง เน้นการให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ แก่ผู้มาเยือน เช่นความสะดวกสบายของการจัดให้มีท่าเรือที่ขึ้นลงได้สะดวก มีเส้นทางการเข้าถึงพื้นที่โบราณสถานที่ชัดเจน และควรจัดพื้นที่ในการเรียนรู้ให้มีความสะดวกในการเที่ยวชม เช่นมีพื้นที่พักคอยในร่มสำหรับศึกษาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ได้โดยไม่ต้องตากแดดฝน การจัดป้ายให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ วัตถุพยานทางประวัติศาสตร์ที่อยู่ในพื้นที่ การสร้างการมีส่วนร่วมในการเที่ยวชม เช่นพื้นที่ถ่ายรูปสำหรับนักท่องเที่ยว และส่วนให้บริการอื่นๆที่จำเป็น เช่นที่นั่งพักคอย และห้องน้ำสำหรับบริการ

ในระดับของการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวในลำดับต่อไปอาจมีการขุดค้นทางโบราณคดีในพื้นที่ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่บนดอนขามแปและพื้นที่โบราณสถานบ้านท่าวัด ซึ่งมีความชัดเจนของกลุ่มหินทรายและศิลา

แลงที่กระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ โดยการขุดค้นดังกล่าวยังสามารถจัดแสดง ในลักษณะพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง(Site Museum) แก่ผู้ที่มาเที่ยวชมได้อีกด้วย นอกจากนี้ในพื้นที่ที่มีการขุดพบวัตถุโบราณแล้ว ควรมีแผนในการพัฒนาพื้นที่พิพิธภัณฑ์ในชุมชน ซึ่งเป็นที่เก็บโบราณวัตถุดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนบ้านท่าวัดเพื่อให้สามารถรองรับการเข้าชมและเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาของนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

ซึ่งกลุ่มทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์นี้จะสอดคล้องกับนโยบายการท่องเที่ยวเมือง 3 ธรรมของสกลนคร ในด้าน ธรรมะ และพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความเกี่ยวโยงกับประวัติศาสตร์สมัยทวารวดีในพื้นที่โดยตรง การเคารพสักการะในพื้นที่ของนักท่องเที่ยวจึงถือเป็นการนมัสการเพื่อเสริมความเป็นศิริมงคล แก่พุทธศาสนิกชนได้อีกด้วย

3) เกาะดอนในกลุ่มที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตพื้นที่โดยรอบหนองหาร มีชุมชนตั้งอยู่มากมาย โดยมีชุมชนเมืองสกลนคร เป็นศูนย์กลาง หรือเป็นชุมชนหลัก และมีชุมชนในลำดับรองลงมาได้แก่ ชุมชนบ้านท่าแร่ซึ่งเป็นชุมชนชาวคริสต์ที่ใหญ่ที่สุดในภาคอีสาน และมีชุมชนอื่นๆ ที่น่าสนใจในด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต เช่น ชุมชนบ้านท่าวัดที่มีชุมชนซ้อนทับอยู่บน แหล่งอารยธรรมโบราณสมัยทวารวดี และชุมชนบ้านน้ำพุ ซึ่งเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีวิถีชีวิต ผูกพันอยู่กับหนองหาร และมีการใช้พื้นที่บางส่วนในหนองหารเพื่อยังชีพ เช่นทำการประมง และพื้นที่ริมหนองหารในการทำการเกษตรและปศุสัตว์ นอกจากนี้บ้านน้ำพุยังปรากฏโบราณสถาน ซากหินศิลาแลงในดอนปู่ตา ซึ่งมีลักษณะเรียงตัวกันคล้ายฐานของปราสาทหินโบราณ และปรากฏภูมิประเทศในลักษณะคูน้ำคันดิน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าคูแกว เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานอีกอย่างหนึ่งด้วย

ชุมชนเหล่านี้เป็นชุมชนที่อยู่มาดั้งเดิมแต่โบราณจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการสำรวจและสัมภาษณ์ ทำให้ทราบว่าชุมชนมีการสั่งสมภูมิปัญญาและความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในพื้นที่โดยรอบหนองหาร สืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งมีผลให้ชุมชนมีลักษณะเฉพาะของการดำเนินวิถีชีวิตในรูปแบบสังคมเกษตรแบบพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติคือหนองหารเป็นหลัก ลักษณะอาหารการกินส่วนใหญ่ เป็นผลผลิตทางธรรมชาติจากหนองหาร เช่น ปลา และ พืชผักที่สามารถปลูกและเก็บได้จากธรรมชาติ อีกทั้งยังมีความโดดเด่นในด้านการเป็นชุมชนที่มีความสามารถในการปกปักรักษาทรัพยากรชุมชน เช่นดอนปู่ตาของบ้านซ่งน้ำพุ ซึ่งมีความหลากหลายของระบบนิเวศ ทั้งมีปูแดงที่มีเพียงแห่งเดียว ในพื้นที่โดยรอบหนองหาร และมีพืชพรรณและสมุนไพรหลากหลายชนิดในดอนปู่ตา และบ้านท่าวัดที่มีการเก็บรักษาโบราณวัตถุสมัยทวารวดีไว้ในพิพิธภัณฑ์ของชุมชน

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชุมชนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมหนองหารจากภาวการณ์เกิดสงคราม คือชุมชนบ้านท่าแร่ซึ่ง มีชาวเวียดนามอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก ยังมีความเป็นเอกลักษณ์ในด้าน ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนชาวคริสต์ขนาดใหญ่ มีวิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณีเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตามลักษณะชุมชนชาวเวียดนาม และยังปรากฏรูปแบบของอาคารและงานสถาปัตยกรรม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากช่างชาวเวียดนามปรากฏอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมาก ถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญด้านกายภาพของชุมชนอีกอย่างหนึ่งที่มีความน่าสนใจและมีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวอย่างมาก

การพัฒนาพื้นที่ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต โดยรอบหนองหารนี้ควรมุ่งเน้นการรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่มีความน่าสนใจในเชิงการท่องเที่ยวและศึกษา ทั้งด้าน

อาหารการกิน การดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่นการปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชน

นอกจากเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีความสำคัญแล้ว ชุมชนบ้านท่าวัด ชุมชนบ้านซ่งน้ำพุ และชุมชนบ้านท่าแร่ยังมีศักยภาพในการเป็นพื้นที่สนับสนุนการท่องเที่ยวในเกาะดอนหนองหารได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีการตั้งอยู่ของชุมชน และมีการบริหารจัดการพื้นที่อยู่ก่อนแล้วโดยชาวชุมชนเอง การจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเช่นการจัดให้เป็นที่พักรับประทานอาหาร หรือที่พักค้างคืนสำหรับนักท่องเที่ยว ทั้งในรูปแบบการพักอาศัยในชุมชน โดยอาศัยอยู่กับบ้านของชาวชุมชน (Home Stay) หรือการจัดสร้างที่พักเฉพาะของกลุ่มนักท่องเที่ยว (Resort & Guest House) ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยว และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนควบคู่ไปพร้อมกันด้วยและอาจมีการต่อยอดไปถึงเรื่องของ การสนับสนุนให้เกิดผลิตและการค้าขายผลิตภัณฑ์ชุมชน ของฝากหรือของที่ระลึกสำหรับชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวโดยรอบหนองหารเพิ่มเติมจากปัจจุบันซึ่งยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องดังกล่าว

ซึ่งการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางในชุมชนถือได้ว่า เป็นไปตามนโยบายเมือง 3 ธรรมของจังหวัด ที่สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม อันจะสามารถต่อยอดให้เกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในชุมชนโดยรอบหนองหารตามแผนพัฒนาที่วางไว้ได้

การพัฒนาเกาะดอนต่างๆ ต้องมีการวางแผนการพัฒนาที่มีลักษณะเป็นผังแม่บทการพัฒนา เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในประเด็นการพัฒนาพื้นที่เกาะดอนและชุมชนโดยรอบหนองหาร ให้มีความเหมาะสมตามศักยภาพ รวมถึงการจัดกลุ่มเส้นทางการท่องเที่ยวตามลักษณะความสนใจของนักท่องเที่ยว และมีความเหมาะสมกับข้อจำกัดด้านเวลาของนักท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่เกาะดอนต่างๆ จะกล่าวในรายละเอียดของการวางผังแม่บทการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหารต่อไป

3.3 ผังแม่บทการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร

จากความสำคัญของการศึกษาที่ มุ่งเน้นการศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดด้านการท่องเที่ยว ที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์ รูปแบบของการจัดทำผังแม่บทการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการจัดทำผังแม่บทการพัฒนาเกาะดอนหนองหานได้ดังแผนผังที่ 3.3

โดยในกระบวนการศึกษาจะเริ่มจากการสำรวจสภาพทางกายภาพของพื้นที่หนองหารทั้งบริเวณชุมชน โดยรอบและบริเวณเกาะดอนต่างๆของหนองหาร เพื่อให้ทราบขอบเขตที่แน่ชัดของพื้นที่ในแต่ละบริเวณ และ ลงพื้นที่สำรวจรายละเอียดทางด้านศักยภาพการท่องเที่ยว เพื่อเปรียบเทียบกับรายงานการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาหนองหาร เพื่อความเป้นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืน ที่มีการรวบรวมไว้ก่อนหน้านี้ในปี พ.ศ. 2560 โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งจะทำให้การศึกษาทราบถึงข้อจำกัดและศักยภาพของพื้นที่ในแต่ละเกาะดอนชัดเจนยิ่งขึ้น และเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการวางผังแม่บทการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหารต่อไป

กระบวนการศึกษาในขั้นต่อมานอกเหนือจากการศึกษาและสำรวจทางด้านกายภาพแล้ว งานวิจัยยังได้ลงพื้นที่ชุมชนโดยรอบหนองหารเพื่อทำกระบวนการเก็บข้อมูลทางสังคม ทั้งทางด้านความต้องการของชุมชน ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน และศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรในหนองหาร ทั้งในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมประเพณีเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการหาศักยภาพเพื่อส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวที่มี

ความเหมาะสม ตามศักยภาพของชุมชน ซึ่งกระบวนการนี้ได้มีการเก็บข้อมูลชุมชนโดยรอบหนองหาร ในลักษณะการรวบรวมความคิดเห็น เพื่อใช้เป็นฐานในการสังเคราะห์รูปแบบของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว ที่จะไม่ส่งผลกระทบในด้านลบ ทั้งในด้านการภาพและมิติทางสังคมวัฒนธรรมต่อชุมชนที่อยู่โดยรอบหนองหาร

ในขั้นตอนการวิเคราะห์เพื่อการคัดเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้ทำการวิเคราะห์ในภาพรวมในระดับมหาภาค ตั้งแต่ แผน นโยบายการพัฒนา ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่หนองหาร และสรุปรวมมาจนถึงการวิเคราะห์ในระดับพื้นที่ ตั้งแต่การเข้าถึงพื้นที่หนองหาร ศักยภาพของชุมชนและเกาะดอนต่างๆในหนองหาร การกำหนดบทบาทการพัฒนาเกาะดอนต่างๆตามศักยภาพ และการศึกษารูปแบบการเที่ยวชมที่มีความเหมาะสม เพื่อสังเคราะห์เป็นรูปแบบของแผนแม่บทการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่อยู่โดยรอบเป็นองค์ประกอบในการขับเคลื่อนหลัก

ผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นแนวทางในการพื้นที่ในบริเวณต่างๆที่มีศักยภาพตามการวิเคราะห์และศึกษา ซึ่งจะได้แก่ บริเวณ สำคัญดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ท่าเรือเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

1.1 พื้นที่ท่าเรือและพื้นที่ริมน้ำในบริเวณ สนามหน้าพิพิธภัณฑ์ภูพานจังหวัดสกลนครเพื่อรองรับการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวทางเรือ และส่งเสริมการท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์และการศึกษาประวัติศาสตร์ของเมือง

1.2 ท่าเรือเพื่อการท่องเที่ยวเดิม ที่อยู่ในพื้นที่ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์

1.3 พื้นที่ท่าเรือในบริเวณบ้านท่าแร่ที่อาจมีการเข้าถึงจากถนนสายหลัก ทางหลวงหมายเลข 22 สกลนคร นครพนม โดยมีการเข้าถึงจากชุมชนท่าแร่ ซึ่งมีสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อยู่มากในพื้นที่ชุมชน

1.4 ท่าเรือในบริเวณชุมชนฝั่งตะวันตกของหนองหาร เช่นท่าเรือในสวนสาธารณะชุมชนบ้านแป้น ท่าเรือในชุมชนซ่งน้ำพุ และชุมชนบ้านท่าวัด เพื่อส่งเสริมการสัญจรทางน้ำ

2. พื้นที่ชุมชนที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมวิถีชีวิตได้แก่

2.1 ชุมชนบ้านท่าวัด ซึ่งมีความสำคัญด้านวิถีชีวิต และประวัติศาสตร์

2.2 ชุมชนบ้านซ่งน้ำพุ ซึ่งมีความสำคัญด้านวิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ

2.3 ชุมชนบ้านท่าแร่ ซึ่งมีเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมที่สวยงามและเป็นชุมชนชาวคริสต์ขนาดใหญ่

3. พื้นที่เกาะดอนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวได้แก่

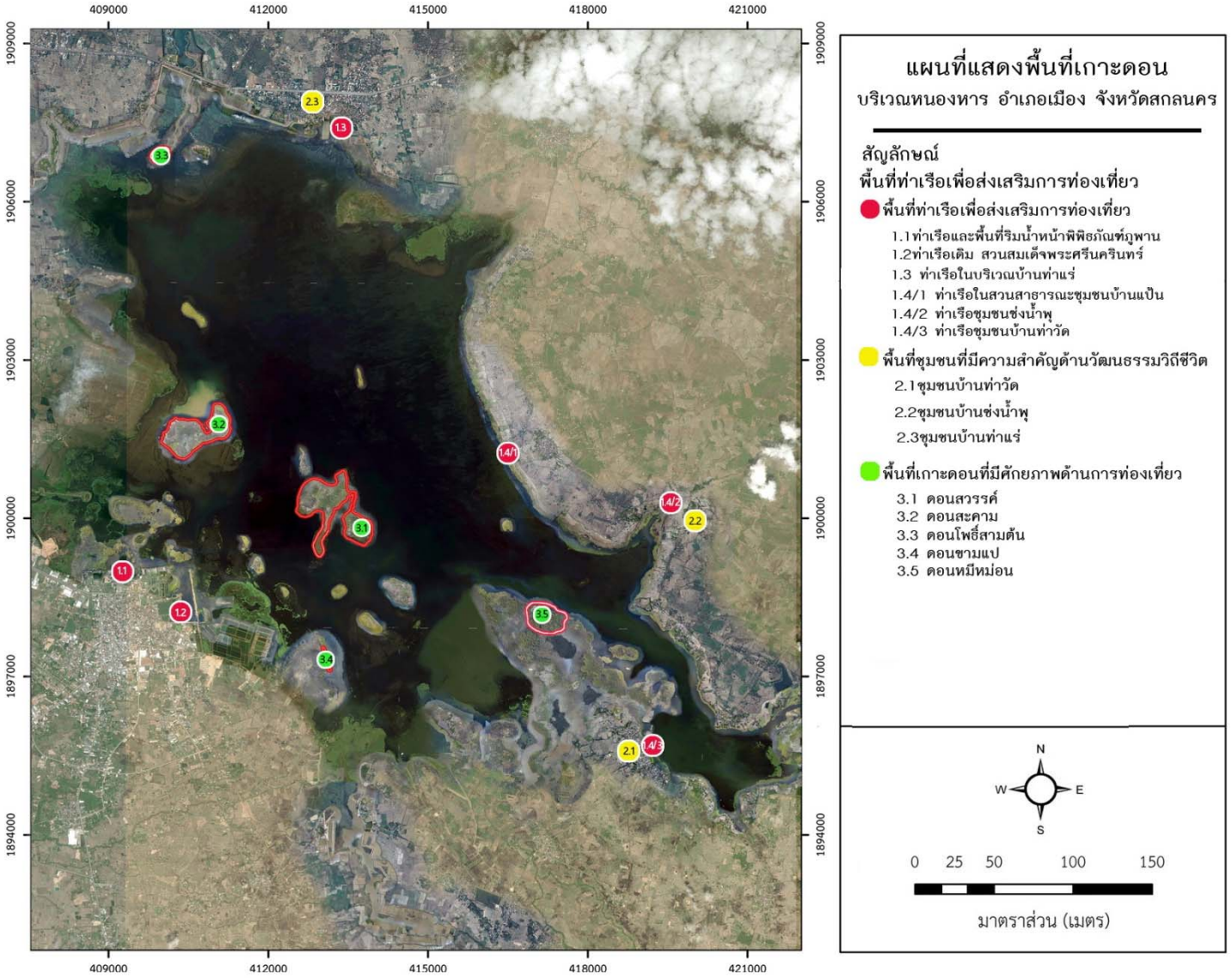
3.1 ดอนสวรรค์ ซึ่งมีศักยภาพด้านความหลากหลายทางชีวภาพและนิเวศวิทยา

3.2 ดอนสะคามซึ่งมีที่โล่งว่างขนาดใหญ่ และเอกลักษ์เฉพาะในนิเวศของดินเค็ม

3.3 ดอนโพธิ์สามต้น ซึ่งมีความสำคัญด้านการเป็นสถานที่ ที่อยู่ในตำนานเมือง

3.4 ดอนขามแป ซึ่งมีหลักฐานทางโบราณวัตถุที่ยังหลงเหลืออยู่และมีศักยภาพด้านการศึกษาและขุดค้นทางโบราณคดี

3.5 ดอนหมีหม่อนซึ่งเป็นดอนที่ชุมชนโดยรอบมีการเข้าไปใช้งานและเคยเป็นที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนรอบหนองหารมาก่อน

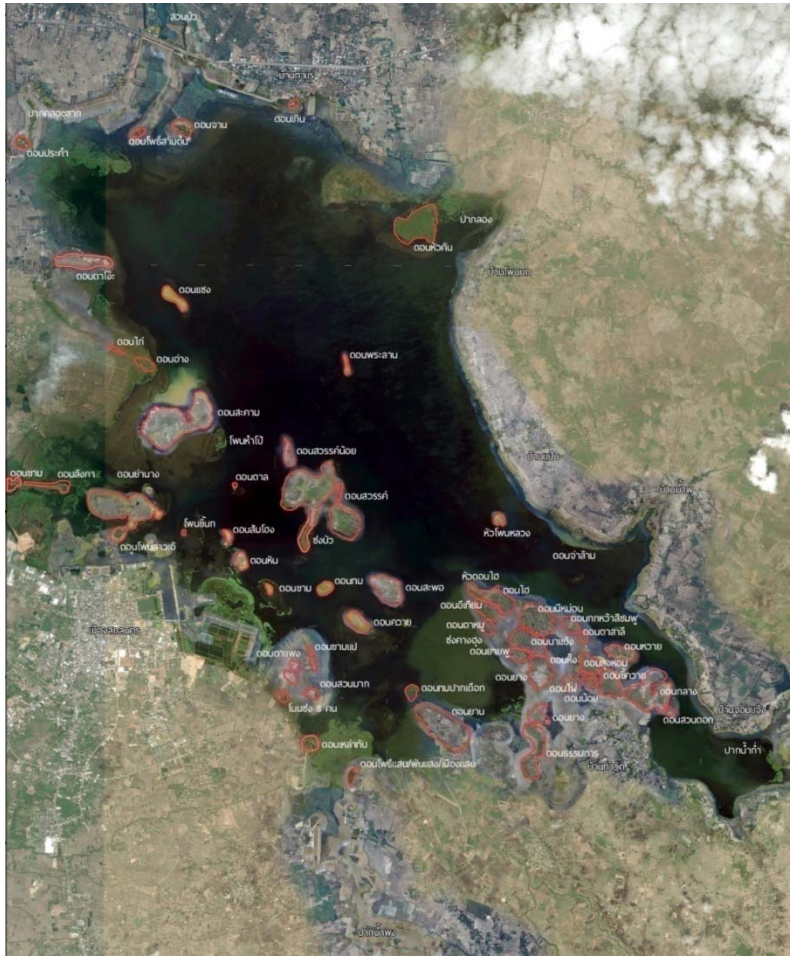


แผนผังที่ 3.2 แสดงแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวหนองหาร

แผนผังที่ 3.3 แสดงแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวหนองหาร



บทที่ 4
แนวทางการพัฒนาเกาะดอนหนองหารเพื่อการท่องเที่ยว



4.1 แนวทางการพัฒนาเกาะดอนสวรรค์



ภาพที่ 4.1 .แสดงแนวคิดในการพัฒนาดอนสวรรค์ เส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพื่อการวางแผน ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีการแบ่ง zone ในการเข้าถึงพื้นที่เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม



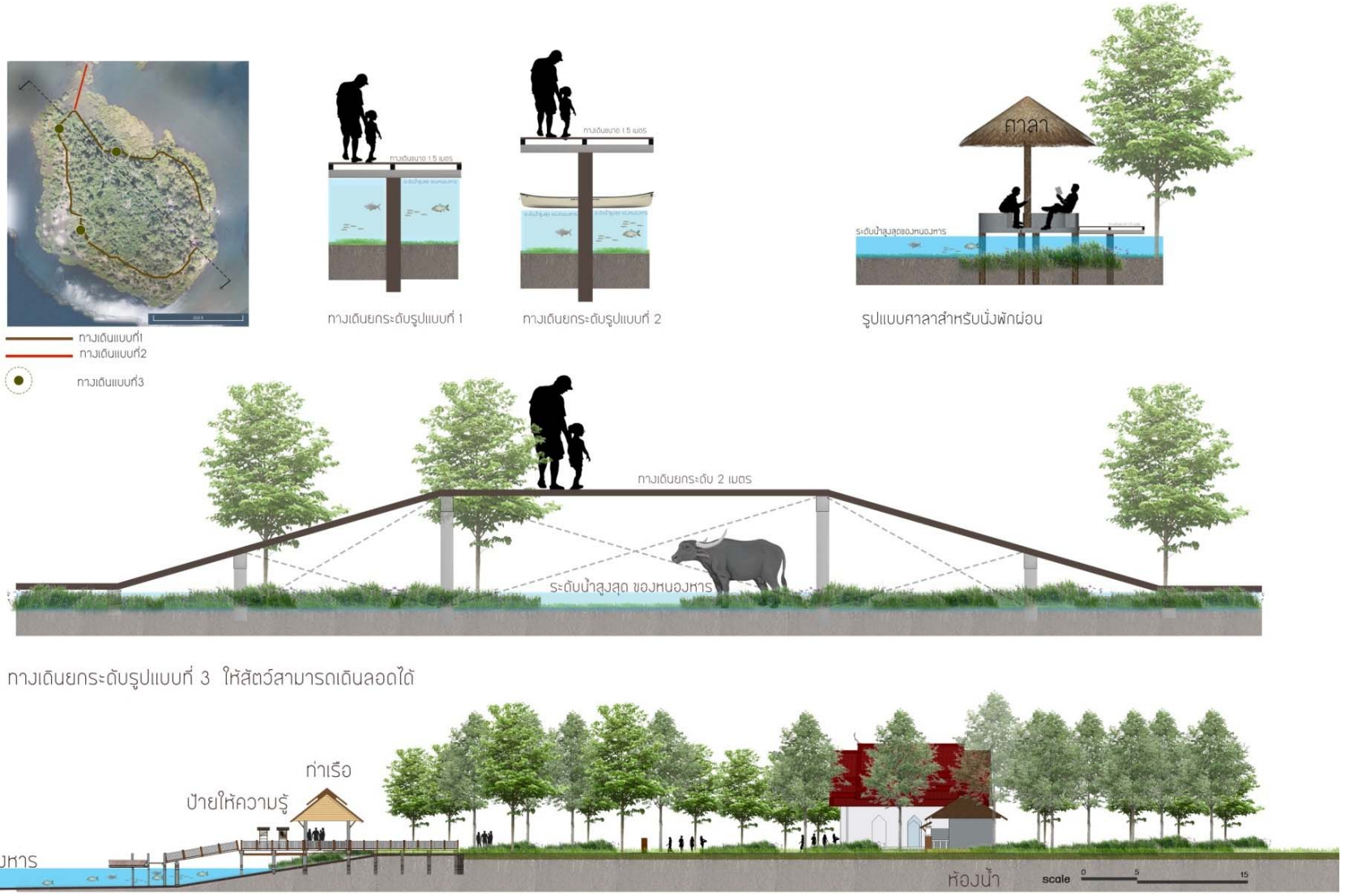
ภาพที่ 4.2 แสดงถึงเส้นทางทางการเชื่อมต่อของพื้นที่บริเวณดอนสวรรค์ไปยังพื้นที่อื่นของดอน มีเส้นทางป้ายให้ความรู้ เส้นทางเดินชมนิเวศธรรมชาติ เส้นทางเชื่อมไปยังดอนสวรรค์กลาง เป็นเส้นทางยกระดับให้สามารถเดินได้สะดวกและลดปัญหาการรบกวนสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด



ภาพที่ 4.3 ทัศนียภาพการพัฒนาเส้นทางเดินชมธรรมชาติบริเวณริมดอนสวรรค์ การพัฒนาพื้นที่ทางเดินให้สอดคล้องกับธรรมชาติมากที่สุด



ภาพที่ 4.4 ทัศนียภาพทางเดินบริเวณริมน้ำภายในดอนสวรรค์ เป็นเส้นทางเรียนรู้ธรรมชาติ มีป้ายให้ความรู้ในเรื่องพืชพรรณท้องถิ่นของดอนสวรรค์ วัสดุที่ใช้ในการทำป้ายให้มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ



ภาพที่ 4.5 กำหนดระยะของการยกทางเดินให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ระดับน้ำสูงสุดของหนองหาร กำหนดจุดให้สัตว์สามารถเดินลอดได้ ลดปัญหาการเข้ามาทำลายพืชพรรณภายในดอนสวรรค์ เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับธรรมชาติ









ภาพที่ 4.6 แสดงแนวทางการพัฒนาพื้นในดอนสวรรค์เช่น ท่าเรือ ห้องน้ำ ทางเดิน ป้ายข้อมูล เพื่อรองรับกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต



ภาพที่ 4.7 ทัศนียภาพเส้นทางเดินชมธรรมชาติและจุดนั่งพักผ่อน

4.2 แนวทางการพัฒนาดอนโพธิ์สามต้น



ภาพที่ 4.8 ทัศนียภาพการพัฒนาพื้นที่บริเวณทางเดินเชื่อมไปยังดอนโพธิ์สามต้น ออกแบบให้มีพื้นที่นั่งพักผ่อน จุดชมวิวพระอาทิตย์ตก เน้นวัสดุที่มีความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม เป็นทางเดินยกระดับ มีศาลานั่งพักระหว่างทางเดิน

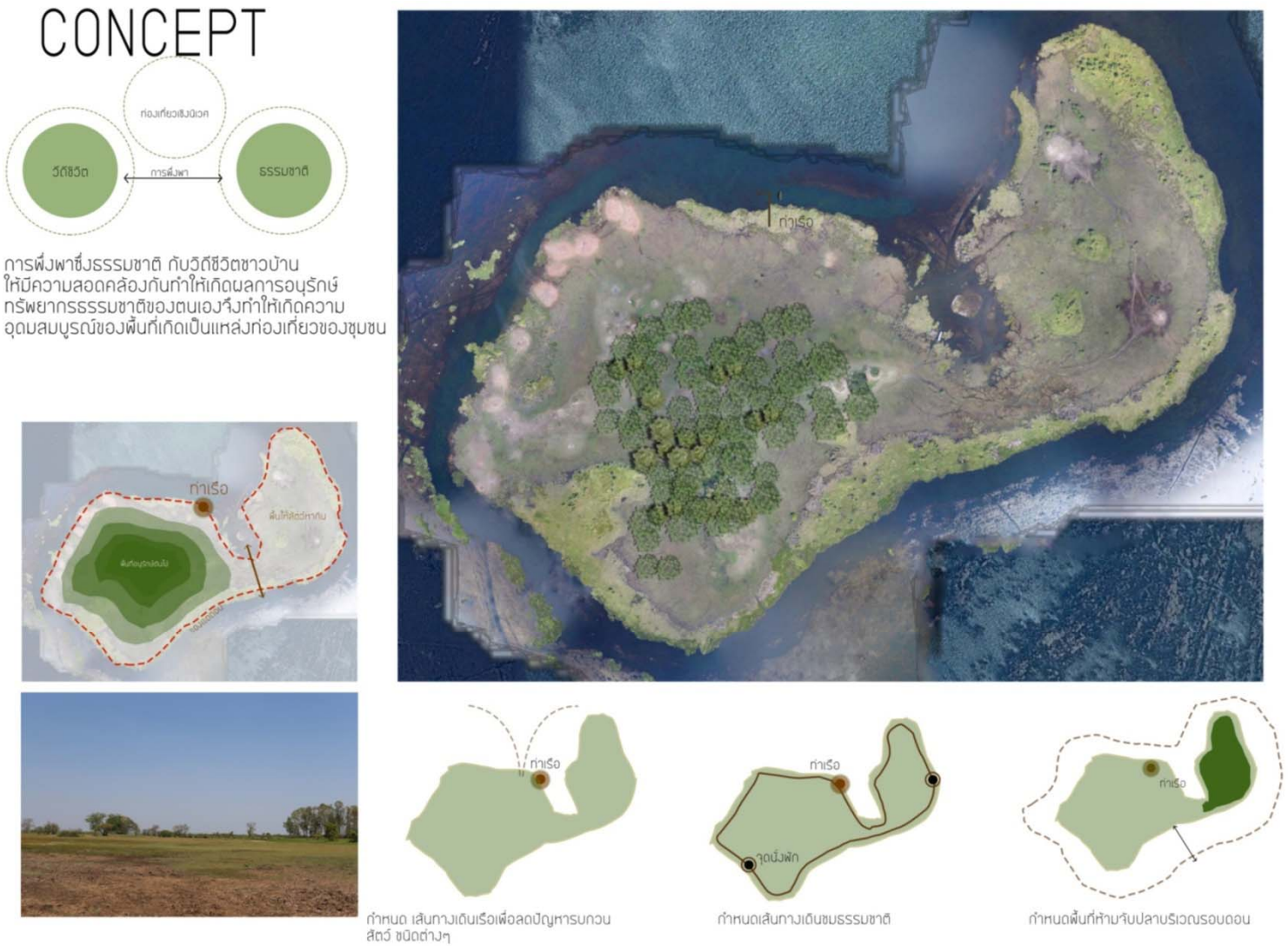


ภาพที่ 4.9 รูปแบบประติมากรรมกระรอกด่อน ตามความเชื่อของนิทานพื้นบ้าน บริเวณตรงกลางดอนและมีทางเดินเชื่อมไปยังท่าเรือและพื้นที่ต่างๆ ภายในดอน



ภาพที่ 4.10 ออกแบบท่าเรือเป็นทางเดินยื่นออกไปจากดอนเล็กน้อยเพื่อลดผลกระทบสภาพธรรมชาติ

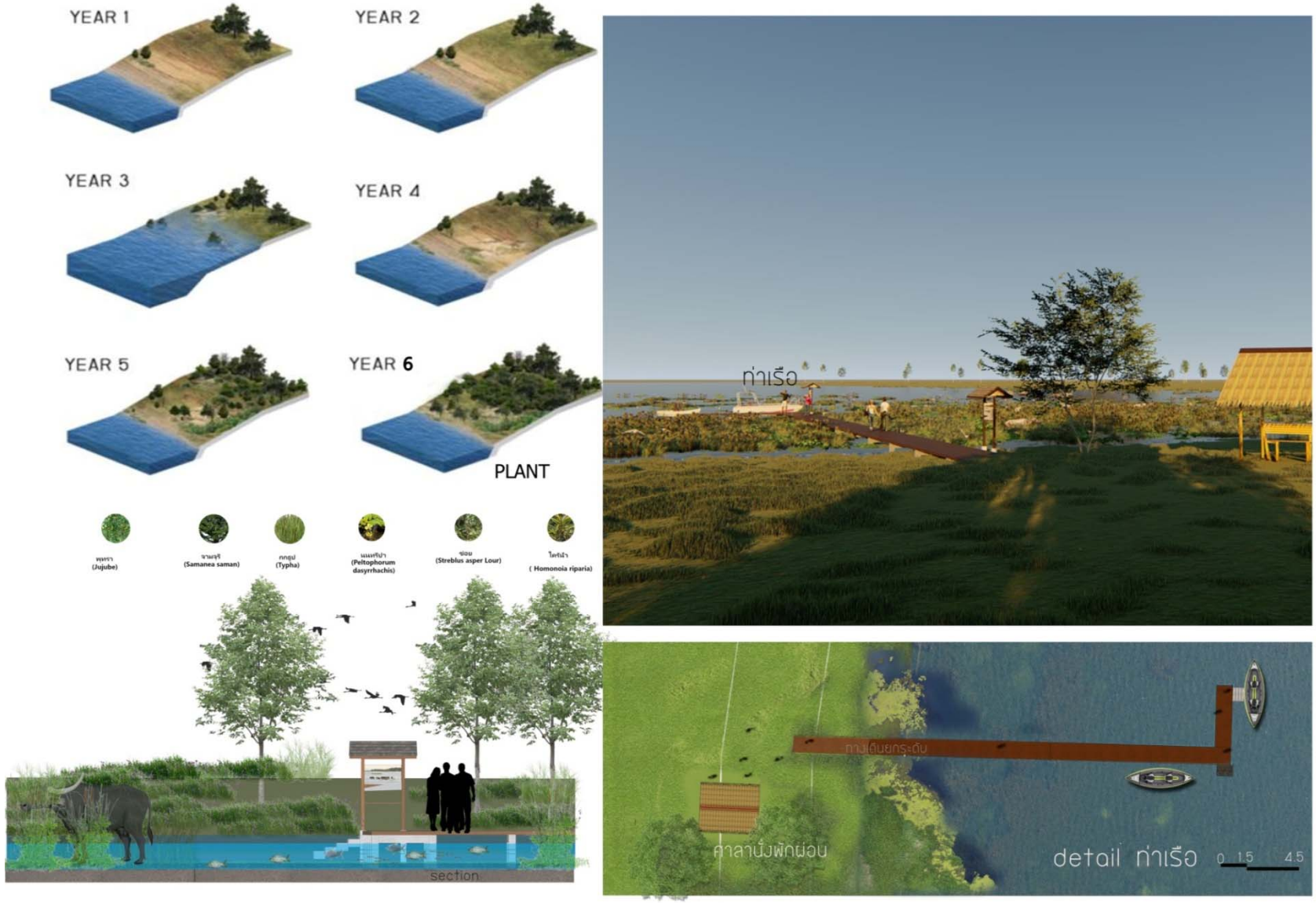
4.3 แนวทางการพัฒนาดอนสะคาม



ภาพที่ 4.11 กรอบแนวคิดหลักเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศดอนสะคราม โดยการปลูกต้นไม้เพิ่ม การกำหนดเส้นทางในการเดินของนั่งท่องเที่ยว การกำหนดจุดจอดเรือและแบ่ง zone การเข้าถึงของควายน้ำ เพื่อลดผลกระทบต่อต้นไม้ในดอนสะคาม

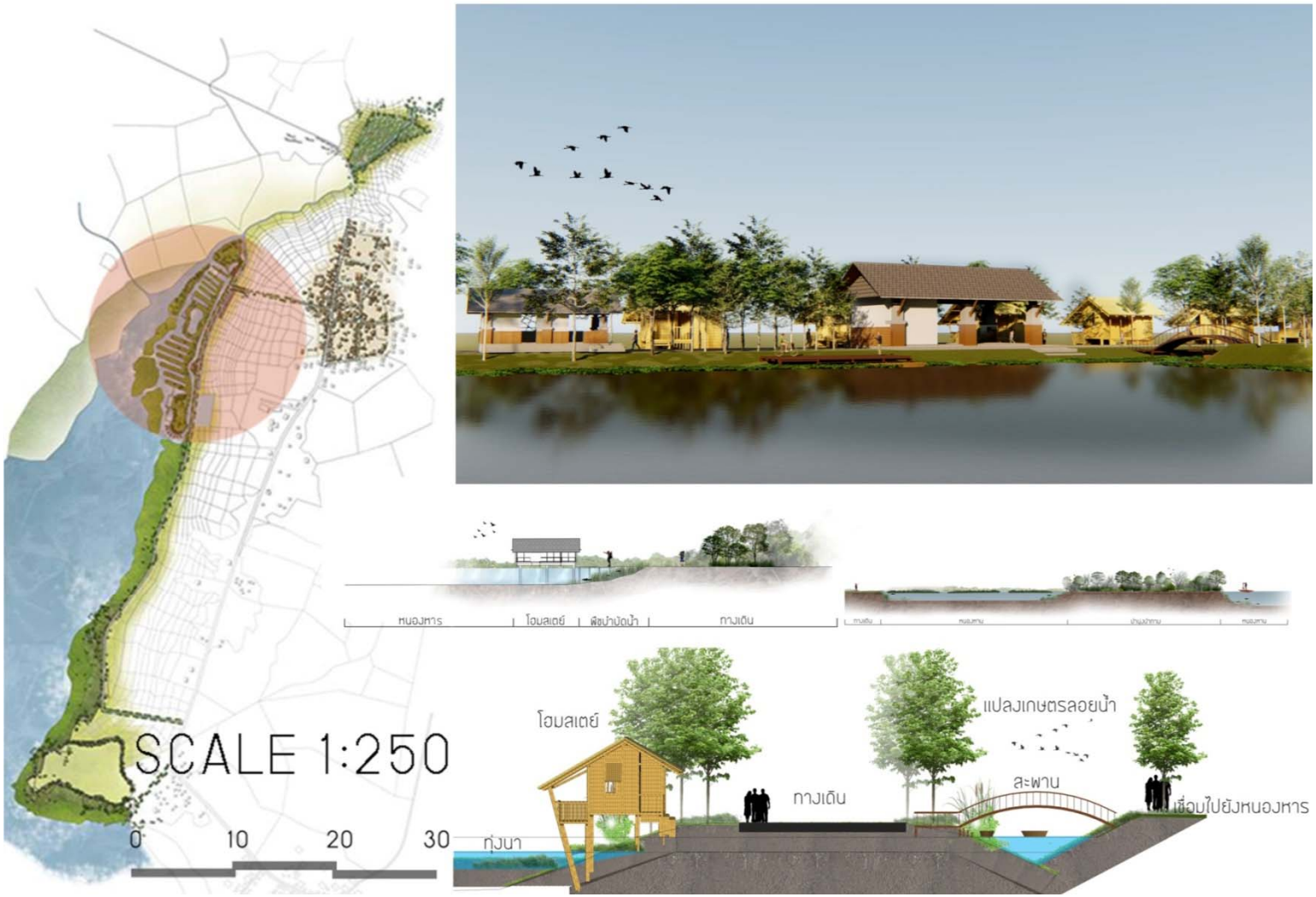


ภาพที่ 4.12 แนวทางการพัฒนาท่าเรือบริเวณดอนสะคาม โดยออกแบบเป็นทางยกระดับยื่นออกจากดอน มีศาลาสำหรับนั่งพักผ่อนและป้ายข้อมูลของเกาะ

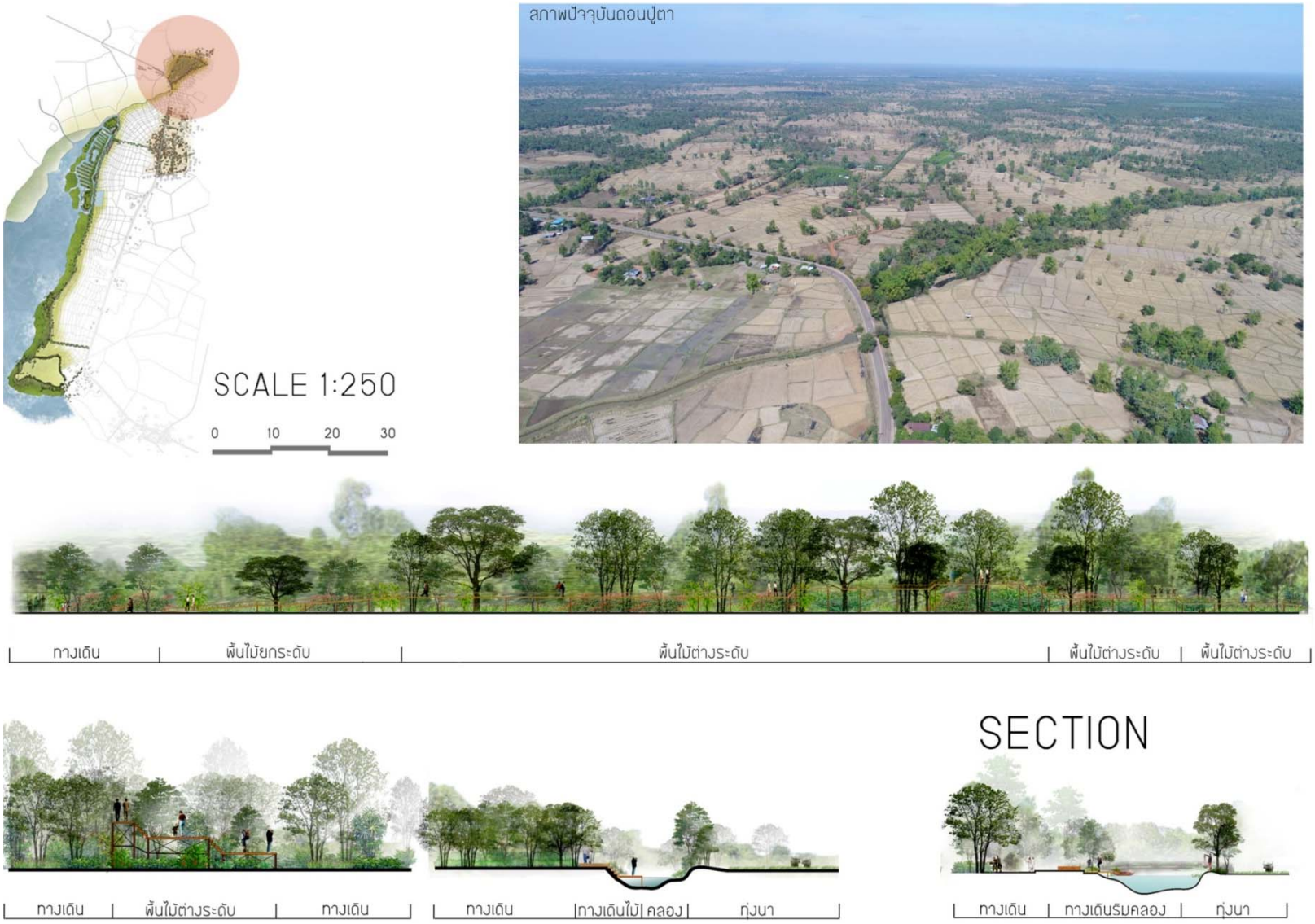


ภาพที่ 4.13 แนวคิดในการฟื้นฟูระบบนิเวศดอนสะคามและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว

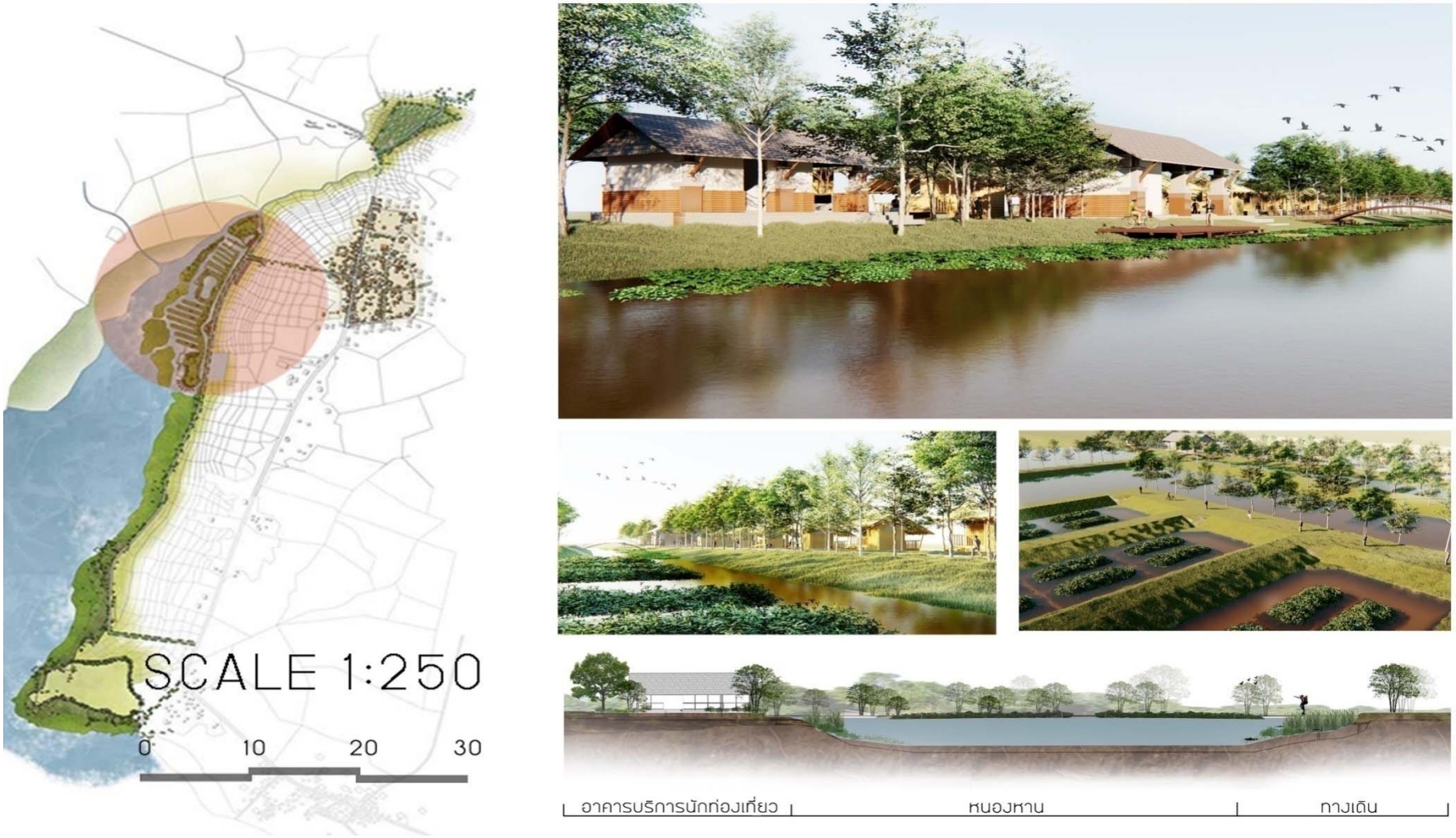
4.4 แนวทางการพัฒนาบ้านน้ำพุ



ภาพที่ 4.14 แนวความคิดหลักคือการเชื่อมต่อพื้นที่ชุมชน ดอนปู่ตา แปลงเกษตรลอยน้ำและคูแกว เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในกิจกรรมการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบ โดยเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานเท่าที่จำเป็นในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนบริหารจัดการเองได้



ภาพที่ 4.15 แนวคิดหลักคือการอนุรักษ์พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน รวมถึงการอนุรักษ์ระบบนิเวศน์พิเศษที่อุดมสมบูรณ์ภายในดอนปู่ตา จัดพื้นที่บางส่วนสำหรับกิจกรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชนให้เหมาะสม



ภาพที่ 4.16 ออกแบบพื้นที่เพิ่มเติมในส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวเช่น อาคารพิพิธภัณฑ์ชุมชน ห้องน้ำ ท่าเรือและทางเดินศึกษาธรรมชาติ

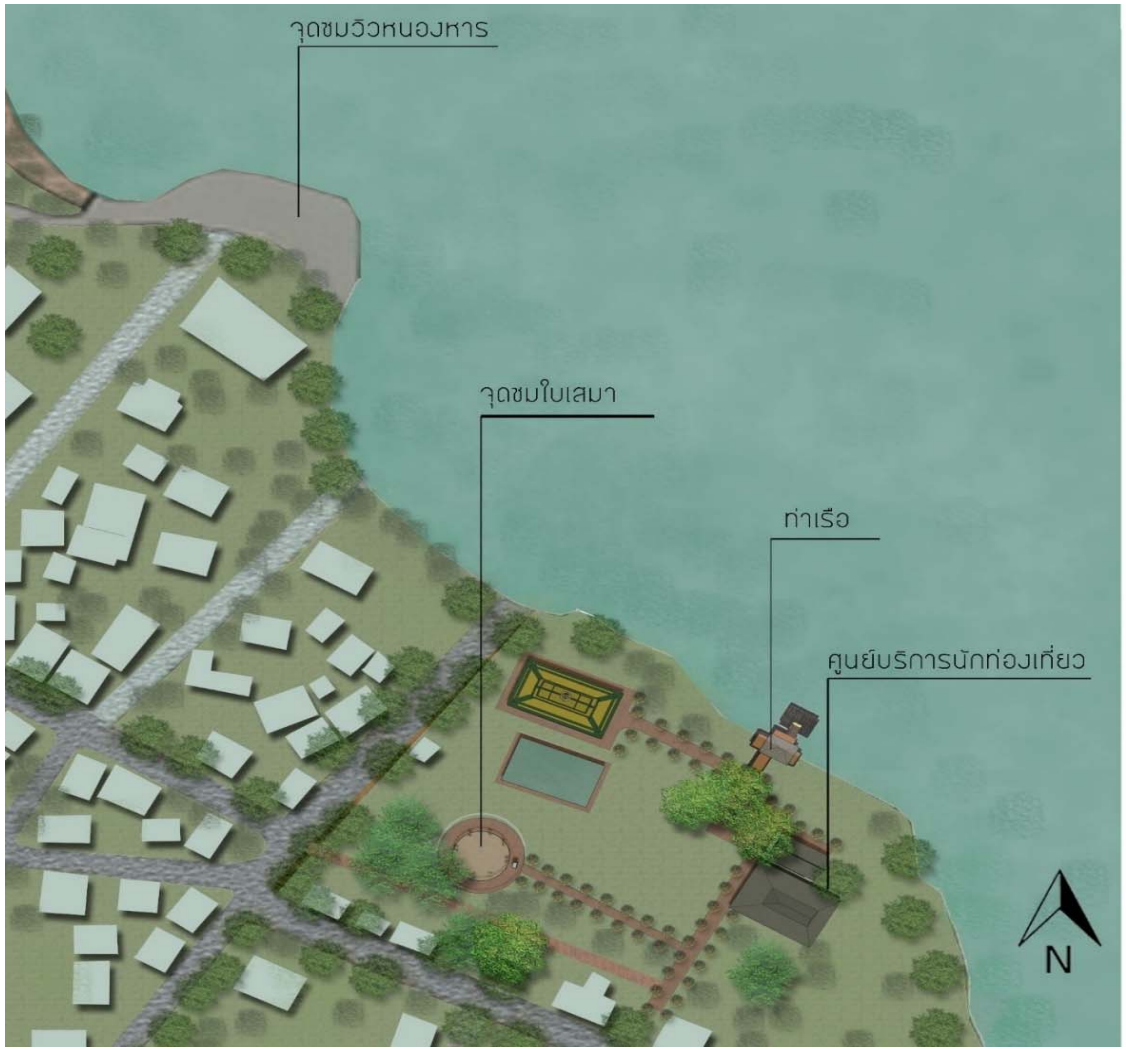


ภาพที่ 4.17 แนวคิดการจัดทำโฮมสเตย์บริเวณแปลงเกษตรลอยน้ำ เพื่อเป็นพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวมาเรียนรู้ พักผ่อน โดยโฮมสเตย์สร้างจากวัสดุพื้นที่ถิ่นที่เน้นความเรียบง่ายให้เข้ากับวิถีชีวิตของชุมชน



ภาพที่ 4.18 พื้นที่คูแกวมีความสำคัญเนื่องจากเป็นคูเมืองโบราณ แนวคิดการพัฒนาจึงเน้นเรื่องการอนุรักษ์ให้คงสภาพดั้งเดิมมากที่สุด ปรับปรุงท่าเรือและอาคารเดิมให้เป็นศูนย์เรียนรู้โบราณสถาน เพื่อสร้างการรับรู้ของพื้นที่ต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว

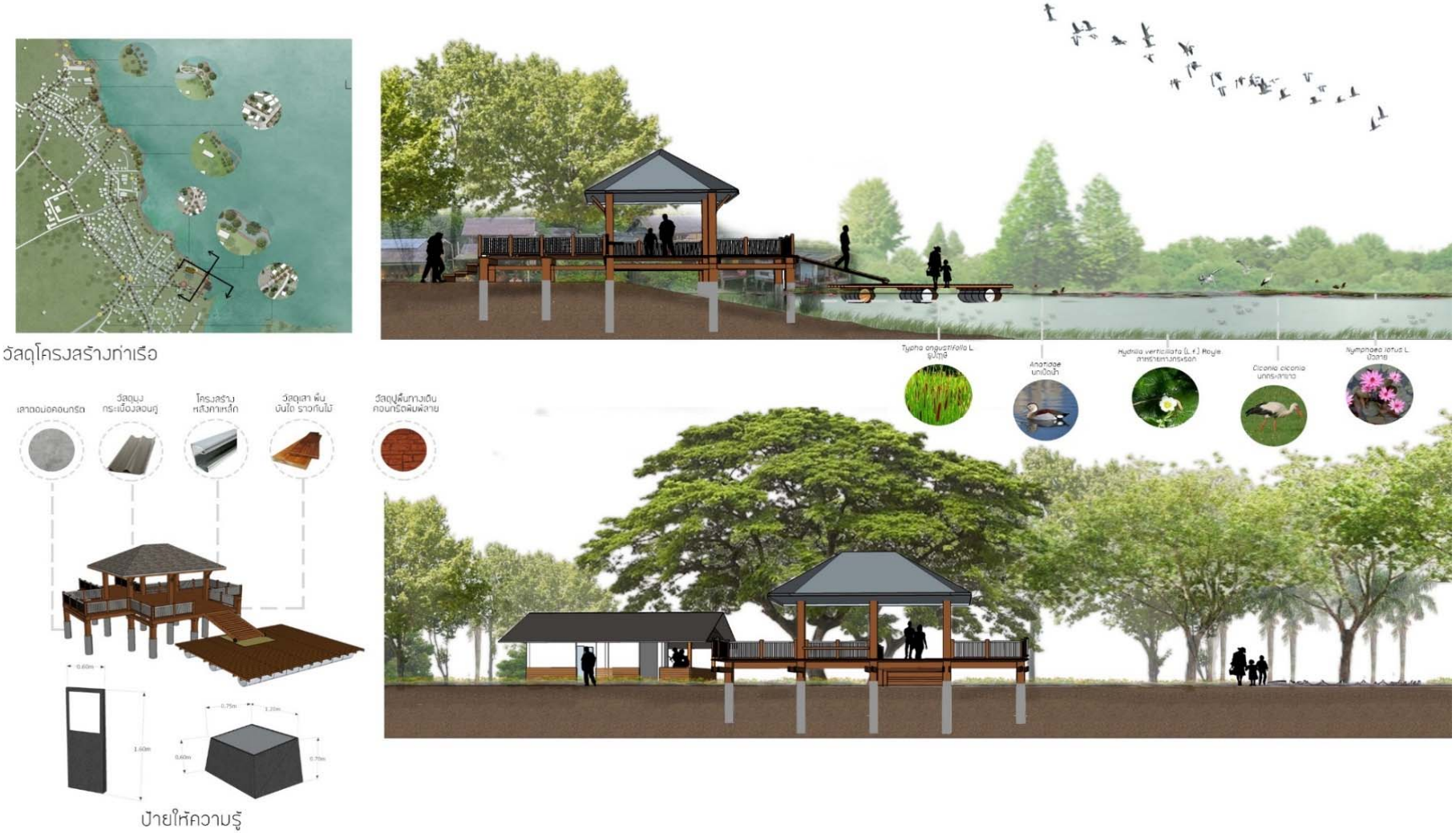
4.5 แนวทางการพัฒนาบ้านท่าวัด





A ทางเข้าหมู่บ้าน
B วงเวียนหมู่บ้าน
C เส้นทางในหมู่บ้าน
D ที่พักนักท่องเที่ยว
E แปลงเกษตรสาธิต
F พื้นที่จอดรถ
G ตลาดท่าวัด
H ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
I ทางเดินริมน้ำ
J วัดเหนือ
K วัดกลาง
L วัดใต้

ภาพที่ 4.19 แนวคิดการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนบ้านท่าวัด เน้นการจัดระบบการเข้าชมสถานที่ต่างๆ ภายในชุมชน โดยเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยวเช่น ท่าเรือ พื้นที่ริมน้ำ ศูนย์ชุมชน เป็นต้น



ภาพที่ 4.20 ทัศนียภาพการพัฒนาท่าเรือและศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบ้านท่าวัด รูปแบบโครงสร้างมีความกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ท่าเรือสามารถปรับเปลี่ยนให้สามารถใช้งานได้ในทุกฤดูกาลตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของน้ำขึ้นน้ำลง







ภาพที่ 4.21 ทัศนียภาพการพัฒนาพื้นที่บ้านท่าวัดบริเวณท่าเรือ ก่อนเข้าสู่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์โบราณวัตถุ ลานใบเสมาคู่ ก่อนเที่ยวชมพื้นที่ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและระบบนิเวศ

4.6 แนวทางการพัฒนาบ้านท่าแร่



ภาพที่ 4.22 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ ออกแบบให้พื้นที่ริมน้ำและดอนเกินเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมชุมชนและการท่องเที่ยว โดยสร้างการเชื่อมต่อเข้าไปภายในชุมชนเพื่อเยี่ยมชมสถานที่สำคัญภายในชุมชน



ภาพที่ 4.23 รูปแบบกิจกรรมในพื้นที่พัฒนาให้สอดคล้องกับการใช้งาน โดยเป็นจุดรองรับนักเที่ยวทางเรือ มีสวนสาธารณะเป็นพื้นที่รวมนักท่องเที่ยวก่อนกระจายตัวเที่ยวชมบ้านท่าแร่ ท่าเรือสามารถปรับเปลี่ยนให้สามารถใช้งานได้ในทุกฤดูกาลตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของน้ำขึ้นน้ำลง



ภาพที่ 4.24 ทัศนียภาพการพัฒนาท่าเรือส่งเสริมการท่องเที่ยวบ้านท่าแร่ ตั้งบริเวณดอนเกินมีสวนสาธารณะที่สามารถใช้รองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้ มีสถาปัตยกรรมอย่างหอประภาคารที่โดดเด่นสามารถมองเห็นได้แต่ไกลเป็นจุดเด่นของพื้นที่ท่าเรือ

บทที่ 5
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะด้านการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร

มูการ์ด และเมดิค (**Burkart & Medilk,** 1981) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวที่ดีต้องประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ด้วยกันคือ

1.สิ่งดึงดูดใจ

2.การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

3. สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

สรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพนั้นต้องมีการจัดการองค์ประกอบสำคัญข้างต้น ให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และสร้างความสะดวกสบาย และความสนุกเพลิดเพลิน ให้เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว จนนำไปสู่ความพึงพอใจ และเกิดเป็นความประทับใจที่จะส่งผลต่อการมาเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวได้ สำนักงานการท่องเที่ยว (2546) ได้แบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้ การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อ การรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการเกษตรเป็นทรัพยากร ท่องเที่ยวหลัก สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว มีการจัดระบบการให้บริการไว้รองรับ นักท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร รวมทั้งมีการวางแผนป้องกัน และแนวทางแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ

3) การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการชมหรือสัมผัส ศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี

ตลอดจนเที่ยวชมมรดกทางประวัติศาสตร์ ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์โบราณสถาน และศาสนสถาน สามารถแบ่งได้เป็นการท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรมประเพณี และแหล่งประวัติศาสตร์

4) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น เป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหา การสัมผัสโดยตรงกับคนที่มีเชื้อชาติและภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตัวนักท่องเที่ยว ไม่ใช่การสัมผัสผ่านสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม

5) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาเป็นการท่องเที่ยวเพื่อบำบัดโรค บำรุงสุขภาพกาย หรือสุขภาพจิต การออกกำลังกายหรือการเล่นกีฬาเพื่อรักษาสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมย่อยของการเล่นกีฬาด้วย

ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดในการจัดทำผังแม่บทเส้นทางการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหารแล้วจะพบว่า มีความสอดคล้องกันในการดำเนินแผนงานตามแนวคิดรูปแบบการท่องเที่ยว ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ที่นำศักยภาพด้านความอุดมสมบูรณ์ของหนองหารมาเป็นศักยภาพหลัก ใช้ความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรอบหนองหาร เข้ามาพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านศิลปวัฒนธรรมและยังมีบางส่วนที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่แปลงผักลอยน้ำ บ้านซ่งน้ำพุ และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาทางน้ำในหนองหาร เช่นการพายเรือเที่ยวชมหนองหาร เป็นต้น

นอกจากนี้ การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก บนพื้นที่เกาะดอน แต่ละแห่งยังมีความสำคัญต่อภาพรวมของการท่องเที่ยวทั้งหมดของหนองหาร ซึ่งต้องมีการกำหนด ความเหมาะสมทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับ ความเหมาะสมของการรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ที่จะไม่ก่อให้เกิดการรบกวนระบบนิเวศ และคุณค่าอื่นๆที่มีความสำคัญในพื้นที่ท่องเที่ยวได้ โดยมีรูปแบบการพัฒนาตามแนวคิดในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหารตามศักยภาพและบทบาทของพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความน่าสนใจในการเที่ยวชมพื้นที่เกาะดอนต่างๆมากขึ้น ดังรายละเอียดซึ่งสรุปเป็นข้อเสนอแนะ ในพื้นที่แต่ละจุดตามผังแม่บทดังนี้

5.1.1 ข้อเสนอแนะการพัฒนาพื้นที่ท่าเรือเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

1) พื้นที่ท่าเรือและพื้นที่ริมน้ำในบริเวณสนามข้างพิพิธภัณฑ์ภูพานจังหวัดสกลนคร

เพื่อรองรับการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวทางเรือ และส่งเสริมการท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์และการศึกษาประวัติศาสตร์ของเมือง พื้นที่บริเวณสนามหน้าพิพิธภัณฑ์ภูพานนี้เดิมไม่ได้มีการออกแบบเพื่อรองรับการเป็นท่าเรือหรือจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร แต่เนื่องจากศักยภาพด้านที่ตั้งที่มีความสะดวกในการเข้าถึงเพราะติดกับถนนสายหลักของเมือง และความสามารถในการรองรับ การจอดรถยนต์ที่จะเข้ามาในพื้นที่ได้เป็นจำนวนมาก ทำให้พื้นที่ในบริเวณนี้มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่ท่าเรือเพื่อการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ของเมืองในอนาคตได้ รูปแบบของกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นใหม่นี้ จะใช้ทุนทางด้านการท่องเที่ยวเดิมของพื้นที่เป็นตัวสนับสนุน ซึ่งได้แก่ พิพิธภัณฑ์ภูพาน เป็นแรงดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยสามารถใช้เป็นพื้นที่พิพิธภัณฑ์ดังกล่าว ในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวก่อนลงเรือไปเที่ยวชมหนองหารได้

จากขนาดของพื้นที่บริเวณสนามหน้าพิพิธภัณฑ์ที่มีพื้นที่กว่า 35 ไร่ ยังสามารถจัดแสดงเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งที่จัดแสดงเกี่ยวกับเรือนพื้นถิ่น และภูมิทัศน์วัฒนธรรมของจังหวัดสกลนคร และในขณะเดียวกันก็ยัง

สามารถใช้เป็นสถานที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชนได้อีกด้วย โดยอาจแบ่งเป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมนันทนาการต่างๆของชุมชน (Active Zone) และพื้นที่สวนสาธารณะที่มีความเงียบสงบ (Passive Zone) เพื่อการพักผ่อนของคนที่มาเที่ยว และสำหรับชุมชนด้วย นอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าวยังมีศักยภาพด้านมุมมองที่เกิดจากการเป็นพื้นที่ริมน้ำขนาดใหญ่ริมหนองหาร และสามารถเข้าถึงได้ง่าย จึงควรมีการส่งเสริมกิจกรรม ประเภทอำนวยความสะดวก และสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่นการจัดให้มีพื้นที่สำหรับรับประทานอาหารริมน้ำซึ่งเป็นการพัฒนาตามศักยภาพ และจุดแข็งของพื้นที่ ที่จะช่วยอำนวยความสะดวก และความประทับใจแก่ผู้มาเที่ยวชม



ภาพที่ 5.1 แสดงพื้นที่ข้างพิพิธภัณฑ์ภูพานซึ่งมีศักยภาพด้านการเป็นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่ของเมือง และ มีความสะดวกในการเข้าถึง



ภาพที่ 5.2 ทัศนียภาพแสดงแนวคิดการปรับปรุงพื้นที่ข้างพิพิธภัณฑ์ภูพาน



ภาพที่ 5.3 ทัศนียภาพแสดงแนวคิดรูปแบบท่าเรือและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว



แผนผังที่ 5.1 ผังแม่บทแสดงแนวคิดการพัฒนาพื้นที่บริเวณข้างพิพิธภัณฑ์ภูพานเพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวเมืองสกลนคร



ภาพที่ 5.4 ทัศนียภาพแสดงแนวคิดพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งและสวนสาธารณะ



ภาพที่ 5.5 แสดงการใช้พื้นที่ริมน้ำเพื่อใช้เป็นส่วนบริการนักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหารและร้านค้า

2) ท่าเรือเดิมเพื่อการท่องเที่ยว ที่อยู่ในพื้นที่ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์

ปัจจุบันการท่องเที่ยวในหนองหาร มีการใช้ท่าเรือบริเวณสวนศรีนครินทร์ เป็นท่าเรือหลัก แต่ยังมีข้อจำกัดเรื่องการเชื่อมต่อและการเดินทางมายังพื้นที่ท่าเรือ เนื่องจาก ท่าเรืออยู่ในพื้นที่สวนสาธารณะซึ่งมีการห้ามเข้าไปจอดรถบริเวณหน้าท่าเรือดังกล่าว การเดินทางเข้ามายังท่าเรือต้องจอดรถบริเวณด้านนอกและเดินเท้าเข้ามายังท่าเรือ ซึ่งไม่สนับสนุนพฤติกรรมและความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในช่วงที่มีปริมาณของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก



ภาพที่ 5.6 สภาพปัจจุบัน ท่าเรือบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์

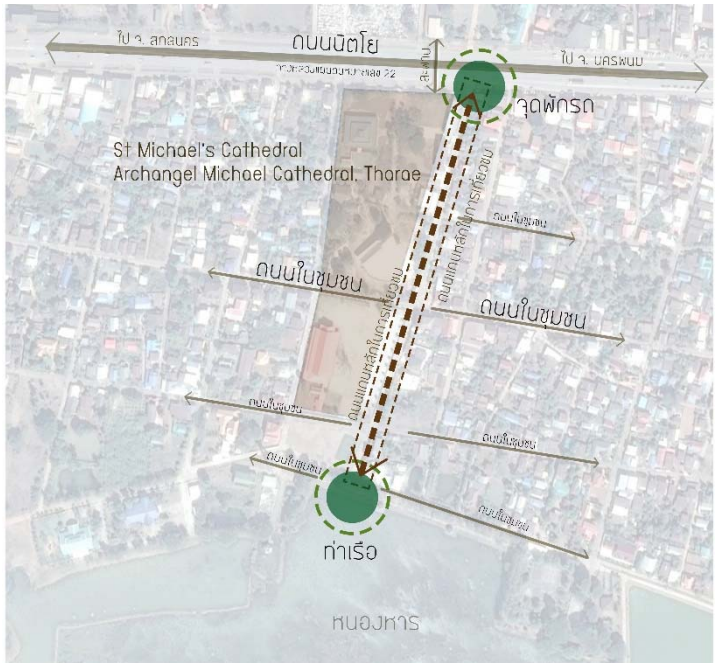
จากปัญหาเรื่องที่จอดรถและข้อจำกัดด้านการเข้าถึงพื้นที่ รูปแบบของการพัฒนาควรมีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของท่าเรือดังกล่าวให้ค่อยๆเปลี่ยนสภาพจากท่าเรือนำเที่ยวหลัก มาเป็นท่าเรือนำเที่ยวรอง เพื่อ

กระจายความหนาแน่นที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และค่อยๆปรับรูปแบบจากท่าเรือท่องเที่ยวหลักของชุมชนมาเป็น ท่าเรือเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนและของคนที่มาใช้สวนสาธารณะ โดยรูปแบบของเรืออาจมีการปรับเปลี่ยนจากเรือนำเที่ยวขนาดใหญ่มาเป็นเรือนำเที่ยวขนาดเล็ก และ ค่อยๆปรับเปลี่ยนจนมาเป็นเรือพาย หรือเรือถีบเพื่อท่องเที่ยวออกกำลังกาย เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาพื้นที่ในภาพรวม

3) พื้นที่ท่าเรือในบริเวณบ้านท่าแร่ที่อาจมีการเข้าถึงจากถนนสายหลัก ทางหลวงหมายเลข 22 สกลนคร นครพนม

ด้วยศักยภาพด้านการเข้าถึงพื้นที่ ที่อยู่ติดถนนสาย 22 สกลนคร นครพนม และศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมนที่เป็นชุมชนคริสต์ มีวัฒนธรรมประเพณีเฉพาะ และมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในชุมชนที่มีความน่าสนใจ ทั้งโบสถ์อัครเทวดามีคาแอล และอาคารเก่า แบบโคโลเนียล ที่ยังหลงเหลืออยู่มากในชุมชน ประกอบกับการมีเส้นทางเชื่อมโยงโดยตรงถึงพื้นที่ริมน้ำหนองหาร พื้นที่ดังกล่าว จึงควรมีการพัฒนาเส้นแกนที่เชื่อม ต่อจากถนนหลักสู่ท่าเรือ ในลักษณะการควบคุมสภาพแวดล้อม ให้เป็นถนนสายเอกลักษณ์ของชุมชน ที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว ก่อนที่นักท่องเที่ยวจะลงเที่ยวชมพื้นที่เกาะดอนหนองหาร

พื้นที่บริเวณท่าเรือบ้านท่าแร่นี้ยังมีความสำคัญด้านการเป็นสถานที่ในการพักผ่อนหย่อนใจของชุมชน รูปแบบการพัฒนาพื้นที่ท่าเรือบ้านท่าแร่นี้ ควรคำนึงถึงการจัดให้มีพื้นที่นั่งชมธรรมชาติริมหนองหาร บนพื้นที่ตลิ่งริมน้ำ การเข้าถึงด้วยการเดินเท้าและจักรยานจากถนนสายหลัก และการจัดให้มีศูนย์ข้อมูลข่าวสารสำหรับนักท่องเที่ยว (Tourist Information Center) รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่นห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว



ภาพที่ 5.7 ผังแนวคิดแสดงการเชื่อมต่อการเข้าถึงพื้นที่หนองหารจากถนนหลัก สู่ท่าเรือบ้านท่าแร่ และพัฒนาเส้นทางเชื่อมต่อให้เป็นถนนอัตลักษณ์ของชุมชนที่ใช้เชื่อมโยงการเที่ยวชมกับสถานที่อื่นๆ ในชุมชน

4) ท่าเรือในบริเวณชุมชนฝั่งตะวันตกของหนองหาร

เช่นท่าเรือในสวนสาธารณะชุมชนบ้านแป้น ท่าเรือในชุมชนซ่งน้ำพุ และชุมชนบ้านท่าวัด เพื่อส่งเสริมการสัญจรทางน้ำจากแนวคิด เรื่องการใช้หนองหารเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำเพื่อ สนับสนุนการเดินทางในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนโดยรอบ และเป็นการลดการใช้

พลังงานที่จะเกิดขึ้นจากการต้องเดินทางอ้อมหนองหารเพื่อมายังตัวเมืองสกลนคร การสนับสนุนให้มีการสัญจรทางเรือที่เป็นพลังงานสะอาดเช่นเรือที่ใช้ไฟฟ้าในการขับเคลื่อน จึงเป็นแนวคิดหนึ่งในการพัฒนาให้เกิดการใช้งานหนองหารเพื่อส่งเสริมความสะดวกสบายแก่ชุมชนโดยรอบ โดยต้องมีการพัฒนารูปแบบการสัญจร ที่มีความปลอดภัยของเรือโดยสาร มีการใช้พลังงานสะอาดและพัฒนาท่าเรือให้มีความปลอดภัยในการขึ้นลง

5) พื้นที่ชุมชนที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมวิถีชีวิต

5.1) ชุมชนบ้านท่าวัด

เป็นชุมชนที่มีความสำคัญด้านวิถีชีวิต และประวัติศาสตร์มีความโดดเด่นในด้านการเป็นชุมชนที่มีการขุดพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้ง เสมาหินสองชั้น และพระพุทธรูปสมัยทวารวดีขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังพบเศษซากปรักหักพังของฐานวิหารที่เป็นซากอิฐอีกหลายจุดในพื้นที่ชุมชน และวัตถุโบราณอื่นๆอีกเป็นจำนวนมาก จนมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนไว้ในวัด ถึงสองแห่ง ได้แก่ในบริเวณ วัดกลางศรีเชียงใหม่ และวัดมหาพรหมโพธิรัตน์

แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ชุมชน จัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ ปรับปรุงท่าเรือและพื้นที่ริมน้ำเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และจัดทำแผนขุดค้นทางโบราณคดีในพื้นที่ชุมชนเพื่อศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดีในพื้นที่

5.2) ชุมชนบ้านซ่งน้ำพุ

มีความสำคัญด้านวิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ บ้านซ่งน้ำพุ เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพมากอีกชุมชนหนึ่ง โดยในพื้นที่โดยรอบชุมชน ปรากฏมีน้ำผุดในดอนปู่ตาซึ่งจะผุดขึ้นมาจากดินในช่วงฤดูฝน และพื้นที่ดอนปู่ตาดังกล่าวยังมีความอุดมสมบูรณ์และหลากหลายทางชีวภาพและพันธุกรรม โดยปรากฏพบสมุนไพรพื้นบ้านหลากหลายชนิดขึ้นปะปนกันอยู่ในป่า และพื้นที่ดังกล่าวยังเป็นที่อาศัยของ “ปูแดง” ซึ่งเป็นปูที่มีลักษณะแตกต่างจากปูนาทั่วไปที่พบ ริมหนองหาร ลักษณะทั่วไปเป็นปูที่อาศัยอยู่ในโคลน มีลำตัวขาและก้าม สีน้ำตาลอ่อน และสีส้ม ชาวบ้านจึงเรียกปูแดง เดิมถูกนำมาบริโภคจนมีจำนวนลดลงอย่างมาก และได้รับการอนุรักษ์จากชุมชนเนื่องจากเห็นว่าเป็นสัตว์ที่พบได้เพียงที่เดียวคือในบริเวณบ้านซ่งน้ำพุ

นอกจากความสมบูรณ์ทางธรรมชาติดังกล่าวบ้านซ่งน้ำพุยังเป็นชุมชนนำร่องในการแก้ปัญหา การกีดขวางการสัญจรทางเรือ ที่เกิดจากสนมและวัชพืชน้ำลอยมาปิดทางสัญจรของชุมชนในส่วนที่เป็นท่าเรือติดกับหนองหารด้วยการเรียนรู้วิธีการจัดทำแปลงเกษตรปลูกผักลอยน้ำ ที่อยู่ในกระบวนการทดลองทำและศึกษาแนวทางที่เหมาะสมกับชุมชน โดยสามารถส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวิถีชีวิต อีกจุดหนึ่งในหนองหาร

แนวทางการพัฒนาควรมีการคำนึงถึงการสร้างเส้นทางเชื่อมต่อพื้นที่สำคัญ เช่น จากแปลงเกษตรลอยน้ำเข้ามายังชุมชน ชมการจักรสานกระเช้าของขวัญที่ทำจากวัสดุริมหนองหาร และไปชมความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติที่บ่อน้ำผุดในดอนปู่ตา

นอกจากนี้ในชุมชนยังมีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวในลักษณะพักค้างคืน โดยการให้พักแบบนอนกับชุมชน(Home Stay) ที่มีความปลอดภัย และสามารถรองรับได้เป็นจำนวนมาก

5.3) ชุมชนบ้านท่าแร่

มีความน่าสนใจในความเป็นชุมชนชาวคริสต์ขนาดใหญ่ที่มีสถาปัตยกรรมที่สวยงามอยู่ในชุมชนมากมายหลายจุด

เหมาะแก่การเดินและปั่นจักรยานเที่ยวชม และยังสามารถเข้าถึงชุมชนได้ด้วยทางเรืออีกด้วย

แนวทางการพัฒนา ควรมีการกำหนดรูปแบบการควบคุมสภาพแวดล้อมชุมชนให้มีความเป็นเอกลักษณ์ สวยงาม เช่นการส่งเสริมการรักษาเอกลักษณ์ของอาคารแบบโคโลเนียล ควบคุมป้ายและสัญลักษณ์ในชุมชน ติดตั้งป้ายให้ความรู้ อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่นจัดให้มีห้องน้ำสาธารณะ ที่เช่าจักรยาน ร้านค้าขายของที่ระลึกและอาหารเครื่องดื่ม พื้นที่ถ่ายรูปริมน้ำที่มีความสวยงาม

6) พื้นที่เกาะดอนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

6.1) เกาะดอนสวรรค์

ซึ่งมีศักยภาพด้านความหลากหลายทางชีวภาพและนิเวศวิทยาปรับปรุงท่าเรือให้ปลอกภัยและขึ้นลงได้สะดวก สร้างทางเดินชมธรรมชาติและระบบนิเวศที่ยกลอยจากระดับพื้นดิน มีป้ายให้ความรู้และ จุดพักคอยที่สามารถหลบแดดฝนได้ มีสิ่งอำนวยความสะดวกเช่น ห้องน้ำ ศาลาพักผ่อน จุดชมวิว หอชมนก ดูควายน้ำ และภูมิทัศน์ จุดบริการอาหารและเครื่องดื่ม

พื้นที่ศึกษาธรรมชาติที่มีขอบเขตชัดเจนในการเดินศึกษาด้วยเท้า มีเขตอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมการเพิ่มจำนวนของสัตว์และพรรณพืชรูปแบบของอาคารที่สร้างในพื้นที่ควรเป็นอาคารขนาดเล็ก มีรูปแบบที่กลมกลืนกับบริบทธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ที่ เป็นการรบกวนระบบนิเวศเดิม และมีรูปแบบที่เป็นเป็นสิ่งแปลกปลอมในบริบทธรรมชาติ





ภาพที่ 5.8 ภาพถ่ายมุมสูงดอนสวรรค์ ที่มีความหลากหลายของพืชพรรณและความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้

6.2 ดอนสะคาม

เป็นดอนที่มีที่โล่งว่างขนาดใหญ่ และนิเวศที่มีลักษณะเฉพาะของดินเค็มส่งเสริมการฟื้นฟูสภาพป่าในนิเวศปัจจุบันเพื่อความร่มรื่น กำหนดทางเดินชมระบบนิเวศที่ชัดเจน สร้างสิ่งอำนวยความสะดวก แก่นักท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ศาลาพัก ทางเดินที่มีร่มเงาจากต้นไม้ ป้ายให้ความรู้ระบบนิเวศและพันธุ์ไม้ จุดชมวิว และถ่ายรูป



ภาพที่ 5.9 ภาพมุมสูงของดอนสะคาม ที่เป็นที่โล่งกว้างขาดการฟื้นฟูนิเวศป่า และมีร่องรอยของดอนเกลือ กระจายอยู่เป็นจุดๆ

6.3) ดอนโพธิ์สามต้น

มีความสำคัญในเชิงคติชนวิทยา เป็นดอนที่ปรากฏชื่ออยู่ในตำนานเมืองพัฒนารูปแบบของสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่เดิมให้มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ เช่นสะพานทางเดินที่มีอยู่เดิม ศาลาพักผ่อน และสิ่งก่อสร้างต่างๆที่มีอยู่เดิม ให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้และส่งเสริมภูมิทัศน์ในพื้นที่ด้วยการจัดภูมิทัศน์ด้วยพรรณไม้พื้นถิ่น ควรออกแบบท่าเรือเพื่อรองรับการเข้ามาของนักท่องเที่ยว จัดจุดชมต้นโพธิ์ ศาลาพัก ประติมากรรมบอกเล่าเรื่องราวตำนานเมือง และจุดถ่ายรูป สำหรับนักท่องเที่ยว



ภาพที่ 5.10 ภาพแสดงสะพานเชื่อมต่อจากฝั่งไปยังดอนโพธิ์สามต้น ที่ควรได้รับการปรับปรุงภูมิทัศน์ ให้มีจุดพักเป็นระยะ

6.4) ดอนขามแป

ซึ่งมีหลักฐานทางโบราณวัตถุที่ยังหลงเหลืออยู่ และมีศักยภาพด้านการศึกษาและขุดค้นทางโบราณคดีจัดให้มีท่าเรืออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว อาคารบรรยายประวัติศาสตร์ที่สามารถจุคนได้เป็นหมู่คณะประมาณ 20 คน ส่งเสริมให้เกิดการขุดค้นทางโบราณคดีอย่างจริงจัง และจัดแสดงในรูปแบบพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง เพื่อดึงดูดผู้สนใจเข้ามาเที่ยวชม โบราณวัตถุบางส่วนจัดแสดงอยู่ในพื้นที่ และควรมีการจัดทำที่พักสำหรับเจ้าหน้าที่ และเวรยามในการเฝ้าระวังโบราณวัตถุ



ภาพที่ 5.11 ภาพถ่ายทางอากาศ แสดงให้เห็นดอนขามแปซึ่งทอดตัวเป็นแนวยาว และมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์กระจัดกระจายอยู่บนดอน



ภาพที่ 5.12 ภาพแสดงสภาพดอนขามแปในปัจจุบัน

6.5) ดอนมีหม่อน

ซึ่งเป็นดอนที่ชุมชนโดยรอบมีการเข้าไปใช้งาน นอกจากใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ของชุมชนแล้ว(หมูป่าขนาดเล็ก) ดอนมีหม่อนยังมีขนาดของพื้นที่ใหญ่จนสามารถเข้าไปอยู่อาศัยเป็นชุมชนได้ สภาพปัจจุบันมีต้นไม้ขึ้นรกทึบเป็นป่าที่มีความสมบูรณ์ และมีความหลากหลายของระบบนิเวศ จากศักยภาพดังกล่าว สามารถพัฒนาเป็นพื้นที่สนับสนุนการท่องเที่ยว โดยอาศัยพื้นที่โล่งว่างขนาดใหญ่ในดอนเพื่อสร้างพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านค้าและร้านบริการ บวกกับแนวคิดการเข้ามาชมสัตว์เลี้ยงของชุมชน คือหมูป่าตัวเล็ก ที่สามารถส่ง เสริมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ด้วย การอาศัยความสมบูรณ์ของป่าที่มีอยู่บนดอน ควรออกแบบอาคารบริการต่างๆ ให้สอดรับกับสภาพธรรมชาติ และสามารถรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้ ซึ่งรูปแบบของอาคารอาจมีกิจกรรมประเภท ร้านอาหาร ร้านกาแฟ และควรมีการดำเนินการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชนเพื่อความยั่งยืนของโครงการโดยมีภาครัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวก



ภาพที่ 5.13 ภาพแสดงสภาพดอนมีหม่อนในปัจจุบัน

5.1.2 การจัดเส้นทางการท่องเที่ยว ภายใต้เงื่อนไขของเวลาและความสนใจของนักท่องเที่ยว

การจัดเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการมีเงื่อนไขสำคัญคือเวลาของนักท่องเที่ยวแต่ละคนมักมีไม่เท่ากัน ดังนั้นการบริหารจัดการการเลือกเส้นทางการท่องเที่ยวควรสร้างทางเลือกในการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว ตามกลุ่มความสนใจและเงื่อนไขของเวลา ตามข้อเสนอที่เป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติดังต่อไปนี้

นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้าน ควรเลือกการจ้างเหมาเรือเพื่อไปยังจุดหมายที่สนใจโดยตรงเช่น สนใจระบบนิเวศและธรรมชาติ ควรเลือกท่องเที่ยว ดอนสวรรค์ ดอนสะคาม ดอนหมีหม่อน โดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของเวลา สนใจประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ควรเลือกจ้างเหมาเรือเพื่อไปยัง ดอนขามแป หรือบ้านท่าวัด เพื่อดูโบราณวัตถุและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยังหลงเหลืออยู่ ทั้งที่อยู่ในพื้นที่จริงและในพิพิธภัณฑ์ของชุมชน สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ควรเลือกจ้างเหมาเรือไปยังบ้าน ซ่งน้ำพุ ชมแปลงเกษตรลอยน้ำ ชมธรรมชาติในดอนปู่ตาชุมชน หรือขึ้นไปทางทิศเหนือ ชมความสวยงามของชุมชนบ้านท่าแร่ ซึ่งมีสถาปัตยกรรมที่สวยงาม และมีโบสถ์คริสต์ขนาดใหญ่สำหรับเที่ยวชม นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในลักษณะที่มีเงื่อนไขของเวลา และมีความสนใจในการท่องเที่ยวที่ไม่จำเพาะเจาะจงในเรื่องใดเรื่องหนึ่งสามารถเลือกเส้นทางการท่องเที่ยวตามกรอบเวลาได้ดังนี้

1) ทริปสั้นมีเวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง

เริ่มลงเรือเวลา 7.00 น. จบทริป 10.00 น. มุ่งหน้าไปยังดอนสวรรค์ เที่ยวชมธรรรมชาติและเดินทางกลับท่าเรือเวลา 10.00 น.

2) ทริปครึ่งวันมีเวลาประมาณ 4-6 ชั่วโมง

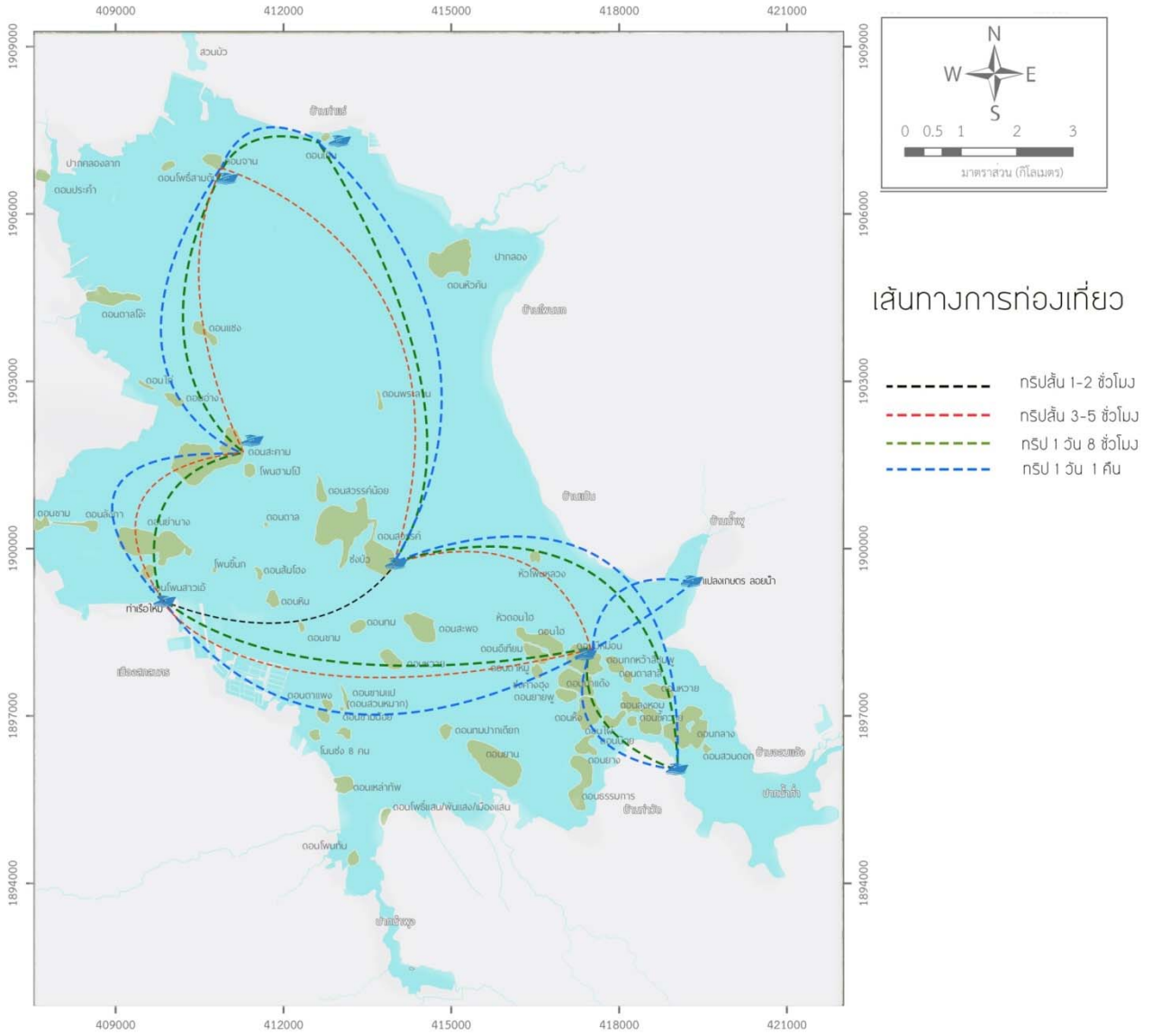
เริ่มลงเรือเวลา 7.00 น. จบทริป เวลา 13.00 น. ออกเดินทางด้วยเรือ ไปดอนสะคามดูนิเวศน์เกลือ ไปดอนโพธิ์สามต้นฟังตำนานกระรอกด่อนเมืองสกลนคร ไปดอนสวรรค์ศึกษาธรรมชาติ กินข้าวเที่ยงที่ดอนมีหม่อน เดินทางกลับถึงท่าเรือเวลา 13.00 น.

3) ทริป 1 วัน มีเวลาประมาณ 8-9 ชั่วโมง

เริ่มลงเรือเวลา 7.00 น. จบทริป เวลา 16.00 น. ออกเดินทางด้วยเรือไปดอนสะคาม ดูนิเวศเกลือไปดอนโพธิ์สามต้นฟังตำนานกระรอกด่อนเมืองสกลนคร ไปเที่ยวชมบ้านท่าแร่และรับประทานอาหารเที่ยงที่บ้านท่าแร่ ช่วงบ่ายเริ่มทริปที่ดอนสวรรค์ ศึกษาธรรมชาติ นั่งเรือต่อไปบ้านท่าวัด แวะทานกาแฟและชมธรรมชาติดอนมีหม่อน กลับถึงท่าเรือเวลา 16.00 น.

4) ทริป 1 วัน และ 1 คืน โดยใช้เส้นทางท่องเที่ยวเดียวกับทริป 1 วัน และมีโปรแกรมเพิ่มในช่วงเย็นคือ ชมแปลงผักบ้านน้ำพุตอนเย็นและพักค้างคืน 1 คืน ซึ่งอาจจะนอนบ้านชาวบ้านในชุมชนหรือในที่พักที่ทางชุมชนเตรียมไว้ให้ เดินทางกลับตอนเช้าหรือมีกิจกรรมต่อตอนเช้าเช่นไปหาปลากับชุมชน หรือไปเก็บผักกับชุมชน ก่อนเป็นของฝากกลับ

ซึ่งทางเลือกในการท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นเพียงข้อเสนอแนะในการนำแผนไปดำเนินการ และเมื่อมีการทดลองดำเนินการยังสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยวได้ตามความเหมาะสม โดยเส้นทางท่องเที่ยว ตามข้อเสนอนี้แสดงตามแผนที่ 5.2



แผนผังที่ 5.2 แสดงเส้นทางท่องเที่ยวทางเรือเกาะดอนหนองหาร

5.2 ข้อเสนอแนะด้านการจัดการทรัพยากรหนองหาร

การพัฒนาหนองหารที่ผ่านมาในอดีตนั้น มีทั้งที่ส่งผลกระทบทั้งในบวกและด้านลบ และมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหลายมิติ รูปแบบของการพัฒนาด้านกายภาพที่ชัดเจนที่สุดที่เกิดขึ้นกับหนองหารในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา คือ การสร้างประตูน้ำ สุรัสวดีที่แล้วเสร็จในปี 2535 กั้นทางเชื่อมของหนองหารและลำน้ำก่ำ ซึ่งจะไหลลงไปเชื่อมต่อไปยังแม่น้ำโขงในบริเวณอำเภอพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ มีการสร้างประตูระบายน้ำกันเป็นช่วงๆ ตลอดลำน้ำก่ำ ทำให้เกิดการกักเก็บน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคที่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชนโดยรอบ และมีการขยายพื้นที่ทางการเกษตรตลอดพื้นที่ลุ่มน้ำก่ำหนองหารจึงปรับเปลี่ยนบทบาทของการเป็นพื้นที่ ที่มีนิเวศผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนตามฤดูกาลจากการขึ้นลงของระดับน้ำ ในลักษณะป่าบุ่ง-ป่าทาม กลายเป็นแหล่งกักเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถเก็บกักน้ำจำนวนมากไว้ใช้ประโยชน์ได้ในฤดูแล้ง และการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศดังกล่าว ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำบางส่วน กลายเป็นพื้นที่น้ำท่วมขังถาวรทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง เนื่องจากระดับน้ำในหน้าแล้งมีการเปลี่ยนแปลงระดับแตกต่างน้อยลงไปจากสภาพหนองหารก่อนหน้านั้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและนิเวศวิทยาที่มีผลมาถึงปัจจุบัน เช่นการเปลี่ยนแปลงของพืชพรรณ และชนิดสัตว์น้ำ รวมถึงปัจจัยด้านการเติบโตของชุมชนที่มีการการเพิ่มขึ้นของประชากรที่อยู่รอบหนองหาร ซึ่งมีส่วนทำให้เกิดการปล่อยน้ำเสียจากชุมชนลงสู่หนองหาญโดยตรงทั้งจากครัวเรือนและระบบการค้าและบริการของชุมชนเมือง นอกจากนี้ยังมีของเสียจากผลิตภัณฑ์เคมีทางการเกษตรในพื้นที่การเกษตรที่มีอยู่เป็นจำนวนมากโดยรอบหนองหาร ซึ่งเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในหนองหาร

โดยจากการสำรวจและศึกษาข้อมูลทรัพยากรที่สำคัญในพื้นที่บริเวณหนองหาร ได้จำแนกกลุ่มความสำคัญของทรัพยากรในหนองหาร ที่สามารถนำมาพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหารออกเป็นด้านต่างๆ 4 ด้านดังนี้

1) ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ

โดยหนองหารนั้นถูกจัดให้เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำ ที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติ มีความหลากหลายของพันธุกรรมทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพืชพรรณที่มีพืชประเภทสมุนไพร อยู่ในพื้นที่เกาะดอน และพื้นที่ป่าชุมชนโดยรอบหนองหาร ซึ่งทรัพยากรดังกล่าวถือเป็นศักยภาพสำคัญที่ต้องมีการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด



ภาพที่ 5.14 แสดงความหลากหลายของพันธ์พืชและสัตว์ในหนองหาร



ภาพที่ 5.15 ความสวยงามของบรรยากาศหนองหารยามเย็น

2) ความสำคัญด้านการเป็นพื้นที่ทรัพยากรแหล่งน้ำ

ด้วยการเป็นแหล่งทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ อันดับที่ 2 ของประเทศไทย เป็นแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคและบริโภค รวมถึงการเกษตรและปศุสัตว์ของชุมชนโดยรอบและมีภูมิทัศน์ของทะเลสาบน้ำจืดที่สวยงามตามธรรมชาติที่ง่ายต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำในรูปแบบต่างๆ

3) ความสำคัญด้านทรัพยากรสัตว์น้ำ

ซึ่งเป็นแหล่งอาหารหลักของชุมชนโดยรอบ จากการทำประมงพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลาน้ำจืดชนิดต่างๆ ซึ่งมีการสำรวจพบในหนองหารกว่า 43 ชนิด(อ้างอิง 1) ซึ่งทรัพยากรปลาน้ำจืดในหนองหาร ถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่รอบหนองหาร โดยมีประชาชนจำนวนไม่น้อยในพื้นที่ชุมชนโดยรอบหนองหารที่ยึดอาชีพการประมงเป็นอาชีพหลักหากมีการจัดทำแผนการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดี ทรัพยากรปลาน้ำจืดในหนองหารสามารถพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์สัตว์น้ำเพื่อเพิ่มจำนวนปลา ให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวชุมชนโดยรอบและเพียงพอต่อการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะตามมา เช่นการส่งเสริมการบริโภคปลาในหนองหารเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว

4) ความสำคัญของทรัพยากรทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

ที่ยังปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างชัดเจน ทั้งที่มีการขุดค้นทางโบราณคดีแล้ว และทั้งที่ยังไม่ได้มีการขุดค้นและศึกษาอย่างจริงจังเช่น บริเวณดอนขามแป และบริเวณบ้านท่าวัดและบ้านซ่งน้ำพุที่ยังต้องมีการศึกษาและพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ






ภาพที่.5.16.แสดงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยังหลงเหลืออยู่ในพื้นที่

จากศักยภาพด้านทรัพยากรที่มีส่วนสนับสนุนและพัฒนาการท่องเที่ยวในหนองหารดังได้กล่าวมา พื้นที่ลุ่มน้ำหนองหารยังถือเป็นพื้นที่ ที่มีความสำคัญในเรื่องของการเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองสกลนครในด้านต่างๆ ตามแผน ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำหนองหารสกลนคร ภายใต้ทิศทางการพัฒนากลุ่มจังหวัด ของรัฐบาล เมื่อ เดือนธันวาคม 2559 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ให้กับ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 (สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร) โดยแบ่งได้ ดังนี้

1) ยุทธศาสตร์ทางการค้า (Trade strategic position) คือ ศูนย์กลางสินค้าเกษตรและปศุสัตว์

2) ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแห่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โดยในแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด 2561-2564 ได้แบ่งออกเป็นยุทธศาสตร์ต่างๆ เพื่อการพัฒนาเมืองสกลนครที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำหนองหารได้ดังนี้

1) การพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ธรรม (ธรรมะ ธรรมชาติ และวัฒนธรรม) อย่างยั่งยืน

1.1) โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว 3 ธรรมกลุ่มจังหวัด

1.2) โครงการยกระดับและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัด “สนุก” เพื่อการเชื่อมโยงการ ท่องเที่ยว 3 ประเทศ (ไทย-ลาว-เวียดนาม)

1.3) โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัด “สนุก”

1.4) โครงการจัดสร้างพุทธอุทยานหนองหารหลวงและพระมหาเจดีย์ประดิษฐานพระเกศาเฉลิม พระเกียรติ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

1.5) โครงการส่งเสริมกิจกรรมและประชาสัมพันธ์งานประเพณีสำคัญของกลุ่มจังหวัด

1.6) โครงการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัด “สนุก” เชื่อมโยงกับ 3 ประเทศ

1.7) โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว หนองหารเชื่อมโยงโครงข่ายเส้นทางการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัด

1.8) โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภูไท ในกลุ่มจังหวัด

2) การส่งเสริม พัฒนาการผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มทางการเกษตร

2.1) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชอินทรีย์ครบวงจร

2.2) โครงการพัฒนาการเกษตรกลุ่มจังหวัดภายใต้ประชาคมอาเซียน

2.3) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การแปรรูป การตลาดโคเนื้อคุณภาพสู่อาเซียน

2.4) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสัตว์น้ำ

3) การพัฒนาขีดความสามารถด้านการค้าการลงทุน

3.1) โครงการพัฒนาศักยภาพการค้า การลงทุน กลุ่มจังหวัดเชื่อมโยงอาเซียนสู่สากล

3.2)โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษกลุ่มจังหวัด

4) การพัฒนาสังคมและความมั่นคง

4.1) โครงการพัฒนาบุคลากรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการภาครัฐ

4.2) โครงการรวมพลังประชารัฐเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์

4.3) โครงการอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง

โดยจากนโยบายดังกล่าว สามารถสรุปประเด็นจากการพัฒนาที่เกี่ยวข้องตามนโยบายและสอดคล้องกับการพัฒนาหนองหารตามการศึกษาคือ ประเด็นยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตามแนวคิดเมือง 3 ธรรม ซึ่งมีโครงการย่อย ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว ในหนองหารเพื่อเชื่อมโยงโครงข่ายเส้นทางการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัด ซึ่งมีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ที่ต้องการให้เกาะดอนในหนองหาร สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองสกลนครได้

โดยแนวทางในการพัฒนาจะอาศัยปัจจัยทางด้านทรัพยากรที่สำคัญของหนองหารและมีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรที่มีอยู่ในหนองหารและบนเกาะดอนต่างๆ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากร เพื่อหาแนวทางในการจัดการกับประเด็นปัญหาดังกล่าว และเพื่อเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่เดิมให้เกิดประโยชน์สูงสุด

โดยการศึกษาได้ใช้วิธีรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ และสรุปผลจากรายงานการศึกษาที่ได้ทำการศึกษาไว้ก่อนหน้าก่อนหน้าการศึกษาในครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายงานการศึกษาความเป็นไปได้ของการพัฒนาหนองหารเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืนของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในปี พ.ศ.2560ที่มีการเก็บข้อมูลของหนองหารในด้านกายภาพอย่างละเอียด และมีความทันสมัยของข้อมูลที่มีการจัดเก็บในระยะเวลาใกล้เคียงกับการศึกษาในครั้งนี้

และเพื่อให้มีความครอบคลุมของการศึกษา ในกระบวนการการศึกษาจึงได้มีการจัดเวทีเพื่อรับฟังความคิดเห็นในด้านต่างๆของชุมชนที่มีต่อหนองหาร และรวมทั้งโครงการพัฒนาต่างๆที่เกิดขึ้นในหนองหาร โดยกระบวนการดังกล่าวถือเป็นส่วนสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรอบในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร ที่มาจากความคิดเห็นของชาวชุมชน โดยสามารถสรุปแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากร ตามประเด็นปัญหาที่พบ และเสนอแนะเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาและบริหารจัดการได้ตาม ตาราง 5.1

ตารางที่ 5.1 แสดง ประเด็นปัญหาของทรัพยากรสำคัญในพื้นที่หนองหาร และแนวทางการ

ทรัพยากรสำคัญ	ประเด็นปัญหา	แนวทางการแก้ปัญหาและบริหารจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ	• การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศหนองหารทำให้ชนิดของพืชพรรณไม้ใหญ่ในเกาะดอน มีจำนวนลดลง	-ฟื้นฟูสภาพป่าในเกาะดอน ด้วยการปลูกไม้พื้นถิ่นที่มีความเหมาะสมกับระบบนิเวศน์
	• การคุกคามสัตว์ป่าในหนองหารจากการล่าเพื่อนำไปขาย และวิธีการล่าที่ผิดกฎหมาย	-จัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึกในเชิงรุก สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ โดยให้ชาวชุมชนเป็นผู้เฝ้าระวังช่วยเจ้าหน้าที่ และสร้างมาตรการลงโทษที่ชัดเจน
	• ขาดการส่งเสริมการขยายพันธ์พืช ที่เสี่ยงต่อการสูญหายไปจากนิเวศพื้นที่	-ศึกษาพันธุ์พืชในพื้นที่อนุรักษ์ที่มีแนวโน้มลดจำนวนลง หาแนวทางขยายพันธ์เพื่อคงความหลากหลาย และ นำไปต่อยอดโดยเฉพาะพืชสมุนไพร
	• การคุกคามของวัชพืชที่มีการระบาดรุนแรงในหนองหาร	-กำจัดด้วยวิธีขุดลอกโดยเครื่องจักร และแรงงานคนในชุมชนป้องกันการระบาดใหม่ หาวิธีนำวัชพืชไปใช้ประโยชน์ เช่นทำปุ๋ยหมักโดยชุมชน
ทรัพยากรแหล่งน้ำ	• น้ำเสียจากชุมชน และการเกษตร ไหลลงหนองหารมีผลต่อคุณภาพน้ำในหนองหาร	-ใช้ระบบบึงประดิษฐ์บำบัดน้ำก่อนปล่อยลงสู่หนองหาร ควบคู่กับระบบบำบัดน้ำหลักของชุมชน -มีการตรวจวัดคุณภาพน้ำ เพื่อปรับปรุงระบบ และแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา
	• การตื้นเขินของแหล่งน้ำ	- ขุดลอกตะกอนดินในพื้นที่ ที่ไม่กระทบต่อระบบนิเวศ -หาวิธีใช้ประโยชน์จากวัชพืชน้ำ เช่นการนำไปทำปุ๋ย ซึ่งควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการ เพื่อความยั่งยืนของการแก้ปัญหา
ทรัพยากรสัตว์น้ำซึ่งเป็นแหล่งอาหาร	• การลดลงของ ชนิดและจำนวนปลาในหนองหาร จากการตัดขาดจากระบบนิเวศน์ใหญ่ในแม่นำโขง	-ปรับปรุงระบบบันไดปลาโจนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สร้างโอกาสในการเชื่อมต่อให้หนองหารกับแม่น้ำโขงเพื่อเพิ่มความหลากหลายทางพันธุกรรม -ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ สัตว์น้ำในหนองหารอย่างจริงจัง โดยเฉพาะปลาที่มีแนวโน้มจะลดลงและอาจหายไปจากหนองหาร เพื่อหาแนวทาง ปกป้องพื้นที่ขยายพันธ์ และหาวิธีขยายพันธุ์เพิ่มจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์
	• การตรวจตราควบคุมดูแลการจับสัตว์น้ำที่ไม่ทั่วถึง	-สร้างความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์ ให้ชุมชนมีสิทธิ์ในการตรวจสอบดูแลทรัพยากรในพื้นที่ชุมชน ร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐ และเฝ้าระวังร่วมกัน
ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี	• ขาดการขุดค้นและศึกษาในบางพื้นที่	-ท้องถิ่นประสานงาน กับสำนักศิลปากรในพื้นที่ เพื่อดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดี
	• ส่งเสริมการจัดแสดง โบราณวัตถุในชุมชนแก่นักท่องเที่ยว	-จัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ สร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อจัดแสดง

กล่าวโดยสรุป หลักการของการบริหารจัดการทรัพยากรในหนองหาร มีปัจจัยสำคัญของความสำเร็จและความยั่งยืนซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

1) **ต้องเป็นกระบวนการในการดำเนินงานที่มีส่วนร่วมจากชุมชน**เจ้าของพื้นที่ ตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงขั้นประเมินและปรับปรุงโครงการ เพราะชุมชนจะมีความใกล้ชิดกับทรัพยากรมากกว่า เจ้าหน้าที่หรือภาครัฐสามารถจัดการและเฝ้าระวังได้ดีกว่ารวมถึงจะมีความเข้าใจพื้นที่ในเชิงลึกที่มากกว่า และผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อชุมชน ทั้งด้านบวกและด้านลบ

2) **ต้องมีการต่อยอดทรัพยากร**ที่มีอยู่ให้เกิดมูลค่า โดยเฉพาะมิติที่จะส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ และการแก้ปัญหาบางอย่างที่เกิดขึ้นต้องมีการมองหาโอกาสในวิกฤติของปัญหา เช่น การ ใช้สนมมาเป็นแปลงผัง การใช้วัชพืชมาเป็นปุ๋ย หรือนำวัชพืชมาดัดแปลงเป็นงานหัตถกรรมเช่นผักตบชวาเป็นต้น ซึ่งต้องมีการศึกษาทดลองและส่งเสริม โดยภาครัฐต้องเป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินโครงการทั้งด้านเครื่องมือ และการจัดหาผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้และ และที่สำคัญชุมชนต้องเป็นเป็นผู้ลงมือทำจนกว่าจะสัมฤทธิ์ผล

3) **ต้องมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและครบวงจร** ทั้งจากภาครัฐที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก และภาคเอกชนที่จะช่วยส่งเสริมการกระจายสินค้า และให้บริการที่สนับสนุนการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจชุมชนจากการค้าและบริการที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการท่องเที่ยว ในลักษณะการบูรณาการร่วมกัน

4) **ต้องมีการศึกษาวิจัยในการแก้ปัญหา** ปัญหาบางอย่างในหนองหารเช่นการลดลงของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ยังขาดงานวิจัยมาสนับสนุนในการแก้ปัญหา ควรมีการดำเนินการเรื่องนี้อย่างจริงจัง อาจตั้งเป็นศูนย์วิจัยในหนองหาร ที่ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักวิจัยที่จะเข้ามาศึกษาในหนองหารอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปพัฒนาและแก้ปัญหาให้หนองหารได้อย่างตรงตามความต้องการ

5) **ต้องสร้างกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์** เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากร ต้องมีการปกป้องและรักษา ผ่านการอนุรักษ์ที่เกิดจากความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชน และนักท่องเที่ยว โดยการสอดแทรกกิจกรรมปลูกจิตสำนึกในแบบต่างๆ ผ่านการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถรักษาทรัพยากรเหล่านี้ให้อยู่รอดปลอดภัยต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะจากชุมชนรอบหนองหาร

จากการเปิดเวทีชุมชนทั้ง 6 เวที โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นชุมชนที่อยู่โดยรอบหนองหาร ซึ่งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับหนองหารมาเป็นเวลานาน ชุมชนเหล่านี้ได้สะท้อนถึงปัญหาและเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหนองหาร ที่เห็นว่ามีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งเป็นเสียงสะท้อนหนึ่งที่ผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาหนองหารสมควรที่จะรับฟัง และนำไปปรับใช้กับการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหนองหาร โดยมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหนองหารทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ร่วมมือกันแบบบูรณาการเพื่อวางแผนด้านต่างๆ และปฏิบัติตามแผนเพื่อให้หนองหารเป็นแหล่งน้ำเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างแท้จริง ได้แก่ แผนบริหารจัดการความสะอาด การกำจัดวัชพืช ความปลอดภัย การอนุรักษ์ระบบนิเวศ พันธุ์สัตว์ พันธุ์พืชเป็นต้น

2) การขุดลอกหนองหารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเป็นไปอย่างมีแผนและใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การขุดลอกหรือ

การสร้างถนนเพื่อกำหนดแนวเขตป้องกันการบุกรุกจะทำให้มีความชัดเจนในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาการรุกพื้นที่สาธารณะ

3) การให้ชุมชนและหมู่บ้านรอบหนองหารมีส่วนร่วมในการพัฒนาและรักษาความสะอาดหนองหารในพื้นที่หมู่บ้านของตนเอง ด้วยการกระจายงบประมาณในการขุดลอกให้ทุกหมู่บ้านดำเนินการในขอบเขตและศักยภาพของชุมชน นอกเหนือจากพื้นที่รับผิดชอบของชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงค่อยดำเนินการในพื้นที่ซึ่งเป็นสาธารณะของส่วนรวมต่อไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลุกจิตสำนึกให้ชุมชนรักษาความสะอาด หวงแหนทรัพยากรของตนเอง

4) การพัฒนาพัฒนาศักยภาพของเกาะดอนต่างๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่และสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเพื่อการท่องเที่ยวแต่ละประเภท อาทิ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและสันทนาการ การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิต อย่างไรก็ตามบางเกาะดอนอาจไม่มีความจำเป็นในการพัฒนาเพราะอาจกลายเป็นแหล่งมั่วสุมหรือสิ่งของผิดกฎหมายในกรณีที่ไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลและกวดขันอย่างเข้มงวด

5) การพัฒนาเกาะดอนเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวควรศึกษาและประเมินศักยภาพของพื้นที่ดังกล่าวก่อนเพื่อให้การใช้งบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงความเชื่อมโยงของพื้นที่ในการพัฒนาและยกระดับสินค้าด้านการท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองและพื้นที่ในชุมชน

6) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการดูดดินขึ้นมาถมเพิ่มในเกาะดอนควรยึดข้อมูลที่ได้ทำการศึกษามาแล้วเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนา ทั้งการทำลายผักตบชวา การนำเรือมากำจัดวัชพืชการดูดตะกอนขึ้นมาถมเพิ่มเติมบนเกาะดอน รวมถึงการขุดร่องน้ำลึกสำหรับการเดินเรือซึ่งส่งผลต่อการจัดการพื้นที่สำหรับการทำประมงของเครื่องมือแต่ละประเภท เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาและอุปสรรคกับใบพัดเรือ

7) เกาะดอนเก่าแก่ที่ชาวบ้านเคยใช้ประโยชน์และทำมาหากินได้จมอยู่ในน้ำหนองหารหลายเกาะบางเกาะมีหาดทรายสวยงาม บางเกาะมีทัศนียภาพสวยงาม บางเกาะเป็นสถานที่ซึ่งชมพระอาทิตย์ขึ้นและลงที่สวยงามมาก ดังนั้นการสำรวจพื้นที่ในหน้าแล้ง และลดระดับน้ำในหนองหารลงเพื่อให้เห็นเกาะดอนดังกล่าว จากนั้นจึงขุดลอกเพื่อถมดินให้สูงขึ้นเพื่อนำไปสู่การฟื้นฟู ปลูกต้นไม้ และพัฒนาให้กลับมาสวยงาม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นทะเลเกาะดอนได้ในอนาคต

8) ประตูกั้นน้ำทั้ง 5 แห่ง ก่อนที่หนองหารและน้ำก่ำจะไหลลงสู่แม่น้ำโขง ส่งผลให้น้ำท่วมขังบนเกาะดอนตลอดทั้งปี ต้นไม้ตาย ปลาแม่น้ำโขงไม่สามารถขึ้นมาวางไข่ตามธรรมชาติได้ ดังนั้นการตากหนองหารการปล่อยน้ำหนองหารทุกปีจึงเป็นนโยบายที่มีความจำเป็นเร่งด่วน เพื่อระดับน้ำลดลงทำให้การกำจัดวัชพืชเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและการขุดลอกทำได้ง่ายการตากหนองหาร จึงเป็นแนวทางที่จะจัดการหนองหารได้อย่างมีประสิทธิภาพและเห็นผล

9) การรักษาความสะอาดไม่ได้หมายความถึงการไม่ทิ้งขยะลงในหนองหาร แต่ยังหมายถึงการไม่ทิ้งน้ำเสียหรือต่อท่อตรงของน้ำเสียลงในหนองหาร ปัจจุบันหนองหารเต็มไปด้วยสารเคมี ยาฆ่าหญ้ายาฆ่าหอย และตะกั่วและอื่นๆ อีกมากเพราะน้ำที่ปล่อยลงสู่หนองหารทั้งน้ำในบ้านเรือน และในอุตสาหกรรมบางแห่งไม่ผ่านการบำบัด ดังนั้น การบริหารจัดการ ปรุงปรับซ่อมแซม และเพิ่มศักยภาพของบ่อบำบัดน้ำเสียจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่หน่วยงานต่างๆ ต้องดำเนินการอย่างเด็ดขาด

10) นโยบายการจัดทำวังปลา ท่าเรือ และสะพานปลาของแต่ละหมู่บ้านซึ่งมีพื้นที่ติดกับหนองหาร เพื่อให้ชาวบ้านสะดวกในการร่วมพัฒนาอาทิ การดูแลความสะอาด การทำความสะอาดหน้าบ้านไม่ให้มีผักตบชวาและสนุนลอยน้ำการอนุรักษ์ปลา โดยชาวบ้านเป็นผู้จัดตั้งและบริหารจัดการตลาดขายปลาด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่น และเพิ่มอาชีพ เพิ่มรายได้ให้กับชุมชนโดยรอบหนองหาร

11) ชาวบ้านต้องเคารพกฎระเบียบ และกติกาของการจับปลาในฤดูปลาวางไข่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องพัฒนาและเพาะพันธุ์ปลาพื้นเมืองเพื่อให้ทนต่อสภาพของน้ำหนองหารที่เน่าเสียและเป็นการเพิ่มปริมาณปลาและประเภทของปลาให้หลากหลาย ปัจจุบันปลาแม่น้ำโขงไม่สามารถขึ้นมาวางไข่ที่หนองหารได้เนื่องมาจากประตูกักเก็บน้ำถึง 5 แห่ง และบันไดปลาโจนที่ไม่สามารถใช้งานได้จริง

12) การพัฒนาพื้นที่เกาะดอนต่างๆ ต้องมีเจ้าภาพและมีผู้รับผิดชอบดูแลในระยะยาว ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานประสานความร่วมมือ “ประชารัฐ” เพื่อดูแลความปลอดภัย ความสะอาด จัดระเบียบ และบริหารจัดการเพื่อให้สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ซึ่งหน่วยงานราชการจะพัฒนาอะไรก็ตาม แต่ประชาชนต้องได้ใช้ประโยชน์จากหนองหารด้วยหนองการไม่ใช่เพียงแค่แหล่งผลิตงานวิจัยของนักวิชาการเท่านั้น อยากต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นการสร้างงานในพื้นที่และลดการออกจากพื้นที่ของคนหนุ่มสาวไปทำงานในพื้นที่อื่น ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมใช้ประโยชน์และได้ประโยชน์

5.4 การนำแผนและผังสู่การปฏิบัติ

5.4.1 หลักการสำคัญที่จะทำให้แผนประสบความสำเร็จ

รายงานการศึกษาโครงการศึกษาความเป็นไปได้ของการพัฒนาหนองหารเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืน โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่ริมฝั่งหนองหารว่ามีประเด็นสำคัญอยู่ 3 ประการดังนี้

1) การพัฒนาบนพื้นที่ริมฝั่งหนองหารมีการใช้งบประมาณก่อสร้างเป็นจำนวนมาก แต่จะทยอยได้รับ งบประมาณในลักษณะการขอปีต่อปี ทำให้เกิดความล่าช้าในการก่อสร้างให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ตัวอย่างเช่น การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ภูพาน ใช้เวลาก่อสร้างหลายปี จึงจะเปิดให้คนเข้าชมได้ การพัฒนาอุทยานบัว เฉลิมพระเกียรติสิริธร ใช้เวลาก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ถึง ปีพ.ศ. 2559 จึงสามารถทำพิธีเปิดได้อย่างเป็นทางการ และการทยอยขอรับงบประมาณปีต่อปีเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมาก มีความลำบากในการส่งเรื่องขออนุมัติ โครงการ และไม่เป็นที่แน่ชัดว่าจะได้รับงบประมาณมาก่อสร้างต่อจนแล้วเสร็จในเวลาใด

2) การก่อสร้างท่าเทียบเรือท่องเที่ยว ถนนเลียบหนองหาร และสวนสาธารณะ มักเกี่ยวข้องการเข้าไปใช้ พื้นที่ของหนองหาร ซึ่งต้องขออนุญาตเข้าใช้พื้นที่ให้ถูกต้องเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของกฎหมาย ซึ่งมีกฎหมายหลายฉบับที่ใช้บังคับการขอใช้พื้นที่เหล่านี้ จึงเป็นอุปสรรคอย่างมากขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ถึงแม้จะมีงบประมาณ แต่ก็ไม่สามารถดำเนินการได้

3) การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างที่ดำเนินการโดยรัฐ แต่ไม่ได้ให้ภาคประชาชนในพื้นที่ รวมถึงองค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมคิดร่วมออกแบบตั้งแต่ต้น ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจบางแห่งถูก

ปล่อยปะละเลย ไม่มีการเข้าไปบำรุงรักษา หรือพัฒนาเพิ่มเติม ประชาชนมิได้ยอมรับว่า เป็นของตน ชุมชนมีหน้าที่เข้าไปบริหาร จัดการให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อน ตัวอย่างเช่น สวนสาธารณะดอนขามดอนลังกา เป็นต้น

ข้อมูลจากการทำเวทีเพื่อรับฟังความคิดเห็นในกระบวนการศึกษาของโครงการวิจัยครั้งนี้ มีนัยสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาเกาะดอนในหนองหารใกล้เคียงกับข้อมูลจากรายงานการศึกษาข้างต้นคือ การดำเนินการใดๆบนเกาะดอนหนองหารมักติดปัญหาการขอใช้พื้นที่ เนื่องจากพื้นที่เกาะดอนหนองหาร มีหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเยอะ ไม่ว่าจะเป็น ประมงจังหวัด เทศบาลเมืองสกลนคร อบจ.สกลนคร ฯลฯ จึงทำให้การพัฒนาพื้นที่บนเกาะดอนในหนองหารนั้นทำได้ยาก และไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรง ที่จะมีอำนาจชี้ขาดแนวทางการพัฒนาเกาะดอนทั้งหมดในหนองหารได้ ประกอบกับการดำเนินโครงการจากภาครัฐก็ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรอบ จนเกิดปัญหาการขาดการยอมรับ และไม่ให้ความร่วมมือจากภาคประชาชน โดยเฉพาะโครงการประเภทอนุรักษ์

จากข้อมูลดังกล่าว ชี้ให้เห็นปัญหาสำคัญ สองประการที่เป็นปัญหาใหญ่ในการพัฒนาหนองหารคือ

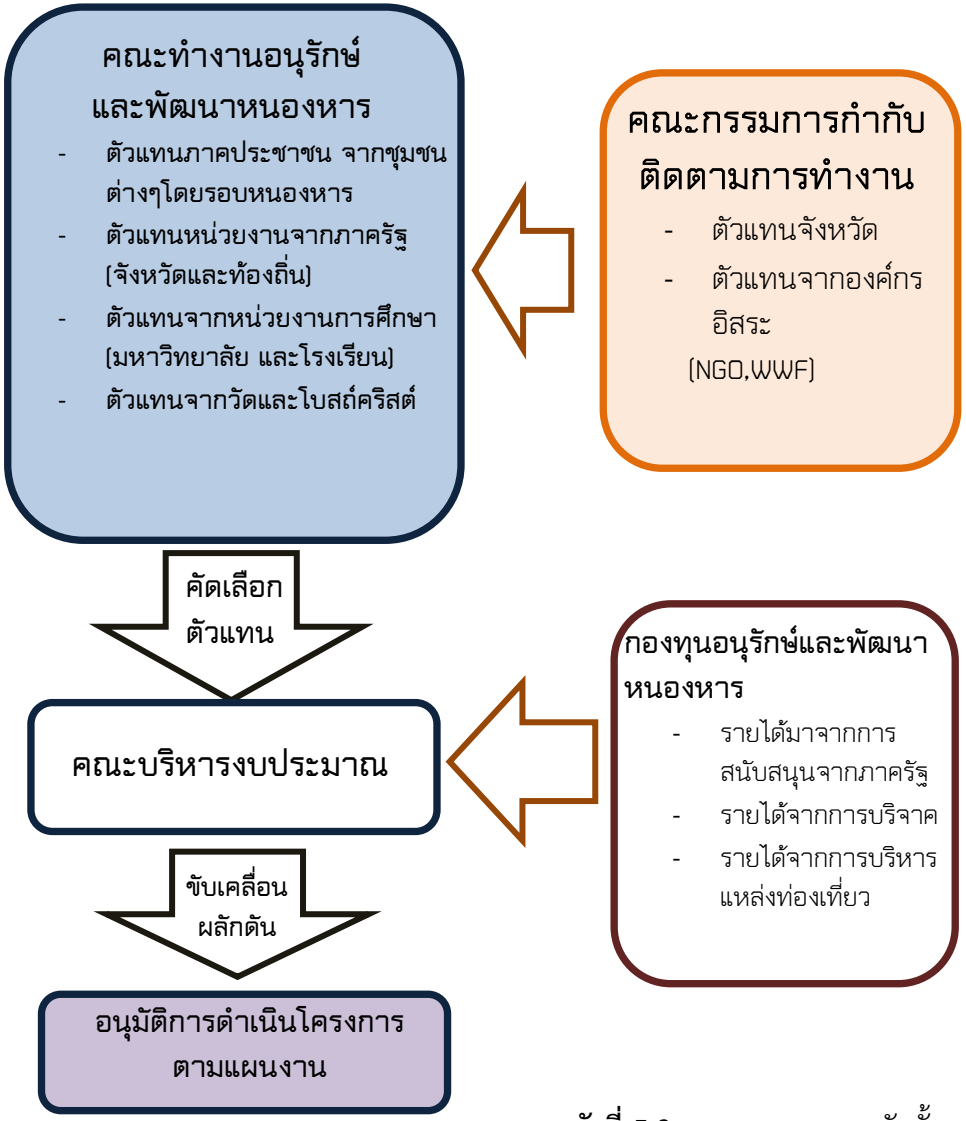
1) การขาดผู้รับผิดชอบโดยตรงในการขับเคลื่อนการพัฒนาหนองหารอย่างจริงจังและเป็นระบบ

2) การขาดการตัดสินใจและมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ในการดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว หลักการสำคัญในการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จตามแผนพัฒนานั้น จำเป็นจะต้องจัดการกับปัญหาสองข้อข้างต้น เป็นลำดับแรก ด้วยการเริ่มกระบวนการสร้างความเข้าใจในกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ก่อนดำเนินโครงการในการวางแผน รวมถึงขั้นตอนในการวางแผนพัฒนา และเมื่อนำแผนไปปฏิบัติปัญหาในการต่อต้านและไม่เข้าใจกระบวนการพัฒนาจะลดลงตามไปด้วย

ปัญหาสำคัญอีกหนึ่งประการนอกเหนือจากการขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนคือ การขาดผู้รับผิดชอบโดยตรง ในการดำเนินงานตามแผน ในส่วนนี้นั้นจำเป็นจะต้องแต่งตั้งคณะทำงาน และคณะกำกับติดตามที่ควรมีวาระ และการประเมินผลงาน โดยการขับเคลื่อนดังกล่าวจำเป็นจะต้องมีการสนับสนุนงบประมาณในการจัดประชุมของกลุ่ม การดำเนินงาน การแสดงผลงาน และการติดตามประเมินผลงาน ซึ่งล้วนต้องใช้งบประมาณในการดำเนินงานทั้งสิ้น จึงจำเป็นจะต้องมีการตั้งกองทุนในลักษณะนิติบุคคลเพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินการดังกล่าว

คณะทำงานนี้ควรจัดตั้งให้มี คณะผู้บริหารที่มีการทำงานในลักษณะเป็นผู้ดูแลกองทุนในการดำเนินงานดังกล่าว มีอำนาจในการตัดสินใจเบิกจ่ายงบประมาณของกองทุน ผ่านมติของกรรมการและคณะทำงาน ซึ่งในการทำงานนั้น จะต้องคำนึงถึงรายรับรายจ่ายและงบดุลของกองทุนเป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผน ส่วนงบประมาณในการดำเนินโครงการตามแผนเพื่อการก่อสร้างและดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาในส่วนอื่นๆของเกาะดอนหนองหารนั้นไม่ควรนำเงินงบประมาณของกองทุนไปดำเนินการ คณะทำงานควรมีการจัดทำรายละเอียดแผนงานเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการจากหน่วยงานท้องถิ่นที่มีอำนาจหน้าที่ หรือ หน่วยงานส่วนกลางที่มีงบประมาณในการดำเนินงานดังกล่าวเพื่อบรรจุไว้ในแผนประจำปีของหน่วยงานเหล่านั้น



แผนผังที่ 5.3 แสดงแนวทางการจัดตั้งองค์กรเพื่อผลักดันแผนสู่การปฏิบัติ

5.4.2 ขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย

ขั้นตอนในการดำเนินงานตามแผนงานในการศึกษาครั้งนี้ ต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจในแนวทางการดำเนินงานแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และให้จัดตั้งคณะทำงานจากการดำเนินการรวมถึงตั้งกองทุนในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดเจ้าภาพหลักในการดำเนินโครงการโดยสามารถสรุปเป็นขั้นตอนต่างๆในการดำเนินงานเพื่อนำแผนไปสู่การปฏิบัติได้ดังนี้

1) จัดการประชุมเปิดตัวโครงการ เพื่อนำเสนอผลการศึกษาแก่ภาคประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆในการปรับปรุงแผน โดยเฉพาะ ภาคประชาชน

2) จัดตั้งคณะทำงาน**“กองทุนอนุรักษ์และพัฒนาหนองหารเพื่อการท่องเที่ยว”**โดย ใช้ความสมัครใจเป็นหลักการสำคัญ ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จะถือเป็นคณะทำงานโดยตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบและควรมีการกำหนดสถานที่ติดต่อและทำงานของคณะทำงานที่ชัดเจน เพื่อการประสานงานที่คล่องตัวและเป็นรูปธรรมและควรมีวาระของคณะทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม และเปิดโอกาสให้คนที่สนใจได้เข้าไปทำงานในส่วนดังกล่าว

3) จัดตั้งคณะกรรมการกับกับติดตามการดำเนินงานของคณะทำงานหลักเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงาน และตรวจสอบประสิทธิภาพในการดำเนินงานของคณะทำงาน

4) จัดตั้งกองทุน พร้อมกำหนดแนวทางในการบริหารกองทุนให้ชัดเจน และโปร่งใสเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของคณะทำงานให้มีความต่อเนื่อง

5) คัดเลือกคณะกรรมการบริหารกองทุนซึ่งเป็นตัวแทนที่คัดเลือกมาจากคณะทำงานเพื่อตัดสินใจ และอนุมัติโครงการในการดำเนินโครงการตามแผนงานของการศึกษา

6) คณะทำงาน **“กองทุนอนุรักษ์และพัฒนาหนองหารเพื่อการท่องเที่ยว”** ดำเนินการจัดทำรายละเอียด ของโครงการ ตามแผนงานเพื่อเตรียมความพร้อมในการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐส่วนกลางที่เกี่ยวข้อง เพื่อบรรจุแผนงานโครงการ ในแผนงบประมาณประจำปี ของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องและรับผิดชอบต่างๆเหล่านั้น

7) เมื่อได้รับการสนับสนุนงบประมาณในแต่ละโครงการ คณะทำงานหลักต้องจัดตั้งอนุกรรมการในการดำเนินการตรวจสอบติดตามโครงการที่ได้รับการสนับสนุน เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

8) จัดการประชุมดำเนินงานและติดตามแผนเป็นประจำทุกเดือนเพื่อผลักดันโครงการและขับเคลื่อนโครงการเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ

9) คณะทำงานต้องดำเนินกิจกรรมเชิงรุก ในด้านการอนุรักษ์และพัฒนาหนองหารอย่างต่อเนื่องต่อสาธารณะชน เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วม และจิตสำนึกสาธารณะ ในภาพกว้างของชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์และพัฒนา

10) คณะกรรมการกำกับติดตามต้องจัดทำรายงานการประเมินผลงานของคณะทำงาน **“กองทุนอนุรักษ์และพัฒนาหนองหารเพื่อการท่องเที่ยว”** เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ในการดำเนินงาน และแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงการทำงานในครั้งต่อไป

5.4.3 สรุปแผนงานตามผลการศึกษา

ตารางที่ 5.2 สรุปแผนงานโครงการตามผลการศึกษา

แผนงานและโครงการ	ระยะเวลา(ปี)			กรอบงบประมาณเบื้องต้น(บาท)	ผู้รับผิดชอบ
	1	3	5		
1.แผนพัฒนาพื้นที่ท่าเรือเพื่อรองรับการท่องเที่ยว					
1.1โครงการพื้นที่ท่าเรือและพื้นที่ริมน้ำในบริเวณ สนามหน้าพิพิธภัณฑ์ภูพานจังหวัดสกลนคร				50,000,000	- กรมเจ้าท่า
1.2โครงการพัฒนาท่าเรือเพื่อการท่องเที่ยวเดิม ที่อยู่ในพื้นที่ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์				10,000,000	- โยธาธิการและผังเมือง
1.3โครงการพัฒนาพื้นที่ท่าเรือในบริเวณบ้านท่าแร่ที่อาจมีการเข้าถึงจากถนนสายหลัก				10,000,000	- เทศบาล
1.4โครงการพัฒนาท่าเรือในบริเวณชุมชนฝั่งตะวันตกของหนองหารเพื่อการขนส่งและการสัญจรของชุมชน				8,000,000	- ชุมชน
2.แผนพัฒนาชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต					
2.1โครงการพัฒนาชุมชนบ้านท่าวัดเพื่อส่งเสริมความสำคัญด้านวิถีชีวิต และประวัติศาสตร์				3,000,000	- ชุมชน
2.2โครงการพัฒนาชุมชนบ้านช่งน้ำพุ เพื่อส่งเสริมความสำคัญด้านวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ				3,000,000	- สถาบันการศึกษา
2.3โครงการพัฒนาชุมชนบ้านท่าแร่เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมและการท่องเที่ยวในชุมชน				3,000,000	- กรมศิลปากร
3.แผนพัฒนาเกาะดอนหนองหารที่มีศักยภาพ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว					
3.1โครงการพัฒนาพื้นที่ ดอนสวรรค์ ซึ่งมีศักยภาพด้านความหลากหลายทางชีวภาพและนิเวศวิทยา				12,000,000	- เทศบาล
3.2โครงการพัฒนาพื้นที่ดอนสะคามซึ่งมีที่โล่งว่างขนาดใหญ่ และเอกลักษณ์เฉพาะในนิเวศของดินเค็ม				5,000,000	- อบจ.
3.3โครงการพัฒนาพื้นที่ดอนโพธิ์สามต้น ซึ่งมีความสำคัญด้านการเป็นสถานที่ ที่อยู่ในตำนานเมือง				3,000,000	- โยธาธิการและผังเมือง
3.4โครงการพัฒนาพื้นที่ดอนขามแป เพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี				3,000,000	- ท่องเที่ยวและกีฬา
3.5โครงการพัฒนาพื้นที่ดอนหมีหม่อน เพื่อรองรับกิจกรรมบริการด้านการท่องเที่ยว				10,000,000	- กรมศิลปากร
4.แผนอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวหนองหาร					
4.1โครงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของเรือนำเที่ยวที่ใช้พลังงานไฟฟ้า เพื่อเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม				5,000,000	- สถาบันการศึกษา
4.2โครงการพัฒนารูปแบบการนำเที่ยวหนองหารด้วยคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชุมชน				1,000,000	- วัฒนธรรมจังหวัด
4.3 โครงการศึกษาวิจัยพันธุ์พืชและสัตว์ในเหนองหาร				10,000,000	- ประมงจังหวัด
4.4 โครงการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าเกาะดอนหนองหาร				3,000,000	- ป่าไม้จังหวัด
รวม				**139,000,000**	

5.5 สรุป

การสำรวจและจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเกาะดอนหนองหาร จังหวัดสกลนครมีวัตถุประสงค์เพื่อ1)สำรวจเกาะดอนทางกายภาพและนิเวศบริเวณหนองหาร และจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับพิกัดที่ตั้งด้วยระบบจีไอเอส จำนวน 30 ดอน 2) พัฒนาองค์ความรู้บริเวณเกาะดอนเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณี ตำนานท้องถิ่น สำรวจ จดบันทึก สืบค้น สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้มีประสบการณ์และเคยใช้พื้นที่เกาะดอนต่างๆ และ 3) พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำบริเวณเกาะดอนในลุ่มน้ำหนองหาร โดยพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้คือ หนองหาร จังหวัดสกลนคร ซึ่งรูปแบบของกิจกรรมที่ดำเนินการประกอบไปด้วย 1) การสำรวจเกาะดอนทางกายภาพและนิเวศบริเวณหนองหาร และจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับพิกัดที่ตั้งด้วยระบบจีพีเอส 2) พัฒนาองค์ความรู้บริเวณเกาะดอนเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณีและตำนานของท้องถิ่น และ 3) พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำบริเวณเกาะดอนต่างๆ ในลุ่มหนองหาร โดยคาดหวังให้มีฐานข้อมูลเกี่ยวกับจำนวน ตำนานและเรื่องเล่าเกี่ยวกับเกาะดอน รวมถึงประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้านในการใช้ประโยชน์จากเกาะดอนในหนองหาร นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในการพัฒนาพื้นที่ที่มีปัญหา หรือเสริมสร้างพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

5.5.1 ผลการศึกษา

1) สำรวจเกาะดอนทางกายภาพและนิเวศบริเวณหนองหาร และจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับพิกัดที่ตั้งด้วยระบบจีพีเอส จำนวน 52 ดอน โดยการบันทึกข้อมูลด้วยโดรน (Drone) บินสำรวจพื้นที่บริเวณโดยรอบหนองหาร และเกาะดอนในอาณาบริเวณพื้นที่หนองหาร โดยมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นวิทยากรนำทางและสำรวจพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ และเคยใช้พื้นที่เกาะดอนในหนองหารเป็นที่ทำมาหากิน และดำรงวิถีชีวิตประจำวัน อาทิ หาปลา หาเห็ด หาหน่อไม้ พืชผักบนเกาะดอน ทั้งนี้ทีมบินสำรวจและวิทยากรชาวบ้านได้แบ่งพื้นที่การสำรวจโดยใช้ทิศเป็นตัวกำหนดขอบเขต เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่รอบหนองหาร ประกอบไปด้วย 1. ด้านทิศเหนือ ได้แก่ ตำบลท่าแร่ 2. ด้านทิศใต้ของหนองหาร ได้แก่ ตำบลเหล่าปอแดง ตำบลงิ้วด่อน และตำบลธาตุเชิงชุม 3. ด้านทิศตะวันออก ได้แก่ ตำบลบ้านแป้น 4. ด้านทิศตะวันตก ได้แก่ ตำบลฮางโฮง และตำบลเชียงเครือ พบว่ามีจำนวนเกาะดอนในหนองหารจำนวนทั้งสิ้น 53 ดอน รายละเอียดของลักษณะทางกายภาพ พิกัด ขนาด และที่ตั้งได้ทำการบันทึกและจัดทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อนำไปสู่การสืบค้นที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามจากคำบอกเล่าของชาวบ้านทำให้ทีมสำรวจทราบว่ายังมีเกาะดอนอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถใช้โดรนบินเพื่อทำการสำรวจและระบุพิกัดที่ตั้งของดอนได้ เนื่องจากน้ำในหนองหารมีปริมาณมากจึงทำให้ท่วมเกาะดอนเหล่านั้น ที่ชาวบ้านเคยใช้ประโยชน์และทำมาหากินมาก่อน

2) พัฒนาองค์ความรู้บริเวณเกาะดอน เชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณี ตำนานท้องถิ่น สำรวจ จดบันทึก สืบค้น สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้มีประสบการณ์และเคยใช้พื้นที่เกาะดอนต่างๆ พร้อมกับวิทยากรปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ทางด้านพืช พรรณไม้ทั้งบนบกและในน้ำ สัตว์ และนกต่างๆ ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ได้มีการบูรณาการกระบวนการทำงานของปราชญ์ชาวบ้าน ทีมบันทึกข้อมูล และนักศึกษาจากคณะสถาปัตยกรรม ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ลงพื้นที่ในการเรียนรู้และศึกษาข้อมูลจากชุมชนเพื่อนำไปสู่การออกแบบพื้นที่

เกาะดอนที่มีศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับลักษณะเด่นของพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งกิจกรรมแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) การสำรวจลักษณะทางกายภาพของเกาะดอนเชื่อมโยงกับข้อมูลท้องถิ่น โดยปราชญ์ชาวบ้านที่มีความชำนาญ และเคยมีประสบการณ์ในการทำมาหากินบนเกาะดอนต่างๆ ในหนองหารได้เดินเท้าสำรวจเกาะดอนร่วมกับทีมสำรวจข้อมูลทั้งนี้โดยใช้ฐานข้อมูลจำนวน 53 ดอนเป็นพื้นที่เป้าหมาย และทำการแบ่งพื้นที่การสำรวจเกาะดอนหนองหารทางด้านทิศใต้ ประกอบด้วย ตำบลเหล่าปอแดง ตำบลงิ้วด่อน ตำบลธาตุเชิงชุม ด้านทิศตะวันออก ประกอบด้วยตำบลฮางโฮง ตำบลเชียงเครือ ด้านทิศเหนือ ประกอบด้วย ตำบลท่าแร่ ด้านทิศตะวันตก ประกอบด้วย ตำบลบ้านแป้น และตอนกลางของหนองหาร อย่างไรก็ตามจากการใช้เรือสำรวจพื้นที่เกาะดอนต่างๆ ในหนองหารทำให้พบปัญหาและอุปสรรคเรื่องวัชพืชปิดล้อมชายฝั่งทำให้ไม่สามารถขึ้นไปบนเกาะต่างๆ จนครบถ้วนตามจำนวนได้ ดังนั้น การสำรวจเท้าจึงทำได้กับเกาะดอนที่มีพื้นที่ค่อนข้างใหญ่และวัชพืชปิดล้อมชายฝั่งมีน้อยเท่านั้นจึงทำให้สามารถเลือกจอดเรือเพื่อขึ้นไปทำการสำรวจได้ และ 2) การจัดเวทีเสวนาข้อมูลเกาะดอนรอบหนองหาร 6 เวที ประกอบไปด้วยพื้นที่เป้าหมายดังนี้ เวทีที่ 1 ตำบลงิ้วด่อน ประกอบไปด้วย 9 หมู่บ้าน เวทีที่ 2 ตำบลเหล่าปอแดง ประกอบไปด้วย 9 หมู่บ้าน เวทีที่ 3 ตำบลท่าแร่ ประกอบไปด้วย 6 หมู่บ้าน เวทีที่ 4 ตำบลบ้านแป้น ประกอบไปด้วย 10 หมู่บ้าน เวทีที่ 5 ตำบลฮางโฮง ประกอบไปด้วย 4 หมู่บ้าน และเวทีที่ 6 ตำบลเชียงเครือ ประกอบไปด้วย 11 หมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายหลักที่ให้ข้อมูล และทำการเสวนาคือชาวบ้านอยู่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ทั้ง 6 ตำบลและเป็นผู้ที่มีมีประสบการณ์อยู่อาศัย ใช้ประโยชน์เกาะดอนต่างๆ และทำมาหากินในหนองหาร ซึ่งผลลัพธ์ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตำนานและเรื่องเล่าที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงพื้นที่เกาะดอนกับชาวบ้านที่ดำรงชีวิตอยู่รอบหนองหาร

3) พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำบริเวณเกาะดอนในลุ่มหนองหารจากการสำรวจเกาะดอนทั้ง 53 ดอน พบว่าเกาะดอนที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต ประกอบไปด้วย เส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำ 2 เส้นทาง คือ เส้นทางท่องเที่ยว 2 ท่า 1 ซ่ง 1 ดอน (บ้านท่าแร่ บ้านท่าวัด บ้านซ่งน้ำพุ และดอนสวรรค์) และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ดอนสะคาม ดอนมีหม่อน ดอนขามแป และดอนโพธิ์สามต้น) ทั้งนี้ทีมสำรวจได้จัดทำแผนแม่บทและการออกแบบเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาโดยแบ่งออกเป็นส่วนตามความเหมาะสมของศักยภาพและพื้นที่ของเกาะดอน อาทิ การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

5.5.2 ข้อเสนอแนะ

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสำรวจเกาะดอนเพิ่มเติมให้ครบทั้ง 3 ฤดูเพื่อทำให้สามารถระบุเกาะดอนที่ตกหล่นจากการสำรวจในครั้งนี้ ซึ่งจะนำไปสู่การประเมินศักยภาพของพื้นที่เพื่อการพัฒนา อาทิ การขุด การถม เป็นต้น

2) ควรพิจารณากรอบการพัฒนาจากกรรมสิทธิ์ในที่ดินก่อนเป็นเบื้องต้นก่อนที่จะดำเนินการหรือจัดทำโครงการต่างๆ

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องบูรณาการทำงาน และกำหนดแผนการพัฒนาร่วมกันเพื่อให้เกิดการประหยัดงบประมาณและลดความซ้ำซ้อน

คณะทำงานโครงการ

อาจารย์ ดร. สพสันต์ เพชรคำ	หัวหน้าโครงการ
อาจารย์ ดร. ปูริดา วิปัชชา	รองหัวหน้าโครงการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อนุวัฒน์ การถัก	คณะทำงาน
อาจารย์ วรวิทย์ จันทเดช	คณะทำงาน
นายอนุชา มาแสวง	คณะทำงาน
นายวรวุฒิ พวงพันธ์	เลขานุการ

